

ISSN 2350-9767

วารสารนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2564

<https://www.tci-thaijo.org/index.php/KKUJ/index>

เจ้าของ: ฝ่ายวิจัยและบัณฑิตศึกษา โดยกองบริหารงานวิจัย

มหาวิทยาลัยขอนแก่น อ.เมือง จ.ขอนแก่น 40002

โทรศัพท์ 043-203177-8

กำหนดออก: ปีละ 3 ฉบับ (ราย 4 เดือน)

เดือนมกราคม - เดือนเมษายน,

เดือนพฤษภาคม - เดือนสิงหาคม,

เดือนกันยายน - เดือนธันวาคม

ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ชาญชัย พานทองวิริยกุล

ศาสตราจารย์มนต์ชัย ดวงจินดา

อธิการบดีมหาวิทยาลัยขอนแก่น

รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและบัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บรรณาธิการ:

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธนพลชัย ชามะรัตน์

กองบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เร่ สิงห์โกวินท์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จักรกริช สังขมณี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เอียรชยา อักษรดีษฐ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์นรชิต จิรสิทธิ์ธรรม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภาคภูมิ พรรณภา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สกลธีชัย ชะนูนันท์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุดแดน วิสุทธิลักษณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุทธิพร บุญมาก

อาจารย์จักรพันธ์ ชัดชุมแสง

อาจารย์กานูวัฒน์ ภักดีอักษร

Prof. Luuk Knippenberg, PhD.

Assoc. Prof. Aslihan Aykac, PhD.

Prof. Chistoph Antweiler, PhD.

Prof. Noriyuki Suzuki, PhD.

Prof. Jonathan D. Rigg, PhD.

ฝ่ายจัดการ:

นางสาวภัทรา บำรุงไทยชัยชาญ

มหาวิทยาลัยบูรพา

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยนเรศวร

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยทักษิณ

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต

Radbound University, Netherlands

Ege University, Turkey

University of Bonn, Germany

University of the Ryukyus, Japan

National University of Singapore

วารสารนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เป็นวารสารทางวิชาการซึ่งบทความทุกเรื่องต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาอย่างน้อย 2 ท่าน (peer-reviewed journal) วารสารรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่เป็นต้นฉบับ (Original) ในรูปแบบบทความวิจัย (Research articles) บทความวิชาการ (Review articles) และบทวิจารณ์หนังสือ (Book reviews) ในด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ แบ่งออกเป็น ด้านกฎหมาย ปรัชญาและศาสนา การเมืองการปกครอง การศึกษา ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ภาษา วรรณกรรม และสังคมศาสตร์ เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยและองค์ความรู้ใหม่ อันเป็นความก้าวหน้าทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วารสารมีกำหนดออก ปีละ 3 ฉบับ (รายสี่เดือน) โดยมีการเผยแพร่ออนไลน์ (Online Journal) ในรูปแบบวารสารทางอิเล็กทรอนิกส์ และมีการเผยแพร่รูปเล่มสำหรับจัดส่งให้ห้องสมุดหรือหน่วยงานที่สนใจ

ISSN 2350-9767

Khon Kaen University International Journal of Humanities and Social Sciences

Vol. 11 No. 1 January - April 2021

<https://www.tci-thaijo.org/index.php/KKUJ/index>

Publisher: Office of the Research and Graduate Studies

Publishing Frequency: KKU International Journal of Humanities and Social Sciences

is published 3 issues annually in

January - April

May- August

September - December

Advisor Committee

Assoc. Prof. Dr. Charnchai Panthongviriyakul

President of Khon Kaen University

Prof. Dr. Monchai Duangjinda

Vice President for Research and Graduate Studies,
Khon Kaen University

Editor:

Assistant Professor Thanapauge Chamaratana

Khon Kaen University, Thailand

Editorial Board

Professor Chistoph Antweiler, Ph.D.

University of Bonn, Germany

Professor Jonathan D. Rigg, Ph.D.

National University of Singapore, Singapore

Professor Luuk Knippenberg, Ph.D.

Radboud University, Netherlands

Professor Noriyuki Suzuki, Ph.D.

University of the Ryukyus, Japan

Assistant Professor Norachit Jirasatthum

Khon Kaen University, Thailand

Associate Professor Aslihan Aykac, Ph.D

Ege University, Turkey

Associate Professor Suwichai Kosaiyawat

Burapha University, Thailand

Assistant Professor Jakkrit Sangkhamanee

Chulalongkorn University, Thailand

Assistant Professor Jaray Singhakowinta

National Institute of Development
Administration, Thailand

Assistant Professor Pakpoom Hunnapha

Maharakham University, Thailand

Assistant Professor Thianchai Aksrondit

Chiangmai University, Thailand

Assistant Professor Skonchai Chanunan

Naresuan University, Thailand

Assistant Professor Suddan Wisudthiluck

Thammasat University, Thailand

Assistant Professor Suttiporn Bunmak

Thaksin University, Thailand

Mr. Jaggapan Cadchumsang

Khon Kaen University, Thailand

Mr. Panuwat Pakdeekasorn

Prince of Songkhla University Phuket Campus,
Thailand

Managing Staff:

Miss Pattarapa Bumrunthaichaichan

KKU International Journal of Humanities and Social Sciences is a peer-reviewed journal published every 4 Month by Khon Kaen University. We welcome submission from all fields of Humanities and Social Sciences. The journal accepts Thai or English manuscript of original research articles, review articles and book reviews which have never been published elsewhere. Our purpose is to distribute new knowledge in the field of Humanities and Social Sciences. Research areas covered by the journal include (but not limited to): Law, Religions and Philosophy, Political Sciences, Public Administration, Education, Geography, History, Language and Literature, and Sociology.

บทบรรณาธิการ

วารสารนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยฝ่ายวิจัยและบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่อยู่ในมือท่านขณะนี้นับเป็นวารสารฉบับแรกของการก้าวเข้าสู่ทศวรรษที่สองในการทำหน้าที่ช่องทางเผยแพร่ผลงานวิจัยและองค์ความรู้ที่กว้างขวางทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยมีบทความที่กองบรรณาธิการได้คัดสรรนำเสนอแก่ท่านผู้อ่าน จำนวน 7 บทความ ที่มีลักษณะโดดเด่นในทางสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ดังนี้ เริ่มต้นบทความเรื่องแรกเป็นบทความในสายภาษาศาสตร์ที่บูรณาการกับวัฒนธรรมศึกษาเพื่อถูกรวบรวมเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทในจังหวัดนครพนมกับผู้ร่วมสนทนาตามแวดวงการใช้ภาษา โดยณัฐพล ชาริรักษ์ และวิรัช วงศ์ภินันท์พัฒนา ทั้งคู่พบว่าวัยรุ่นผู้ไทส่วนใหญ่จะเลือกใช้ภาษาตามกลุ่มชาติพันธุ์ของผู้ร่วมสนทนา ทั้งแวดวงการใช้ภาษาในชุมชนและนอกชุมชน และมีแนวโน้มที่จะใช้ภาษาไทยมากขึ้นในแวดวงนอกชุมชน ส่วนจะเป็นเพราะอะไรต้องรืบทลิกไปอ่านครับ

บทความลำดับที่สองเป็นผลงานวิจัยเชิงคุณภาพทางศาสตร์การพัฒนาโดยเด่นพงษ์ แสนคำ และคณะ ที่นำเสนอผลการศึกษากำเนิดและพัฒนาการของผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัดบนพื้นที่การขยายตัวของเมืองขอนแก่น พวกเขาพบว่ากำเริบของตลาดนัดชานเมืองเกิดจากปัจจัยสำคัญสองประการ คือ การขยายตัวของเมืองขอนแก่น และการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่ สำหรับการก่อเกิดผู้ค้ารายย่อยในตลาดเกิดจากความล้มเหลวของการเดินทางเข้าไปขายแรงงานในเมืองใหญ่ การกลับคืนถิ่นฐานบ้านเกิดของบุตรมีการศึกษาที่สูง และแรงบีบคั้นของระบบทุนนิยมและการแสวงหาอิสรภาพทางอาชีพ

บทความที่สามยังคงเป็นบทความวิจัยเชิงคุณภาพในด้านการพัฒนาเชิงพื้นที่ แต่เราจะมุ่งหน้าขึ้นไปเหนือสุดของประเทศไทย โดยภาวิณี ชุ่มใจ จะนำเราไปดูผลศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในจังหวัดเชียงราย โดยใช้กรอบการวิเคราะห์สี่ด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ส่วนรายละเอียดนั้นรบกวนท่านผู้อ่านด้านในครับ

บทความที่สี่เป็นบทความภาษาอังกฤษในสายภาษาศาสตร์โดยปิยะพร ปุณณกะศิริกุล และทินวัฒน์ สร้อยกุด นำเสนอผลการศึกษาเหตุการณ์การสื่อสารการถวายพระพรออนไลน์เนื่องในวโรกาสวันพระราชสมภพแด่พระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงเจริญพระชนมายุ 64 พรรษา จากการใช้วิเคราะห์ข้อความถวายพระพร จำนวน 366 ข้อความที่โพสต์อยู่ในเว็บไซต์ Mthai.com โดยใช้กรอบการวิเคราะห์องค์ประกอบของการสื่อสาร SPEAKING Model ของ Dell Hymes

บทความที่ห้า เป็นผลงานของเขมิกา วรธีรภูมิกุล และคณะ เป็นการขยับกลับไปสู่ศาสตร์ด้านการพัฒนาสังคม นำเสนอผลการศึกษาเปรียบเทียบปัญหาและความต้องการทรัพยากรน้ำของชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำยม โดยเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากกิจกรรมของโครงการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเพื่อรับทราบข้อมูลและแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรน้ำในพื้นที่ (เวทีชาวบ้าน) ซึ่งดำเนินการโดยสำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 9 อำเภอดงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

บทความลำดับต่อมาเป็นบทความภาษาอังกฤษ โดย Chi-sum Garfield LAU ผู้เขียนจาก The Open University of Hong Kong ที่ชี้ชวนให้เราสนใจประเด็นด้านสตรีศึกษาและเพศภาวะเชิงวิพากษ์ ผ่านการวิเคราะห์ตัวบทในวรรณกรรมทางสังคมของจีน จะมีความน่าสนใจอย่างไรคำตอบรออยู่ในบทความนี้ครับ

ปิดท้ายฉบับนี้ด้วยบทความวิจัยเชิงปริมาณในสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ โดยสรวงพร กุศลส่ง และฐิติโชติ กุศลส่ง เพื่อนำเสนอผลการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT เพื่อส่งเสริมความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบสำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ โดยใช้กรอบของ ESPPSDR Model ประกอบด้วย 7 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ ขั้นสำรวจการเรียนรู้ ขั้นการคิดกำหนดเลือกเรื่อง ขั้นวางแผนและวิเคราะห์โครงการ ขั้นปฏิบัติ ภาคสนาม ขั้นสรุปการเรียนรู้ ขั้นนำเสนอผลการเรียนรู้ และขั้นสะท้อนคิด

กองบรรณาธิการหวังว่าบทความทั้งหมดที่กล่าวถึงในข้างต้น จะเป็นสร้างมรรคผลองามและเป็นประโยชน์ต่อท่านผู้อ่านที่สนใจไม่มากนักน้อย และเราสัญญาว่าจะเลือกสรรผลงานที่มีคุณภาพทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์จากผู้เขียนที่มาจากหลากหลายสาขาวิชา หลากหลายสถาบัน และหลากหลายเชื้อชาติ มากำหนดแต่ท่านผู้อ่านด้วยความมุ่งมั่นเช่นเดิมต่อไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธนพลฤกษ์ ชามะรัตน์

บรรณาธิการ

Editorials

You hold in your hands the KKU International Journal of Humanities and Social Sciences published by the Research and Graduate Studies Division of Khon Kaen University. The Journal is entering into its second decade of research and knowledge dissemination in the field of the Humanities and Social Sciences. This volume accommodates seven outstanding articles in the field.

To start with, the first article comprises linguistic and cultural studies integration. Wirat Wongpinunwatana and Nattaphon Chareerak have investigated the language choices of Phuthai teenagers living in Sakon Nakhon Province. The study measures how the subjects communicate with interlocutors within different linguistic domains. Results indicated that most Phuthai teenagers' language use was in accordance with the interlocutors' ethnic group. This phenomenon is seen in both internal and external community domains. Findings also shed light on an increase in Thai language use in domains outside the community. Reasons for these phenomena can further be explored in this volume.

The second article, a qualitative research project from Developmental Science by Denpong Saenkum and his research team, presents a study of the origin and evolution of retailers in market fairs located in urban Khon Kaen and the extended area. Results found that suburban market fairs emerged from two important circumstances—the continued expansion of Khon Kaen's commercial centers and industrial development in the area. Retail labor failures in bigger cities, the return home of many young educated residents, pressure from capitalism, and the pursuit of career independence have resulted in a flood of new market retailers.

Another Developmental Science article focuses on research in area-based development. We are now moving to the northernmost point of Thailand, Chiang Rai Province. Pavinee Chumjai has studied community participation in sports tourism in that region. A fourfold framework of involvement was used to investigate the participants' engagement in decision-making, operations, benefits, and evaluation. The results are available to examine for all readers.

Written in the English language, the fourth article, by Piyaporn Punkasirikul and Thinnawat Sroikudrua, explores correspondence during an online blessing ceremony held for wishing Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn excellent health and happiness on the auspicious occasion of her 64th birthday anniversary. Underlying Dell Hymes'

SPEAKING Model, an analysis of 366 well-wishing messages obtained from [www. Mthai.com](http://www.Mthai.com) was made.

Moving back to the discipline of Social Development, an article from Khemika Variwuttikul and her research team compared the problems and community needs related to water resources in the Yom River Basin. Data obtained from public hearing activity (a community forum) were collected and analyzed to evaluate information and solve water resource problems in the area. This public hearing was arranged by Water Resources Office Region 9 Wang Thong District, Phitsanulok Province.

The next article is in English written by Chi-sum Garfield LAU, an author from The Open University of Hong Kong, who invites us to learn about Women's Studies and Critical Gender through an analysis of characters from socially related Chinese literature. The study's interesting results are ready to be explored in this volume.

The volume ends with quantitative research in the field of Education by Srourngporn Kusolsong and Thitichot Kusolsong. The study presents the development of a project learning pattern using ICT to promote the cognitive ability education system for students in the Faculty of Education Phetchabun Rajabhat University. The ESPPSDR Model was employed as the framework of the study. The model included seven steps of learning exploration, topic selection, project planning and analysis, fieldwork, learning summarization, learning outcome presentation, and reflective thinking.

The Editorial Board is confident that the above-mentioned articles will offer fruitful contributions and will be more than beneficial to interested readers. With a singular determination, we promise to continue offering our readers, who are from different disciplines, institutions, and origins, a fine selection of research articles in the field of Humanities and Social Sciences and other related disciplines.

Asst. Prof. Dr. Thanapauge Chamaratana
Editor

บทความวิจัย

- ๑ การเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม 1
ณัฐพล ชาริรักษ์ และ วิรัช วงศ์ภินันท์วัฒนา
- ๒ กำเนิดและพัฒนาการของผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัดบนพื้นที่ 25
 การขยายตัวของเมืองขอนแก่น
*เด่นพงษ์ แสงคำ, กฤษดา บัจจาเนย์, บัวพันธ์ พรหมพักพิง,
 นิลวดี พรหมพักพิง และ สุวิทย์ อีระศาสตร์*
- ๓ การมีส่วนร่วมของชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในจังหวัดเชียงราย 52
ภาวิณี ชุ่มใจ
- ๔ Language and Communication: Practice of Offering 72
 Online Birthday Wishes for HRH Princess Maha Chakri
 Sirindhorn on the Occasion of Her 64th Birthday Anniversary
ปิยะพร ปุณณกะศิริกุล และ ทินวัฒน์ สร้อยกุดเรือ
- ๕ ปัญหา และความต้องการของชุมชนในการจัดการทรัพยากรน้ำ 95
 ในพื้นที่ลุ่มน้ำยม
*เขมิกา วรธีรภูมิกุล, ภัทรพล อันเอียด, วิชากรณ์ คุณาจันทร์,
 ชุติภา มาดี และ นพรัตน์ รัตนประทุม*
- ๖ Feminism for Students in Hong Kong through Literature 126
Chi-sum Garfield LAU
- ๗ การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT 142
 เพื่อส่งเสริมความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบสำหรับนักศึกษา
 คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
สรวงพร กุศลส่ง และ จิตติโชติ กุศลส่ง

การเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม¹

Language Choice of Phuthai Adolescents in That Phanom District, Nakhon Phanom Province

ณัฐพล ชาริรักษ์ (Natthaphon Chareerak)²

วิรัช วงศ์ภินันท์วัฒนา (Wirat Wongpinunwatana)³

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทกับผู้ร่วมสนทนาตามแวดวงการใช้ภาษา เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือวิจัยคือแบบสอบถาม การเลือกใช้ภาษา จำนวน 1 ชุด กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ วัยรุ่นผู้ไทที่กำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 โรงเรียนธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม จำนวน 161 คน ได้มาโดยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบหลายชั้น วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ความถี่และร้อยละ

ผลวิจัยพบว่า วัยรุ่นผู้ไทส่วนใหญ่จะเลือกใช้ภาษาตามกลุ่มชาติพันธุ์ของผู้ร่วมสนทนา ทั้งแวดวงการใช้ภาษาในชุมชนและนอกชุมชน คือ เลือกใช้ภาษาผู้ไทกับผู้ร่วมสนทนากลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท เลือกใช้ภาษาลาวอีสานกับผู้ร่วมสนทนากลุ่มชาติพันธุ์ลาว

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง การเลือกใช้ภาษาของนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในโรงเรียนธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

This article is a partial of Thesis entitled Language Choice of Phuthai's Student in Thatphanom School, That Phanom District, Nakhon Phanom Province.

² นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Master Degree Student in Thai Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Assistance Professor in Thai program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University
Corresponding author, E-mail: wirat@kku.ac.th

อีสาน และเลือกใช้ภาษาไทยกับผู้ร่วมสนทนากลุ่มชาติพันธุ์ไทย และมีแนวโน้มที่จะใช้ภาษาไทยมากขึ้นในแวดวงนอกชุมชน นอกจากนี้วัยรุ่นผู้ไทยยังเลือกใช้ภาษาที่ปนกันทั้งแวดวงการใช้ภาษาในชุมชนและนอกชุมชน

คำสำคัญ: การเลือกใช้ภาษา, วัยรุ่นผู้ไท, อำเภอดงหลวง, จังหวัดนครพนม

Abstract

The purpose of this research paper is to study the language choice of Phuthai Adolescents with participants in domain of language use. This research paper is a quantitative research. The research instrument was a questionnaire about language choice. The samples are 161 Phuthai adolescents in Thatphanom school from the multistage random sampling. The data were analyzed by using frequency and percentage.

Results of studying were as follow: The most Phuthai adolescents choose to use the language according to the ethnic groups of the participants. both domain of language use in and outside the community, are choose to use Phutai language with the participants of Phutai ethnic group. Choose to use the Lao Isan language of Lao Isan ethnic group. And choose to use Thai language with the participants of the Thai ethnic group. And tend to choose more Thai in the domain of language use outside of the community. In addition, Phuthai adolescents choose to use the Code Mixing in both domain of language use in and outside the community.

Keywords: Language Choice, Phuthai Adolescents, That Phanom District, Nakhon Phanom Province.

1. บทนำ

อำเภอธาตุพนมเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดนครพนมที่มีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์ เพราะประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ทั่วไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ ในอำเภอธาตุพนม ได้แก่ ไทยกวน ไทยลาว (ลาว, ลาวอีสาน) ไทยข่า (ข่า) ไทยกะเลิง (กะเลิง) และไทยญ้อ (ญ้อ) รวมทั้งคนไทยเชื้อสายจีนและคนไทยเชื้อสายเวียดนาม (อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ม.ป.ป.:3, พิณรัตน์ อัครวัฒนากุล, 2541: 5) กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในอำเภอธาตุพนมล้วนมีภาษาแม่ (Native Language) ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้สื่อสารกันภายในกลุ่มและในชุมชนของตน ขณะเดียวกันก็ต้องเรียนรู้ภาษาลาว อีสาน ซึ่งเป็นภาษากลางของภูมิภาค (Regional Languages) และเรียนรู้ภาษาไทยมาตรฐาน (Standard Thai) หรือที่เราเรียกกันทั่วไปว่า ภาษาไทย ซึ่งเป็นภาษาราชการและเป็นภาษาประจำชาติ (Official Language หรือ Nation Language) (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ, 31-32 :7452)

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอธาตุพนมนอกจากจะสามารถใช้ภาษาแม่ของตนได้แล้ว ก็ต้องมีความสามารถในการใช้ภาษากลางของภูมิภาคและภาษากลางของประเทศได้ด้วย เพราะทั้ง 2 ภาษานี้จำเป็นมีศักดิ์ศรีที่สูงกว่าภาษาแม่ของตน ลักษณะของคนที่มีความสามารถในภาษาได้หลายภาษาเรียกว่า การมีภาวะหลายภาษา (Multilingualism) ซึ่งอัมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2532: 63-64) อธิบายไว้ว่า ภาวะหลายภาษาเป็นภาวะที่บุคคลมีความสามารถใช้ภาษาได้มากกว่า 1 ภาษาขึ้นไป หรือเป็นภาวะที่บุคคลสามารถใช้ภาษาถิ่นอื่น ๆ ได้หลายภาษา ซึ่งความหมายครอบคลุมถึงภาษาย่อยอื่น ๆ ด้วย เช่น บุคคลพูดภาษาถิ่นได้หลายภาษาถิ่น เป็นต้น

กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลไท (Tai) ซึ่งเป็นภาษาที่อยู่ในตระกูลเดียวกับภาษาลาวอีสานและภาษาไทย (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ 19 :7452 ,) Chamberlain (66-49 :1974) อธิบายลักษณะของภาษาผู้ไทไว้ว่า เมื่อใช้เกณฑ์เสียงปฏิกิริยาของพยัญชนะต้นมีลมและไม่ลมสามารถจัดภาษาผู้ไทอยู่ในกลุ่มธนิต (PH Group) คือ ภาษากลุ่มที่พยัญชนะต้นดั้งเดิมเป็นเสียงกัก ก้อง และกลายเป็นเสียงไม่ก้อง มีลมจะออกเสียงเป็น /ph, th, kh/ ซึ่งอยู่ในกลุ่มเดียวกับภาษาไทยสยาม ไทเหนือ พวน ลาว ไทยถิ่นใต้ ขณะที่ไวโลวรรณ ขนิษฐานันท์ (2520: 1-2) กล่าวถึงลักษณะของภาษาผู้ไทไว้ว่า

มีความคล้ายคลึงกับภาษาไทยอีสาน แต่มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากภาษาไทยอีสานหลายประการ ทั้งความแตกต่างในระดับเสียงและระดับคำ ทั้งนี้กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทตั้งถิ่นฐานอยู่ทั่วไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ ในอำเภอธาตุพนมเช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ได้แก่ บ้านโนนแพง บ้านยางเดี่ยว ตำบลโนนแพง บ้านแสนพันทุ่ง บ้านแสนพันท่า ตำบลแสนพันบ้านขอนแก่น บ้านคำชะอี ตำบลฝั่งแดง บ้านธาตุน้อย ตำบลพระกลางทุ่ง บ้านโคกอ่องแซง ตำบลดอนนางหงส์ บ้านดอนสวรรค์ ตำบลน้ำก่ำ บ้านโสกแมว บ้านอุ่มเหมา ตำบลอุ่มเหมา และมีอีกหลายหมู่บ้านในตำบลนาถ่อน (สุเทพ ไชยรินทร์, 2556: 285-286)

วัยรุ่นผู้ไทนอกจากจะเรียนรู้ภาษาผู้ไทจากสมาชิกในครอบครัว ญาติพี่น้อง และสมาชิกในชุมชนแล้ว เมื่อเติบโตขึ้นและเข้าเรียนในโรงเรียนก็ต้องเรียนรู้ภาษาอื่นจากบุคคลรอบข้าง เช่น เรียนรู้ภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน หรือเรียนรู้ภาษาลาวอีสานซึ่งเป็นภาษาที่ใช้กันทั่วไปในอำเภอธาตุพนม เป็นต้น การเรียนรู้ภาษาอื่นนอกจากภาษาแม่ของตนย่อมทำให้วัยรุ่นผู้ไทมีภาวะหลายภาษา เมื่อวัยรุ่นผู้ไทมีความสามารถในการใช้ภาษาได้มากกว่า 1 ภาษาจึงต้องเลือกใช้ภาษา (Language Choice) เพื่อสื่อสารกับผู้ร่วมสนทนา เพราะบางครั้งผู้ร่วมสนทนาอาจไม่สามารถเข้าใจสิ่งที่กำลังสื่อสารได้ ดังนั้นจึงต้องตัดสินใจเลือกใช้ภาษาเพื่อสื่อสารกับผู้ร่วมสนทนา (Grosjean, 1982: 127)

การเลือกใช้ภาษาเป็นแนวคิดทฤษฎีทางภาษาศาสตร์เชิงสังคม (Sociolinguistics) ที่มีจะปรากฏให้เห็นในสังคมหลายภาษา (Multilingual Society) ซึ่ง Andani (2014: 9-11), Sholikah (2018: 9-11) และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2532: 24) กล่าวถึงแนวคิดนี้ไว้อย่างสอดคล้องกันสรุปได้ว่า การเลือกใช้ภาษาคือการเลือกใช้ภาษาใดภาษาหนึ่งเพื่อสื่อสารกับบุคคลอื่น บุคคลที่พูดได้หลายภาษาจะต้องเลือกว่าเมื่อใดจะพูดภาษาหนึ่งและเมื่อใดจึงจะพูดอีกภาษาหนึ่ง อาจขึ้นอยู่กับหน้าที่หรือสถานการณ์ของแต่ละภาษา บางครั้งผู้พูดอาจไม่เลือกใช้ภาษาแยกกันไปโดยเด็ดขาด แต่ใช้สองภาษาสลับกันไปมา ซึ่งเป็นการเปลี่ยนจากภาษาหนึ่งเป็นอีกภาษาหนึ่งระหว่างที่พูด เรียกว่า การสลับภาษา (Code Switching) หรือใช้ภาษาสองภาษาปนกันในประโยคเดียวกัน เรียกว่า การปนภาษา (Code Mixing) ดังนั้นการนำแนวคิดนี้มาศึกษาสังคมหลายภาษาจึงมีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะผลการศึกษาทำให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์ในการใช้ภาษาของสมาชิกในสังคมนั้น ๆ และเห็นยังแนวโน้มของการใช้ภาษาในอนาคตได้

จากการทบทวนวรรณกรรมที่ศึกษาเกี่ยวกับการเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทปรากฏ 3 เรื่องคือ วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทของวรรณะ ปัญบุตร (2561) และบทความวิจัยของวรรณะ ปัญบุตร และสุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ (2561) ศึกษาการเลือกใช้ภาษาของชาวผู้ไทอำเภอคำม่วงและอำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ และวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกของสุทธิดา จันทรดวง (2560) ที่ศึกษาการเลือกใช้ภาษาของชาวผู้ไทกะปอง อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร การนำแนวคิดทฤษฎีนี้มาศึกษาการเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทนั้นยังไม่ปรากฏว่ามีนักวิชาการนำแนวคิดทฤษฎีนี้มาศึกษาในพื้นที่อำเภอธาตุพนม ขณะเดียวกันผู้วิจัยก็ตั้งข้อสังเกตว่าในสภาพปัจจุบันภาษาผู้ไทในอำเภอธาตุพนมอาจมีแนวโน้มที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปเพราะเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่อาจใช้ภาษาผู้ไทน้อยลง ดังที่กิตติวัจน์ ไชยสุข (2559: 97-98) กล่าวว่า ภาษาผู้ไทกำลังจะสูญหายไป เพราะเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ใช้ภาษากลางมากยิ่งขึ้น

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ซึ่งเป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่ว่าจะเลือกใช้ภาษาตามแวดวงการใช้ภาษา (Domain of Language Use) อย่างไร ผลการศึกษาจะทำให้เห็นแนวโน้มของการเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไท รวมทั้งจะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำนโยบายทางภาษาเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาผู้ไทต่อไป ตลอดจนเป็นแนวทางในการศึกษาการเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทในพื้นที่อื่นอีกด้วย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาการเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทกับผู้ร่วมสนทนาตามแวดวงการใช้ภาษาในชุมชน

2.2 เพื่อศึกษาการเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทกับผู้ร่วมสนทนาตามแวดวงการใช้ภาษานอกชุมชน

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะการเลือกใช้ภาษาตามแวดวงการใช้ภาษาเท่านั้น ไม่วิเคราะห์การสลับภาษา (Code Switching) และการปนภาษา (Code Mixing) รวมทั้ง

ไม่วิเคราะห์องค์ประกอบทั่วไปของภาษา ทั้งระบบเสียง คำ และไวยากรณ์ด้านหนึ่งด้านใด โดยเฉพาะ

3.2 แนวทางการใช้ภาษาตามแนวคิดของสุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ (125-118 :2549) ประกอบด้วย ผู้ร่วมสนทนา ผู้สนทนา สถานการณ์ ความสนิทสนม หัวข้อสนทนา และสถานที่ ซึ่งงานวิจัยนี้เลือกศึกษาแนวทางการใช้ภาษาซึ่งกำหนดเป็นแนวทางการใช้ภาษา ในชุมชนและนอกชุมชนโดยเลือกศึกษาเฉพาะองค์ประกอบด้านสถานที่ของการสนทนา และคำนึงถึงผู้ร่วมสนทนา⁴ เท่านั้น ไม่ยึดองค์ประกอบอื่น ๆ

4. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

4.1 การทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยทบทวนวรรณกรรมทั้งเอกสาร ตำรา หนังสือ บทความ และงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศเพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดทฤษฎีในการศึกษา

4.2 การเลือกกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากนักเรียนผู้ไทที่กำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 โรงเรียนธาตุพนม อำเภอธาตุพนม ปีการศึกษา 2562 จำนวน 161 คน โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้น (Multistage Random Sampling)

4.3 การสร้างเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยปรับปรุงแบบสอบถามการเลือกใช้ภาษา จากงานวิจัยของประพนธ์ จันทวิเทศ (2532), โกวิท วัชรินทรางกูร (2542) และสุชาติาวัฒน์ (2549) ประกอบกับแนวคิดการเลือกใช้ภาษาตามแนวทางการใช้ภาษาของสุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ (2549) มาสร้างแบบสอบถาม ประกอบด้วย 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย เพศ ระดับการศึกษา ชาติพันธุ์ของบิดา และชาติพันธุ์ของมารดา

⁴ ผู้ร่วมสนทนา หมายถึง บุคคลที่วัยรุ่นผู้ไทจะพูดคุย และมีบทบาทแรกเป็นผู้ฟัง (สุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ, 2549: 119)

⁵ วัยรุ่นมีอายุเฉลี่ยอยู่ในช่วงระหว่าง 10-19 ปี และเมื่อเปรียบอายุนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาจะอยู่ในช่วงระหว่าง 12-19 ปี ดังนั้นนักเรียนผู้ไทที่กำลังศึกษาในโรงเรียนธาตุพนมจึงเป็นตัวแทนของวัยรุ่นผู้ไทในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม (สำนักสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต, 2550: 7-15)

ตอนที่ 2 การเลือกใช้ภาษาตามแนวทางการใช้ภาษา 2 แนววงใหญ่ คือ 1) แนววงการใช้ภาษาในชุมชน ประกอบด้วยแนววงย่อย ได้แก่ แนววงครอบครัว แนววงร้านค้าหรือตลาดในชุมชน วัดในชุมชน และ 2) แนววงการใช้ภาษานอกชุมชน ประกอบด้วยแนววงย่อย ได้แก่ แนววงโรงเรียนธาตุพนม แนววงวัดพระธาตุพนม และแนววงร้านค้าหรือตลาด โดยกำหนดผู้ร่วมสนทนาและชาติพันธุ์ของผู้ร่วมสนทนาในแต่ละแนววงดังตัวอย่างตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ตัวอย่างแบบสอบถามการเลือกใช้ภาษาตามแนววงร้านค้าหรือตลาดในชุมชน

เมื่อคุณพูดกับ	กลุ่มชาติพันธุ์	การเลือกใช้ภาษา ⁶						
		P	L	T	PL	PT	LT	PLT
1. คนขาย	ผู้ไท							
	ลาวอีสาน							
	ไทย							

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการเลือกใช้ภาษาตามแนววงการใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทโดยใช้แบบสอบถามจำนวน 1 ชุดกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 161 คน และได้รับแบบสอบถามที่มีความถูกต้องและครบถ้วนทั้งหมด 161 ชุด จากนั้นก็นำแบบสอบถามมาวิเคราะห์ข้อมูล

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลการเลือกใช้ภาษากับผู้ร่วมสนทนาตามแนววงการใช้ภาษา โดยจัดระเบียบข้อมูลลงในตารางเพื่อนับความถี่แล้วนำมาหาค่าร้อยละเพื่อนำเสนอให้เห็นข้อมูลการเลือกใช้ภาษาในแต่ละแนววงการใช้ภาษา โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS Statistics 19.0 for Windows จากนั้นก็สรุปผลการวิจัย และอภิปรายผลการวิจัยในลำดับต่อไป

⁶ ผู้วิจัยกำหนดอักษรโรมันแทนภาษา ดังนี้ P แทน ภาษาผู้ไท, L แทน ภาษาลาวอีสาน, T แทน ภาษาไทย, PL แทน ภาษาผู้ไทปนภาษาลาวอีสาน, PT แทน ภาษาผู้ไทปนภาษาไทย, LT แทน ภาษาลาวอีสานปนภาษาไทย และ PLT แทน ภาษาผู้ไทปนภาษาลาวอีสานและปนภาษาไทย

5. ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์การเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทกับผู้ร่วมสนทนาตามแนวทางการใช้ภาษา ผู้วิจัยสรุปการเลือกใช้ภาษาตามแนวทางการใช้ภาษาเป็น 2 แนววงใหญ่ ได้แก่ แนววงการใช้ภาษาในชุมชนและแนววงการใช้ภาษานอกชุมชน ดังนี้

5.1 การเลือกใช้ภาษาตามแนววงการใช้ภาษาในชุมชน ประกอบด้วยแนววงย่อย ได้แก่ แนววงครอบครัว แนววงร้านค้าหรือตลาดในชุมชน และแนววงวัดในชุมชน พบว่า วัยรุ่นผู้ไทจะเลือกใช้ภาษาตามกลุ่มชาติพันธุ์ของผู้ร่วมสนทนา กล่าวคือ ถ้าผู้ร่วมสนทนากลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทจะเลือกใช้ภาษาผู้ไท ถ้าผู้ร่วมสนทนากลุ่มชาติพันธุ์ลาวอีสานจะเลือกใช้ภาษาลาวอีสาน และถ้าผู้ร่วมสนทนากลุ่มชาติพันธุ์ไทยจะเลือกใช้ภาษาไทย นอกจากนี้ยังพบว่า วัยรุ่นผู้ไทจะเลือกใช้ภาษาในลักษณะที่หลากหลายขึ้นโดยไม่ได้เลือกใช้ภาษาใดภาษาหนึ่งเพียงภาษาเดียว แต่กลับเลือกใช้ภาษาที่ปนกันมากขึ้น ได้แก่ เลือกใช้ภาษาผู้ไทปนภาษาลาวอีสาน (P+L) เลือกใช้ภาษาผู้ไทปนภาษาไทย (P+T) เลือกใช้ภาษาผู้ไทปนภาษาญ้อ (P+Y) เลือกใช้ภาษาลาวอีสานปนภาษาไทย (L+T) และยังพบว่าเลือกใช้การปนภาษามากถึง 3 ภาษา คือ ภาษาผู้ไทปนภาษาลาวอีสานและปนภาษาไทย (P+L+T)

เพื่อให้เห็นภาพรวมการเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทกับผู้ร่วมสนทนาตามแนววงการใช้ภาษา ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นตารางร้อยละของการเลือกใช้ภาษาตามแนววงการใช้ภาษาย่อย ดังนี้

5.1.1 ภาพรวมการเลือกใช้ภาษาตามแนววงครอบครัว พบว่า วัยรุ่นผู้ไทส่วนใหญ่จะเลือกใช้ภาษาตามกลุ่มชาติพันธุ์ของผู้ร่วมสนทนา และเลือกใช้ภาษาในลักษณะที่หลากหลายขึ้น โดยไม่ได้เลือกใช้ภาษาใดภาษาหนึ่งเพียงภาษาเดียว แต่เลือกใช้ภาษาที่ปนกัน⁷ มากขึ้นดังรายละเอียดตามตารางที่ 2

⁷ งานวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะการเลือกใช้ภาษาเท่านั้น ดังนั้นการใช้คำว่า “การปนภาษา” จึงหมายถึงการปนภาษาในระดับคำ (Code Mixing) และการสลับภาษาในระดับประโยค (Code Switching)

ตารางที่ 2 ภาพรวมการเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทตามแวดวงครอบครัว

แวดวงการใช้ภาษาในชุมชน											
	ผู้ร่วมสนทนา	กลุ่มชาติพันธุ์	ร้อยละของภาษาที่วัยรุ่นผู้ไทเลือกใช้ ⁸								
			P	L	T	P+L	P+T	P+Y	L+T	P+L+T	รวม
บิดา ⁹	ผู้ไท	ผู้ไท	40.99	0.00	0.00	11.18	4.35	0.00	4.97	3.73	65.20
		ลาวอีสาน	3.11	4.97	1.24	6.83	4.35	0.00	9.32	2.48	32.30
		ไทย	0.00	0.00	1.86	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.86
		ญ้อ	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.62	0.00	0.00	0.62
		รวม	44.10	4.97	3.10	18.01	8.70	0.62	14.29	6.21	100.00
มารดา ¹⁰	ผู้ไท	ผู้ไท	32.92	0.62	2.48	19.25	15.53	0.00	0.00	3.11	73.91
		ลาวอีสาน	0.00	10.56	0.62	6.83	0.00	0.00	1.86	1.86	21.74
		ไทย	3.11	0.00	1.24	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	4.35
		รวม	36.03	11.18	4.35	26.08	15.53	0.00	1.86	4.97	100.00
พี่/น้อง ¹¹	ผู้ไท	ผู้ไท	43.09	11.38	5.69	11.38	19.51	0.00	4.07	4.88	100.00

5.1.2 ภาพรวมการเลือกใช้ภาษาตามแวดวงร้านค้าหรือตลาดในชุมชน พบว่าวัยรุ่นผู้ไทส่วนใหญ่จะเลือกใช้ภาษาตามกลุ่มชาติพันธุ์ของผู้ร่วมสนทนา และเลือกใช้ภาษาที่หลากหลายขึ้นโดยไม่ได้เลือกใช้ภาษาใดภาษาหนึ่งเพียงภาษาเดียว แต่เลือกใช้ภาษาในลักษณะที่ปนกันมากขึ้นเช่นเดียวกับแวดวงครอบครัว ดังรายละเอียดตามตารางที่ 3

⁸ ตารางที่ 2-7 ผู้วิจัยกำหนดอักษรโรมันแทนภาษา ดังนี้ P แทน ภาษาผู้ไท, L แทน ภาษาลาวอีสาน, T แทน ภาษาไทย, P+L แทน ภาษาผู้ไทปนภาษาลาวอีสาน, P+T แทน ภาษาผู้ไทปนภาษาไทย, P+Y แทน ภาษาผู้ไทปนภาษาญ้อ, L+T แทน ภาษาลาวอีสานปนภาษาไทย และ P+L+T แทน ภาษาผู้ไทปนภาษาลาวอีสานและปนภาษาไทย

⁹ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 161 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีบิดาเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 65.22 เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวอีสาน จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 32.30 เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทย จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 1.86 และเป็นบิดากลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.62

¹⁰ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 161 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีมารดาเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท จำนวน 119 คน คิดเป็นร้อยละ 73.91 เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวอีสาน จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 21.74 และกลุ่มชาติพันธุ์ไทย จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 4.35

¹¹ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 161 ระบุว่าไม่มีพี่และ/หรือน้อง จำนวน 123 คน

ตารางที่ 3 ภาพรวมการเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทตามแควดงร้านค้าหรือตลาดในชุมชน

	ผู้ร่วม สนทนา	กลุ่ม ชาติพันธุ์	แควดงการใช้ภาษาในชุมชน								
			ร้อยละของภาษาที่วัยรุ่นผู้ไทเลือกใช้								
			P	L	T	P+L	P+T	P+Y	L+T	P+L+T	รวม
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์	คนขาย	ผู้ไท	65.84	0.00	11.80	15.53	3.73	0.00	0.00	3.11	100.00
		ลาวอีสาน	27.95	32.30	19.25	9.94	0.62	0.00	7.45	2.48	100.00
		ไทย	0.62	9.32	75.78	3.73	5.59	0.00	2.48	2.48	100.00
	บิดา	ผู้ไท	39.13	1.86	2.48	8.70	6.21	0.00	0.00	6.83	65.22
		ลาวอีสาน	3.11	10.56	4.35	10.56	0.00	0.00	0.00	3.73	32.30
		ไทย	0.00	1.86	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.86
		ผู้อ	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.62	0.00	0.00	0.00
		รวม	42.24	14.29	6.83	19.25	6.21	0.62	0.00	10.56	100.00
	มารดา	ผู้ไท	36.02	6.21	1.86	11.80	12.42	0.00	0.00	5.59	73.91
		ลาวอีสาน	2.48	13.04	0.62	2.48	3.11	0.00	0.00	0.00	21.74
		ไทย	0.00	0.00	1.24	3.11	0.00	0.00	0.00	0.00	4.35
		รวม	38.51	19.25	3.73	17.39	15.53	0.00	0.00	5.59	100.00
	พี่/น้อง	ผู้ไท	52.02	14.63	4.07	11.38	9.76	0.00	0.81	7.32	100.00
	เพื่อน	ผู้ไท	59.01	2.48	11.18	13.04	10.56	0.00	2.48	1.24	100.00
		ลาวอีสาน	7.45	50.93	11.80	6.21	12.42	0.00	11.18	0.00	100.00
		ไทย	5.59	18.63	56.52	3.11	6.21	0.00	8.70	1.24	100.00
	คนใน ชุมชน	ผู้ไท	72.05	3.11	2.46	9.32	9.32	0.00	0.62	3.11	100.00
		ลาวอีสาน	18.63	55.90	4.97	9.32	9.32	0.00	7.45	0.00	100.00
		ไทย	6.83	6.83	63.98	4.35	12.42	0.00	0.62	4.97	100.00

5.1.3 ภาพรวมการเลือกใช้ภาษาตามแควดงวัดในชุมชน พบว่า วัยรุ่นผู้ไทส่วนใหญ่เลือกใช้ภาษาตามกลุ่มชาติพันธุ์ของผู้ร่วมสนทนา และเลือกใช้ภาษาที่หลากหลายขึ้นโดยไม่ได้เลือกใช้ภาษาใดภาษาหนึ่งเพียงภาษาเดียว แต่เลือกใช้ภาษาในลักษณะที่ปนกันมากขึ้นเช่นเดียวกับแควดงครอบครัวและแควดงร้านค้าหรือตลาดในชุมชน ดังรายละเอียดตามตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ภาพรวมการเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทตามแหวดงวัดในชุมชน

	ผู้ร่วมสนทนา	กลุ่มชาติพันธุ์	แหวดงการใช้ภาษาในชุมชน								
			ร้อยละของภาษาที่วัยรุ่นผู้ไทเลือกใช้								
			P	L	T	P+L	P+T	P+Y	L+T	P+L+T	รวม
แหวดงวัดในชุมชน	พระสงฆ์	ผู้ไท	65.84	1.86	7.45	16.15	8.70	0.00	0.00	0.00	100.00
		ลาวอีสาน	19.88	52.17	7.45	4.35	4.97	0.00	8.07	3.11	100.00
		ไทย	1.24	1.86	85.71	1.24	6.83	0.00	0.00	3.11	100.00
	บิดา	ผู้ไท	45.34	6.83	0.00	3.11	5.59	0.00	1.24	3.11	65.22
		ลาวอีสาน	6.83	13.66	4.35	0.00	3.73	0.00	3.73	0.00	32.30
		ไทย	1.89	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.86
		ญ้อ	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.62	0.00	0.00	0.62
		รวม	54.04	20.50	4.35	3.11	9.32	0.00	4.97	3.11	100.00
	มารดา	ผู้ไท	36.65	15.53	3.11	2.48	13.66	0.62	0.62	1.86	73.91
		ลาวอีสาน	4.35	12.42	0.00	3.11	0.00	0.00	0.00	1.86	21.74
		ไทย	3.11	0.00	1.24	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	4.35
		รวม	44.10	27.96	4.35	5.59	13.66	0.00	0.62	3.73	100.00
	พี่/น้อง	ผู้ไท	52.03	21.14	4.07	4.88	17.07	0.00	0.81	0.00	100.00
	เพื่อน	ผู้ไท	61.49	1.86	4.35	10.56	20.50	0.00	1.24	0.00	100.00
		ลาวอีสาน	10.56	49.07	8.07	9.32	8.70	0.00	14.29	0.00	100.00
		ไทย	3.11	10.56	68.94	3.11	11.80	0.00	0.62	1.86	100.00
	คนในชุมชน	ผู้ไท	75.16	1.86	3.11	9.32	4.35	0.00	3.73	1.86	100.00
		ลาวอีสาน	23.60	44.72	6.21	6.83	14.29	0.00	4.35	0.00	100.00
		ไทย	4.35	17.39	64.60	5.59	6.21	0.00	0.00	1.86	100.00

การเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทกับผู้ร่วมสนทนาตามแหวดงการใช้ภาษาในชุมชนมีประเด็นที่น่าสนใจ คือ เมื่อวัยรุ่นผู้ไทพูดคุยกับพ่อกลุ่มชาติพันธุ์ไทยจะพบว่าวัยรุ่นผู้ไทจะเลือกใช้ภาษาเพื่อพูดคุยกับพ่อแตกต่างกันทั้ง 3 แหวดง คือ เมื่ออยู่ตามแหวดงครอบครัว วัยรุ่นผู้ไททั้ง 3 คนจะเลือกใช้ภาษาไทย แต่เมื่ออยู่ตามแหวดงร้านค้าหรือตลาดในชุมชนกลับเลือกใช้ภาษาลาวอีสาน และเมื่ออยู่ตามแหวดงวัดในชุมชนกลับเลือกใช้ภาษาผู้ไท ขณะที่วัยรุ่นผู้ไทที่มีบิดากลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ 1 คน ไม่เลือกใช้ภาษาญ้อเพียงภาษาเดียวแต่กลับเลือกใช้ภาษาปนกัน คือ ภาษาผู้ไทปนภาษาญ้อทั้ง 3 แหวดง ลักษณะการเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทนี้แสดงให้เห็นถึงศักดิ์ศรีของภาษา (Language Prestige) อย่างเห็นได้ชัดเจน เพราะถึงแม้ว่าภาษาไทยจะมีศักดิ์ศรีสูงที่สุดในสังคมไทย แต่เมื่ออยู่ใน

ชุมชนกลับเป็นภาษาที่สมาชิกในชุมชนอาจใช้น้อยที่สุด หากเปรียบเทียบกับภาษาผู้ไทและภาษาลาวอีสาน ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าเมื่ออยู่ในชุมชนทั้งภาษาผู้ไทและภาษาลาวอีสานจึงอาจมีศักดิ์ศรีที่สูงกว่าภาษาไทย เพราะเป็นภาษาหลักของสมาชิกในชุมชน ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้จึงทำให้วัยรุ่นทั้ง 3 คนที่มีบิดาชาติพันธุ์ไทยเลือกใช้ภาษาที่แตกต่างกันในแต่ละแวดวง

5.2 การเลือกใช้ภาษาตามแวดวงการใช้ภาษานอกชุมชน ประกอบด้วยแวดวงย่อย ได้แก่ แวดวงโรงเรียนธาตุพนม แวดวงวัดพระธาตุพนม วรมหาวิหาร และแวดวงร้านค้าหรือตลาดในอำเภอธาตุพนม พบว่า วัยรุ่นผู้ไทส่วนใหญ่จะเลือกใช้ภาษาตามกลุ่มชาติพันธุ์ของผู้ร่วมสนทนา และเลือกใช้ภาษาที่หลากหลายขึ้นในลักษณะของการปนภาษา เช่นเดียวกับการเลือกใช้ภาษาตามแวดวงการใช้ภาษาในชุมชน และยังพบว่าวัยรุ่นผู้ไทมีแนวโน้มที่จะเลือกใช้ภาษาไทยมากขึ้นตามแวดวงการใช้ภาษานอกชุมชน เห็นได้จากเมื่อวัยรุ่นผู้ไทพูดคุยกับครูในห้องเรียนตามแวดวงโรงเรียนธาตุพนม ไม่ว่าครูจะกลุ่มชาติพันธุ์ใดก็จะเลือกใช้ภาษาไทยมากที่สุด เช่นเดียวกับพูดคุยกับพระสงฆ์ตามแวดวงวัดพระธาตุพนม วรมหาวิหาร ไม่ว่าพระสงฆ์จะกลุ่มชาติพันธุ์ใดก็จะเลือกใช้ภาษาไทยมากที่สุดเช่นกัน รวมทั้งการเลือกใช้ภาษาไทยมากที่สุดเมื่อพูดคุยกับนักท่องเที่ยว คนขายของ และประชาชนทั่วไป โดยไม่ทราบกลุ่มชาติพันธุ์

เพื่อให้เห็นภาพรวมการเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทกับผู้ร่วมสนทนาตามแวดวงการใช้ภาษา ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นตารางรายละเอียดของการเลือกใช้ภาษาตามแวดวงการใช้ภาษา ดังนี้

5.2.1 ภาพรวมการเลือกใช้ภาษาตามแวดวงโรงเรียนธาตุพนม พบว่า วัยรุ่นผู้ไทจะเลือกใช้ภาษาที่ซับซ้อนมากขึ้น กล่าวคือ วัยรุ่นผู้ไทบางส่วนยังคงเลือกใช้ภาษาตามกลุ่มชาติพันธุ์ของผู้ร่วมสนทนาอยู่บ้าง ยกเว้นเมื่อพูดคุยกับผู้ร่วมสนทนางroupชาติพันธุ์ผู้ไทจะเลือกใช้ภาษาไทยมากที่สุด แต่ถ้าพูดคุยกับเพื่อนกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในห้องเรียน ยังคงเลือกใช้ภาษาผู้ไทมากที่สุด นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าวัยรุ่นผู้ไทเลือกใช้ภาษาไทยมากขึ้นในสถานการณ์ที่เป็นทางการ เห็นได้จากการเลือกใช้ภาษาไทยมากที่สุดกับครูเมื่ออยู่ในห้องเรียน ไม่ว่าครูจะกลุ่มชาติพันธุ์ใดก็ตาม และเห็นแนวโน้มการเลือกใช้ภาษาที่ปนกันมากขึ้น ดังรายละเอียดตามตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ภาพรวมการเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทตามแฉวงโรงเรียนธาตุพนม

แฉวงการใช้ภาษานอกชุมชน											
แผนผังโรงเรียนธาตุพนม	ผู้ร่วมสนทนา		กลุ่มชาติพันธุ์	ร้อยละของภาษาที่วัยรุ่นผู้ไทเลือกใช้							
				P	L	T	P+L	P+T	L+T	P+L+T	รวม
	ครู	นกระเจียงนอกบ่อ	ผู้ไท	31.68	9.32	39.75	6.21	9.94	0.00	3.11	100.00
			ลาวอีสาน	1.86	36.02	31.06	2.48	5.59	19.25	3.73	100.00
			ไทย	8.07	82.61	2.48	0.00	2.48	0.00	4.35	100.00
		นกระเจียงในหัว	ผู้ไท	13.66	11.18	53.42	1.24	13.04	2.48	4.97	100.00
			ลาวอีสาน	0.00	19.88	42.86	4.35	5.59	19.88	7.45	100.00
			ไทย	0.00	3.11	81.99	6.21	2.48	2.48	3.73	100.00
	เพื่อน	นกระเจียงนอกบ่อ	ผู้ไท	45.96	11.18	8.07	4.97	16.77	3.73	9.32	100.00
			ลาวอีสาน	12.42	47.83	9.32	3.73	4.35	18.63	3.73	100.00
			ไทย	4.977	11.18	73.91	0.00	3.11	4.35	2.48	100.00
		นกระเจียงในหัว	ผู้ไท	39.75	8.07	11.18	4.97	18.63	7.45	9.94	100.00
ลาวอีสาน			13.55	47.83	9.94	3.73	2.48	16.77	5.59	100.00	
ไทย			3.73	13.04	63.98	4.35	5.59	6.83	2.48	100.00	
พ่อค้า/แม่ค้า	โรงอาหาร	ผู้ไท	34.78	7.45	42.24	2.48	9.94	1.24	1.86	100.00	
		ลาวอีสาน	4.97	37.89	22.98	7.45	9.94	16.77	0.00	100.00	
		ไทย	0.00	10.56	81.99	1.86	1.24	2.48	1.86	100.00	

5.2.2 ภาพรวมการเลือกใช้ภาษาตามแฉวงวัดพระธาตุพนม วรมหาวิหาร พบว่า วัยรุ่นผู้ไทเลือกใช้ภาษาที่ซับซ้อนมากขึ้นเช่นเดียวกัน กล่าวคือ วัยรุ่นผู้ไทบางส่วน ยังคงเลือกใช้ภาษาตามกลุ่มชาติพันธุ์ของผู้รวมสนทนาอยู่บ้าง และเลือกใช้ภาษาไทยมากขึ้น เห็นได้จากวัยรุ่นผู้ไทเลือกใช้ภาษาไทยมากที่สุดเมื่อพูดคุยกับพระสงฆ์ไม่ว่าพระสงฆ์จะกลุ่มชาติพันธุ์ใด และเลือกใช้ภาษาไทยมากที่สุดเช่นกัน เมื่อพูดคุยกับนักท่องเที่ยวและคนขายของโดยไม่ทราบกลุ่มชาติพันธุ์ นอกจากนี้ยังเห็นแนวโน้มการเลือกใช้ภาษาที่ปนกันมากขึ้น ดังรายละเอียดตามตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ภาพรวมการเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทตามแควตงวัดพระธาตุพนม วรมหาวิหาร

แควตงการใช้ภาษาออกชุมชน										
ระดับการศึกษา ประถมศึกษาตอนต้น	ผู้ร่วม สนทนา	กลุ่ม ชาติพันธุ์	ร้อยละของภาษาที่วัยรุ่นผู้ไทเลือกใช้							
			P	L	T	P+L	P+T	L+T	P+L+T	รวม
	พระสงฆ์	ผู้ไท	19.88	13.04	49.69	6.21	7.45	0.62	3.11	100.00
		ลาวอีสาน	1.24	36.65	47.83	4.97	1.86	7.45	0.00	100.00
		ไทย	0.00	3.73	90.06	1.86	3.73	0.62	0.00	100.00
	บิดา	ผู้ไท	40.99	3.11	2.48	10.56	2.48	0.00	5.59	65.22
		ลาวอีสาน	3.73	6.21	3.11	9.94	4.97	4.35	0.00	32.30
		ไทย	0.00	0.00	1.86	0.00	0.00	0.00	0.00	1.86
		ญ้อ	0.00	0.00	0.00	0.62	0.00	0.00	0.00	0.62
		รวม	44.72	9.32	7.45	21.12	7.45	4.35	5.59	100.00
	มารดา	ผู้ไท	24.84	6.83	3.11	12.42	20.50	0.00	6.21	73.91
		ลาวอีสาน	4.97	11.80	0.62	0.00	0.00	1.24	3.11	21.74
		ไทย	3.11	0.00	1.24	0.00	0.00	0.00	0.00	4.35
		รวม	32.92	18.63	4.97	12.42	20.50	1.24	9.32	100.00
ระดับการศึกษา ประถมศึกษาตอนปลาย	พี่/น้อง	ผู้ไท	43.09	9.76	7.32	22	19.51	0.81	1.63	100.00
	เพื่อน	ผู้ไท	46.58	3.73	8.07	25.47	12.42	1.24	2.48	100.00
		ลาวอีสาน	6.83	52.80	9.94	6.21	4.35	18.01	1.86	100.00
		ไทย	4.97	14.29	59.63	8.70	9.32	2.48	0.62	100.00
	นักท่องเที่ยว	ไม่ทราบ	6.83	1.24	82.61	0.00	8.07	0.00	1.24	100.00
	คนขายของ	ไม่ทราบ	2.48	5.59	85.09	0.00	2.48	4.35	0.00	100.00

5.2.3 ภาพรวมการเลือกใช้ภาษาตามแควตงร้านค้าหรือตลาดในอำเภอธาตุพนมพบว่า วัยรุ่นผู้ไทเลือกใช้ภาษาที่ซับซ้อนมากขึ้นเช่นเดียวกัน กล่าวคือ วัยรุ่นผู้ไทส่วนใหญ่เลือกใช้ภาษาตามกลุ่มชาติพันธุ์ของผู้ร่วมสนทนา และเห็นแนวโน้มการเลือกใช้ภาษาที่ปนกันมากขึ้นเช่นเดียวกับทั้ง 2 แควตง ดังรายละเอียดตามตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ภาพรวมการเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทตามแหวดงร้านค้าหรือตลาดในอำเภอธาตุพนม

แหวดงการใช้ภาษานอกชุมชน										
	ผู้ร่วมสนทนา	กลุ่มชาติพันธุ์	ร้อยละของภาษาที่วัยรุ่นผู้ไทเลือกใช้							
			P	L	T	P+L	P+T	L+T	P+L+T	รวม
แหวดงร้านค้า	คนขาย	ผู้ไท	39.13	8.07	26.71	12.42	11.80	0.0	1.86	100.00
		ลาวอีสาน	13.04	39.13	21.74	2.48	1.86	19.88	1.86	100.00
		ไทย	5.59	3.73	78.88	3.73	8.07	0.0	0.0	100.00
	บิดา	ผู้ไท	43.48	1.86	2.48	7.45	3.73	1.24	4.97	65.22
		ลาวอีสาน	6.83	13.66	4.35	0.0	3.73	3.73	0.0	32.30
		ไทย	1.86	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.86
		ญ้อ	0.0	0.0	0.0	0.62	0.0	0.0	0.0	0.62
		รวม	52.17	15.53	6.83	8.07	7.45	4.97	4.97	100.00
	มารดา	ผู้ไท	34.78	11.80	4.35	5.59	11.80	1.24	4.35	73.91
	มารดาพี่น้อง	ลาวอีสาน	4.97	11.80	0.62	0.0	0.0	4.35	0.0	21.74
		ไทย	3.11	0.0	1.24	0.0	0.0	0.0	0.0	4.35
		รวม	42.86	23.60	6.21	5.59	11.80	5.59	4.35	100.00
		ผู้ไท	52.85	16.26	7.32	7.32	12.20	0.81	3.25	100.00
	เพื่อน	ผู้ไท	45.95	3.73	7.45	21.74	14.91	3.11	3.11	100.00
	เพื่อนประชาชน	ลาวอีสาน	45.34	45.34	9.94	5.59	5.59	21.74	0.62	100.00
		ไทย	9.32	19.25	60.87	3.11	3.11	3.73	0.62	100.00
		ไม่ทราบ	1.24	5.59	87.58	0.0	0.0	1.86	3.73	100.00

การเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทกับผู้ร่วมสนทนาตามแหวดงการใช้ภาษานอกชุมชน มีประเด็นที่น่าสนใจ คือ วัยรุ่นผู้ไทมีแนวโน้มเลือกใช้ภาษาไทยมากขึ้นในแหวดงโรงเรียนธาตุพนมและแหวดงวัดพระธาตุพนม วรุมหาวิหาร แต่แหวดงร้านค้าหรือตลาดในอำเภอธาตุพนม วัยรุ่นผู้ไทไม่ได้เลือกใช้ภาษาไทยที่สุด แต่กลับเลือกใช้ภาษาตามกลุ่มชาติพันธุ์ของผู้ร่วมสนทนา ลักษณะการเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทนี้แสดงให้เห็นถึงศักดิ์ศรีของภาษา (Language Prestige) ในสังคมไทยเช่นกัน เพราะภาษาไทยถือเป็นภาษาที่มีศักดิ์ศรีสูงที่สุดในสังคมไทย ดังนั้นเมื่ออยู่นอกชุมชนจึงมีแนวโน้มที่วัยรุ่นผู้ไทจะเลือกใช้ภาษาที่มีศักดิ์ศรีสูงกว่าภาษาของตน

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทว่า เมื่อวัยรุ่นผู้ไทพูดคุยกับครูชาติพันธุ์ไทยนอกห้องเรียน เพราะเหตุใดวัยรุ่นผู้ไทส่วนใหญ่ไม่เลือกใช้ภาษาไทยแต่กลับเลือกใช้ภาษาลาวอีสาน ซึ่งข้อสังเกตนี้ยังคงเป็นประเด็นที่น่าสนใจและน่าค้นหาต่อไป

สรุปได้ว่า ตามแนวทางการใช้ภาษาในชุมชน วัยรุ่นผู้ไทส่วนใหญ่จะเลือกใช้ภาษาตามกลุ่มชาติพันธุ์ของผู้ร่วมสนทนา คือ เลือกใช้ภาษาผู้ไทกับผู้ร่วมสนทนาดังกล่าว และเลือกใช้ภาษาไทยกับผู้ร่วมสนทนาชาวไทย นอกจากนี้ยังเลือกใช้ภาษาที่หลากหลายขึ้น โดยไม่ได้เลือกใช้ภาษาใดภาษาหนึ่งเพียงภาษาเดียว แต่เลือกใช้ภาษาที่ปนกันมากขึ้น ขณะที่ตามแนวทางการใช้ภาษาในชุมชน วัยรุ่นผู้ไทเลือกใช้ภาษาที่ซับซ้อนมากขึ้น เพราะนอกจากจะเลือกใช้ภาษาตามกลุ่มชาติพันธุ์ของผู้ร่วมสนทนาและเลือกใช้ภาษาปนกันมากขึ้นแล้ว ยังมีแนวโน้มที่จะเลือกใช้ภาษาไทยมากขึ้นอีกด้วย

6. สรุปและอภิปรายผล

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า โดยรวมแล้ววัยรุ่นผู้ไทจะเลือกใช้ภาษาตามกลุ่มชาติพันธุ์ของผู้ร่วมสนทนาตามแนวทางการใช้ภาษาในชุมชน ทั้งนี้ผู้วิจัยมีความคิดเห็นในประเด็นนี้ว่าการสื่อสารของวัยรุ่นผู้ไทในแต่ละครั้งต้องเลือกใช้ภาษาตามกลุ่มชาติพันธุ์ของผู้ร่วมสนทนา เพราะบางครั้งผู้ร่วมสนทนาอาจจะไม่สามารถพูดหรือฟังภาษาผู้ไทเข้าใจได้ จึงต้องเลือกใช้ภาษาตามกลุ่มชาติพันธุ์ของผู้ร่วมสนทนาเพื่อให้การสื่อสารในครั้งนั้นสัมฤทธิ์ผล ดังที่ Grosjean (127 :1982) กล่าวว่า ในสถานการณ์ของการสื่อสาร บางครั้งผู้ร่วมสนทนาไม่เข้าใจในสิ่งที่ผู้สนทนาสื่อสารได้จึงต้องเลือกใช้ภาษาตามความสามารถของผู้ร่วมสนทนา ดังนั้นผู้ร่วมสนทนาอาจเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไท ดังที่สุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ (129-118 :2549) และ Holmes (9 :2013) กล่าวไว้อย่างสอดคล้องกันว่า ผู้ร่วมสนทนาเป็นอีกปัจจัยสำคัญหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วกลุ่มชาติพันธุ์จะเลือกใช้ภาษาแม่ของตนสื่อสารกับผู้ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ถ้าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อื่นก็จะใช้ภาษากลางหรือภาษาประจำภูมิภาค ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของประพนธ์ จันทวิเทศ (168 :2532) โกวิท

วัชรินทรางกูร (115-114 :2542) และสินหา วังคะฮาด (85 :2542) พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่จะเลือกใช้ภาษาตามชาติพันธุ์ของผู้ร่วมสนทนาและจะเปลี่ยนภาษาตามคู่สนทนา ขณะที่ตามแนวทางการใช้ภาษานอกชุมชนนั้น วัยรุ่นผู้ไทก็เลือกใช้ภาษาที่คล้ายคลึงกับการเลือกใช้ภาษาตามแนวทางการใช้ภาษาในชุมชน แต่ก็มีแนวโน้มที่จะเลือกใช้ภาษาไทยมากขึ้น เมื่อสื่อสารกับครูในห้องเรียน ไม่ว่าครูจะกลุ่มชาติพันธุ์ใด หรือเมื่อสื่อสารกับครูกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทนอกห้องเรียน และพ่อค้า/แม่ค้ากลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทที่ร้านอาหารส่วนใหญ่ก็จะเลือกใช้ภาษาไทยมากกว่าภาษาผู้ไท รวมทั้งเมื่อสื่อสารกับพระสงฆ์ไม่ว่าพระสงฆ์จะกลุ่มชาติพันธุ์ใด ตลอดจนนักท่องเที่ยวและคนขายของที่ไม่ว่ากับกลุ่มชาติพันธุ์ใด วัยรุ่นผู้ไทก็จะเลือกใช้ภาษาไทยเช่นกัน ลักษณะการเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทนอกจากปัจจัยด้านกลุ่มชาติพันธุ์ของผู้ร่วมสนทนา ผู้ร่วมสนทนา และสถานที่ในการสนทนาที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทแล้ว ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทก็คือ ศักดิ์ศรีของภาษา (Language Prestige) เพราะภาษาไทยถือเป็นภาษาที่มีศักดิ์ศรีสูงที่สุดตามลำดับชั้นของภาษาในสังคมไทย และเป็นภาษาที่มีบทบาทสำคัญมากในชีวิตประจำวันของคนไทย (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ, :2547 31, สุวิไล เปรมศรีรัตน์, 11 :2549, และเพ็ญจันทร์ พันธุ์ฤกษ์, 8-6 :2547)

ทั้งนี้ผลการวิจัยดังกล่าวยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของสุชาติา วัฒนะ (2549: 162-163) ที่พบว่า เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์มาติดต่อกับบุคคลภายนอกชุมชนตามสถานที่ต่าง ๆ จะเลือกใช้ภาษาที่แตกต่างจากการเลือกใช้ภาษาในชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์ลาวอีสานและไทยโคราชจะเลือกใช้ภาษาแม่ของตนพูดคุยกับบุคคลอื่น เนื่องจากทั้ง 2 ภาษาถือเป็นภาษาที่มีศักดิ์ใกล้เคียงกัน เพราะเป็นภาษาที่ประชากรทั่วไปในอำเภอลำปลายมาศใช้สื่อสารกัน ขณะที่กลุ่มชาติพันธุ์เขมรส่วนใหญ่จะเลือกใช้ภาษาลาวอีสานและภาษาไทยโคราชเช่นเดียวกัน เพราะถือเป็นภาษาที่มีศักดิ์ศรีสูงกว่าภาษาของตน นอกจากนี้เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 3 กลุ่มจะเลือกใช้ภาษาไทยเมื่อพูดคุยกับข้าราชการ เช่น ครู ตำรวจ แพทย์ หรือพยาบาล และผลการศึกษาเบญจนา เสนไสย (2556: 96-97) ที่พบว่า ชาวบ้านหนองเข้ จังหวัดนครราชสีมา มีแนวโน้มที่จะเลือกใช้ภาษาไทยมากขึ้นโดยเฉพาะในสถานที่ราชการ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของฟาม แทนท์ ฮ้าย (2559: 78) และ Thanh & Chanthao (2016: 72-74) พบว่า ในอนาคตมีความเป็นไปได้ว่าภาษาไทยจะกลายเป็นภาษาหลัก

ในการสื่อสารของคนไทยเชื้อสายเวียดนามกลุ่มอายุน้อยแทนภาษาเวียดนามและภาษาลาวอีสานซึ่งทั้ง 2 ภาษานี้กำลังจะค่อย ๆ สูญหายไปจากคนไทยเชื้อสายเวียดนามกลุ่มอายุน้อย ผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นว่าวัยรุ่นผู้ใหม่แนวโน้มจะเลือกใช้ภาษาไทยมากขึ้นเมื่อสื่อสารกับครู นอกจากศักดิ์ศรีของภาษาจะมีอิทธิพลต่อการเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ใหม่ที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้แล้วนั้น ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของสิเนหา วงศ์ฮาด (2542: 53-59, 112) สุชาติา วัฒนะ (2549: 105-106) เบญจนา เสนโสม (2556: 59-61) และประพนธ์ จันทวิเทศ (2532: 145-146) ที่พบว่า นักเรียนจะเลือกใช้ภาษาไทยทุกครั้งเมื่อสนทนากับครู และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของวรรณะ ปัญบุตร (2561: 138-139) ที่ศึกษาการเลือกใช้ภาษาของคนผู้ไทในจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า คนผู้ไทช่วงอายุ 15-25 ปี เลือกใช้ภาษาไทยในโรงเรียนมากที่สุด และยุทธกะ โทมิโกะ (2552: 105-106) ศึกษาการเลือกใช้ภาษาของคนไทยอีสานกลุ่มอายุน้อย ช่วงอายุ 16-30 ปี พบว่า คนไทยอีสานกลุ่มอายุน้อยเลือกใช้ภาษาไทยมากที่สุดเพื่อพูดคุยกับครูเกี่ยวกับเรื่องปัญหาในวิชาที่เรียนตามแฉวงที่โรงเรียน

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับประเด็นนี้อาจเกิดจากนโยบายทางภาษา (Language Policy) ตั้งแต่สมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ได้ดำเนินนโยบายในการสร้างชาติ โดยกำหนดนโยบายทางภาษาเพื่อยกฐานะจากภาษาไทยถิ่นกลาง (Dialect) ให้มีสถานะสูงขึ้นเป็นภาษามาตรฐาน (Standard Language) เพื่อใช้เป็นภาษากลางที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารทั้งหน่วยงานราชการต่าง ๆ สื่อสารมวลชน ตลอดจนใช้เป็นภาษาในการจัดการศึกษาให้กับคนไทยทั้งประเทศ และในที่สุดก็กลายเป็นภาษาราชการและเป็นภาษาประจำชาติ (Official Language หรือ Nation Language) (ปนัดดา บุญยสาระนัย. 122-121 :2556, พงนิย ศิริอักษรศาสตร์. 43-42 :2554 และ ทรงพร ทาเจริญศักดิ์ และสุรชาติ บำรุงสุข. 31-30 :2552) และตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันรัฐกำหนดนโยบายทางการศึกษาหรือระบบการศึกษาที่ใช้เฉพาะภาษาราชการเพียงภาษาเดียวและเป็นสื่อกลางในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาทุกระดับชั้น (สุวิไล เปรมศรีรัตน์. 2549: 13) ประกอบกับการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับนโยบายแห่งชาติ เพื่อสร้างรัฐให้มีลักษณะสังคมเชิงเดี่ยว หลักสูตรการเรียนรู้เชิงเดี่ยว ทำให้การศึกษาเป็นการเตรียมคนเข้าสู่วัฒนธรรมกระแสหลัก คือ การเรียนรู้วัฒนธรรมไทย ประเพณีไทย และภาษาไทยที่รัฐสร้างขึ้น ลักษณะการครอบงำทางวัฒนธรรมนี้จึงส่งผลให้เกิดการเลือก

ปฏิบัติ เกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ ตลอดจนเกิดอคติทางชาติพันธุ์ รวมทั้งตำราเรียนส่วนใหญ่ล้วนมีเนื้อหาที่เต็มไปด้วยอคติทางชาติพันธุ์ (ชูพินิจ เกษมณี. 2547: 71-78)

ด้วยเหตุผลนี้เองทั้งภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในสังคมไทยปัจจุบันจึงถูกลดบทบาทและลดทอนคุณค่าลง จึงอาจกล่าวได้ว่านโยบายทางภาษาที่ใช้ในการจัดการศึกษาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันน่าจะมีอิทธิพลต่อการเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไท เพราะหากวัยรุ่นผู้ไทใช้ภาษาผู้ไทเพื่อพูดคุยกับบุคคลอื่น โดยเฉพาะในแวดวงนอกชุมชนซึ่งเป็นบุคคลที่ไม่คุ้นเคยกับวัยรุ่นผู้ไทซึ่งอาจมีอคติทางชาติพันธุ์ก็ได้ ดังนั้นวัยรุ่นผู้ไทเองจึงอาจเลือกใช้ภาษาไทยเพื่อลดปัญหาอคติทางชาติพันธุ์ก็เป็นได้ ดังที่อุบล สวัสดิ์ผล, ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ และชูพิกตร์ สุทธิสา (2558: 171-176) ได้กล่าวถึงอคติทางชาติพันธุ์ของกลุ่มคนในสังคมที่มีกลุ่มชาติพันธุ์กวยหรือส่วยไว้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์กวยหรือส่วยบ้านตูม ตำบลตูม อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อใช้ภาษากวยหรือส่วยเพื่อสื่อสารกับบุคคลอื่นจะถูกมองว่าเป็นกลุ่มรองทางสังคมด้วยปัญหาอคติทางชาติพันธุ์และได้รับการปฏิบัติจากชาวบ้านหรือเจ้าหน้าที่รัฐในชุมชนโดยรอบว่าเป็นแรงงานข้ามชาติ เพราะกลุ่มชาติพันธุ์กวยหรือส่วยในตำบลตูมเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีจำนวนน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในจังหวัดศรีสะเกษ

ประเด็นที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งคือวัยรุ่นผู้ไทเลือกใช้ภาษาในลักษณะที่ปนกันมากขึ้น ได้แก่ ภาษาผู้ไทปนภาษาลาวอีสาน ภาษาผู้ไทปนภาษาไทย ภาษาผู้ไทปนภาษาญ้อ ภาษาลาวอีสานปนภาษาไทย และเลือกใช้ภาษาปนกัน 3 ภาษา ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของวรรณะ ปัญบุตร (2561: 130-142) พบว่า คนผู้ไทช่วงอายุ 15-25 ปี ในจังหวัดกาฬสินธุ์เริ่มใช้ภาษาปนกันมากขึ้น ได้แก่ ภาษาผู้ไทปนภาษาลาวอีสาน ภาษาผู้ไทปนภาษาไทย ภาษาลาวอีสานปนภาษาไทย และปนกัน 3 ภาษา และผลการศึกษาของสุทธิดา จันทรดวง (2560: 203-207) พบว่า กลุ่มอายุ 15-25 ปี เลือกใช้ภาษาผู้ไทสลับภาษาลาวอีสาน และใช้ภาษาผู้ไทสลับภาษาไทย

ลักษณะการเลือกใช้ภาษาที่ปนกันของนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทอาจอยู่ในลักษณะการปนภาษาในระดับคำ (Code Mixing) หรือระดับประโยค (Code Switching) การเลือกใช้ภาษาปนกันในลักษณะเช่นนี้อาจช่วยให้การพูดคุยในแต่ละครั้งเข้าใจง่ายขึ้น ดังที่นภัสสรณ์ นาคแก้ว (2556:11) กล่าวว่า การปนภาษาช่วยให้สามารถสื่อความหมายได้ง่าย สะดวก มีความหมายตรงตามตัว และชัดเจนขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษา

ของ Suryadi (2016: 30-51) ที่ศึกษาการเลือกใช้ภาษาของนักศึกษาภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยอิสลามแห่งรัฐ Sunan Ampel Surabaya พบว่า นักศึกษาเลือกใช้การสลับภาษา (Code Switching) และปนภาษา (Code Mixing) ในการสื่อสารเพื่อทำให้สื่อสารง่ายขึ้นและยังแสดงความใกล้ชิดของคู่สนทนาอีกด้วย

กล่าวโดยสรุป การเลือกใช้ภาษาตามแนวทางการใช้ภาษาในชุมชนนั้น วัยรุ่นผู้ไท จะยังคงเลือกใช้ภาษาผู้ไทกับผู้ร่วมสนทนากลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท และอาจเลือกใช้ภาษาอื่นตามกลุ่มชาติพันธุ์ของผู้ร่วมสนทนา ขณะที่เมื่ออยู่นอกชุมชนอาจมีแนวโน้มที่จะเลือกใช้ภาษาไทยมากขึ้น แต่โดยภาพรวมแล้วผู้วิจัยยังเชื่อว่าภาษาผู้ไทในอำเภอธาตุพนมจะยังไม่สูญหายไปในอนาคตอันใกล้ แต่อาจจะถูกลดบทบาทลงและถูกจำกัดใช้เฉพาะแวดวงในชุมชนเท่านั้น

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำผลการวิจัยเพื่อประกอบเป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดนโยบายทางภาษาระดับสถานศึกษา เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไท ขณะที่ครูผู้สอนสามารถนำผลการวิจัยเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นหรือหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่นเกี่ยวกับภาษาผู้ไทในอำเภอธาตุพนมเพื่อการเรียนรู้ อนุรักษ์ และสืบสานภาษาให้คงอยู่ต่อไป

7.2 การวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาการเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทที่อาศัยอยู่ในอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดกาฬสินธุ์ สกลนคร และมุกดาหาร เพราะเป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น และศึกษาการเลือกใช้ภาษาควบคู่กับทัศนคติที่มีต่อภาษา เพราะเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้ภาษา รวมทั้งควรศึกษาควบคู่กับการสลับภาษาและการปนภาษาซึ่งจะทำให้เห็นแนวโน้มของการเลือกใช้ภาษาผู้ไทว่า จะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร และจะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใดในอนาคต

8. เอกสารอ้างอิง

- กิตติวัจน์ ไชยสุข. (2559). ภาษาถิ่นกับวัฒนธรรมพื้นบ้านชาวภูไท ภูจินารายณ์ กาฬสินธุ์. *วารสารบัณฑิตศาสตร์ มมร*, 14(1), 94-104.
- โกวิท วัชรินทรางกูร. (2542). ภาวะหลายภาษาในชุมชนบ้านยะวีก ตำบลยะวีก อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- คณะกรรมการบริหารงานอำเภอแบบบูรณาการ. (2560). แผนยุทธศาสตร์พัฒนาอำเภอธาตุพนม ปี 2564 – 2561. นครพนม: คณะกรรมการบริหารงานอำเภอแบบบูรณาการ.
- ชูพินิจ เกษมณี. (2547). ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมพหุลักษณ์. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
- ทรงพร ทาเจริญศักดิ์ และบำรุงสุข สุรชาติ. (2552). นโยบายภาษาและความมั่นคงแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: โครงการความมั่นคงศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นภัสสรณ์ นาคแก้ว. (2556). การปนภาษาอังกฤษในภาษาไทย: กรณีศึกษารายการเทย์เทียวไทย. (การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต) บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เบญจนา เสนไสย. (2556). การเลือกภาษาและการสลับภาษาระหว่างภาษาเขมรถิ่นไทยและภาษาไทยกลางของชาวบ้านหนองเข้ ตำบลสุขไพบุลย์ อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต) บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ปนัดดา บุญยสารน้อย. (2556). การเมืองเรื่องภาษาในสังคมไทย. *วารสารพหุวัฒนธรรมนิยม*, 25(2), 109-135.
- ประพนธ์ จันทวิเศษ. (2532). ภาวะหลายภาษาในชุมชนบ้านหนองอารีและบ้านลาเดิม ตำบลดินแดง อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต) บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฝาม แทนท์ ฮ้าย. (2559). ความสามารถในการใช้ภาษาและการเลือกใช้ภาษาของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต) บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- พจน์ ศิริอักษรสาสน์. (2554). ภาษาถิ่นของไทย (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พินรัตน์ อัครวัฒนากุล. (2541). การศึกษาเปรียบเทียบระบบวรรณยุกต์ในภาษาของคน “ลาว” คน “ญ้อ” และคน “ผู้ไท” ในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต) บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพ็ญจันทร์ พันธุ์ฤกษ์. (2547). ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับชาติพันธุ์ในจังหวัดลำพูน. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต) บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยูทากะ โทมโอะกะ. (2552). ทศนคติต่อภาษาและการเลือกภาษาของคนไทยอีสานที่มีอายุต่างกัน. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต) บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรรณะ ปัญบุตร และสุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ. (2561). การเลือกภาษาของชาวผู้ไทอำเภอคำม่วงและอำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารวิชาการ Veridian E –Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 11(3), 1747-1766.
- วรรณะ ปัญบุตร. (2561). ทศนคติต่อภาษาและการเลือกใช้ภาษาของชาวผู้ไท อำเภอคำม่วง และอำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต) บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิไลวรรณ ขนิษฐนันท์. (2520). ภาษาผู้ไทไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต. (2550). คู่มืออาสาสมัคร/แกนนำเยาวชนศูนย์เพื่อนใจวัยรุ่น. นนทบุรี: สำนักสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข.
- สินหา วังคะฮาด. (2542). ภาวะหลายภาษาในชุมชนบ้านท่าคอยนาง ตำบลสวาย อำเภอปราณบุรี จังหวัดศรีสะเกษ. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต) คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุเทพ ไชยพันธ์. (2556). ผู้ไท ลูกแก่น. กรุงเทพฯ: ตาตา.
- สุชาดา วัฒนะ. (2549). ภาวะหลายภาษาในบ้านสวนใหญ่ ตำบลลำปลายมาศ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต) บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- สุทธิดา จันทรดวง. (2560). การแปรการใช้ศัพท์ของคนสามระดับอายุในภาษาผู้ไทกะป๋องประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต) บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ. (2549). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์. ใน บาทยัน อิ่มสำราญ (บรรณาธิการ). ภาษาและวรรณกรรมกับสังคม (น. 115-133). กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ. (2547). แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. (2549). สถานการณ์ทางภาษาในสังคมไทยกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์. *วารสารภาษาและวัฒนธรรม*, 25(2), 5-17.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2532). คำจำกัดความศัพท์ในภาษาศาสตร์สังคม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุบล สวัสดิ์ผล, ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ และชูศักดิ์ สุทธิสา. (2558). กลุ่มชาติพันธุ์กัญ: วิถีชีวิตของแรงงานอพยพตัดอ้อยภายใต้อุตสาหกรรมน้ำตาลไทย. *วารสารวิจัยสังคม*, 38(2), 147-182.
- Andani, F. (2014). Language Choice Used by Street Sellers in Bunderan GKB, Gresik. (Undergraduate thesis) Faculty of Letters and Humanities, State Islamic University of Sunan Ampel Surabaya.
- Chamberlain, J.R. (1975). A new look at the history and classification of the Tai languages. In J.G. Harris and J.R. Chamberlain (Editor.), *Studies in Tai Linguistics in Honor of William J. Gedney*, (p. 49-66). Bangkok: Central Institute of English Language, Office of State Universities.
- Grosjean, F. (1982). *Life with Two Language: An Introduction to Bilingualism*. Harvard University Press: Cambridge, Massachusetts and London, England.
- Holmes, J. (2013). *An Introduction to Sociolinguistics*. 4th ed. Harlow: Pearson Education.

- Sholikah, S. I. (2018). A Language Choice Used by the Main Characters in Margarethe Von Trotta's "Hannah Arendt" Movie. (Undergraduate thesis) Faculty of Letters and Humanities, State Islamic University of Sunan Ampel Surabaya.
- Suryadi. (2016). Language Choice Used by Students of English Department at Faculty of Arts and Humanities State Islamic University Sunan Ampel Surabaya. (Undergraduate thesis) Faculty of Letters and Humanities, State Islamic University of Sunan Ampel Surabaya.
- Thanh, P. H. & Chanthao, R. (2016). Language Competence and Choice of Vietnamese-Thais in Thailand. *Journal of Mekong Societies*, 12(3), 65-81.

กำเนิดและการพัฒนาการของผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัด บนพื้นที่การขยายตัวของเมืองขอนแก่น¹ The Origin and Evolution of Market Fair Retailer in Khon Kaen Peri-Urban

เด่นพงษ์ แสนคำ (Denpong Saenkum)²

กฤษดา ปัจจาเนย์ (Kritsada Phatchaney)³

บัวพันธ์ พรหมพักพิง (Buapan Promphakping)⁴

นิลวดี พรหมพักพิง (Ninlawadee Promphakping)⁵

สุวิทย์ ธีรศาสด์ (Suwit Theerasasawat)⁶

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากำเนิดและการพัฒนาการของผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัดบนพื้นที่การขยายตัวของเมืองขอนแก่น โดยเป็นการศึกษาวิจัยด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัดบ้านทุ่มจำนวน 12 ราย โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า การกำเนิดของตลาดนัดบ้านทุ่มมีปัจจัยหลัก 2 ปัจจัยคือ 1) ปัจจัยด้านการขยายตัวของเมืองขอนแก่น ส่งผลให้พื้นที่บ้านทุ่มกลายเป็นพื้นที่ชานเมือง และ 2) ปัจจัยด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่ ทำให้มีตลาดเกิดขึ้นตามมา สำหรับการก่อเกิดผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัดบ้านทุ่ม มีปัจจัยสำคัญ 3 ประการหลัก ประการแรก

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “กำเนิดและการพัฒนาการของตลาดสด ตลาดนัด และผู้ค้ารายย่อยในภาคอีสาน” สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยภายใต้ทุนวิจัย เมธีวิจัยอาวุโส สกว.

² นักศึกษาระดับปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาและศาสนาดะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

³ นักวิจัยกลุ่มวิจัยความอยู่ดีมีสุขและการพัฒนาอย่างยั่งยืน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

⁴ รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

⁵ นักวิจัยกลุ่มวิจัยความอยู่ดีมีสุขและการพัฒนาอย่างยั่งยืน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

⁶ ศาสตราจารย์ เมธีวิจัยอาวุโส สกว. สาขาวิชาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ (หัวหน้าโครงการวิจัย)

ปัจจัยด้านความล้มเหลวของการเดินทางเข้าไปขายแรงงานในเมืองใหญ่ ส่งผลทำให้ต้องเดินทางกลับมาประกอบอาชีพพ่อค้าแม่ในตลาดนัด ประการที่สอง ปัจจัยด้านความต้องการให้บุตรมีการศึกษาที่สูงแต่ไม่อาจพึ่งพาการจ้างงานในโรงงานอุตสาหกรรมในเมืองใหญ่ได้ เพราะโรงงานเหล่านั้นต่างก็เกินไปเพื่อตอบสนองระบบทุนนิยมที่มุ่งซูร์ตริมูลค่าส่วนเกิน ทำให้ต้องกลับมาถิ่นฐานบ้านเกิดเพื่อหาอาชีพอิสระโดยเฉพาะการค้าขายในตลาดนัด และประการสุดท้าย ปัจจัยด้านแรงบีบคั้นของระบบทุนนิยม ที่ทำให้ผู้ใช้แรงงานรู้สึกแปลกแยกจากกิจกรรมการผลิตของตนเอง การหลีกเลี่ยงจากความแปลกแยกเหล่านี้ ก็คือการออกจากแรงงานออกจากโรงงานกลับถิ่นฐานบ้านเกิด เพื่อหาอิสรภาพทางอาชีพ ทางเลือกที่สำคัญก็คือการกลับมาในฐานะของการเป็นพ่อค้าแม่ค้า

คำสำคัญ: ผู้ค้ารายย่อย, ตลาดนัด, การขยายตัวของเมือง, เศรษฐกิจชุมชน

Abstract

This research aims to study the origin and evolution of market fair retailer in Khon Kaen peri-urban. In this study, the researcher used *qualitative research method*. The key informant is twelve retailers in Baan Tum market fair interview by using an in-depth interview method of data. The results were as follows: The origin of Baan Tum market fair is caused by two factors, 1) Khon Kaen city has expanded which caused Bann tum area to become a peri-urban area. 2) Developing industrials in peri-urban area has affected market fair establishment. There are 3 factors affect becoming a retailer in Baan tum market fair. Firstly, a failure of settling in the city. Secondly, a willing to have their children well-educated cannot be relied on employment in an industrial factory due to the capitalism, so they prefer self-employment as a retailer in a market fair in their hometown. Lastly, capitalism impacts massive pressure on the working class which differentiates them. To avoid

those discrimination is to resign and find freedom in their occupation. Essential preference is to engage as a merchant or a retailer.

Keywords: Retailer, Market Fair, Urban expansion, Community economy

1. บทนำ

ตลาดนัด (Flea Market) โดยทั่วไปก็คือตลาดที่เปิดตามช่วงเวลานัดล่วงหน้า เช่น ในรายสัปดาห์ หรือในรายเดือน มีคำอธิบายว่าการเกิดขึ้นของตลาดนัดเกิดจากการอยู่ร่วมกันของหมู่คณะ และรักความสะดวกสบาย ไม่ต้องเดินทางไปซื้อขายแลกเปลี่ยนไกลบ้าน จึงก่อให้เกิดกลุ่มของผู้คนที่นัดกันเป็นกลุ่มที่แลกเปลี่ยนสินค้าและบริการประเภทต่าง ๆ สำหรับในปัจจุบันนี้ ตลาดนัด ได้มีการขยายความหมายออกมาให้กว้างขึ้น กล่าวคือตลาดนัดอาจเป็นพื้นที่ของชุมชนที่ทำการซื้อขายของต่าง ๆ ซึ่งไม่ได้เป็นตลาดที่ตั้งขึ้นประจำเหมือนกับตลาดสดในชุมชน แต่ผู้คนภายในชุมชนจะร่วมกันกำหนดวัน เวลา และสถานที่ที่เหมาะสมในการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการต่าง ๆ และหมุนเวียนไปตามสถานที่ต่าง ๆ จนครบแล้วเวียนมาที่เดิม (สุทธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์, 2542: อ้างถึงใน ทรงสิริ วิจิรา นนท์, 2556ก: 162)

คำอธิบายการเกิดขึ้นและรูปแบบของตลาดนัดข้างต้นนั้น มีลักษณะเช่นเดียวกับการศึกษาของ อรรถจักร สัตยานุรักษ์ (2559: 64 - 66) ซึ่งว่าตลาดนัดหรือตลาดชาวบ้านเกิดขึ้นจากการที่ผู้คนในชุมชนมองเห็นแนวทางการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นการตอบสนองต่อ “ความต้องการภายในท้องถิ่น” จึงทำให้ตลาดนัดเป็นพื้นที่ของการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชนบทสู่การผลิตเพื่อขายมากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านจึงเปลี่ยนจากการพึ่งพาธรรมชาติ มาสู่การพึ่งพา “ตลาด” มากขึ้นด้วย และตลาดนัดยังเป็นพื้นที่สำหรับการเสนอสินค้าและบริการสำหรับสร้างรายได้ให้ผู้ที่มียุทธน้อย ดังที่ Joel Stillerman (2015) อธิบายเอาไว้ว่า ตลาดนัดได้หยิบยื่นโอกาสในการสร้างรายได้หรือเพิ่มการลงทุนให้กับผู้ที่มีรายได้น้อย สมาชิกของชนกลุ่มน้อย ตลอดจนผู้ที่มิงานทำอยู่แล้วแต่ต้องการที่จะมีรายได้เสริม เป็นต้น และปรากฏการณ์การขยายตัวของตลาดนัดในพื้นที่ต่าง ๆ ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะในชุมชน

ที่มีการขยายตัวออกไปจากเมืองก็มีเพิ่มมากขึ้น เช่น ย่านชานเมืองเขตปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร ในพื้นที่หลายลักษณะ เช่น แหล่งอุตสาหกรรม หมู่บ้านจัดสรร สถานศึกษา พื้นที่เกษตรกรรม ทั้งนี้เพื่อเอื้อต่อความหลากหลายของวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในบริบทนั้น ๆ (ทรงสิริ วิชิรานนท์, 2556: 1) ตลาดในทางสังคมศาสตร์จึงเป็นที่ยอมรับกันว่า ตลาดคือระบบการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจและพื้นที่สำหรับการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม รวมถึงสถาบันทางสังคมที่ซับซ้อน (Geertz, 1978; McMillan, 2002)

ด้วยเหตุที่ตลาดมีความสัมพันธ์กับระบบ สถาบัน และขั้นตอนต่าง ๆ ในสังคม จึงเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างตลาดนัดกับการขยายตัวของเมืองมีความสัมพันธ์กันอยู่ และเมื่อผนวกให้เข้ากับคำอธิบายที่ว่าตลาดนัดเกิดขึ้นจากการที่กลุ่มคนในสังคมมารวมกันเพื่อนัดกันแล้วใช้พื้นที่ของชุมชนเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนสินค้าแล้วเย็นไปตามสถานที่ต่าง ๆ นั้น ยิ่งทำให้เห็นว่า การขยายตัวของเมืองบนฐานคิดของการเติบโตของอุตสาหกรรมกับการเกิดขึ้นของตลาดนัดมีความเกี่ยวโยงกันด้วย กล่าวคือ เมื่อมีการขยายตัวของเมืองไปยังพื้นที่ชานเมืองโดยรอบก็จะก่อให้เกิดโรงงานอุตสาหกรรมที่หลากหลายขึ้น โรงงานอุตสาหกรรมเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยว แต่ยังนำเอาผู้คนโดยรอบพื้นที่ดังกล่าวมารวมกลุ่มกันมากขึ้น โดยเฉพาะผู้ใช้แรงงาน ด้วยเหตุนี้การรวมกลุ่มทางสังคมย่อมเกิดขึ้นและมีนัยของการนำไปสู่การเกิดขึ้นของตลาดนัดในที่สุด ข้อเสนอพื้นฐานเบื้องต้นของผู้วิจัยมิได้เกิดขึ้นโดยปราศจากหลักฐานเชิงประจักษ์แต่อย่างใด ทั้งนี้ก็เพราะว่ามีคำอธิบายถึงการเกิดขึ้นของตลาดนัดที่สัมพันธ์กับเมืองอยู่เช่นกัน ดังเช่นการศึกษาของ สุวิดา ธรรมณีวงศ์ (2550) ที่ชี้ว่าตลาดนัดก็คือตลาดซึ่งเกิดขึ้นเพื่อปรับตัวให้ทันกับสภาวะทางการค้าขายของห้างค้าปลีกขนาดใหญ่ แม้ว่าเมืองจะมีความเจริญและทันสมัยมากยิ่งขึ้นและมีห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ก็ตาม แต่ห้างสรรพสินค้าปลีกเหล่านั้นมีข้อจำกัดที่ไม่อาจทำให้ผู้ค้ารายย่อย เข้าถึงได้ ซึ่งพื้นที่เหล่านั้นก็กลับกลายเป็นว่าตลาดนัดจะสามารถเข้าถึงได้ดีกว่าห้างค้าปลีกขนาดใหญ่ เช่นตามหมู่บ้านที่อยู่ชานเมือง หรือที่พักของผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น

เมืองขอนแก่นเป็นเมืองที่มีความเติบโตอย่างรวดเร็วในช่วง 4 ทศวรรษที่ผ่านมาในยุคแรก ๆ ความเติบโตของเมืองเกิดขึ้นจากเส้นทางคมนาคม แต่ในช่วง 4 ทศวรรษที่ผ่านมานโยบายการพัฒนากำหนดให้เมืองขอนแก่นเป็นเมืองนำร่องการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค (บัวพันธ์ พรหมพักพิง และคณะ, 2561: 2) ภายใต้อาณาเขตพัฒนาเศรษฐกิจ

และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2529-2536) เพื่อรองรับปัญหาต่าง ๆ ที่สืบเนื่องมาจากการพัฒนาเมืองที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในช่วงนี้การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมอุตสาหกรรมและเพื่อเชื่อมโยงจากภาคอีสานไปยังส่วนอื่น ๆ ของประเทศ ทำให้การแผ่ขยายของเมืองมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากแรงงานในชนบทจำนวนมากย้ายไปอยู่ในเขตเมืองเพื่อทำงานทั้งในภาคนอกระบบและนอกระบบ หลายคนอาศัยอยู่ในสลัมโดยไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะ สำหรับเมืองขอนแก่นพื้นที่ที่ใหญ่ที่สุดของการตั้งถิ่นฐานของคนจนในเมืองนั้นตั้งอยู่คู่ขนานกับเขตสองข้างตามรางรถไฟ ผลกระทบของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 ทำให้บริเวณเมืองขอนแก่นขยายตัวมากขึ้นและกลายเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของภาคอีสาน (Yongvanit & Thungsakul, 2013)

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาระบบเศรษฐกิจที่มีความเกี่ยวข้องกันกับการเติบโตของเมืองบนฐานของการพัฒนาอุตสาหกรรม ในปี พ.ศ. 2555 จังหวัดขอนแก่นมีโรงงานทั้งสิ้น 4,131 โรงงาน ซึ่งโรงงานขนาดใหญ่เกือบทั้งหมดตั้งอยู่นอกเขตเทศบาลนครขอนแก่น (บัวพันธ์ พรหมพักพิง และคณะ, 2562: 68) การขยายตัวของเมืองขอนแก่นกับการเกิดขึ้นของอุตสาหกรรมนั้นนำมาซึ่งการเกิดขึ้นของตลาดนัดตามกล่าวคือ การเลือกที่จะตั้งตลาดนัดของผู้จัดการตลาดนั้นถือเอาเกณฑ์สำคัญก็คือพื้นที่ที่ผู้คนมีการรวมกลุ่มกัน เช่นบริเวณของโรงงานอุตสาหกรรม (สัมภาษณ์ 18 สิงหาคม 2562) ที่เกิดจากการขยายตัวของเมืองขอนแก่นที่ออกไปรอบนอก และเป็นไปตามผลการศึกษาของกฤษฎดา บัจจฉำญย์ (2561) ที่ชี้ว่า การขยายตัวของเมืองขอนแก่นในพื้นที่ชานเมืองทางด้านกายภาพนั้น ได้แก่ การมีถนน การเพิ่มขึ้นของที่อยู่อาศัย การเพิ่มขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการย้ายถิ่นเข้ามาทำงานของแรงงานจำนวนมาก ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ต้องการการบริการด้านอาหาร แต่ก็จำกัดประจักษ์ในโรงงานไม่เอื้อให้พวกเขาเหล่านั้นผลิตอาหารเองได้ จึงนำไปสู่การเกิดขึ้นของร้านอาหารและตลาดเพื่อตอบสนองความต้องการของคนทำงานในโรงงานตลอดทั้งผู้คนในชุมชนโดยรอบ ตลาดจึงเป็นเศรษฐกิจหน่วยที่ใกล้ชิดกับผู้คนในสังคมมากที่สุด จากการศึกษาที่ผ่านมาเกิดการขยายตัวของตลาด จึงมักสอดคล้องกับการขยายตัวของเมือง สิ่งที่ไม่อาจละเลยได้คือชีวิตผู้คนท่ามกลางภาวะทางเศรษฐกิจของประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอด และในช่วง 5-6 ปีที่ผ่านมาประชาชนต่างได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ แม้รัฐบาลจะมีการออกนโยบายประชานิยมเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ

หลายอย่าง เช่น การออกบัตรสวัสดิการแห่งรัฐสำหรับผู้มีรายได้น้อย หรือ จิม ชอป ใช้ แต่ก็มีผู้ได้ประโยชน์เพียงบางส่วนเท่านั้น ผู้คนจำนวนมากยังต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้ต่อไป พื้นที่ตลาดนัดกลายเป็นพื้นที่ที่หลายคนสามารถทำมาค้าขายเพิ่มรายได้อีกและเข้าถึงได้ง่ายมากกว่าที่อื่น ดังนั้นการพัฒนาเมืองจึงไม่สามารถเบียดขับ “ตลาด” ให้ออกไปจากระบบเศรษฐกิจอย่างสิ้นเชิง เพราะตลาดได้ปรับเปลี่ยนหน้าที่เพื่อให้เข้าถึง “พื้นที่” บางลักษณะที่ห่างค้าปลีกขนาดใหญ่ไม่สามารถเข้าถึงได้

ในบทความนี้ผู้วิจัยไม่ได้มองตลาดนัดในฐานะที่สัมพันธ์กับการขยายตัวของเมืองเพียงอย่างเดียว เหมือนกับงานที่ศึกษาที่ผ่านมา ๆ มา แต่บทความนี้ต้องการที่จะชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของผู้ค้ารายย่อยที่มีผลต่อการเกิดขึ้นของตลาดนัดด้วย กล่าวคือ การเกิดขึ้นของตลาดนัดไม่จำเป็นว่าจะต้องอยู่ในพื้นที่ของชุมชนหรือพื้นที่ของกลุ่มคนที่มารวมกลุ่มกันเพียงอย่างเดียวเสมอไป แต่การเกิดขึ้นของตลาดนัดเกิดจากการที่ผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัดถูกแรงขับเคลื่อนบางอย่างให้กลายมาเป็นผู้ประกอบการในตลาดด้วย ด้วยเหตุนี้บทความชิ้นนี้จึงมุ่งประเด็นไปที่การเกิดขึ้นและวิถีชีวิตของผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัดบนพื้นที่การขยายตัวของเมืองขอนแก่น ที่เกิดจากการบีบคั้นของระบบทุนนิยมโรงงานอุตสาหกรรม จนต้องเปลี่ยนอาชีพมาเป็นผู้ค้ารายย่อยในที่สุด โดยการศึกษาได้กำหนดเอาตัวของผู้ค้ารายย่อยเป็นแกนหลักในมุมมองนี้ เพื่อที่จะให้เห็นความสัมพันธ์ของการเกิดขึ้นของตลาดนัดกับผู้ค้ารายย่อย ซึ่งการมองถึงปัจจัยของการเกิดขึ้นของตลาดนัดผ่านมุมมองผู้ค้ารายย่อยนี้มิใช่ปัจจัยหลัก แต่เป็นปัจจัยรองที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการเกิดขึ้นของตลาดที่ควบคู่มากับการพัฒนาเมืองบนฐานของอุตสาหกรรมด้วย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากำเนิดและการพัฒนาการของผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัดบนพื้นที่การขยายตัวของเมืองขอนแก่น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งศึกษา “กำเนิดและการพัฒนาการของผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัดบนพื้นที่การขยายตัวของเมืองขอนแก่น”

มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) คือ ผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัด ซึ่งถือว่าเป็นหน่วยในการวิเคราะห์ระดับปัจเจก โดยมีวิธีการศึกษาด้วยวิธีการเชิงมานุษยวิธี (Anthropological Approach) ที่ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาและทำความเข้าใจถึงบริบทต่าง ๆ ในตลาดนัดที่สัมพันธ์กับผู้ค้ารายย่อย และมีขั้นตอนในการวิจัยดังนี้

3.1 พื้นที่ในการวิจัย การคัดเลือกพื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้การเลือกโดยยึดจุดมุ่งหมายของการศึกษาเป็นหลัก (Purposeful Sampling) มีเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ตามกรอบของทฤษฎีการกลายเป็นเมือง ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างตลาดกับการขยายตัวของเมืองบนฐานของการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อรองรับความเติบโตของเมืองขอนแก่น ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ตลาดนัดเกิดขึ้นตามพื้นที่ของการขยายตัวของเมือง (ชาย โพธิ์สิตา, 2550) โดยการวิจัยครั้งนี้ได้คัดเลือกพื้นที่ของตลาดนัดคลองถมบ้านทุ่ม ตำบลบ้านทุ่ม อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งตั้งอยู่ติดกับสี่แยกบ้านทุ่ม บริเวณของที่ตั้งตลาดดังกล่าวมีโรงงานอุตสาหกรรมอยู่จำนวนมาก โดยการคัดเลือกพื้นที่ดังกล่าวนี้ นอกจากจะชี้ให้เห็นถึงการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ตลาดนัดที่สัมพันธ์กับการขยายตัวของเมืองบนฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมแล้ว ยังเป็นความพยายามที่จะชี้ให้เห็นว่าพื้นที่ของตลาดรูปแบบใหม่ (Modern Trade) ยังมีอาจรูกิ๊บพื้นที่ของตลาดนัดหรือตลาดชุมชนได้อย่างสมบูรณ์ แม้ว่าตลาดนัดดังกล่าวจะตั้งอยู่บริเวณพื้นที่การขยายตัวของเมืองก็ตาม

3.2 ผู้ให้ข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้คือผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัดบ้านทุ่มทั้งสิ้นจำนวน 12 ราย ที่ทำการค้าขายในตลาดนัดบ้านทุ่มทุก ๆ วันพุธ งานวิจัยชิ้นนี้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงคุณภาพโดยวิธี Snow Ball Sampling คือ การเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีคุณลักษณะตามประเภทของสินค้า โดยเริ่มจากการเลือกผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามประเภทสินค้าที่ผู้ค้ารายย่อยขายในตลาดนัดบ้านทุ่มที่แตกต่างกันออกไป 12 ชนิด ประกอบด้วย ขายรองเท้า ขายเนื้อหมูสด ขายผ้าห่ม ขายขนมดอกบัวและขนมครก ขายไข่ไก่ ขายอาหารญี่ปุ่น ขายเสื้อผ้า ขายเครื่องสำอาง ขายไก่ทอด ขายผลไม้ ขายผัก และขายอาหารทะเล ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลที่เป็นตัวแทนของสินค้าแต่ละประเภทที่ดีที่สุด โดยในช่วงแรกจะเริ่มจากผู้ให้ข้อมูลหลายคนด้วยกัน แล้วให้ผู้ให้ข้อมูลเหล่านั้นเสนอชื่อกลุ่มเป้าหมายที่มีลักษณะตามเกณฑ์การคัดเลือกต่อไป เป็นการให้ข้อมูลแบบเชื่อมโยงกัน

เป็นทอด ๆ เพื่อหาผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัดบ้านห่มที่สามารถให้ข้อมูลได้ถูกต้องและเหมาะสม (ชไมพรภาณุ จนกิจสกุล, 2555)

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวทางสำหรับการพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดและการพัฒนาไปสู่แบบสัมภาษณ์ผู้ค้ารายย่อย และเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนามครั้งนี้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ค้ารายย่อยและผู้จัดการตลาด โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีข้อความทั้งสิ้น 17 ข้อคำถาม เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงถึงกำเนิดและการพัฒนาการของผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัดบ้านห่ม เช่น ก่อนการค้าขายของผู้ค้ารายย่อย การค้าขายในปัจจุบัน และแนวทางการค้าขายต่อไปในอนาคต เป็นต้น

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากที่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลแล้วผู้วิจัยจะนำเอาข้อมูลมาเรียบเรียงถึงกำเนิดและการพัฒนาการของผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัดบ้านห่มเป็นการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อมูลมาจัดระบบ แยกแยะองค์ประกอบเพื่อหาความเชื่อมโยงของข้อมูลกับแนวคิดทฤษฎีเพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลเห็นได้ง่ายขึ้น (ชยันต์ วรรณะฤดี, 2553) เพื่อให้เข้าถึงกำเนิดและการพัฒนาการของผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัดบนพื้นที่การขยายตัวของเมืองขอนแก่น ซึ่งกระบวนการวิเคราะห์จะดำเนินไปพร้อม ๆ กับการตรวจสอบข้อมูลทุกขั้นตอนหากข้อมูลไม่ครบถ้วนผู้วิจัยจะต้องกลับไปเก็บข้อมูลภาคสนามเพิ่มเติม

3.5 การนำเสนอข้อมูล การนำเสนอข้อมูลที่กล่าวถึงคือการนำเสนอผลการวิจัยในบทความชิ้นนี้โดยจะนำเสนอกำเนิดและการพัฒนาการของผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัดบนพื้นที่การขยายตัวของเมืองขอนแก่นดังนี้

4. ผลการวิจัยและอภิปรายผล

4.1 ขานเมืองและอุตสาหกรรม: พื้นที่สู่การกำเนิดของตลาดนัดบ้านห่ม

พื้นที่ของตลาดนัดบ้านห่มจังหวัดขอนแก่นเป็นพื้นที่ที่อยู่ห่างออกไปจากตัวเมืองขอนแก่นประมาณ 12 กิโลเมตร ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ชานเมือง และเป็นพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมทั้งหมด 15 โรงงาน การมีโรงงานที่หลากหลายเป็นอีกปัจจัยหนึ่ง

ที่ทำให้เกิดตลาดนัดบ้านห่มขึ้น รวมระยะเวลาของการก่อตั้งตลาดจนถึงปัจจุบันนี้ (พ.ศ. 2562) เป็นระยะเวลา 10 ปีแล้ว จากการสัมภาษณ์ผู้จัดการตลาดพบว่า เหตุผลสำคัญที่เลือกตั้งตลาด ณ ที่แห่งนี้นั้น ผู้จัดการตลาดเห็นว่า “บริเวณนี้เป็นสถานที่ที่ตั้งที่ใกล้กับโรงงาน นั่นก็คือโรงงาน NK Apparel Company Limited ที่ตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามอีกฝั่งหนึ่งของตลาด และเชื่อว่าการตั้งตลาดครั้งนี้จะสามารถอยู่รอดต่อไปได้ เพราะคนงานในโรงงานจำเป็นต้องมาจับจ่ายใช้สอยสินค้าในตลาดอย่างแน่นอน และยังมองว่าตลาดเป็นธุรกิจอย่างหนึ่งที่ไม่ต้องลงทุนมากมาย ขอเพียงแค่พื้นที่ตั้งของการทำตลาดเป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อการขายสินค้าหรือกระจายสินค้าได้ ถ้าพื้นที่ในการตั้งตลาดเป็นพื้นที่ที่มีคนซื้อของ ก็ถือว่ามีความเป็นไปได้ที่ตลาดจะอยู่ต่อไปได้” (สัมภาษณ์ 18 ส.ค. 2562) นอกจากการตั้งตลาดนัดบ้านห่มที่ตั้งตามการเกิดขึ้นของการขยายตัวของเมืองขอนแก่นเป็นปัจจัยหลักแล้ว ยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีกที่ผู้จัดการตลาดนัดบ้านห่มเลือกที่จะตั้งตลาด ณ ที่แห่งนี้ก็คือ มีชุมชนโดยรอบอยู่หลายชุมชน ตลอดจนสถานศึกษาใกล้เคียง และตลาดก็ตั้งอยู่ติดกับสี่แยกบ้านห่ม ซึ่งเป็นที่สัญจรผ่านไปผ่านมาของผู้คน และผู้จัดการตลาดได้ให้ข้อมูลว่า “ผู้ที่มาซื้อของในตลาดนัดบ้านห่มนั้นเดินทางมาจากหลายที่ อาจจะไกลสุดถึง 10 กว่ากิโลเมตร” (สัมภาษณ์ 18 ส.ค. 2562)

ด้วยเหตุนี้การเกิดขึ้นของตลาดนัดบ้านห่ม จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นผลโดยตรงมาจากการพยายามพัฒนาเมืองและการขยายตัวของเมืองขอนแก่นที่มีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรม⁷ การตั้งสถานศึกษาที่ขยายออกไปตามพื้นที่ของชนเมือง และการเกิดขึ้นของอาคารสำนักงานต่าง ๆ หากพิจารณาการเกิดขึ้นของตลาดนัดบ้านห่มบนฐานคิดของการเติบโตของเมืองของ Earl Draper ก็พบว่า การพัฒนาเมืองดังกล่าวเป็นการพัฒนาเมืองใหญ่แบบก้าวกระโดด (leapfrog development) ซึ่งมักเกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่รอบ ๆ ชนบทหรือชนเมือง ทำให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ มีอาคารสำนักงาน การค้าปลีกขนาดใหญ่

⁷ เหตุที่ผู้วิจัยกล่าวว่าตลาดนัดบ้านห่มเป็นผลโดยตรงมาจากการที่มีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งนั้นก็เพราะว่า ช่วงแรกมีการขายสินค้าบริเวณหน้าโรงงาน เป็นการขายสินค้าที่ยังไม่เป็นตลาด เมื่อผ่านมาประมาณ 10 กว่าปี (ประมาณ พ.ศ. 2552) จึงมีการตั้งตลาดอย่างเป็นทางการอันเนื่องมาจากความต้องการซื้อหรืออุปสงค์ของการแลกเปลี่ยนในตลาดมีมากขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากจำนวนโรงงานที่ตั้งจุดแรงงานในเขตบ้านห่มเข้ามาทำงาน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตแบบผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่ต้องพึ่งพาการซื้อขายสินค้า มากกว่าที่จะหาสินค้าสำหรับอุปโภค บริโภคเอง

และอุตสาหกรรมการผลิต ซึ่งเป็นการวางแผนพัฒนาชุมชนให้กลายเป็นตัวเมืองด้วยตัวชุมชนเอง (Nechyba and Walsh, 2004) การพัฒนาเมืองเช่นว่านี้ได้ก่อให้เกิดการค้าขายแบบตลาดนัดตามมา เพราะการเกิดขึ้นของกลุ่มคนที่มารวมตัวกันจะนำไปสู่การเกิดตลาดนัดที่ผู้คนจะมาร่วมกันในวันเวลาในการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ

แต่ถึงกระนั้นการเกิดขึ้นของตลาดนัดบ้านห่ม มิได้เกิดจากการที่ผู้คนต่างตกลงกันว่าจะมาแลกเปลี่ยนสินค้าตามนัดของเวลาและสถานที่หนึ่ง ๆ ตามข้อเสนอทางทฤษฎีของการเกิดตลาด แต่ทว่าตลาดนัดบ้านห่มเกิดจากการที่ผู้จัดการตลาดมองหาช่องทางสำคัญที่จะสร้างรายได้จากการตั้งตลาด จึงได้สร้างตลาดขึ้นบนพื้นที่ดังกล่าว ทั้งนี้ก็เพราะผู้จัดการตลาดให้ข้อมูลว่า “การทำตลาดก็เหมือนให้พ่อค้า แม่ค้าทำงานเป็นหลัก แต่เราเพียงแค่เป็นผู้บริหารแล้วได้เงิน เราไม่ต้องทำงานเอง” ดังนั้นการเกิดขึ้นของตลาดกับการขยายตัวของเมืองจึงมีความสัมพันธ์กันในแง่ที่ว่า เมื่อเมืองมีการขยายตัวมากขึ้น ช่องทางที่ผู้คนจะพบปะกันก็มากขึ้น และการเกิดตลาดก็จะตามมา แต่ทั้งนี้การเกิดตลาดไม่ได้เกิดขึ้นจากการที่ใครจะม่าวางขายของบนพื้นที่หนึ่ง ๆ ได้เหมือนในอดีต แต่ตลาดจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมี “ทุน” ซึ่งทุนที่ว่านี้มาจากผู้ที่ถือครองทุนในฐานะของผู้จัดการตลาด ตลาดจึงจะเกิดขึ้นมาได้ ภาพอย่างหนึ่งที่สำคัญมากของการเกิดตลาดในบริบทของเมือง จึงไม่ใช่การเกิดตลาดแบบชนบทที่ต่างคนต่างถือของม่าวางขายแลกเปลี่ยนกัน แต่ในบริบทของเมืองการเกิดตลาดจะต้องอาศัย “ทุน” การเงิน เป็นปัจจัยสำคัญที่จะมาตั้งตลาดได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ของตลาดนัดบ้านห่มเป็นพื้นที่ที่ทำให้เราได้เห็นว่าทุนคือปัจจัยสำคัญ เพราะพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่ผู้จัดการตลาดต้องเช่าจากเจ้าของที่ ทั้งจ่ายเงินค่าธรรมเนียม ค่าทำความสะอาดตลาดให้กับทางเทศบาลด้วย นอกจากนี้แรงจูงใจสำคัญประการหนึ่งที่ต้องเห็นก็คือว่าผู้จัดการตลาดเห็นช่องทางในการขยายทุนที่เขาถืออยู่ในมือ ให้เพิ่มพูนมากยิ่งขึ้น จึงพยายามที่จะทำให้ตลาดสามารถสร้างรายได้ให้กับตนเองและสร้างรายได้ให้กับผู้ค้ารายย่อยด้วย

เมื่อเรามองว่าการเกิดขึ้นของตลาดนัดกับการพัฒนาหรือการขยายตัวของเมืองไปด้วยกัน เราย่อมเห็นได้ว่า การขยายตัวของเมืองในด้านบวกยังส่งผลให้เกิดผู้ค้ารายย่อยในตลาดมากมาย และการเกิดผู้ค้ารายย่อยในตลาดนั้นนั้นก็ถือว่าเป็นเรื่องที่ดีที่จะทำให้เกิดการสร้างรายได้ เพราะ ตลาดนัดได้หยิบยื่นโอกาสในการสร้างรายได้หรือเพิ่มการลงทุนให้กับผู้ที่มีรายได้น้อย สมาชิกของชนกลุ่มน้อย ตลอดจนผู้ที่มิงานทำอยู่แล้วแต่ต้องการที่จะมีรายได้เสริม เป็นต้น (Stillerman, 2015) ด้วยเหตุนี้การเกิดขึ้นของตลาดนัดบ้านห่ม

จึงชี้ให้เห็นว่าการขยายตัวของเมืองนำมาซึ่งการเกิดตลาดอันเป็นตัวเลือกให้ผู้ค้ารายย่อยได้มีโอกาสที่จะเข้ามาสู่ภาคธุรกิจในระดับฐานราก ที่เป็นตัวชีวิตและขับเคลื่อนเศรษฐกิจในระดับใหญ่ ในส่วนต่อไปผู้วิจัยจะนำเสนอว่าผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัดบ้านห่มนั้นเกิดขึ้นมาได้อย่างไร มีปัจจัยอะไรที่ผลักดันให้ผู้ค้ารายย่อยคนนั้น ๆ หันมาทำอาชีพค้าขายตามตลาดนัด ข้อสำคัญประการหนึ่งก็คือว่า จากผลการวิจัยดังกล่าวนี้ เราจะเห็นพื้นที่ของการขยายตัวของเมืองเป็นพื้นที่ที่ทับซ้อนกันอยู่ระหว่างความเป็นเมืองที่พัฒนาไปบนฐานของทุนนิยม กับเศรษฐกิจฐานรากที่ทำให้ผู้คนที่เป็นผู้ค้ารายย่อยได้สร้างรายได้ให้กับตนเอง

4.2 การใช้แรงงานไม่ใช่คำตอบ: จากลูกขานาสู่ผู้ประกอบการและผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัดบ้านห่ม

ในส่วนนี้ผู้วิจัยพยายามอธิบายปัจจัยอะไรที่ทำให้ผู้ค้ารายย่อยเกิดขึ้นในตลาด และทำไมการค้าขายของเขาเหล่านั้นในตลาดนัดจึงดำเนินเรื่อยมา การเกิดขึ้นของผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัดบ้านห่มจังหวัดขอนแก่นนั้น เมื่อพิจารณาจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า ผู้ค้ารายย่อยจำนวนมากก่อนที่จะมาเป็นพ่อค้าแม่ค้าในตลาดโดยส่วนมากจะประกอบอาชีพเป็นลูกจ้างใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมในเมืองหลวงมาก่อน (ดูตารางที่ 1) ตัวอย่างเช่นพรรณ (นามสมมติ) อายุ 45 ปี เป็นแม่ค้าขายซูชิ เล่าว่าขายซูชิอยู่ที่ตลาดนัดบ้านห่ม มาแล้วเป็นเวลานานกว่า 7 ปี ก่อนหน้านั้น เธอทำงานโรงงานที่กรุงเทพฯ มาก่อน ในช่วงเวลานั้นการทำงานในโรงงานก็เพียงพอสำหรับครอบครัวที่มีสมาชิกคือ พ่อ แม่ ลูก แต่เมื่อลูกโตขึ้นและต้องการเรียนหนังสือในระดับที่สูงขึ้น ทำให้รู้สึกว่าเงินรายได้จากการทำงานโรงงานไม่พอใช้จ่ายที่จะมาให้ลูกได้ใช้เป็นค่าเล่าเรียน เลยคิดอยากจะมาขายของ เพราะเห็นคนอื่นขายแล้วมีรายได้ดีมากเกินกว่าการทำงานโรงงาน ดังนั้นพรรณจึงได้ตัดสินใจลาออกจากงานที่เธอทำในโรงงานมาเป็นแม่ค้าขายซูชิตามตลาดนัดจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ (สัมภาษณ์ 21 สิงหาคม 2562)

ตารางที่ 1 การประกอบอาชีพก่อนค้าขายในตลาดนัดบ้านห่ม

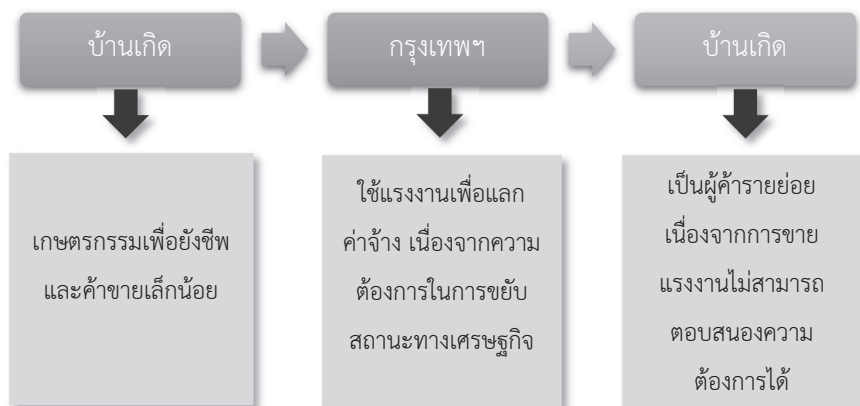
อาชีพก่อนค้าขายในตลาดนัด	ร้อยละ
เกษตรกร	14.9
นักเรียน/นักศึกษา	10.6
ลูกจ้างบริษัท/โรงงาน/ห้างร้าน	42.6
ข้าราชการ/ลูกจ้างรัฐ รัฐวิสาหกิจ	6.4
แม่บ้าน	4.3
อื่น ๆ (รับจ้างทั่วไป, ขับรถโดยสาร, ช่างฝีมือ, สถาปนิก, ธุรกิจส่วนตัว, ประมง, เย็บผ้า ฯลฯ)	21.3
รวม	100.0 (47)

ที่มา: การสำรวจข้อมูลผู้ค้ารายย่อย โครงการวิจัยกำเนิดและพัฒนารองเท้าตลาดสด ตลาดนัด และผู้ค้ารายย่อยในภาคอีสานระยะที่ 3

ในกรณีของพรรณ เราจะเห็นได้ว่าการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมเมื่อหลายปีก่อนนั้น ยังเป็นผลผลิตของระบบทุนนิยมที่มีการขูดรีดมูลค่าส่วนเกินอยู่ กล่าวคือ ผู้ใช้แรงงานในโรงงานนั้นทำงานไปเพื่อพอใช้ในชีวิตของเขาเองเท่านั้น ดังที่ G. A. Cohen (1978: 72) อธิบายเอาไว้ว่า “ชนชั้นกรรมาชีพต้องขายกำลังแรงงานของตนเพื่อให้ได้มาแค่พอประทังชีวิต” ดังนั้นการที่แรงงานคนหนึ่งทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมจึงทำให้เขารู้สึกว่าการทำงานนี้เป็นไปเพื่อเลี้ยงชีพเท่านั้น มีอาจที่จะกลายเป็นผู้สะสมทุนให้มันคงได้เช่นเดียวกันในกรณีของ สุวัตร (นามสมมติ) อายุ 43 ปี พ่อค้าขายขนมครกที่ตลาดนัดบ้านห่มจังหวัดขอนแก่นแล้วว่า ก่อนหน้าที่จะมาขายของในตลาดนั้น เขากับภรรยามีอาชีพทำนาที่อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น แต่พอทำนาไปสักพักก็ไม่ได้มีเงินมากขึ้นจึงเข้าไปทำงานตามโรงงานที่กรุงเทพฯ แต่การทำงานที่โรงงานในกรุงเทพฯ กลับไม่ได้เป็นอย่างที่คิดไว้ว่าจะมีเงินเก็บ สุวัตรจึงกลับมาบ้านและตัดสินใจทำอาชีพขายของในตลาดนัด จึงเห็นได้ว่าการทำงานในโรงงานทำให้ผู้ใช้แรงงานรู้สึกว่าเขาไม่สามารถที่จะยับยั้งสถานะทางเศรษฐกิจขึ้นมาได้ การเดินทางกลับถิ่นฐานบ้านเกิดของผู้ใช้แรงงานจึงเป็นทางเลือกสำคัญที่จะปลดปล่อยให้เขาเหล่านั้นได้หลีกเลี่ยงออกจากความทุกข์ยากที่เกิดขึ้น กรณีของสุวัตรที่การออกจากถิ่นฐานบ้านเกิดเพื่อไปใช้แรงงานต่างถิ่นนั้นอาจอธิบายได้ว่า

นอกเหนือจากเหตุผลเชิงเศรษฐกิจกับความไม่แน่นอนของการทำงานภาคเกษตรดังเช่นคนรุ่นก่อนหน้าแล้ว การไปทำงานต่างถิ่นของคนชนบทช่วงรุ่นนี้ ยังเกิดจากเงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรมในการธำรงบทบาทความเป็นชายในการทำหน้าที่หัวหน้าครอบครัว และเสาหลักทางเศรษฐกิจ (พรรณภัทร ปลั่งศรีเจริญสุข, 2551)

คนชนบทในช่วงรุ่นอายุของพระณและสุวัตร ส่วนใหญ่ก็คือคนที่เกิดหลังปี 2505 และเติบโตขึ้นมาในช่วงหลังทศวรรษ 2510 อันเป็นช่วงเวลาที่โครงสร้างพื้นฐานของชนบทได้รับการพัฒนาเชื่อมต่อกับเมืองและโลกสมัยใหม่ภายนอกชนบทเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้คนในช่วงรุ่นนี้จึงเริ่มที่จะเคลื่อนย้ายจากถิ่นฐานบ้านเกิดสู่เมืองใหญ่เพื่อทำงานในโรงงาน ภายใต้บริบทที่เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญ คือ การเริ่มนโยบายการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมในแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) เป็นต้นมา ซึ่งเกิดการขยายตัวด้านการลงทุนของต่างประเทศและการตั้งโรงงานประเภทต่าง ๆ ในพื้นที่พื้นเมืองใหญ่ ก่อให้เกิดความต้องการที่จะนำเอาแรงงานจากพื้นที่ชนบทเข้าสู่เมืองใหญ่มากมาย (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, 2546: 257 – 259) กระนั้นก็ตามการเดินทางไปทำงานในเมืองใหญ่ไม่ได้นำไปสู่ข้อสรุปที่ว่าทุกคนจะประสบความสำเร็จในการสร้างฐานะทางเศรษฐกิจได้สำเร็จ แต่กลับกลายเป็นว่าการกลับคืนถิ่นฐานบ้านเกิดเดิมของตนเองเป็นตัวเลือกที่ผู้คนในรุ่นอายุดังกล่าวเลือกกระทำ ดังจะเห็นได้จากวิถีชีวิตและทางเดินของสุวัตรและพระณที่ต้องกลับบ้านเกิดและกลับมาขายของในตลาดนัด ดังนั้นช่วงชีวิตของคนในช่วงวัยของสุวัตรกับพระณจึงไม่ได้มีความแตกต่างในเรื่องของการย้ายถิ่นแรงงานกับคนในรุ่นพ่อและแม่ของพวกเขา กล่าวคือคนในรุ่นพ่อแม่ของพวกเขา ถึงแม้ว่าจะมีการเคลื่อนที่แรงงานออกจากพื้นที่ชนบทหลายครั้งในบางช่วงเวลาของชีวิตเพื่อไปทำงานนอกภาคเกษตร แต่ท้ายที่สุดพวกเขายังหวนกลับมาทำกิจกรรมการผลิตบนผืนที่ดินของตนเองในพื้นที่ชนบท (สมพงศ์ อาษากิจ, 2561: 97) ซึ่งอาจจะเห็นได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 เส้นทางของการประกอบอาชีพของผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัดบ้านท่ามะ

กระนั้นก็ตามแม้ว่าการเดินทางไปใช้แรงงานในเมืองใหญ่ท้ายที่สุดแล้วก็ต้องกลับมาถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเองเหมือนกับรุ่นพ่อและรุ่นแม่ก็ตาม ทว่าความแตกต่างของสูตรกับพรรณที่ต่างออกไปจากคนในรุ่นพ่อรุ่นแม่ของพวกเขาก็คือ พวกเขาไม่ได้กลับมาเป็นชาวนาหรือประกอบอาชีพเกษตรกรรมเหมือนกับบรรพบุรุษของพวกเขาอีกเช่นเคย หากแต่พวกเขากลับมาเป็นผู้ประกอบการในตลาดพร้อมกับการเกิดขึ้นของตลาดนัดในหลายพื้นที่ในช่วงทศวรรษ 2550 การเกิดขึ้นของผู้ประกอบการในตลาดนัดบนพื้นที่ของการขยายเขตเมืองไม่ได้เป็นไปตามลักษณะของการเกิดขึ้นของผู้ประกอบการทั่วไปแบบชาวนาที่กลายมาเป็นผู้ประกอบการในตลาดนัดชุมชนหรือตลาดสด เพราะตลาดนัดในพื้นที่ของการขยายตัวของเมืองเป็นตลาดที่ผู้ค้ารายย่อยมาจากหลากหลายที่ และผลิตหรือขายสินค้าที่ไม่เพียงแต่เป็นสิ่งที่พวกเขาหาได้เอง แต่สินค้านั้นล้วนแล้วแต่มาจากผู้ค้าส่งเป็นส่วนมาก แม้แต่ของป่าหรือเห็ดป่าก็มาจากการซื้ออีกทอดหนึ่งจากการสัมภาษณ์แม่ค้าขายเห็ดที่ตลาดนัดบ้านท่ามะเธอเล่าว่าเห็ดที่เธอนำมาขายนี้ซื้อมาจากจังหวัดเพชรบูรณ์ต่อจากชาวบ้านที่เก็บมาขาย ดังนั้นการกลายเป็นผู้ประกอบการในตลาดนัดของพื้นที่ของการขยายตัวของเมืองจึงเป็นผู้ประกอบการที่มีทุนมาแล้วอย่างเช่นในกรณีของพรรณและสูตร จากการสัมภาษณ์พบว่าเธอเหล่านั้นล้วนแล้วแต่ใช้ทุนส่วนตัวในการสะสมจากการเป็นแรงงานมาลงทุนเพื่อให้ตนเองเป็นผู้ประกอบการ

ในตลาดนัด (สัมภาษณ์ 5 กันยายน 2562) ในพื้นที่ของการขยายตัวของเมือง ซึ่งแตกต่างจากตลาดท้องถิ่นทั่วไปที่ไม่ต้องมีทุนทางการเงินก็ได้

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการกลายเป็นผู้ประกอบการในตลาดนัดบนพื้นที่การขยายตัวของเมืองมาจากเหตุผลสำคัญคือการย้ายถิ่นไปใช้แรงงานในโรงงานไม่สามารถตอบสนองต่อการยังชีพและการขยับสถานะทางเศรษฐกิจขึ้นมาได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุผลอีกอย่างหนึ่งก็คือว่า การเป็นผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัดช่วยให้มีเงินส่งให้ลูกได้เรียนสูงขึ้นจนจบปริญญาตรี ในกรณีของพรรณ เธอเล่าว่า เธอทำงานโรงงานที่กรุงเทพฯ เมื่อทำงานโรงงานไปสักพักแล้วลูกของเธอต้องเรียนหนังสือสูงขึ้น แล้วรู้สึกว่าเป็นที่ท้อจากการทำงานโรงงานไม่พอใช้เลยคิดอยากจะมาขายของ เพราะเห็นคนอื่นขายแล้วมีรายได้ดีมากเกินกว่าที่ทำงานโรงงาน เพราะหาเงินทั้งใช้จ่ายในครอบครัวและให้ลูกเรียนด้วย (สัมภาษณ์ 21 สิงหาคม 2562) ซึ่งแตกต่างจากคำอธิบายของ สมพงษ์ อาซากิจ (2561) ที่ชี้ว่าการไปทำงานรับจ้างต่างถิ่นของคนอีสานก็เพื่อที่จะส่งเสริมการศึกษาของบุตรเพื่อให้บุตรได้เรียนสูงกว่ามัธยมศึกษา แต่ทั้งนี้ในกรณีของพรรณก็ชี้ให้เห็นว่าการออกไปขายแรงงานต่างถิ่นไม่อาจทำให้ลูกได้เรียนสูงขึ้น จึงต้องกลับมาบ้านหางานอิสระทำ ซึ่งจริง ๆ แล้วในคำอธิบายของสมพงษ์นั้นเป็นคำอธิบายการย้ายถิ่นแรงงานอีสานไปทำงานที่ต่างประเทศ ไม่ใช่การย้ายเข้าไปทำงานในเมืองหลวงหรือเมืองใหญ่ของไทย ซึ่งการไปเป็นแรงงานจ้างในต่างประเทศอาจเป็นไปได้ว่าจะประสบผลสำเร็จมากกว่าที่จะทำงานในประเทศไทย และนี่เองก็เป็นการเน้นย้ำว่าผู้ขายแรงงานในสังคมไทยต่างประสบปัญหาด้วยกันทั้งสิ้น ปัญหาที่ว่านี้คือการทำงานแล้วเงินไม่พอใช้ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือระบบทุนนิยมยังมีปรากฏการณ์การขูดรีดแรงงานอย่างชัดเจนในยุคนั้น ดังนั้นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งของการเป็นผู้ประกอบการก็คือการส่งเสริมการศึกษาของบุตรให้ได้เรียนสูงขึ้น แต่ไม่อาจพึ่งพาการจ้างงานในเมืองใหญ่ จึงหันมาประกอบกิจการโดยการเป็นผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัด

นอกจากนี้การเปลี่ยนจากผู้ใช้แรงงานในโรงงานมาเป็นผู้ประกอบการหรือผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัดบนพื้นที่ของการขยายตัวของเมืองนั้น เป็นผลมาจากการที่โรงงานภายใต้ระบบทุนนิยมในยุคที่ผ่านมา เต็มไปด้วยกระบวนการขูดรีดมูลค่าส่วนเกินที่ค่าจ้างกับพลังแรงงานไม่ได้เกิดการแลกเปลี่ยนอย่างสมดุล ซึ่งแสดงออกมาผ่านการทำงานโรงงานที่ไม่อาจประสบผลสำเร็จ จนต้องออกมาเป็นผู้ค้ารายย่อย มันจึงนำไปสู่ข้อวิพากษ์อีกประการหนึ่งของระบบทุนนิยมก็คือว่า ระบบทุนนิยมทำให้มนุษย์เกิดสภาวะแปลกแยก (Alienation)

เกิดขึ้น อย่างเช่นในกรณีของวรรณ (นามสมมติ) อายุ 33 ปี แม่ค้าขายรองเท้าในตลาดนัดบ้านห่ม วรรณเคยไปทำงานในโรงงานที่กรุงเทพฯ แต่แล้วเธอต้องกลับบ้านด้วยเหตุที่เธอเล่าว่า รู้สึกว่าการทำงานโรงงานเหนื่อย ไม่สบาย ยากมีอาชีพที่เป็นส่วนตัว และรู้สึกว่าอาชีพทำงานในโรงงานนั้นไม่พอที่จะทำให้ตนสามารถสร้างฐานะขึ้นมาได้มากไปกว่านี้ (สัมภาษณ์ 28 สิงหาคม 2562) จากข้อมูลในวันให้สัมภาษณ์ชี้ให้เห็นถึงการของความแปลกแยกของแรงงานภายใต้ระบบทุนนิยม ตามการอธิบายของคาร์ล มาร์กซนั้น ความแปลกแยกปรากฏออกมาใน “งาน” และ “การแบ่งงานกันทำ” (Medel and Novack, 1974: 17) งานจะต้องหมายถึงกิจกรรมทางปัญญาของมนุษย์ แต่เมื่อ “การแบ่งงานกันทำ” มีการพัฒนาขึ้นมาในสังคมทุนนิยม การทำงานจะทำให้เกิดความสูญเสียในลักษณะที่สูญเสียอำนาจในตัวมนุษย์เอง ในการทำงานนั้นมนุษย์จะถูกข่มขู่ทรมาน จะไม่มีการพัฒนา กิจกรรมทางปัญญา มีแต่ความเหน็ดเหนื่อยความสุขของคนงานคือตอนที่เขาวางเท้านั้น (ศิริวรรณ เกษมสานต์กิตติการ, 2537: 3-4) ดังนั้นแล้วความแปลกแยกจึงหมายถึง สภาวะซึ่งบุคคลรู้สึกถูกแยกออกจากบางส่วนของเขาเอง (อัครยา สังขจันทร์, 2538) เช่นผลผลิตจากพลังแรงงานที่ถูกขูดรีดไปในการทำงานในโรงงาน ด้วยเหตุนี้การที่ผู้ค้ารายย่อยซึ่งเดิมเคยเป็นลูกจ้างในโรงงานจึงเกิดสภาวะแปลกแยกดังกล่าวอันเนื่องมาจากระบบทุนนิยมในโรงงาน ตามที่มาร์กซ์เองได้กล่าวว่า “ทุนจึงไม่ได้คำนึงถึงสุขภาพและระยะเวลาในการทำงาน” (Marx, 1990: 381)

โดยสรุปแล้ว การก่อเกิดผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัดบ้านห่ม ซึ่งเป็นพื้นที่การขยายตัวของเมืองขอนแก่นนั้น อาจมีปัจจัยสำคัญอยู่ด้วยกัน 3 ประการหลัก ๆ คือ ประการแรกคือ ความล้มเหลวของการเดินทางเข้าไปขายแรงงานในเมืองใหญ่ ซึ่งสุดท้ายก็ต้องกลับมาถิ่นฐานบ้านเกิดแล้วประกอบอาชีพเป็นพ่อค้าแม่ค้าในตลาดนัด เพราะตลาดนัดเป็นพื้นที่ที่เข้าถึงง่ายมากกว่าตลาดสด ประการที่สอง การส่งเสริมให้บุตรได้เรียนหนังสือสูงขึ้นแต่ไม่อาจพึ่งพาการจ้างงานในโรงงานอุตสาหกรรมในเมืองใหญ่ได้ เพราะโรงงานเหล่านั้นต่างก็เป็นไปเพื่อตอบสนองระบบทุนนิยมที่มุ่งขูดรีดมูลค่าส่วนเกิน ค่าจ้างที่แรงงานได้ก็เป็นไปเพื่อเลี้ยงตนเองเป็นหลัก ทางที่จะสามารถให้บุตรได้เรียนสูงขึ้นคือการกลับมาถิ่นฐานบ้านเกิดเพื่อหาอาชีพอิสระโดยเฉพาะการค้าขายในตลาดนัดที่ผนวกเข้าพอดีกับการเกิดขึ้นของตลาดนัดที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับการขยายตัวของเมือง และประการสุดท้ายก็คือแรงบีบบังคับจากความโหดร้ายของระบบทุนนิยม ที่ทำให้ผู้ใช้แรงงานรู้สึกแปลกแยกจากกิจกรรม

การผลิตของตนเอง การหลีกเลี่ยงจากความแปลกแยกเหล่านี้ก็คือการออกจากแรงงานออกจากโรงงานกลับถิ่นฐานบ้านเกิด เพื่อหาอิสรภาพทางอาชีพ ทางเลือกที่สำคัญก็คือการกลับมาในฐานะของการเป็นพ่อค้าแม่ค้า เพราะการทำเกษตรของคนในรุ่นดังกล่าวนี้กลับกลายเป็นอาชีพที่ไม่ใช่อาชีพหลักอีกต่อไป ดังนั้นในส่วนต่อไปผู้วิจัยจะชี้ให้เห็นถึงภาพปัจจุบันของผู้ค้ารายย่อย หลังจากที่เขาพวกเขากลับมาเป็นผู้ประกอบการในตลาดนัดว่ามีการใช้ชีวิตในตลาดนัดอย่างไร

4.3 วิถีชีวิตและการค้าขายของผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัด: ทำไมจึงขึ้นขอการขายสินค้าในตลาดนัด

การบีบคั้นจากปัจจัยข้างต้นนั้น ทำให้แรงงานที่เข้าไปในโรงงานอุตสาหกรรมต้องหลั่งไหลกลับออกมาค้นหาแนวทางการสร้างอาชีพใหม่ ด้วยเหตุที่ว่าโรงงานไม่สามารถสร้างความสำเร็จให้กับเขาเหล่านั้นได้ การกลับคืนถิ่นฐานบ้านเกิด หรือหลีกเลี่ยงออกจากความแปลกแยกที่เกิดจากการทำงานในโรงงานจึงเป็นปัจจัยขับเคลื่อนให้ก้าวเข้าสู่การเป็นผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัด ดังนี้

4.3.1 ความต้องการเป็นเจ้าของกิจการและมีอิสระในการทำงาน ซึ่งเป็นประเด็นสืบเนื่องต่อการออกจากโรงงานอุตสาหกรรมของแรงงานเพื่อหันมาเป็นผู้ค้ารายย่อย เนื่องมาจากความเหนื่อยหน่าย ความไม่เป็นตัวของตัวเอง ตลอดจนความรู้สึกไม่ได้ทำงานตามความต้องการของตน ประเด็นเหล่านี้ก็คือความแปลกแยกจากกิจกรรมการผลิตภายในโรงงาน ซึ่งเป็นสิ่งที่ยังคงมีอยู่ภายในโรงงานอุตสาหกรรม สภาวะเหล่านี้ขับเคลื่อนให้แรงงานมาเลือกอาชีพค้าขายในตลาดนัดเพื่อค้นหาอิสรภาพของอาชีพการมีอิสรภาพทางอาชีพเช่นนี้เอง นำไปสู่คำอธิบายอย่างหนึ่งคือ ผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัดรู้สึกมีความสุขที่ตนได้หลีกเลี่ยงออกจากความแปลกแยกที่เกิดขึ้นมาก่อนหน้านั้นในโรงงานอุตสาหกรรม ในกรณีดังกล่าวพิมพ์ (นามสมมติ) อายุ 36 ปี แม่ค้าขายผ้าไหม ผ้าเช็ดตัวที่ตลาดนัดบ้านทุ่มกล่าวถึงความพึงพอใจต่อการเป็นผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัดเอาไว้ว่า “รู้สึกชอบงานนี้นะ งานก็ไม่หนักเท่ากับที่ทำงานมาก ๆ แต่ก่อนต้องทำตามคำสั่งทำตามเขาต้องการ พอมาขายของเป็นอิสระมากขึ้น วันไหนอยากขายก็ขาย วันไหนอยากหยุดก็หยุด แต่พอมาขายแล้วก็ขายทุกวันเพราะมันเป็นรายได้และงานไม่หนัก” (สัมภาษณ์ 21 สิงหาคม 2562) คำกล่าวของพิมพ์สะท้อนให้เห็นว่าเราสามารถเลือกที่จะออกมาจากความเหนื่อยหน่ายในโรงงานได้ โดยหันมาเป็นผู้ค้ารายย่อยในตลาด

ที่มีอิสรภาพทางอาชีพมากกว่าเดิม สภาวะเช่นนี้นำไปสู่การมีความสุขที่ไม่ต้องถูกบีบบังคับการนายจ้างในโรงงาน เพราะการเป็นผู้ค้ารายย่อยขึ้นอยู่กับอยู่ภายใต้การควบคุมตัวตนของเขาเอง

การกลายเป็นผู้ค้ารายย่อยที่สามารถจัดการกับวิถีชีวิตของตนเองได้นั้น จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้วิถีชีวิตเกิดการเปลี่ยนแปลงมาสู่การค้าขาย และยังสามารถช่วยให้มีรายได้เพิ่มเติมขึ้นมาจากเดิม นอกจากนี้คุณพ่ออาวูร (นามสมมติ) พ่อค้าขายผักสดที่ตลาดนัดบ้านห่ม ยังกล่าวถึงความพึงพอใจในอาชีพค้าขายว่า “มีความพอใจในอาชีพนี้ เพราะค้าขายมาเป็นเวลานานแล้ว ไปทำอย่างอื่นก็คงไม่ได้ อาชีพนี้ทำให้ตัวเราเองมีเงินใช้ไม่ได้พึ่งพารายได้จากลูก อาชีพนี้เป็นอาชีพที่เป็นอิสระเป็นนายตัวเอง” (สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2562) ด้วยเหตุนี้การออกมาจากโรงงานอุตสาหกรรมแล้วเปลี่ยนแปลงอาชีพมาเป็นผู้ค้ารายย่อย จึงนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า แรงงานหลักเรือนอกจากความแปลกแยกในโรงงานอุตสาหกรรม เพื่อมาประกอบอาชีพส่วนตัว และที่สำคัญก็คือการกลายเป็นผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัด สามารถที่จะทำให้ผู้ค้ารายย่อยคนนั้น ๆ มีความพึงพอใจ และมีความสุข เพราะรู้สึกว่าทุกอย่างที่กระทำไปนั้น เป็นการทำให้ตนเอง ผลิตเพื่อตนเองเป็นสิ่งสำคัญ และท้ายที่สุดความมีอิสรภาพเหล่านี้ ก็จะมาซึ่งความพึงพอใจในอาชีพค้าขายในตลาดนัด ทำให้เห็นว่าการที่ผู้ค้ารายย่อยมีความต้องการเป็นเจ้าของกิจการในตลาดนัดนั้น เป็นผลอันเนื่องมาจากปัญหาความแปลกแยกและทุกข์ยากในโรงงานอุตสาหกรรมและการเป็นลูกจ้าง อย่างเช่นในกรณีของพ่อค้าขายไข่ปิ้ง ข้าวจี๊ และไข่สดในตลาดนัดบ้านห่ม ที่ตระเวนไปขายตามที่ต่าง ๆ ที่มีตลาดนัดทั้ง 5 วันในแต่ละสัปดาห์ โดยคุณลุงวัช (นามสมมติ) กับภรรยา นั้นเป็นการทราบข่าวจากพ่อค้าแม่ค้าที่ขายข้าง ๆ ส่งข่าวบอกเล่าต่อ ๆ กันมาว่ามีตลาดนัดอยู่ที่ไหนบ้าง และที่ไหนมีคนไปเดินมาก ที่ไหนมีคนน้อยพ่อค้าแม่ค้าในตลาดก็จะเล่าให้กันฟัง คุณลุงยังเล่าอีกว่า ตลาดที่ขายได้กำไรมากที่สุดน่าจะเป็นตลาดนัดบ้านห่มกับตลาดอำเภอฉ่าง โดยเฉพาอย่างยิ่งข้าวจี๊ถือเป็นสินค้าที่ขายดี เพราะทั้งตลาดมีเพียงเจ้าเดียวเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูหนาวข้าวจี๊จะขายดีมาก และบางทีคนที่มาซื้อข้าวจี๊เขาก็ซื้อไข่ปิ้งด้วยก็เลยได้ขายดีในช่วงฤดูหนาว แต่ช่วงขายไม่ค่อยได้คือฤดูฝนกับฤดูร้อน เพราะช่วงฤดูฝนคนไม่ค่อยเดินตลาดนัด ส่วนฤดูร้อนก็เพราะว่าทั้งข้าวจี๊ ทั้งไข่ปิ้งทั้งอากาศต่างก็เป็นของร้อนด้วยกันทั้งหมด คนเลยไม่ค่อยเข้ามาซื้อ ดังนั้นในแง่ตลาดนัดจึงไม่ได้เป็นตัวกำหนดบทบาทของการทำงานมากนัก

หากแต่ผู้ค้ารายย่อยที่ถือว่าเป็นผู้ทำงานในตลาดนัดกลับสามารถกำหนดวิถีชีวิตของตนเองได้ว่าในแต่ละช่วงควรทำอะไรให้มาก ควรขายอะไรให้มาก ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น ๆ ทั้งปัจจัยทางธรรมชาติ เศรษฐกิจ และสังคมรายรอบตลาดด้วย โดยทั้งหมดนี้ต่างก็ไม่ใช่อุปสรรคต่อการค้าขายเพราะผู้ค้ารายย่อยมีอิสระการปรับตัวสูงจึงทำให้งานในตลาดนัดเป็นงานที่สบายและมีความสุขและความรักที่จะทำต่อ ๆ ไป ซึ่งทัศนคติต่อการค้าขายนั้นคุณลุงวัชนั้น ได้เล่าว่าตนรู้สึกพึงพอใจกับอาชีพนี้ “เพราะอายุมากขึ้นไม่รู้จะทำอะไร การค้าขายทำให้มีความสุข ได้ออกจากบ้านมาพบปะพ่อค้าแม่ค้าด้วยกัน ถ้ามได้กินแม้งจะมาจากคนละที่ก็รู้สึกว่าได้รู้จักกันมากยิ่งขึ้น และอีกอย่างก็ยังมีแรงเลยไม่ยากให้เป็นภาระของลูกจึงอยากทำเช่นนี้ต่อไป” (สัมภาษณ์ 28 สิงหาคม 2562) ดังนั้นตลาดนัดจึงช่วยให้มีความเป็นอิสระและใช้ศักยภาพตามความต้องการของตนเองได้ และยังเห็นว่าตลาดสามารถบ่มเพาะธุรกิจ ส่งเสริมการเติบโตและการพัฒนาสังคมและการดึงดูดให้บริการประชากรที่ด้อยโอกาสและเพิ่มปฏิสัมพันธ์ในสถานที่สาธารณะบนตลาดด้วย (Morales, 2009) และนี่เองคือข้อโดดเด่นของตลาดนัดที่ดึงดูดผู้ค้ารายย่อยให้มาทำงาน

อาจมีข้อวิจารณ์ว่างานชิ้นนี้กำลังอธิบายว่าผู้ค้ารายย่อยหลีกเลี่ยงจากระบบทุนนิยม (แบบโรงงาน) มาสู่ทุนนิยม (แบบการค้าขายในตลาดนัด) เช่นเดิมใช่หรือไม่ ผู้วิจัยเห็นว่าข้อวิจารณ์นี้มีความไม่ชัดเจนในการให้คำวิจารณ์ต่อการเปลี่ยนจากระบบทุนนิยมโรงงานอุตสาหกรรมมาสู่ตลาดนัด ทั้งนี้ก็เพราะว่าการหนีจากโรงงานอุตสาหกรรมเป็นการหลีกเลี่ยงการขูดรีดมูลค่าส่วนเกินของตัวของตัวเองเอง แต่การเข้ามาสู่ตลาดนัดไม่ได้มีการขูดรีดมูลค่าส่วนเกินที่ชัดเจนและนำไปสู่สภาวะความแปลกแยก จริงอยู่ว่าระบบโรงงานอุตสาหกรรมกับระบบตลาดเป็นเรื่องของทุนนิยม ทว่าเมื่อพิจารณาลงไปให้ลึกมากขึ้นเราก็จะพบว่าระบบตลาดกับทุนนิยมเป็นเรื่องที่แยกขาดจากกันได้ (อัศรยา สังขจันทร์, 2538) เพราะระบบตลาดไม่จำเป็นต้องเป็นระบบที่มีการขูดรีดมูลค่าส่วนเกินที่เกิดขึ้นเสมอ แต่ระบบตลาดเป็นระบบว่าด้วยการแลกเปลี่ยนหาใช้ภาวะที่จะนำไปสู่การเกิดความแปลกแยกแต่อย่างใด ดังนั้นการได้พึ่งพาตัวเอง การได้ทำอาชีพที่สามารถกำหนดตนเองได้ทำให้เกิดความพึงพอใจในอาชีพ และดำเนินการค้าขายในตลาดนัดเพื่อเลี้ยงครอบครัวเป็นหลัก นอกจากนี้ระบบทุนนิยมที่มีการกดขี่ขูดรีดและแสวงหาผลกำไรไม่หยุดยั้งนั้นเป็นผลทำให้มนุษย์ไม่มีอิสระภาพในการประกอบอาชีพตามที่ Cox (1998: 51) กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า “เรามีความสามารถในการวางแผนการผลิตของเราอย่างมีสติเพื่อให้สิ่งที่เราผลิตตรงกับ

ความต้องการของสังคม แต่ภายใต้ระบบทุนนิยมนั้นความสามารถกลับถูกขับเคลื่อนโดยอนาธิปไตยเพื่อผลกำไร” ดังนั้นการออกมาจากโรงงานเพื่อเป็นผู้ค้ารายย่อยจึงเป็นการออกมาจากการไม่สามารถใช้ศักยภาพที่มีอยู่ได้อย่างเต็มที่ตามที่ตัวเองต้องการ และเมื่อเข้ามาเป็นผู้ค้ารายย่อยก็สามารถใช้ได้อย่างเต็มที่ที่กลับกลายเป็นว่าความเข้าใจว่าตลาดนัดคือระบบทุนนิยมก็คงไม่ใช่เสียทีเดียวเพราะระบบการค้าขายในตลาดนัด มิใช่การถูกรวบงำด้วยนายทุนที่มีความชัดเจนว่าผู้ผลิตโดยใช้พลังแรงงานของตนเองเกิดความแปลกแยกเพราะตลาดนัดเป็นเสมือนพื้นที่ที่ทุกคนสามารถสร้างรายได้จากกิจกรรมการผลิตของตัวเองโดยตรง

4.3.2 การมีอิสระในการนำสินค้ามาขายเพื่อตอบสนองการบริโภค

การค้าขายในตลาดนัดบ้านห่มนั้น สำคัญอย่างมากอีกประการหนึ่งก็คือ การค้าขายเป็นไปเพื่อตอบสนองวัฒนธรรมการบริโภคของชุมชนที่อยู่รายรอบพื้นที่ของการขยายตัวของเมืองขอนแก่น ซึ่งทำให้ผู้ค้ารายย่อยมีรายได้อย่างต่อเนื่อง กล่าวคือพื้นที่ดังกล่าวอาจเรียกได้ว่ามีลักษณะของความเป็น “ชานเมือง” ที่เต็มไปด้วยโรงงานอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นมากมาย จากงานศึกษาของ กฤษดา บัจจาเนย์ และ ธนพฤกษ์ ชามะรัตน์ (2560) ชี้ให้เห็นว่า การบริโภคของผู้คนในชานเมืองขอนแก่นนั้นมีลักษณะสำคัญอยู่ 2 ประการหลัก ๆ คือ วิถีความเป็นอยู่ของผู้คนมุ่งไปที่ความสะดวกสบาย ไม่ใช่การหาอยู่หากินจากธรรมชาติ หรือแม้แต่การซื้อวัตถุดิบไปประกอบอาหารเอง หากแต่ชุมชนชานเมืองมักจะมีวิถีชีวิตที่สะดวกสบายมากขึ้น และอีกประการหนึ่งคือการบริโภคมีลักษณะของการบริโภคเชิงสัญลักษณ์คือบริโภคสินค้าในแง่ของความหมาย และโฆษณา ตลอดทั้งสินค้าตามวัฒนธรรมร่วมสมัยต่าง ๆ

ในประเด็นที่ว่าด้วยการบริโภคที่มุ่งหวังถึงความสะดวกสบายนั้น เป็นการตอบสนองต่อวิถีการบริโภคของผู้คนในเขตพื้นที่บ้านห่มอันเป็นพื้นที่การขยายตัวของเมืองขอนแก่น ที่เต็มไปด้วยโรงงานอุตสาหกรรมและแรงงาน คุณแม่ราญ (นามสมมติ) อายุ 57 ปี ซึ่งเป็นแม่ค้าขายไก่ทอดที่ตลาดนัดบ้านห่มได้เล่าว่า “สินค้าที่นำมาขาย ขายดีเหมาะกับสภาพบริบทชุมชนที่เป็นโรงงานต้องการความสะดวกสบายซื้อตอนนี้ ทานได้ทันที ดังนั้น อาหารสำเร็จรูปตอบโจทย์พนักงานโรงงานที่ไม่มีเวลาทำอาหารทานเอง” (สัมภาษณ์ 11 กันยายน 2562) จากกรณีของคุณแม่สำราญนั้น ได้สะท้อนให้เห็นภาพของการบริโภค

ของชุมชนโดยรอบตลาดนัดบ้านทุ่ม ที่เปลี่ยนมาเป็นการบริโภคที่อิงอยู่กับความสะดวกสบายและรวดเร็ว โดยไม่ต้องปรุงอาหารหรือประกอบอาหารรับประทานเอง

สำหรับตลาดนัดบ้านทุ่มนั้น จากการสัมภาษณ์ผู้ค้ารายย่อยที่ขายไก่ทอด และเนื้อหมูสด ต่างก็พบว่าผู้ค้ารายย่อยทั้งสองคนดังกล่าวเห็นพ้องต้องกันว่า ในช่วงเทศกาลต่าง ๆ สินค้าเหล่านี้ในตลาดนัด (ไก่ทอด และเนื้อหมูสด) จะขายไม่หมดทั้งนี้ก็เพราะว่าคนหันไปบริโภคอาหารทะเลปิ้งย่าง ดังที่คุณแม่ราษฎรกล่าวว่า “ในช่วงเทศกาลขายไม่ดีเพราะว่าคนเขาเปลี่ยนไปกินอาหารทะเลปิ้งย่างหรือจำพวกหมูกระทะกัน” (สัมภาษณ์ 11 กันยายน 2562) หรือในกรณีของจักร (นามสมมติ) พ่อค้าขายเนื้อหมูสดตลาดนัดบ้านทุ่มกล่าวว่า “ลองคิดดูสิครับตอนนี้ในตลาดนัดมีร้านหมูกระทะที่เขามาขายเป็นชุดตั้ง 2 ร้านในตลาดนัดบ้านทุ่ม อีกอย่างอาหารทะเลก็เพิ่มขึ้น ใครมาบ้านช่วงเทศกาลเขาจะกินเลี้ยงกันที่เขาก็ซื้อหมูกระทะไปเลย หรือก็ซื้ออาหารทะเลไปปิ้งย่างกัน น้อยมากครับที่จะมาซื้อหมูไปย่าง ผมเลยมองว่าช่วงเทศกาลก็ไม่ได้ขายดีครับขายเท่าเดิม แต่ถ้าเป็น 4-5 ปีก่อนขายดีนะครับ มันยังไม่มีหมูกระทะที่เป็นชุดที่คนชอบซื้อไปเลี้ยงกันที่บ้านมาขายในตลาดนัด ช่วงนั้นผมขายได้ดีเลยครับโดยเฉพาะสงกรานต์ ปีใหม่” (สัมภาษณ์ 21 สิงหาคม 2562)

จากคำบอกเล่าของผู้ค้ารายย่อยชี้ให้เห็นถึงวัฒนธรรมการบริโภคตามเทรนด์ใหม่ของเนื้อย่างเกาหลีหรือหมูกระทะ ที่นอกจากจะมีร้านต่าง ๆ เข้าไปตามพื้นที่หมู่บ้าน ตำบล หรือชุมชนแล้ว พื้นที่ของการขายหมูกระทะยังรุกคืบเข้ามาในตลาดนัดด้วย สินค้าประเภทนี้ชี้ให้เห็นวัฒนธรรมของต่างชาติ (เกาหลี) ที่หลั่งไหลเข้ามาในพื้นที่ของตลาดนัดบ้านทุ่ม ที่เปลี่ยนการบริโภคอาหารในครัวเรือนที่เป็นลักษณะของอาหารท้องถิ่นและอาหารทั่วไปตามฤดูกาล มาเป็นการบริโภคเชิงความหมายที่แฝงฝังอยู่ในตัวสินค้านั้นด้วยที่ผูกติดมากับวัฒนธรรมสมัยนิยม ซึ่งไม่เพียงแต่ตั้งอยู่บนพื้นฐานในเรื่องประโยชน์ใช้สอยหรือความพึงพอใจแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ทว่ายังเกี่ยวข้องกับคุณค่าและความหมายของสินค้าที่ถูกสร้างขึ้นด้วยการสื่อสารทางการตลาดที่นำเสนอทั้งมูลค่าใช้สอยและมูลค่าเชิงสัญลักษณ์ของสินค้า เมื่อผู้บริโภคได้รับรู้ความหมายแล้วก็จะเลือกบริโภคสินค้าที่สามารถบ่งบอกรสนิยมของตนเองได้ (พิทักษ์ ชุมงคล, 2559) เช่นวัยรุ่นหรือครอบครัวชาวเมืองยุคใหม่อย่างบ้านทุ่มก็ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการบริโภคสินค้าและอาหารตามช่วงฤดูกาลมาเป็นการบริโภคอาหารตามยุคสมัยนิยมของเทศกาล อย่างช่วงปีใหม่ สงกรานต์ก็จะซื้อเนื้อย่างเกาหลีไปรับประทานกันในครอบครัว ซึ่งแสดงให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของผู้ซื้อ

ที่ทำให้การค้าขายในตลาดนัดมีสินค้าที่หลากหลายอันเป็นทางเลือกให้ผู้ค้ารายย่อยปรับตัวและขายสินค้าที่ตอบสนองผู้ซื้อที่มุ่งบริโภคสินค้าผ่านทางความหมายของวัฒนธรรมแบบสมัยนิยม

แม้การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมการบริโภคที่มากับการเกิดขึ้นของตลาดบ้านห่ม อันมีผลมาจากการขยายตัวของเมืองขอนแก่นนั้น จะทำให้เห็นถึงพลวัตของการค้าขายที่มีสินค้าใหม่ ๆ เข้ามาในตลาดบ้านห่มและทำให้เป็นทางเลือกกับผู้ค้าขายก็ตาม แต่ในอีกทางหนึ่งกลับทำให้ผู้ค้าสินค้าแบบเดิมขายสินค้าได้น้อยลง อันเนื่องมาจากการนิยมบริโภคสินค้าที่มีความหมายใหม่ในทางการบริโภค หรือสินค้าที่มีการบริโภคตามวัฒนธรรมสมัยนิยมอย่างเนืองแน่นเกินไป ที่ทำให้ผู้ค้ารายย่อยทั้งผู้ค้าที่ขายหมดและเก้ทอดต้องได้รับผลกระทบกล่าวคือขายได้น้อยลง กระนั้นก็ตามสินค้าตามสมัยนิยมบางอย่างก็เชื่อว่าจะเป็นสินค้าที่ขายดีไปเสียทีเดียวในตลาดนัด เพราะถ้ายังสินค้าเหล่านั้นมีขายตามตลาดรูปแบบใหม่ (Modern Trade) ยิ่งจำเป็นต้องพยายามปรับตัวในฐานะของการเป็นสินค้าคู่แข่งกับผู้ค้ารายใหญ่ในห้างให้ได้ อย่างกรณีของแม่ค้าขายซูชิแล้วว่า เธอก็มีความกังวลกับตลาดรูปแบบใหม่อยู่เหมือนกัน เพราะสินค้าแบบนี้ก็มีขายอยู่ทั่วไป แต่เธอเองก็มีทางออกที่จะต่อสู้กับตลาดรูปแบบใหม่คือพยายามปรับตามให้ทันและดูแลลูกค้า ซึ่งส่วนนี้ในห้างมักจะไม่มี เพราะถ้าลูกค้ามาตลาดแม่ค้าจะรู้ทันทีว่าลูกค้าคนนั้นชอบอะไร ก็จะจัดการดูแลได้ตามความชอบของลูกค้า นอกจากนี้ความพิเศษในเรื่องของความสะอาดก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่เธอดูแลเป็นอย่างมาก เพื่อที่จะการันตีว่าสินค้าของเธอก็ไม่ได้แพ้ไปกว่าสินค้าในห้าง (สัมภาษณ์ 5 ก.ย. 2562)

5. สรุปผลการวิจัย

การกำเนิดของตลาดนัดบ้านห่มมีปัจจัยหลัก 2 ปัจจัยคือ 1) ปัจจัยด้านการขยายตัวของเมืองขอนแก่น ส่งผลให้พื้นที่บ้านห่มกลายเป็นพื้นที่ชานเมือง และ 2) ปัจจัยด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่โดยพื้นที่บ้านห่มได้มีการจดทะเบียนการก่อตั้งอุตสาหกรรมบนพื้นที่ทั้งหมด 15 โรงงานอุตสาหกรรม ทั้งสองปัจจัยนี้ส่งผลให้เกิดการบริโภคขึ้นในพื้นที่เมื่อความต้องการเพิ่มขึ้นสิ่งที่ตามมาคือการจัดบริการเพื่อตอบสนองการบริโภค ในที่นี้คือการตั้งตลาดนัดขึ้นมาสสำหรับรองรับการบริโภคของผู้คนในพื้นที่บ้านห่มที่มีอยู่อย่างไม่จำกัด

กลายมาเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจแห่งใหม่ในพื้นที่ชานเมือง ซึ่งสอดคล้องกับคำอธิบายของ Tangires (2003) ที่ว่า เมืองทั่วประเทศได้จัดตั้งตลาดและอำนวยความสะดวกในการจำหน่ายมานานหลายทศวรรษเพื่อรองรับพลเมืองใหม่เช่นเดียวกับผู้ว่างงานในช่วงเปลี่ยนผ่านทางเศรษฐกิจยุคอุตสาหกรรม

สำหรับการก่อเกิดผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัดบ้านพุ่ม มีปัจจัยสำคัญ 3 ประการหลัก ประการแรก ปัจจัยด้านความล้มเหลวของการเดินทางเข้าไปขายแรงงานในเมืองใหญ่ ส่งผลทำให้ต้องเดินทางกลับมาประกอบอาชีพพ่อค้าแม่ในตลาดนัด ประการที่สอง ปัจจัยด้านการศึกษาที่สูงแต่ไม่อาจพึ่งพาการจ้างงานในโรงงานอุตสาหกรรมในเมืองใหญ่ได้ เพราะโรงงานเหล่านั้นต่างก็เกินไปเพื่อตอบสนองระบบทุนนิยมที่มุ่งซูร์ตีมูลค่าส่วนเกิน ค่าจ้างที่แรงงานได้ก็เป็นไปเพื่อเลี้ยงตนเองเป็นหลัก ทำให้ต้องกลับมาถิ่นฐานบ้านเกิดเพื่อหาอาชีพอิสระโดยเฉพาะการค้าขายในตลาดนัด และประการสุดท้าย ปัจจัยด้านแรงบีบคั้นของระบบทุนนิยม ที่ทำให้ผู้ใช้แรงงานรู้สึกแปลกแยกจากกิจกรรมการผลิตของตนเอง การหลีกเลี่ยงจากความแปลกแยกเหล่านี้ก็คือการออกจากแรงงานออกจากโรงงานกลับถิ่นฐานบ้านเกิด เพื่อหาอิสรภาพทางอาชีพ ทางเลือกที่สำคัญก็คือการกลับมาในฐานะของการเป็นพ่อค้าแม่ค้า สอดคล้องกับคำอธิบายของ มานะ นาคำ และคณะ (2559) ที่ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยของการย้ายถิ่นแรงงานเข้าไปยังเมืองหลวงนั้นเป็นผลอันเนื่องมาจากการที่ไม่สามารถที่จะพึ่งพิงการทำการเกษตรเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ประกอบกับการที่มีความต้องการให้บุตรได้เรียนหนังสือสูงขึ้น นอกจากนี้ยังเห็นได้ว่าผลการศึกษาเป็นไปตามลักษณะเดียวกันกับที่ Tosakul (2014) อธิบายเอาไว้ว่าเศรษฐกิจแบบตลาดเป็นวิธีการผลิตทางเศรษฐกิจที่โดดเด่นที่สุดของการดำรงชีพในหมู่บ้านภาคอีสานปัจจุบันนี้ ซึ่งก็คือการผลิตเพื่อขาย อย่างในตลาดนัดที่หลายครอบครัวผลิตแล้วนำมาขายเอง แต่ก็มีผู้ค้ารายย่อยหลายรายที่ไม่ได้ผลิตเองแต่ก็เห็นได้ว่าระบบทุนนิยม ตลาด และเศรษฐกิจจากฐานมีความสัมพันธ์กันในพื้นที่ของการขยายตัวของเมืองที่มีความคาบเกี่ยวกันระหว่างเมืองกับชนบทนั่นเอง นอกจากนี้ในเรื่องของวิถีชีวิตและการค้าขายของผู้ค้ารายย่อยในตลาดนัดบนพื้นที่ของการขยายตัวของเมืองนั้น ยังชี้ให้เห็นว่าตลาดได้เป็นพื้นที่ที่ทำให้ผู้ค้ารายย่อยรู้สึกมีความพึงพอใจอันเนื่องมาจากความเป็นอิสระและมีรายได้เพียงพอต่อความต้องการ ซึ่งสอดคล้องกับคำอธิบายของ Joel Stillerman (2015) ที่ได้อธิบายเอาไว้ว่า ตลาดนัดได้

หยิบยื่นโอกาสในการสร้างรายได้หรือเพิ่มการลงทุนให้กับผู้ที่มีรายได้น้อย สมาชิกของชนกลุ่มน้อย ตลอดจนผู้ที่ทำงานทำอยู่แล้วแต่ต้องการที่จะมีรายได้เสริม เป็นต้น

6. กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย “กำเนิดและพัฒนากาของตลาดสด ตลาดนัด และผู้ค้ารายย่อยในภาคอีสาน” ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยโดยโครงการวิจัยเมธีวิจัยอาวุโส สกว. ผู้วิจัยขอขอบคุณ สกว. ที่ให้ทุนสนับสนุนในการดำเนินการวิจัยและกลุ่มวิจัยความอยู่ดีมีสุขและการพัฒนาอย่างยั่งยืน ที่ให้การสนับสนุนให้ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยด้วยดีเสมอมา

7. บรรณานุกรม

- กฤษดา ปัจจำเนย์ และธนพฤกษ์ ชามะรัตน์. (2560). วัฒนธรรมการบริโภคของครัวเรือน
 ชานเมืองขอนแก่น. *วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม*, 6(2), 221 – 240.
- _____. (2561). ผลกระทบจากการกลายเป็นเมืองด้านการเข้าถึงและครอบครอง
 สินทรัพย์ทุนของครัวเรือนแรงงานชานเมืองขอนแก่น. *วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี*,
 5(2), 101-125.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2550). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. นครปฐม: สถาบันวิจัย
 ประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชัยนต์ วรรณะภูติ. (2553). การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย. ใน อุทัย ดุลยเกษม
 (บรรณาธิการ). *การวิจัยเชิงคุณภาพ*. (หน้า 10 - 20) ขอนแก่น: ขอนแก่นการพิมพ์.
- ชลัมพรกาญจน์ จงกิจสกุล. (2555). *ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์*. ตาก: โพธิ์เจ็ดไฟฟ - โพธิ์
 ทรงสิริ วิจิตรานนท์. (2556ก). พัฒนาการตลาดนัด. *วารสารวิชาการและวิจัย มทร. พระนคร*,
 7(1), 159 – 171.
- _____. (2556ข). พัฒนาการและการดำรงอยู่ของตลาดนัดวัดทองสะอาด
 อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง*, 2(1),
 1 – 12.

- บัวพันธ์ พรหมพักพิง และคณะ. (2561). **กำเนิดและพัฒนาการของตลาดสด และผู้ค้ารายย่อยเมืองขอนแก่น**. ขอนแก่น: กลุ่มวิจัยความอยู่ดีมีสุขและการพัฒนาอย่างยั่งยืน
- _____. (2562). **เมืองขอนแก่น: การเติบโต ความท้าทาย และโอกาส**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์สื่อตะวันออก จำกัด.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์. (2546). **เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ**. เชียงใหม่: ซิลค์เวอร์ม บุคส์.
- พรรณภัทร ปลั่งศรีเจริญสุข. (2551). **อัตลักษณ์ของแรงงานข้ามชาติคืนถิ่นกับการต่อการพัฒนาของชาวบ้านในจังหวัดลำปาง**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พิทักษ์ ชุมงคล. (2559). การบริโภคเชิงสัญญะกับการสื่อสารอัตลักษณ์ในอินสตาแกรม. **วารสารนิเทศศาสตร์**, 34(1), 75 – 86.
- มานะ นาคำ, มนต์ชัย ผ่องศิริ และ ญัฐพล มีแก้ว. (2559). **ความเปลี่ยนแปลงและกระบวนการสร้างประชาธิปไตยในชนบทอีสาน**. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ศิริวรรณ เกษมศานต์กิตติการ. (2537). การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปัญหาเรื่องความแปลกแยกในสังคมไทย. **วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์**, 2(1), 1-19.
- สมพงศ์ อาซากิจ. (2561). โครงสร้างความรู้สึกรักในชีวิตและเรื่องเล่าของแรงงานชายอีสานคืนถิ่น 3 รุ่นอายุ. **วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์**, 9(2), 87-122.
- สุวิดา ธรรมเมธีวงศ์ และคณะ. (2550). การวิจัยเพื่อแสวงหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาตลาดเขตเทศบาลนครปฐม. ใน **เรื่องเต็มการประชุมวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 45**. สาขาศึกษาศาสตร์ สาขาเศรษฐศาสตร์ และบริหารธุรกิจ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. (หน้า 569-570).
- อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2559). **ลืมนิทานปาก จากชาวนาสู่ผู้ประกอบการ**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- อุกฤษฏ์ แพทย์น้อย. (2546). ทรรศนะของมาร์กซ์เรื่องสังคม. **วารสารสังคมศาสตร์**, 34(2), 26-54.

- อัครยา สังขจันทร์. (2538). คาร์ล มาร์กซ์ ปฏิเสธระบบตลาดหรือไม่. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา**. บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Cohen, G. A. (1978). **Karl Marx's Theory of History: A Defense**. Oxford: Oxford University Press.
- Cox, J. (1998). An introduction to Marx's theory of alienation. **International Socialism** 79, 41–62.
- Crossman, A. (2018, June 13). **Understanding Alienation and Social Alienation**. Retrieved from <https://www.thoughtco.com/alienation-definition-3026048>
- Geertz, C. (1978). The bazaar economy: Information and search in peasant marketing. **The American Economic Review**, 68(2), 28-32.
- Mandel, E., & Novack, G. (1974). **The Marxist theory of alienation: three essays**. New York: Pathfinder Press.
- Marx, K. (1990 [1867]). **Capital Volume I**. Penguin Classics: London.
- McMillan, J. (2002). **Reinventing the bazaar: A natural history of markets**. New York: Norton.
- Morales, A. (2009). Public markets as community development tools. **Journal of Planning Education and Research**, 28(4), 426-440.
- Nechyba, T. J., & Walsh, R. P. (2004). **Urban sprawl**. **Journal of economic perspectives**, 18(4), 177-200.
- Stillerman, J. (2015). Flea market. In Daniel Thomas Cook and J. Michael Ryan. (Ed). **The Wiley Blackwell Encyclopedia of Consumption and Consumer Studies**. New York: John Wiley & Sons.
- Tangires, Helen. (2003). **Public markets and civic culture in nineteenth century America**. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

- Tosakul, R. (2014). Relatedness: capitalism and the sufficiency economy in rural Northeastern Thailand. In Liamputtong, P. (Ed.). **Contemporary socio-cultural and political perspectives in Thailand** (pp. 141-153). Dordrecht: Springer.
- Yongvanit, S., & Thungsakul, N. (2013). The national economic and social development plan as an urban driver for Khon Kaen city. **Reg. Views**, **26**, 17-26.

การมีส่วนร่วมของชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ในจังหวัดเชียงราย¹

Community participation in sports tourism in Chiang Rai provinces

ภาวีนี ชุ่มใจ (Pavinee Chumjai)²

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์มุ่งศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในจังหวัดเชียงราย ซึ่งกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนออกเป็น 4 ด้านคือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured or guided interviews) โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การมีส่วนร่วมของชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในจังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นการกำหนดข้อคำถามในการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า ลักษณะของแบบสัมภาษณ์เป็นคำถามปลายเปิด มีความยืดหยุ่น ลักษณะของข้อคำถามมีความชัดเจนและเข้าใจง่าย โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ 2) ภาคเอกชน ชมรมกีฬา สมาคมกีฬาที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในจังหวัดเชียงราย จำนวน 5 คนเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก และเป็นผู้เกี่ยวข้องในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการจัดการกิจกรรมการแข่งขันกีฬาในจังหวัดเชียงราย และนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เนื้อหา โดยเน้นที่องค์ประกอบตามกรอบแนวคิดทฤษฎี และตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาจากผู้ให้ข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬาจังหวัดเชียงราย: กรณีศึกษา กีฬาจักรยานและวิ่ง

² อาจารย์ประจำสำนักวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

กับการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในจังหวัดเชียงราย ตามรูปแบบการมีส่วนร่วม 4 ด้าน ดังนี้ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของชุมชน ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจจัดกิจกรรมการแข่งขันกีฬาปั่นจักรยานและการวิ่ง ในด้านการคิด การวางแผน รวมถึงการประชุมเพื่อดำเนินกิจกรรม องค์กรภาคเอกชนและภาครัฐเป็นผู้ตัดสินใจในการจัดกิจกรรมการแข่งขันกีฬา และชุมชนจะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องช่วงเวลาจัดกิจกรรมหากจัดขึ้นโดยหน่วยงานภาครัฐเท่านั้น การมีส่วนร่วมในการดำเนินการของชุมชน ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการในทุกกระบวนการตั้งแต่การเตรียมเส้นทาง เตรียมงานด้านอื่นๆ การสนับสนุน และการประสานงานในทุกกระบวนการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ของชุมชน ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการจัดการแข่งขันปั่นจักรยานและการวิ่ง ในด้านการสร้างรายได้ของผู้ประกอบการร้านอาหาร โรงแรม ที่พักและการส่งเสริมการทำผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้เป็นที่รู้จัก และการมีส่วนร่วมในการประเมินผลของชุมชน ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการประเมินผลการจัดการแข่งขันปั่นจักรยานและการวิ่ง เนื่องจากองค์กรที่เป็นผู้จัดการแข่งขันเมื่อกิจกรรมเสร็จสิ้นไม่มีการสรุปหรือประชุมผลการจัดกิจกรรมการแข่งขันใดๆ องค์กรเหล่านั้นเป็นผู้จัดทำ การประเมินผล และชุมชนจะมีส่วนร่วมในการประเมินผลการจัดกิจกรรมด้านปัญหาที่เกิดขึ้นจากการให้บริการของชุมชน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของชุมชน, การท่องเที่ยวเชิงกีฬา, จังหวัดเชียงราย

Abstract

The objective of this research was to determine the community participation in sports tourism in Chiang Rai province by using the community's participation model which included four areas: participating for decision makings, participating for operations, participating for receiving benefits, and participating for evaluation. This research used the semi-structured or guided interview methods based on the community's participation model. Five experts who are professionals and involved in sport and tourism in

Chiang Rai province were interviewees. They were divided into two groups: 1) government officers and 2) private executives, including sport clubs and sport associations personnel. The results show that communities did not participate in the decision makings to organize cycling, running or any sports events in their community, so those in both government and private sectors were the decision makers in these, and the community would participate in the decision of the event duration only if organized by government agencies. Communities were involved in the procedure of the event organization and in the route preparation of the running or cycling events. Communities received income from doing their business by opening the restaurants, hotels, accommodations and any services that are related to sports events, but communities were not involved with the evaluation process, so it might be the responsibilities of the government and private sectors organizing the sports events to evaluate, and communities would participate in evaluating the results of activities related to community services.

Keywords: Community Participation, Sport Tourism, Chiang Rai Province

1. บทนำ

การท่องเที่ยวเชิงกีฬามีความสำคัญในระยะสองสามทศวรรษที่ผ่านมา มีการพัฒนา มากขึ้นอย่างต่อเนื่อง การผสมผสานระหว่างกีฬาและการท่องเที่ยวกลายเป็นทางเลือก ที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ในผู้ชื่นชอบกีฬาและนักท่องเที่ยวโดยการได้มีส่วนร่วม ในการแข่งขันกีฬาและสนุกสนานไปกับกิจกรรมท่องเที่ยวอื่น ๆ ด้วย และไม่เพียงแต่ นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบกีฬาจะได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงกีฬาฝ่ายเดียว แต่ทางรัฐบาลและเมืองต่าง ๆ ยังได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ในการสร้าง รายได้ให้แก่ชุมชนอีกด้วย นอกจากนี้จะดึงดูดนักท่องเที่ยวภายในประเทศแล้ว การท่องเที่ยว เชิงกีฬายังชักจูงนักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนชาวต่างชาติสู่การแข่งขันกีฬาต่าง ๆ และชุมชน ท้องถิ่นนั้น ๆ (Fourie and Spronk, 2011)

กิจกรรมกีฬาทางการท่องเที่ยวในลักษณะการท่องเที่ยวเชิงกีฬา การจัดแข่งขันกีฬา เป็นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวอย่างหนึ่ง ซึ่งจะช่วยให้ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวที่สามารถถ่ายทอดผ่านสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น เพื่อให้ผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมชมรับรู้และทราบความเคลื่อนไหวของการแข่งขัน (Chalip, Green, and Hill, 2003) หรือผ่านประสบการณ์โดยตรง จากการที่นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าร่วมหรือเข้าชมการจัดการแข่งขันกีฬาด้วยตนเอง (Kaplanidou and Vogt, 2007) ผู้ที่เข้าร่วมการท่องเที่ยวเชิงกีฬา สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม (Gibson, 1999) กลุ่มแรกเป็นนักกีฬาวางทางการกีฬา (Sport Excursionists) หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เข้าร่วมโดยเข้าพักในพื้นที่น้อยกว่า 24 ชั่วโมง มีจุดประสงค์ในการเข้าร่วมกิจกรรมกีฬาหรือมีส่วนร่วมในการแข่งขันกีฬา ส่วนกลุ่มที่สองคือ นักท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourists) หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เข้าร่วมโดยเข้าพักในพื้นที่อย่างน้อย 24 ชั่วโมง มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมแข่งขันกิจกรรมกีฬาหรือมีส่วนร่วมในการแข่งขันกีฬา (Nogawa, Yamaguchi, and Hagi, 1996) และ (Gammon and Robinson, 1997) การเดินทางเข้าร่วมกิจกรรมการแข่งขันกีฬา ของบุคคลเหล่านี้เป็นความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการแข่งขันกีฬา และจุดหมายปลายทางของการจัดการแข่งขันกีฬา คือ จะส่งผลทางตรงให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวในการเดินทางไปยังจุดหมายปลายทางของสถานที่ที่มีการจัดการแข่งขันกีฬา ซึ่งนักท่องเที่ยวเกิดการใช้จ่ายใช้สอยในเมืองจุดหมายปลายทางที่มีการแข่งขันกีฬา เช่น ค่าเดินทาง ค่าโรงแรมที่พัก ค่าอาหารและค่าของที่ระลึก เป็นต้น จากค่าใช้จ่ายเหล่านี้ จะช่วยสนับสนุนเศรษฐกิจของคนในท้องถิ่นและธุรกิจขนาดเล็กในชุมชน ซึ่งจะช่วยสร้างงานสำหรับคนในท้องถิ่นได้มากขึ้นอีกด้วย (Hritz and Ross, 2010) นอกจากนั้น การเตรียมความพร้อมของสถานที่จัดการแข่งขัน เป็นสิ่งที่ผู้จัดงานให้ความสำคัญและยังก่อให้เกิดการก่อสร้างเส้นทางคมนาคม อาคาร สิ่งอำนวยความสะดวก แม้กระทั่งสาธารณูปโภคขนาดใหญ่ในชุมชนก็ได้รับการพัฒนาไปด้วย

การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism) เป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีแนวโน้มความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจในภาพรวมของประเทศอย่างมาก โดยปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงกีฬาได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศที่มีความสนใจในแหล่งท่องเที่ยวเชิงกีฬาในประเทศไทย ที่มีความหลากหลายและดึงดูดนักท่องเที่ยวได้หลายกลุ่ม การท่องเที่ยวเชิงกีฬานั้นมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างจาก

การท่องเที่ยวโดยทั่วไป เนื่องจากมีความครอบคลุมทั้งด้านการท่องเที่ยวและด้านกีฬา ซึ่งหากพิจารณาในแง่ของการท่องเที่ยว นั้น จะมีความเชื่อมโยงของธุรกิจภายในห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว โดยมีองค์ประกอบหลัก 4 ประการ ได้แก่ ที่พัก (Accommodation) การขนส่ง (Transport) การท่องเที่ยวและกิจกรรม (Activity) และอาหารและงานฝีมือ (Food and Craft) นอกจากนั้น การท่องเที่ยวเชิงกีฬายังมีห่วงโซ่อุปทานอีก บางประการ เช่น ผู้ที่เกี่ยวข้องด้านการวางแผนการท่องเที่ยวต่าง ๆ ได้แก่ ผู้วางแผนการท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Travel Planner) ผู้ประกอบการทัวร์กีฬา (Sport Tour Operator) และตัวแทนท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Travel Agency) ฯลฯ และยังมีมีความเกี่ยวข้องกับผู้นำเสนอปัจจัยการผลิต (Input Providers) ต่าง ๆ ด้วย เช่น เจ้าของสถานที่เล่นหรือจัดกิจกรรมกีฬา ร้านขายอุปกรณ์กีฬา ร้านอาหารและเครื่องดื่ม เป็นต้น อีกทั้ง ผู้ขนส่งปัจจัย การผลิต และสินค้าที่เกี่ยวข้องนี้ไปยังนักท่องเที่ยวเชิงกีฬาหรือไปยังผู้ให้บริการอื่น ๆ เพื่อนำเสนอแก่นักท่องเที่ยว เชิงกีฬาอีกต่อหนึ่งก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวเชิงกีฬาเช่นกัน ทำให้สามารถแบ่งผู้เกี่ยวข้องในห่วงโซ่อุปทานออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ ผู้ให้บริการการท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism Service Providers) ผู้นำเสนอปัจจัยการผลิตในการท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Input Providers) และตัวแทนจัดการท่องเที่ยวเชิงกีฬาและผู้ประกอบการทัวร์เชิงกีฬา (Sport Travel Agencies and Tour Operators)

ประเภทของการท่องเที่ยว ได้แก่ การท่องเที่ยวเพื่อร่วมลงเล่นกีฬาเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่ได้รับคามนิยมเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดจากเดิมที่การเดินทางเพื่อเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาระงกตัวอยู่เฉพาะในกลุ่มนักกีฬามืออาชีพของกีฬาบางประเภท อาทิ กอล์ฟ รถแข่งเรือใบ เทนนิสและฟุตบอลแต่ในระยะหลังเมื่อความนิยมออกกำลังกายมีมากขึ้นเพื่อดูแลสุขภาพตนเอง อีกทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในหลายประเทศนิยมจัดอีเวนต์พัฒนากิจกรรมกีฬาเข้ากับการท่องเที่ยวและเปิดโอกาสให้ทั้งนักกีฬามืออาชีพและนักกีฬามือสมัครเล่นจำนวนมากสามารถเข้าร่วมได้ ที่เห็นได้ ชัดคือการวิ่งมาราธอนหรือปั่นจักรยาน ซึ่งกิจกรรมการแข่งขันกีฬา รูปแบบดังกล่าวทั้งที่เป็นงานใหญ่และงานเล็กจะมีจัดขึ้นตลอดทั้งปีและมีหลายกิจกรรมการแข่งขันกีฬาที่ประสบความสำเร็จมากจนสถานที่ไม่สามารถรองรับผู้สนใจได้ทั้งหมด อาทิงาน Tokyo Marathon 2018 ซึ่งใช้เส้นทางวิ่งผ่านสถานที่ท่องเที่ยวชื่อดังของเมืองโตเกียว ที่ต้องมีการจับฉลากเพื่อเลือกผู้เข้าร่วมงานได้จริงราว 3 หมื่นคนจากผู้สนใจลงชื่อเข้าร่วมสมัครถึงกว่า 3 แสนคน

สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวเพื่อร่วมลงเล่นกีฬามีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างมาก ประเทศไทยมีการจัดการแข่งขันที่ได้รับความสนใจทั้งจากชาวไทยและชาวต่างชาติหลายรายการ อาทิ เชียงใหม่มาราธอนซึ่งมีผู้เข้าร่วมกว่า 11,000 คน โดยมีนักกีฬาต่างชาติเข้าร่วมการแข่งขันจาก 53 ประเทศและกรุงเทพมหานครซึ่งมีผู้เข้าร่วมแข่งขันกว่า 37,000 คน โดยมีนักกีฬาต่างชาติเข้าร่วมการแข่งขันประมาณ 3,000 คน จาก 60 ประเทศ ซึ่งมีส่วนช่วยส่งเสริมเมืองที่ใช้เป็นสถานที่จัดการแข่งขันให้เป็นที่รู้จักมากขึ้นด้วย (EXIM E-News,2561)

จากการแถลงข่าวด้านการท่องเที่ยวเชิงกีฬา พันโท รุจ แสงอุดม กล่าวว่า “การเจริญเติบโตของกิจกรรมกีฬากลางแจ้ง ในปัจจุบัน มีนักท่องเที่ยวและนักกีฬากว่า 19% สนใจกีฬาปีนภูเขา, 29% สนใจกีฬาปั่นจักรยาน และอีก 52% ให้ความสนใจกีฬาวิ่งทุกประเภท และในขณะนี้ประชาชนในประเทศกว่า 18 ล้านคน เริ่มหันมาสนใจกิจกรรมดังกล่าวและเริ่มทดลองเข้าร่วมแข่งขันด้วยตนเองมากกว่าการชมผ่านหน้าจอโทรทัศน์ จึงทำให้เกิดกระแสการดูแลสุขภาพ และรักการออกกำลังกายอย่างแพร่หลายมากขึ้นทั้งในประเทศไทย และประเทศเพื่อนบ้าน อาทิเช่น มาเลเซีย, ฮ่องกง, สิงคโปร์ ฯลฯ ก็มีปรากฏการณ์นี้เช่นเดียวกัน” (sport.trueid, 2561)

Cohen & Uphoff (1981) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร 2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ โดยขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการวางแผน คือ การรับรู้ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการวางแผนและร่วมวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติหรือดำเนินการ คือ การดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ และการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ คือ การจัดสรรผลประโยชน์ หรือผลที่ได้ตามวัตถุประสงค์ของโครงการ หรือผลของการตัดสินใจที่จะเกิดขึ้นสุดท้ายคือการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลโครงการปฏิบัติตามโครงการ คือ การที่ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับการคิดเกณฑ์ในการประเมินโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย ซึ่งผลของกระบวนการประเมินนี้จะกลายเป็นปัจจัยนำเข้า (Input) สู่กระบวนการมีส่วนร่วมในการวางแผนต่อไป

การท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงรายเป็นที่ดึงดูดของนักท่องเที่ยวให้เกิดการเดินทางมากขึ้นและยังก่อให้เกิดการกระจายรายได้ไปยังผู้ที่เกี่ยวข้องและชุมชนท้องถิ่นอย่างทั่วถึง จังหวัดเชียงรายมีประวัติศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว ในด้านการกีฬาทั้งทางบก ทางน้ำ สร้างความโดดเด่น และความแปลกใหม่ให้กับนักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน แต่จังหวัดเชียงรายยังประสบปัญหาด้านการเจริญเติบโตของการท่องเที่ยว ตลอดจนรายได้จากการท่องเที่ยวที่ไม่เพียงพอต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬาและในด้านการจัดการการท่องเที่ยวในด้านอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นจังหวัดเชียงราย มีการพัฒนาหรือจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬาที่ดี จะเป็นการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงรายมากขึ้น ซึ่งการไม่มีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในจังหวัดเชียงรายนั้น ได้แก่ การที่ชุมชนไม่ได้เป็นเจ้าภาพในการจัดกิจกรรมการแข่งขันกีฬา ทำให้เกิดปัญหาด้านการมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมการแข่งขันกีฬานั้น ๆ การส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงกีฬาของชุมชนจึงไม่มีประสิทธิภาพและสิ้นเปลืองทรัพยากรในด้านต่าง ๆ ของชุมชน โดยรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย มีดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงกีฬาโดยการวิ่ง ซึ่งได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงในปัจจุบัน เนื่องจากการวิ่งเป็นการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพและสามารถเข้าถึงได้โดยง่าย เป็นการแข่งขันทันตนเอง จึงเป็นที่นิยมของผู้สนใจออกกำลังกายเพื่อสุขภาพเป็นอย่างมาก การจัดการแข่งขันวิ่งในจังหวัดเชียงราย ที่ดำเนินการโดยทั้งภาครัฐและเอกชนเกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย นอกจากได้รับประโยชน์จากการประชาสัมพันธ์จังหวัดแล้ว การนำขึ้นซึ่งการกระตุ้นความเจริญของจังหวัดเชียงราย ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านเศรษฐกิจ และที่สำคัญการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการแข่งขันนั้นๆ จะได้รับประโยชน์จากกิจกรรมที่เกิดขึ้น กระแสการวิ่งของจังหวัดเชียงราย ได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่องตั้งแต่การจัดกิจกรรมการวิ่งเพื่อสุขภาพ เกิดกลุ่มชมรมผู้รักการวิ่งขึ้นมากมายและเกิดการชักจูงกันออกกำลังกายด้วยการวิ่งมากขึ้น หน่วยงานภาครัฐและเอกชนจึงจัดกิจกรรมการแข่งขันเดิน-วิ่ง หลายกิจกรรม เช่น การแข่งขันวิ่งของสิงห์ปาร์ค การแข่งขันวิ่งในอำเภอแม่สาย เป็นต้น ซึ่งมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั่วโลกเป็นจำนวนมากว่า สองพันคนต่อกิจกรรม และในช่วงเวลาต่อจากนี้ ยังมีภาคเอกชนผู้สนใจการแข่งขันวิ่ง ได้เข้ามาจัดกิจกรรมการแข่งขันวิ่งในจังหวัดเชียงราย เช่น เชียงราย

มาราธอน ที่จัดขึ้นในวันที่ 24 กันยายน 2560 และการแข่งขัน เทรลมาราธอน ที่อำเภอแม่สลอง ในช่วงเดือน พฤศจิกายน 2560 ที่ผ่านมามีนักกีฬาเดินทางเข้าร่วมการแข่งขันจากทั่วโลก เป็นจำนวนกว่าหนึ่งพันคน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงกีฬาโดยการวิ่งของจังหวัดเชียงราย มีแนวโน้มการเติบโตอีกมาก หากมีการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่ดี และเหมาะสมต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงกีฬาแล้ว จะนำประโยชน์อย่างมหาศาลมาสู่จังหวัดเชียงราย

2. การท่องเที่ยวเชิงกีฬาโดยการปั่นจักรยาน เป็นการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมในปัจจุบันเช่นกัน ซึ่งการท่องเที่ยวรูปแบบดังกล่าว สามารถได้ระยะทางที่ไกลขึ้นและเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน โดยจังหวัดเชียงราย มีภูมิประเทศเป็นภูเขาที่มีความสวยงามและท้าทายแก่ผู้สนใจในการออกกำลังกายโดยการปั่นจักรยาน จะเห็นได้จากการที่มีนักจักรยานจำนวนมากทำการฝึกซ้อมและอาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย และเข้าร่วมการจัดการแข่งขันจักรยานที่จัดขึ้นในจังหวัดเชียงราย กระแสการออกกำลังกายโดยการปั่นจักรยานแพร่หลายในจังหวัดเชียงรายตั้งแต่มีการจัดกิจกรรมปั่นเพื่อพ่อ และได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่อง ภาครัฐและเอกชนจึงมีการจัดการแข่งขันปั่นจักรยานหลายรายการ เช่น การแข่งขันจักรยานชิงแชมป์แห่งประเทศไทย การแข่งขัน สิงห์ คרוสคันทรี่ เป็นต้น ที่มีผู้เข้าร่วมการแข่งขันเป็นจำนวนกว่าสองพันคน ในทุกรายการ และมีการจัดการแข่งขันจักรยานที่กำลังจะเกิดขึ้นในจังหวัดเชียงรายอีกหลายรายการ เช่น Singha - Bangkok Airways Road Classic 2017 ณ สิงห์ปาร์ค เชียงราย ในวันที่ 12 พฤศจิกายน 2560 ซึ่งมีนักกีฬาเข้าร่วมการแข่งขัน มากกว่าหนึ่งพันคน เป็นต้น

ดังนั้นเพื่อให้การมีส่วนร่วมของชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในจังหวัดเชียงราย มีความเป็นไปอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ของชุมชน และชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงกีฬาได้อย่างยั่งยืน จึงนำมาซึ่งการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในจังหวัดเชียงราย ในด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงราย เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬาโดยชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในจังหวัดเชียงราย

3. วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) (ชาย โพธิ์สิตา, 2559) โดยมุ่งศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในจังหวัดเชียงราย เป็นการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในจังหวัดเชียงราย 4 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2. ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ 3. ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และ 4. ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ที่จะส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงกีฬาอย่างยั่งยืนในด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงราย จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 5 คน โดยเป็นการเลือกข้อมูลแบบเฉพาะหน้าขณะอยู่ในเหตุการณ์ (Opportunistic) ได้แก่ กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ และ ภาคเอกชน ชมรมกีฬา สมาคมกีฬา ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในจังหวัดเชียงราย ผู้นำท้องถิ่นในพื้นที่ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้างถึงปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงกีฬาและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant Observation) ในการจัดการแข่งขันกีฬา

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล (Key Informants)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก จำนวน 5 คน จาก กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ และ ภาคเอกชน ชมรมกีฬา สมาคมกีฬา ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในจังหวัดเชียงราย ผู้นำท้องถิ่นในพื้นที่ที่มีการจัดกิจกรรมการแข่งขันกีฬา โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้างถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและเป็นผู้จัดกิจกรรมการแข่งขันกีฬาในจังหวัดเชียงราย ที่สามารถให้ข้อมูลอย่างเพียงพอ

1. การสร้างเครื่องมือ

ผู้วิจัยศึกษาทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชนจาก เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured or guided interviews) โดยเป็นการโยนคำถามหลักให้กับผู้ให้ข้อมูลจากนั้นจะลึกลงไปในสิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลได้ให้ข้อมูลต่อมา แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง ตามกรอบการวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในจังหวัดเชียงราย 4 ด้าน ได้แก่

1. ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2. ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ 3. ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และ 4. ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ที่จะมีส่วนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงกีฬาอย่างยั่งยืน ในด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงราย โดยเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อให้ได้ข้อมูลการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในจังหวัดเชียงราย

2. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

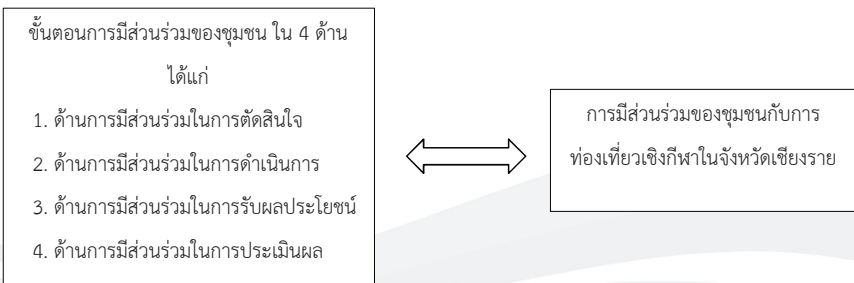
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured or guided interviews) การมีส่วนร่วมของชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในจังหวัดเชียงราย แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ 2. ภาคเอกชน ชมรมกีฬา สมาคมกีฬาที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในจังหวัดเชียงราย

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้เทคนิควิธี การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยเน้นที่องค์ประกอบความเป็นระบบและกรอบแนวคิดทฤษฎี และตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาจากผู้ให้ข้อมูล เพื่อตอบวัตถุประสงค์งานวิจัย

4. กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยมุ่งศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในจังหวัดเชียงราย ใน 4 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2. ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ 3. ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และ 4. ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

รูปภาพที่ 1 กรอบแนวคิดงานวิจัย

5. ผลการวิจัย

การมีส่วนร่วมของชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในจังหวัดเชียงราย ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดกิจกรรมการปั่นจักรยานและการวิ่งของชุมชน ประชาชนในชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในรูปแบบการปั่นจักรยานและการวิ่ง โดยหน่วยงานที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ได้แก่ สมาคมกีฬาจังหวัดเชียงรายและผู้นำท้องถิ่น เนื่องจากหน่วยงานดังกล่าวเป็นผู้กำหนดกิจกรรมการแข่งขันกีฬาวิ่งและปั่นให้กับชุมชน ไม่ได้ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจจัดกิจกรรมการแข่งขันวิ่งและปั่น ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ในการจัดกิจกรรมการปั่นจักรยานและการวิ่งของชุมชน ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในรูปแบบการปั่นจักรยานและการวิ่ง ตามการร้องขอจากหน่วยงานที่เป็นผู้จัดกิจกรรม โดยมีส่วนร่วมดำเนินการมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับหน่วยงานเจ้าภาพ ซึ่งหน่วยงานภาครัฐประชาชนในชุมชนจะมีส่วนร่วมในการดำเนินการมาก ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ในการจัดกิจกรรมการปั่นจักรยานและการวิ่งของชุมชน ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในรูปแบบการปั่นจักรยานและการวิ่ง ได้แก่การมีรายได้จากการร่วมดำเนินการและการให้บริการอื่น ๆ ในช่วงเวลาจัดกิจกรรม ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ในการจัดกิจกรรมการปั่นจักรยานและการวิ่งของชุมชน ประชาชนในชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการประเมินผล จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในรูปแบบการปั่นจักรยานและการวิ่ง

จากผลการวิจัยที่ได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงกีฬากับการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า ปัจจุบันกระแสการออกกำลังกายด้วยการวิ่งและการปั่นจักรยานได้รับความนิยมอย่างสูง โดยในพื้นที่จังหวัดเชียงรายมีการจัดกิจกรรมอย่างแพร่หลายทั้งในเขตอำเภอเมือง และอำเภอที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น อำเภอเชียงของ อำเภอแม่สะลอง เป็นต้น

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงกีฬา
ในจังหวัดเชียงราย

ประเด็นคำถาม	ผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก				
	หน่วยงาน ภาครัฐ	หน่วยงาน ภาคเอกชน	สมาคม กีฬาฯ	ผู้นำท้องถิ่น	ผู้มีส่วน เกี่ยวข้อง
1. การมีส่วนร่วมในการ ตัดสินใจของชุมชน	ไม่มีส่วนร่วม	ไม่มีส่วนร่วม	มีส่วนร่วม	มีส่วนร่วม	ไม่มีส่วนร่วม
2. การมีส่วนร่วมในการ ดำเนินการของชุมชน	มีส่วนร่วม	มีส่วนร่วม	มีส่วนร่วม	มีส่วนร่วม	มีส่วนร่วม
3. การมีส่วนร่วมในผล ประโยชน์ของชุมชน	มีส่วนร่วม	มีส่วนร่วม	มีส่วนร่วม	มีส่วนร่วม	มีส่วนร่วม
4. การมีส่วนร่วมในการ ประเมินผลของชุมชน	ไม่มีส่วนร่วม	ไม่มีส่วนร่วม	มีส่วนร่วม	มีส่วนร่วม	มีส่วนร่วม

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามสภาพการปฏิบัติงานจริงการมีส่วนร่วมของชุมชนกับ
การท่องเที่ยวเชิงกีฬาในจังหวัดเชียงราย

ผู้ให้ ข้อมูล คนที่	การมีส่วนร่วม ในการตัดสินใจ	การมีส่วนร่วม ในการดำเนินการ	การมีส่วนร่วม ในการรับผล ประโยชน์	การมีส่วนร่วม ในการประเมินผล
1	“มีคนโทรมา ขอให้สถานที่ในการ จัดการแข่งขันเลย”	“ไปช่วยงานด้านรถ บริการต่าง ๆ พวก รถกู้ภัย อาสาสมัครฯ”	“มีรายได้กันเยอะขึ้น มาก ช่วงที่เขาแข่งขัน กันนะ จากขายกับข้าว ขนมต่างๆ”	“ประชาชนไม่ได้ เข้าร่วมการประชุมสรุป งานอะไรเลย จบงานก็จบ”
2	“ส่งจดหมายมา ให้ที่สำนักงานถึง กำหนดการ ที่จะจัดงาน บางที ส่งมาล่วงหน้า อาทิตย์เดียว”	“ได้ทำหน้าที่หลักๆของ กิจกรรม เช่น ให้น้ำ จุดพยาบาล แจก อาหาร”	“ธุรกิจโรงแรมร้าน อาหาร แถวนี่ รองรับ คนเข้าร่วมการแข่งขันไม่ ค่อยพอ”	“ไม่มีข้อสรุปการ ทำงานในการจัด”

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามสภาพการปฏิบัติจริงการมีส่วนร่วมของชุมชนกับ
การท่องเที่ยวเชิงกีฬาในจังหวัดเชียงราย (ต่อ)

ผู้ให้ ข้อมูล คนที่	การมีส่วนร่วม ในการตัดสินใจ	การมีส่วนร่วม ในการดำเนินการ	การมีส่วนร่วม ในการรับผล ประโยชน์	การมีส่วนร่วม ในการประเมินผล
3	“เป็นนโยบาย ของท่านนายกที่ ต้องการส่งเสริม การออกกำลังกาย ให้กับประชาชน”	“ประสานงานกับหน่วย งานในท้องถิ่นในเรื่อง กำหนดการ เพื่อเตรียม ความพร้อมให้กับ ชุมชนได้เตรียมการให้ บริการในทุกๆ ด้าน เช่น โรงแรม ร้านอาหาร สถานบริการต่างๆ”	“กิจกรรมการแข่งขัน วิ่ง ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจ ในชุมชนให้เกิดการกระ จ่ายรายได้ในด้านต่างๆ เป็นอย่างมาก เช่น การ ขายบริการต่างๆ การ นวดของชุมชนได้รับ ความนิยมมาก”	“คนจัดงานไม่ได้แจ้ง ผลการจัดกิจกรรมกับ ชุมชน”
4	“เราติดต่อมาว่าจะ จัดงานวันนี้ เดือนนี้ นะ ขอให้เราเตรียม อะไรไว้บ้าง”	“การจ้างงานของชุมชน จากหน่วยงานที่จัดการ แข่งขัน”	“เด็กๆ ที่ไปทำงานที่อื่น พอจะมีกิจกรรม เขากลับมาบ้านได้ ทำงาน ติดใจกันไม่กลับ ไปทำงานต่อก็มี อยู่บ้าน หางานทำในจังหวัดเลย”	“มีการนัดผู้นำชุมชน เข้าไปประชุมสรุปงาน ว่า มีปัญหาในการจัด งานอย่างไรบ้าง ที่ผ่าน มาเป็นเรื่องความไม่ เพียงพอของอาหารช่วง มีการแข่งขัน เพราะคน เยอะมาก ร้านค้า ในชุมชนให้บริการ ไม่เพียงพอ”
5	“ได้รับการประสาน มาจากคุณ.....ว่า ทางหน่วยงานเขา จะจัดแข่งขัน ขอ ความอนุเคราะห์ เจ้าหน้าที่เข้าไปช่วย งานด้วยนะ”	“ให้บริการผู้เข้าร่วมการ แข่งขัน จัดซุ้มอาหาร ซุ้มปฐมพยาบาล ซุ้มน้ำ ดื่ม บางที่เตรียมขนม ที่เป็นขนมหวานของ ชุมชนให้กินกันด้วย”	“ขอผู้จัดว่า ทางชุมชน จะเข้าไปตั้งร้านสินค้า โอท็อปของชุมชน เพื่อ ให้ชาวบ้านมีรายได้ เพิ่มขึ้น และเป็นการ ประชาสัมพันธ์ชุมชนให้ เป็นที่รู้จักด้วย”	“หน่วยงานเขาน่า จะทำกันเองนะ ทาง ชุมชนทำแค่แจ้งปัญหา ที่เกิดขึ้นไป”

6. สรุปผลการวิจัย

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ พบว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ขึ้นอยู่กับหน่วยงานที่จัดกิจกรรมว่าจะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากน้อยเพียงใด หากหน่วยงานที่จัดกิจกรรมเป็นหน่วยงานภาครัฐ การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมจะมีส่วนร่วมมาก เนื่องจากเป็นการสนับสนุนจากภาครัฐในการดำเนินกิจกรรม ชุมชนจะเป็นผู้ตัดสินใจในการจัดกิจกรรมให้กับชุมชน และหากหน่วยงานที่จัดกิจกรรมเป็นหน่วยงานเอกชน การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมชุมชนจะมีส่วนร่วมน้อย เนื่องจาก หน่วยงานเอกชนจะเป็นผู้ตัดสินใจในการจัดกิจกรรมนั้นๆ โดยมุ่งเน้นในเรื่องการตลาดของหน่วยงานเป็นสำคัญ

ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ พบว่า การมีส่วนร่วมในการดำเนินการของชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ชุมชนจะมีส่วนร่วมในด้านการเป็นผู้ปฏิบัติในหน้าที่ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม โดยได้รับการขอความร่วมมือในฝ่ายต่างๆ ในทุกกิจกรรม เช่น ฝ่ายรักษาความปลอดภัย ฝ่ายบริการ รวมถึงฝ่ายดำเนินการที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ซึ่งรูปแบบการปฏิบัติงานจะเป็นการปฏิบัติงานที่ทำงานร่วมกันในหลายๆ หน่วยงาน และจะต้องมีการให้ความรู้หรืออบรมกระบวนการทำงานต่างๆ อีกด้วย

ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ พบว่า การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ของชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงกีฬา หากมองในรูปแบบของผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในรูปแบบของการให้บริการที่พัก บริการอาหารเครื่องดื่ม และการขายผลิตภัณฑ์ของชุมชน เป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนเป็นอย่างมาก นอกจากนั้น ช่วงของการมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในชุมชนเกิดภาวะการว่างงานเป็นอย่างมาก ทำให้คนในชุมชนกลับมาทำงานในพื้นที่ของตนเอง ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่ดีในชุมชน เนื่องจากที่ผ่านมามีคนวัยทำงานมักออกไปทำงานนอกพื้นที่เป็นจำนวนมาก และจะเข้าพื้นที่มาทำงานเมื่อมีกิจกรรมหรือมีงานในชุมชน

ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล พบว่า การมีส่วนร่วมในการประเมินผลของชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงกีฬา มีส่วนเกี่ยวข้องกันน้อยมาก เนื่องจากกิจกรรมแต่ละกิจกรรมมักจะประเมินผลโดยหน่วยงานที่เป็นผู้จัดกิจกรรมนั้นๆ โดยที่ชุมชนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการประเมิน จะมีเพียงการสรุปงานร่วมกันเท่านั้น

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลดังกล่าว ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่มีความต้องการให้เกิดกิจกรรมการแข่งขันกีฬาปั่นจักรยานและการวิ่งในพื้นที่ของตน โดยต้องการมีส่วนร่วมในแต่ละด้านอย่างเต็มที่ ทั้งการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ส่วนร่วมในการปฏิบัติ ส่วนร่วมในผลประโยชน์ และส่วนร่วมในการประเมินผล เพราะประชาชนในชุมชนต้องการให้ท้องถิ่นได้รับประโยชน์สูงสุดกับการจัดกิจกรรมกีฬา และเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากการจัดกิจกรรมกีฬา

โดยการจัดการแข่งขันครั้งแรกประชาชนยังไม่มียึดความรู้ด้านการจัดการแข่งขัน กีฬาจึงไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการประเมินผล เนื่องจากเป็นความต้องการของหน่วยงานที่เป็นผู้จัดการแข่งขัน แต่มีส่วนร่วมอย่างมากในการดำเนินการและการรับผลประโยชน์จากการจัดกิจกรรมการแข่งขันกีฬาปั่นจักรยานและการวิ่ง ซึ่งการเกิดความยั่งยืนของการจัดกิจกรรมการแข่งขันกีฬาปั่นจักรยานและการวิ่งในชุมชน ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดกิจกรรมในชุมชนและการประเมินผลอย่างเต็มที่ โดยจะได้ประสบการณ์จากการแข่งขันครั้งแรกจากองค์กรที่เป็นผู้จัด เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของกิจกรรม และส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชนให้มากยิ่งขึ้น

7. อภิปรายผลการวิจัย

การมีส่วนร่วมของชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในจังหวัดเชียงราย ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชนในชุมชน ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจจัดกิจกรรมการแข่งขันการปั่นจักรยานและการวิ่ง เพื่อการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในท้องถิ่น สอดคล้องกับวิจัยของ อิศรัญฐ์ รินไธสง และคณะ (2552) ได้ศึกษาเรื่องรูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา พบว่า ศักยภาพด้านการมีส่วนร่วม การร่วมกันทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของชุมชน เกิดขึ้นยากหากไม่มีผู้นำที่เป็นทางการหรือผู้นำยังไม่เห็นถึงความสำคัญ แต่หากหน่วยงานราชการเข้าไปส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจังก็จะช่วยให้เกิดการพัฒนาได้ สอดคล้องกับการศึกษา ณัฐภาส การรินทร์ (2553) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์พบว่า ระดับการมีส่วนร่วม

ของคณะกรรมการชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อยู่ในระดับปานกลาง

ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการของประชาชนในชุมชน ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการในทุกๆ ด้านตามการร้องขอจากหน่วยงานที่เป็นเจ้าภาพจัดการแข่งขัน ปั่นจักรยานและการวิ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของปรีดา เจษฎา วรางกุล (2550) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี พบว่าการมีส่วนร่วมในด้านการลงทุนและปฏิบัติงาน อยู่ในระดับสูง

ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ของประชาชนในชุมชน ประชาชนมีส่วนร่วมในผลประโยชน์จากกิจกรรมการปั่นจักรยานและการวิ่ง ในแง่มุมด้านเศรษฐกิจ เกิดการสร้างรายได้ของประชาชนในช่วงเวลาจัดกิจกรรมอย่างมาก ทั้งในการได้ค่าจ้างทำงาน จากกิจกรรมและการให้บริการอื่น ๆ รวมถึงการค้าขายผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จัก แก่นักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับธนวัฒน์ คำภีลานนท์ (2550) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นเทศบาลเมืองคูคต จังหวัดปทุมธานี พบว่า ด้านการรับผลประโยชน์ อยู่ในระดับมาก

ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลของประชาชนในชุมชน ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการประเมินผลจากกิจกรรมการปั่นจักรยานและการวิ่ง ไม่สอดคล้องกับ ณรงค์ วาริชล (2550) ที่พบว่ากรรมการชุมชนมีส่วนร่วมในด้านการประเมินผลในการพัฒนาเทศบาลสู่ “เมืองน่าอยู่” อยู่ในระดับมากทั้งนี้ เนื่องจากกิจกรรมแต่ละกิจกรรมมักจะ ประเมินผลโดยหน่วยงานที่เป็นผู้จัดกิจกรรมนั้นๆ โดยที่ชุมชนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการประเมิน จะมีเพียงการสรุปงานร่วมกันเท่านั้น

8. ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในจังหวัดเชียงราย ที่พบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการและการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ของชุมชน และชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ในด้านการตัดสินใจในการจัดกิจกรรมและการประเมินผลการจัดกิจกรรม การท่องเที่ยวเชิงกีฬา จึงเห็นว่าบทบาทและหน้าที่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงกีฬาของชุมชนนั้น ผู้นำชุมชนมีผลในการกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนตื่นตัวและเห็นความสำคัญ

ของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในชุมชน เพื่อเป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ กระตุ้นเศรษฐกิจให้กับชุมชน โดยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. การสร้างมูลค่าเพิ่มของชุมชนจากการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ได้แก่ การบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล และส่งเสริมการมีอัตลักษณ์ของชุมชนในเกิดเป็นแหล่งการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ซึ่งการส่งเสริมนั้นประชาชนในชุมชนจะต้องสามารถดำเนินการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงกีฬาได้ด้วยชุมชนเองทุกกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อทำให้เกิดความยั่งยืนในการสร้างรายได้ของชุมชนต่อไป โดยผู้นำชุมชนเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงกีฬาของชุมชน ประชาชนในชุมชนจะเป็นผู้รับประโยชน์ในทุกๆ ด้านจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงกีฬาที่เหมาะสมในบริบทของชุมชน

2. การใช้เอกลักษณ์ของชุมชนเข้ามาเสริมสร้างเอกลักษณ์ของการจัดกิจกรรมกีฬา ได้แก่ การสร้างจุดขายของชุมชนที่ได้รับความสนใจหรืออยู่ในกระแสนิยมให้เป็นเอกลักษณ์ของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อใช้ในการประชาสัมพันธ์ชุมชน หรือกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงกีฬาที่ชุมชนจัดขึ้น นอกจากนั้น ยังสามารถนำจุดเด่นดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นสัญลักษณ์ของสินค้า หรือวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตต่างๆ ของชุมชนมาเป็นของที่ระลึก รางวัล และผลิตสินค้ารูปแบบต่างๆ ขายให้กับผู้ที่เดินทางมาเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงกีฬาของชุมชนอีกด้วย โดยจุดเด่นจะต้องมีความแตกต่างจากชุมชนอื่นเป็นการสร้างกลยุทธ์ทางการตลาดให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยผู้นำชุมชนต้องทำงานร่วมกับประชาชนในชุมชนทุกภาคส่วนได้อย่างดี

3. การส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวอื่นๆ จากการเดินทางมาร่วมกิจกรรมกีฬา ได้แก่ การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นต้น ที่สามารถนำมาจัดร่วมกันของชุมชน ในช่วงมีกิจกรรมการแข่งขันกีฬาที่ชุมชนได้จัดขึ้น จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในด้านการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และการสร้างรายได้ให้กับประชาชนในชุมชนอย่างยั่งยืน ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงกีฬาร่วมกับการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี เช่น การประสานความร่วมมือไปยังหน่วยงานภาครัฐ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา รวมถึงสมาคมกีฬาชนิดต่างๆ ในการเสนอแผนการจัดกิจกรรมการแข่งขันกีฬาในชุมชนเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงกีฬา

จากข้อเสนอแนะดังกล่าว ผู้วิจัยมีความคาดหวังให้ชุมชนสามารถจัดการท่องเที่ยวเชิงกีฬาได้อย่างยั่งยืนตามบริบทของชุมชน เป็นการท่องเที่ยวเชิงกีฬาที่เน้นคุณค่าความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ทำให้เกิดความรับผิดชอบต่อทรัพยากรทั้งจากประชาชนในชุมชนและนักท่องเที่ยวเชิงกีฬา รวมถึงเป็นการท่องเที่ยวเชิงกีฬาที่ให้ผลประโยชน์ต่อชุมชนในทุกมิติ ได้แก่ มิติการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน มิติการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน และมิติการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน รวมถึงการคืนผลประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างยั่งยืนตลอดไป

9. บรรณานุกรม

- กรณีกา แสงเปล่ง. (2550). การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การ บริหารส่วนตำบล:ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลแพรกษา อำเภอมือเมือง จังหวัดสมุทรปราการ. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารทั่วไป, วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2559). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง
- ณรงค์ วาธิชล. (2551). การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาเทศบาลคู่มือเมืองน่านอยู่. กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบางพระ. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทั่วไป, วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ณัฐภาส การรินทร์. (2553). การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนเทศบาล เมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ธนวัฒน์ คำกลิ่นานนท์. (2550). การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นเทศบาล เมืองคูคต จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

- ปรีดา เจษฎารางกุล. (2550). การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชน
ในเขต เทศบาลเมืองคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี. การศึกษาอิสระรัฐ
ประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครองท้องถิ่น, วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ผู้สื่อข่าวกีฬา. (2561). แฉลงข่าวด้านการท่องเที่ยวเชิงกีฬา.สืบค้นเมื่อ วันที่ 8 สิงหาคม
2561, จาก <http://sport.trueid.net>
- ส่องเทรนด์โลก. (2561). จักระแส Sport Tourism สู่ออกาสของผู้ประกอบการไทย.
สืบค้นเมื่อ วันที่ 8 เดือนสิงหาคม 2561, จาก EXIM E-NEWS – Export-Import
Bank of Thailand<https://www.exim.go.th>.
- อดิษฐ์ ชัยรัตนานนท์. (2557). รายงานการอบรมเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวเชิง
กีฬา Sport Tourism Management. สมาคมไทยธุรกิจการท่องเที่ยว (The
Association of Thai Travel Agents : ATTA). สืบค้นเมื่อ วันที่ 5 กรกฎาคม 2561
จาก: <http://www.dasta.or.th>
- อรทัย ด้านสาร. (2550). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนา
องค์การบริหาร ส่วนตำบลบ้านแก่ง อำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว. ปัญหาพิเศษ
รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารทั่วไป, วิทยาลัยบริหารรัฐกิจ
มหาวิทยาลัยบูรพา.
- Chalip, Green ,and Hill. (2003). **Effects of sport event media on destination
image and intention to visit.** Journal of Sport Management.
- Cohen , J. M., & Uphoff, N. T. (1981). **Rural Development Participation
: Concept and Measures for Project Design Implementation and
Evaluation.** Ithaca, NY: Rural Development Committee Center for
InternationalStudies, Cornell University.
- Fourie, J., Siebrits, K. and Spronk. K, (2011). **Tourist displacement in two
South African sport mega events.** Development Southern Africa.
- Gammon, Sean and Tom Robinson, Sport and Tourism.(1997): **A Conceptual
Framework.** Journal of Sport Tourism.

- Gibson, H., Sport tourism. (1999). **The rules of the game. Parks and Recreation.** Sport Management.
- Kaplanidou, Kyriaki and Christine Vogt. (2007). **The Interrelationship between Sport Event and Destination Image and Sport Tourist's Behaviors.** Journal of Sport and Tourism.
- Hritz, Nancy and Craig Ross. (2010). **The Perceived Impacts of Sport Tourism: An Urban Host Community Perspective,** Journal of Sport Management.
- Nogawa, Haruo, Yasuo Yamaguchi, and Yumiko Hagi. (1996), **An Empirical Research Study on Japanese Sport Tourism in Sport-For-All Events: Case Studies of a Single-Night Event and a Multiple-Night Event.** Journal of Travel Research.

ภาษาและการสื่อสาร: การถวายพระพรออนไลน์
เนื่องในโอกาสวันคล้ายวันพระราชสมภพ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงเจริญพระชนมายุ 64 พรรษา
Language and Communication:
Practice of Offering Online Birthday Wishes for
HRH Princess Maha Chakri Sirindhorn on the
Occasion of Her 64th Birthday Anniversary

ปิยะพร ปุณณกะศิริกุล (Piyaporn Punkasirikul)¹
ทินวัฒน์ สร้อยกูดเรือ (Thinnawat Sroikudrua)²

Abstract

The objective of this study is to analyze the practice of offering online birthday wishes for HRH Princess Maha Chakri Sirindhorn on the Occasion of Her 64th Birthday Anniversary. Dell Hymes' SPEAKING model was employed to analyze 366 well-wishing messages for the Princess posted on *MThai.com*. The situation (S) in this study referred to the Princess's birthday, which was April 2nd, 2019. The participants (P) in this study were the Princess who was addressed to in these messages and the well-wishers who wrote the messages.

1 Assistant Professor, Department of English Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

2 Assistant Professor, Department of Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

The ends (E) of the well-wishers in this speech event were to express their loyalty and gratitude towards the Princess by offering the birthday wishes to the Princess. The act sequence (A) was forms and contents of the messages which came in various themes: all wishes come true, health, happiness, longevity, being a moral leader, satisfaction, and making promise to be a good citizen. In terms of speech act, two types of speech act were found: expressive and commissive. The key (K) in writing a message indicated honor, loyalty, and good wishes towards the Princess and the royal family. Instrumentality (I) or the channel of offering the birthday wishes to the Princess was the website, *MThai.com*. Royal words were used as the language code in these messages due to the status of the Princess. In terms of language level, both formal and informal were found. The norm of interaction (N) was the expected behavior in Thai society to offer best wishes to the royal family on their birthday anniversary. Genre (G) was the forms and contents of the messages used in offering birthday wishes to the Princess which has been changed due to the change of the communication channel. The findings reveal the loyalty of Thais towards not only the Princess but also towards the King, reflect Buddhist belief in Thai culture, and also help maintain the status quo of the royal family in Thai culture.

Keywords: expressive and commissive speech acts, online birthday messages for royal family, SPEAKING model

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ศึกษาเหตุการณ์การสื่อสาร การถวายพระพรออนไลน์ เนื่องในโอกาสวันคล้ายวันพระราชสมภพสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงเจริญพระชนมายุ 64 พรรษา จากการวิเคราะห์ข้อความถวายพระพร จำนวน 366 ข้อความที่โพสต์อยู่ในเว็บไซต์ *Mthai.com* โดยใช้กรอบการวิเคราะห์องค์ประกอบการสื่อสาร SPEAKING model ของ Dell Hymes ผลการวิจัยพบว่า พื้นที่และช่วงเวลาของเหตุการณ์ในการสื่อสาร (Situation) คือวันคล้ายวันพระราชสมภพ 2 เมษายน 2562 ผู้ร่วมเหตุการณ์การสื่อสาร (Participants) คือ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งเป็นผู้ที่ถูกกล่าวถึงในข้อความถวายพระพรและประชาชนที่เขียนข้อความถวายพระพร จุดมุ่งหมายของเหตุการณ์การสื่อสารนี้ (Ends) คือ เพื่อถวายพระพรแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี รูปแบบและเนื้อหาของข้อความถวายพระพร (The Act sequence) ครอบคลุมหลากหลายประเด็น ได้แก่ การมีพระชนมายุยืนยาวและทรงพระเกษมสำราญ การมีพระพลานามัยแข็งแรง การเป็นมิ่งขวัญของปวงชนชาวไทย การสมดังพระราชหฤทัย และการถวายสัตย์ปฏิญาณจะเป็นพสกนิกรที่ดี นอกจากนี้ยังพบวัจนกรรม 2 ประเภทในข้อความถวายพระพร คือ วัจนกรรมแสดงความรู้สึกและวัจนกรรมสัญญา น้ำเสียง (Key) ที่ใช้ในการถวายพระพร แสดงถึงความชื่นชม ความเคารพ ความปรารถนาดีต่อพระบรมวงศานุวงศ์ ช่องทางที่ใช้ในการสื่อสาร (Instrumentality) คือเว็บไซต์ *Mthai.com* และพบว่าการใช้ภาษาเป็นทางการและมีการใช้คำราชาศัพท์เนื่องจากสถานภาพของพระองค์ แต่ก็ยังพบการใช้ภาษาไม่เป็นทางการด้วย บรรทัดฐานของปฏิสัมพันธ์ของผู้ร่วมสื่อสาร (The Norm of interaction) คือวิถีปฏิบัติของประชาชนชาวไทยที่จะถวายพระพรเนื่องในโอกาสวันคล้ายวันพระราชสมภพของพระบรมวงศานุวงศ์ ประเภทของการสื่อสาร (Genre) คือ รูปแบบและเนื้อหาของข้อความถวายพระพรที่เปลี่ยนไปตามช่องทางการถวายพระพรที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวโดยสรุป ข้อความถวายพระพรเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความจงรักภักดีของประชาชนชาวไทยที่มีใช้เพียงต่อสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี แต่ยังแสดงถึงความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วย นอกจากนี้ข้อความเหล่านี้ยังสะท้อนความเชื่อในพระพุทธศาสนาในสังคมไทย และยังเป็นการดำรงไว้ซึ่งสถาบันกษัตริย์ในสังคมไทย

คำสำคัญ: วัจนกรรมแสดงความรู้สึกและวัจนกรรมสัญญา, ข้อความถวายพระพรเนื่องในโอกาสวันคล้ายวันพระราชสมภพของพระราชวงศ์, กรอบการวิเคราะห์องค์ประกอบการสื่อสาร SPEAKING model

1. Introduction

Thailand had been ruled outright by kings of various realms since the 13th century, and became a constitutional monarchy in 1932 (Hays, 2009). In Thai culture, the Thai King serves not only as the head of state but also as the spiritual and moral leader of the country. The King is a symbol of national identity and unity. The King is regarded by the Thai people as god-like and semi-divine which is rooted from the beliefs that Kings are a reincarnation of Lord Buddha or of God Vishnu who came down to ease sufferings; and the protectors who took good care of their subjects and practiced the 10 royal virtues. The god-like status of the Thai King is often compared to fatherly love (Boonjub, 2009). The relationship between the King and the Thai people can comparatively be a Father-child relationship.

In the current Chakri Dynasty, the members of the Thai royal family comprise of the King, the Queen, the Queen Mother, and the King's sisters and Their children. The King and the member of the royal family are deeply revered by all Thais and treated with the deepest respect due to the great status of The King and the royal family's passionate commitment to the welfare of Thailand. The loyalty and high respect of Thai people towards the King and the royal family practically realize through the use of honorific language feature; i.e. royal words in Thai language.

Although the relationship between the royal family and Thai people lasts for a long time, there has been a conflict among Thais who still support the royal family and those who do not since 2006 when the military coup removed the democratically elected and immensely popular government of Thaksin Shinawatra, and in 2008 when there was a gathering of the PAD protesters who want to overthrow Thaksin's government. It was believed that the monarchy was behind the two incidences (Streckfuss, 2013). Consequently, it is interesting to analyze the practice of offering online

well-wishing messages of Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn, who is perceived as the beloved Princess of the Thais, on the occasion of Her 64th birthday anniversary on April 2nd, 2019.

The birthdays of the royal family are considered to be an auspicious occasion in Thai culture. To celebrate the birthdays of the royal family, a series of activities are organized by the government, e.g. merit making and offering birthday wishes to the royal family (Bangkok Post, 2019). To offer birthday wishes to the royal family, Thai people usually sign their names in a book of well-wishing messages provided at government and private sectors across the country. Due to the change in the channel of offering best wishes that the well-wishers can post their own messages online, it is interesting to discover how the practice of offering birthday wishes has changed.

Since this is a preliminary study of the further study on best wishes for Thai royal family, the present study focuses initially on the best wishes for HRH Princess Maha Chakri Sirindhorn, who is the sister of His Majesty the King, on the occasion of Her 64th birthday anniversary on April 2nd, 2019. The objective and the research question that guides this study are:

Objective

To analyze the practice of offering online birthday wishes for HRH Princess Maha Chakri Sirindhorn on the Occasion of Her 64th Birthday Anniversary

Research

What are the components of the speech event of the practice of offering birthday wishes online for the Princess?

2. Methodology

The data of this study were well-wishing messages for HRH Princess Maha Chakri Sirindhorn posted on the website, *MThai.com* (<http://www.mthai.com/mahachakrisirindhorn/>) which is a website providing a variety of information: news, feature articles, and general knowledge and is the first website that offers a channel for posting well-wishing messages for the royal family on the occasion of their birthday (Sroikudrua, 2016).

Since the focus of this study is on the best wishes for HRH Princess Maha Chakri Sirindhorn's 64th birthday anniversary on April 2nd, 2019, the population of this study was 3665 messages posted both in Thai and in English on the website, 10% of these messages was purposively selected to be the sample of this study, which accounted for 366 messages.

For the analytical framework, Dell Hymes' SPEAKING model was employed. SPEAKING model is one approach in the field of ethnography of communication which is proposed by Dell Hymes in order to examine the interaction between linguistic forms, utterances, or conversational routines and the existing socio-cultural practices (Hymes, 1972; Saville-Troike, 2003). This model is an appropriate framework for this study since it matches the objective and research question of the study in examining each component of the speech event of the practice of offering birthday wishes online for the Princess.

The data analysis procedures began with analyzing the well-wishing messages based on the 8 elements of the SPEAKING model. Those elements are **Situation (S)** refers to both setting and scene; **Participants (P)** include the speaker (or sender or addressor) and hearer (or receiver, addressee or audience); **Ends (E)** encompass a society's expected outcome of a speech event as well as the goals of participants within that even; **Act Sequence (A)** refers to the relationship between message form and content; **Key (K)**

is used to refer to the tone, manner or spirit in which an act is done; **Instrumentality (I)** refers to the channel and/or code that have been selected within a context; **Norms of interaction (N)** refer to the expected rules of behaviors in a community; and **Genres (G)** refer to textual categories that have their own internal structure which accord with different social goals (Hymes, 1972; McCarthy, Matthiessen, & Slade, 2002).

After that, the findings were discussed based on the socio-cultural contexts in Thai culture concerning the practices of offering best wishes to the royal family in Thai culture and the relationship between the royal family and Thai people.

3. Findings and Discussion

Speech event in which language occurs is the unit of analysis in SPEAKING model. In this study, speech event refers to the practice of offering online birthday wishes for Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn on Her 64th birthday anniversary, in which the well-wishers posted their well-wishing messages on the website, *MThai.com*. This section presents the analysis of these messages based on each component of the SPEAKING model that includes: (a) situation, (b) participants, (c) ends, (d) act sequence, (e) key, (f) instrumentality, (g) the norms of interaction, and (h) genres.

3.1 Situation (S)

Situation refers to both setting and scene. Setting refers to the physical circumstances of the speech acts, including the time and the place. Scene is distinct from physical setting, referring more to the psychological setting (Hymes, 1972; McCarthy et al., 2002).

The situation in this study refers to Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn's 64th birthday anniversary on April 2nd, 2019. Basically,

the well-wishers can offer their felicitation to the Princess by signing a book of well-wishes available at government and private sectors nationwide.

In a current digital era, the Internet plays a significant role in daily life. Websites, then, are another effective channel for expressing best wishes for the Princess. This study, therefore, put an emphasis on the well-wishing messages posted on the website, *MThai.com*. Due to the nature of online communication which is anywhere anytime, the well-wisher can either post their messages before or after Her virtual birthday April 2nd, 2019. Even at present the website still provides the channel for the well-wishers to post their well-wishing messages. Each well-wisher can see other's messages, and all 3665 messages are still currently available on the website (Figure 1).

To some extent, reading the messages of others on the website can activate the Thais to share their own feelings and attitude. Moreover, the website *MThai.com* is a shared space for the well-wishing contributors to participate in the 64th birthday celebration, regardless who they are. The situation for expressing well-wishing to the Princess, thus, expands beyond the official forms of conduct. It becomes public and even worldwide. The website provides the well-wishing space beyond the nation state frontier. A wide variety of people can take part in this speech event as will be explicated in details in the next section, Participants (P).

ทรงพระเจริญ

ขอเชิญร่วมถวายพรแด่พระพรหมเทพยดา มิ่งขวัญในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ

อภินิหารถวายพระพร

Send

ชื่อ - นามสกุล :

ตำแหน่ง/หน่วยงาน :

☐ ส่งไปยัง Facebook

ส่งข้อความ

จำนวนข้อความที่ส่ง 3,665 ข้อความ

- ขอพระองค์ทรงพระเจริญ ทรงพระเกษมสำราญ มีพระวรกายแข็งแรง สถิตเป็นมิ่งขวัญของปวงชนชาวไทยตราบนิจนิรันดร์ ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมข้อความที่ 3,665

ถวายพระพร : ขอพระองค์ทรงมีพระเกษมสำราญ ด้วยเกล้า ด้วยกระหม่อม

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้า :

• ข้อความที่ 3,664

ถวายพระพร : ขอพระองค์ทรงมีพระเกษมสำราญ ด้วยเกล้า ด้วยกระหม่อม

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้า : นาย สุทธ อนุพงษ์

• ข้อความที่ 3,663

ถวายพระพร : ขอพระองค์ทรงมีพระเกษมสำราญ ด้วยเกล้า ด้วยกระหม่อม

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้า : นาย สุทธ อนุพงษ์ 2*444*3340100699458

• ข้อความที่ 3,662

ถวายพระพร : ขอพระองค์ทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้า : นายอภิศร จิตตะ

• ข้อความที่ 3,661

ถวายพระพร : ขอพระองค์ทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้า : ครอบครัวจิตตะ, ครอบครัวอนเป็นและครอบครัวจิตรามงคลชัย

• ข้อความที่ 3,660

Figure 1 MThai.com, a website for posting the online birthday wishes for the Princess (<https://mthai.com/mahachakrasirindhorn/?p=46&fbclid=IwAR3VxvFBJ1sSvVUFZvAYblxSlffdnFLqsWjfiqyjpj5nTi4NhgggrnefudEI>)

3.2 Participants (P)

Participants include the speaker (or sender or addressor) and hearer (or receiver, addressee or audience). This also includes a focus on the role of the participants and how role may influence language (Hymes, 1972; McCarthy et al., 2002). The participants in this study are Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn who was addressed to in these messages and the Thai subjects who play a well-wisher's role.

Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn was born on April 2nd, 1955. She is the third child of HM the late King Bhumibol Adulyadej and HM Queen Sirikit, and the young sister of HM King Maha Vajiralongkorn Prawachiraklaochaoyuhua in the Chakri Dynasty (Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn's Personal Affairs Division, 2019). Furthermore, the Princess plays a significant role in the Chakri Dynasty as a powerful King's daughter, who was appointed by the late King as a prospect king of the Chakri at the same time as Her elder brother, the current King Rama X.

Her Royal Highness is deeply loved by the Thai people for her kindness, sincerity, simplicity, and concern for others. Many of Her activities have been devoted to improve Thai people's quality of life. The Thai people, therefore, have acknowledged Her longstanding efforts and Her unselfish service to humanity, regardless of socio-economic status, creed, race or nationality. Her dedication has not only been known among Thais, but also people from other countries (Foreign Office, 2015; Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn's Personal Affairs Division, 2019).

In the past, the well-wishers may be limited to a small group of people such as the Prime Minister, minister cabinet, civil servants or private sectors and conducted in a formal setting. People in general have less opportunity to offer their best wishes to the Princess. On the other hand, with online channels, more ordinary people can access to the website which expands the number of well-wishers to cover from many walks of life

including Thai people living in Thailand, Thai people living abroad, and even foreigners.

Due to the identity of the Princess, Her attributes, Her hard-working contributor to the Thai society, the loyalty and high respect to the royal family, and the nature of online media, more ordinary Thais would like to take part in the well-wishing practice toward the Princess. This also confirms the numerous amounts of well-wishing messages (3665).

3.3 Ends (E)

Ends encompass a society's expected outcome of a speech event as well as the goals of participants within that even (Hymes, 1972; McCarthy et al., 2002).

The ends or the purposes of the well-wishers in this speech event is to express their loyalty and gratitude towards the Princess by offering the birthday wishes to Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn. Their expected outcome is that the Princess becomes happy, healthy, long living, and satisfied.

Normally, the event of offering the birthday wishes is officially organized by the government and participated by Thai civil servants. This well-wishing practice on the *MThai.com* website, however, may somehow interrelate, compliment, or stimulate sense of belonging to the royal family and the state unity. Therefore, the "Ends" of this social action can also be interpreted as to mark the importance of each royal family member which can help maintain the status quo of the monarchy in Thai society.

3.4 Act Sequence (A)

Act sequence overlaps with the notion of speech act and illocution, by referring to the relationship between message form and content (Hymes, 1972; McCarthy et al., 2002). The well-wishing messages are presented in terms of the form or structure, themes or content, and types of speech acts.

The forms and structure of the majority of the well-wishing messages begin with the phrase “ขอ/ขอพระองค์” (Wish/Wish Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn), then follow by the theme or the content of the wishes, and end with the phrase “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ” (the Thai royal phrase used to close the statement that is spoken to the royal family) (Prasithrathsint, 2005). However, some messages end with the adverb of time such as “ขอพระองค์ทรงพระเกษมสำราญยิ่งยืนนานตลอดไป” (Wish Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn a happy birthday forever.) There are also some of the messages that do not have this form. They begin with the theme the wishes and end with the phrase “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ” (the Thai royal phrase used to close the statement that is spoken to the royal family).

For the themes or contents of the messages, seven themes were found as shown in Table1.

Table 1 The number and themes of well-wishing messages

No.	Themes of well-wishing messages	Number (%)
1.	all best wishes come true	340 (72.65 %)
2.	health	40 (8.55 %)
3.	happiness	34 (7.26 %)
4.	longevity	32 (6.84 %)
5.	being a moral leader	17 (3.63 %)
6.	satisfaction	4 (0.85%)
7.	making promise to be a good citizen	1 (0.21%)
Total		468 (100%)

N.B. Due to the fact that one message can contain more than one theme, the total number of all seven themes exceeds 366. The percentage for each theme is calculated from the total number of 468 messages.

According to Table 1, among 366 messages, 340 (72.65%) is the wishes for all best things; 40 (8.55%) are wishes for good health; happiness wishes appear in 34 messages (7.26%); 32 are about longevity (6.84%); the wishes for the Princess to be a moral leader are founded in 17 messages (3.63%), 4 messages are about satisfaction (0.85%), and 1 message is about the promise of the well-wisher to be a good Thai citizen (0.21%).

These findings are different from the studies of Pookphasuk (2004) and Sroikudrua and Wongpinanwatana (2017) who analyzed the birthday wishes of the ordinary Thais. In those studies, the most common theme of the birthday wishes of the Thai commoner is happiness. Two other themes are the same: satisfaction and health. Nevertheless, there are other themes found in the birthday wishes of the ordinary Thais, which were not found in this study: wealth, prosperity, success, longevity, luck, promotion, honor, free of worry, fame, having a good spouse, being good-looking, and having a nice personality (Pookphasuk, 2004; Sroikudrua & Wongpinanwatana, 2017).

The details and examples of each theme found in this study are as follows.

1. All best wishes come true

It is not surprising that the most frequently occurring theme is about the wish for all best things to come true. The forms used to convey this in meaning are shown in examples (1) and (2).

- e.g. (1) ขอพระองค์ (Wish HRH Princess) + ทรงพระเจริญ (all the best come true) + ยั่งยืนนาน (for a long time)
- (2) ทรงพระเจริญ ทรงพระเจริญ ทรงพระเจริญ (Long Live HRH Princess Long Live HRH Princess Long Live HRH Princess, written 3 times similar to when offering the best wishes verbally)

It should be noted that the phrase “ทรงพระเจริญ” in Thai language is usually translated as “Long Live (the King/Queen/Princess)” in English, but the meaning of this phrase in Thai covers a wider range of meanings, not only long life. It encompasses all good wishes such as honour, respect, fame, health, and satisfaction (Naksakun, 2015). Consequently, the well-wishing messages that is specifically related to long life is presented separately as the fourth theme.

2. Health

The second theme is the wish for good health as in examples (3)-(6).

- e.g. (3) ขอพระองค์ (Wish HRH Princess) + วรกาย/พลานามัย (body) + แข็งแรง/สมบูรณ์ (strong/healthy) + ตลอดไป (forever)
- (4) ขอพระองค์ (Wish HRH Princess) + ปราศจากโรคภัย (illness free)
- (5) ขอพระองค์ (Wish HRH Princess) + หายจากการเจ็บป่วย (recover from the sickness)
- (6) ขอให้ (Wish HRH Princess) + ทรงเข้มแข็ง (strong)

3. Happiness

The third theme of the birthday wishes is related to happiness as in example (7). This result, however, is surprising that happiness is expected to come first as it is the common theme in birthday wishes. Example (7) reflects not only the feeling of the best wishes toward the Princess but also reflect the belief system in Thai culture, the Buddhist belief of reincarnation and next life (Kozak, 2017).

- e.g. (7) ขอพระองค์ (Wish HRH Princess) + จง พระเกษมสำราญ/สุขเกษมสำราญ/ มีความสุข (happy) + ตลอดไป (forever) /ทุกนาที (every minute) /เป็นนิตย์ (always) /ทุกภพทุกชาติ (every life, which is based on the Buddhist belief of next life)

4. Longevity

Longevity is the fourth theme. The messages that contain the word referring to age are categorized in this theme as in examples (8)-(9).

e.g. (8) ขอพระองค์ (Wish HRH Princess) + พระชนมายุ (age) + ยิ่งยืนนานตลอดไป (forever)

(9) ขอพระองค์ (Wish HRH Princess) + เจริญพระชนมสิริสวัสดิ์ (age) + พร้อมทุกประการ (all other wishes)

5. Being a moral leader

For the fourth theme of the well-wishing messages, the well-wishers wish the Princess to live and be their moral leader for a long time as in examples (10)-(12).

e.g. (10) อยู่เป็นมิ่งขวัญชาวไทย/ของปวงราช (live as a moral leader of all Thais+ ตราบนานเท่าอนัน/นิรันดร์/ตราบนานเท่าอนัน (forever/ for a long time)

(11) สถิตเป็นมิ่งขวัญของปวงชนชาวไทย (stay as a moral leader of all Thais) + ตราบนิรันดร์ (forever)

(12) เป็นขวัญและกำลังใจของพสกนิกรชาวไทย (be a moral leader who give moral support for all Thais)

This theme indicates that the well-wishers have a great love and respect toward the Princess, accept the high status of the Princess, and also believe that the Princess can be their moral leader who give them moral support which can signify that the well-wishers still want to have the monarchy in Thai culture. This helps perpetuate the system of monarchy in Thai culture.

6. Satisfaction

The sixth theme is about satisfaction. The well-wishers wish HRH Princess are satisfied with everything and all her wishes come true.

e.g. (13) ขอ (Wish) + ทุกสิ่งจงสัมฤทธิ์ดังพระราชหฤทัยปรารถนา (all Her wishes come true)

7. Making promise to be a good citizen

The last theme is not a direct wish for the Princess, but is the promise that the well-wishers make to the King and to the Princess that they will be a good citizen who do good deeds for themselves, their family, and their homeland, which means Thailand.

e.g. (14) ข้าพระพุทธเจ้าและครอบครัว (I and my family) + ขอถวายสัตย์ ปฏิญาณต่อพระองค์และพระมหากษัตริย์ประเทศไทย (make a promise to HRH Princess and to HM King+ จะเป็นคนดีของครอบครัวและตนเองและชาติบ้านเมืองทำคุณต่อแผ่นดินเกิด (that I will be a good person for my family, for myself, and my country; and I will do good deeds for the homeland)

This theme also signifies that the well-wishers accept the great status of the royal family and their lower status that they will behave themselves and do good deeds for the benefits of the country, which help maintain the system of monarchy in Thai culture.

In terms of speech act, two types of speech act were found: expressive and commissive. Expressive or the act in which the speaker makes known his or her attitudes or feelings about a proposition to the hearer refer to Themes 1-6: all best wishes come true, health, happiness, longevity, being a moral leader, and satisfaction. Theme 7, promise to be a good citizen, is commissive or the act that commit the speaker to future act.

From the aforementioned act sequence, it can be clearly seen that the forms or structure of the online well-wishing could be less formal, as the required royal expression might not be necessarily maintained. As a birthday is an occasion of life or being celebration, the themes with higher percentage highly concern good wishes to come true, followed by

health, happiness, longevity, and satisfaction. One of the other two themes that were not found in the birthday wishes of ordinary people is being the moral leader. This theme, thus, explains Her positive attribute and indicates the leading figure of Her can shade light on how the Thai well-wishers expect from the Princess. Additionally, while the frequency and quantity of expressive speech act is prevailing, the last commissive speech act should not be overlooked or to be considered according to frequency or quantity. This speech act emphasizes the role and relationship between the Princess and Her Thai subjects. Since, the direct receivers of in this speech event are not necessarily the Princess Herself, but ordinary Thai people, this commissive speech act can indicate the ideology of the people who performed it, e.g. being a royalist.

3.5 Key (K)

Key is used to refer to the tone, manner or spirit in which an act is done (Hymes, 1972; McCarthy, et al., 2002). The tone used in these messages indicated honor, loyalty, and good wishes towards the Princess and the royal family due to the deepest respect of the Thais to the royal family as in Examples (15)-(16). Since in the past, the King and the member of the royal family are deeply revered by all Thais and treated with the deepest respect due to the higher status of The King and the royal family's passionate commitment to the welfare of Thailand.

e.g. (15) ขอพระองค์ (Wish HRH Princess) + ทรงพระเกษมสำราญ (happy) + พระพลานามัยแข็งแรง (healthy) + ทรงเป็นดวงแก้วที่ส่องสว่างดวงใจปวงชนชาวไทย (being a moral leader for the Thai subjects) + ตลอดกาลนานเทอญ (forever) + พระชนมายุยิ่งยืนนาน (longevity)

(16) ข้าพระพุทธเจ้า (I) น้อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ (am deeply grateful) ขอน้อมเกล้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล

(I would like to offer my felicitations) ขอพระองค์ (Wish HRH Princess) + ทรงพระเจริญ (Long Live the King) + ทรงเกษมสำราญตลอดกาล (happy) + ตลอดไป (forever) + ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ (the Thai royal phrase used to close the statement that is spoken to the royal family). (ข้าพเจ้ารักพระเทพมากค่ะ) (I love the Princess so much.)

3.6 Instrumentality (I)

Instrumentality refers to the channel (e.g. email, oral, written) and/or code (e.g. language, dialect, register) that have been selected within a context (Hymes, 1972; McCarthy et al., 2002). Instrumentality or the channel of offering the birthday wishes to the Princess is the website, <http://www.mthai.com/mahachakrisirindhorn>.

The codes used is honorific language feature or royal words. Royal words are a set of special polite vocabulary that Thai commoners are supposed to use when talking to or about the royal family (Hays, 2009). According to Bowe, Martin, and Manns (2014), cultural conventions and the communicative context can influence how speakers use and interpret linguistic signs. The use of royal words and formal language in the messages, then, reflects the social class system and the unequal relationship among each class in Thai society.

Owing to the status of the Princess which is deeply revered by most Thais, the well-wishers who are the commoners and of lower status have to use the royal words, a special polite set of vocabulary in Thai language used only when talking to or about the royal family. For example, the pronoun “พระองค์” which can be the 2nd or the 3rd personal pronoun refers to the King, the Queen, and the member of the royal family was used. According to Agha (1998) and Bowe, Martin, & Manns (2014), pronoun can signify social identity and the relationship between speaker and hearer.

In this study, using royal words can reflect the unequal status between the Princess and the well-wishers.

For the language levels, three levels, informal, semi-formal, and formal were found, which was consistent with Prasithrathsint (2005) who explicated that three levels of language were used in offering well-wishing messages to the King and the royal family.

In terms of kinds of language, the majority of the messages were written in Thai, and there is one that is written in English which is “Prosperity to the King”. This English message indicates that the birthday wish for the Princess can reflect not only the feeling of the well-wishers toward Her but also toward the King.

3.7 Norms of interaction (N)

Norms refer to the unspoken rules that govern behavior and interpretation of behavior in a talking. In other words, these are the expected rules of behaviors in a community (Hymes, 1972; McCarthy, et al., 2002). The norm of interaction in this study is that it is an expected behavior in Thai society to offer best wishes to the royal family on their birthday anniversary.

The birthdays of the royal family are considered to be an auspicious occasion in Thai culture. To celebrate the birthdays of the royal family, a series of activities are organized by the government. On the morning of the birthdays, merit making ceremonies were held. Prime Minister, cabinet ministers, government officials, including Thai people nationwide take part in alms giving ceremony for Buddhist monks in dedication to the royal family (Bangkok Post, 2019). Generally, the number of monks depends on the year of the birthday celebration. For instance, on April 2nd, 2019 which marks the 64th birthday anniversary of HRH Princess Maha Chakri Sirindhorn, 64 monks participated in the alms giving ceremony. Releasing fish back into

their natural habitat is also done in many places (Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn's Personal Affairs Division, 2019). In the evening of the birthdays of the King, the Queen, and the Queen Mother, a candle-lighting ceremony is held at Sanam Luang to offer felicitations. A grand reception in honor of the King, the Queen, and the Queen Mother is also held at Government House (Bangkok Post, 2019).

The government has invited individuals, associations, foundations, and organizations to offer messages of well-wishes to the royal family via various channels. The Prime Minister, cabinet ministers, civil servants, private sectors, and organizations would visit the Grand Palace to offer their well-wishes to the royal family in person. They sign a book to express their best wishes to the royal family at the palace. For the government officials and Thai people nationwide, they can sign their names in a book of well- wishing messages provided at government and private sectors across the country.

At present, the paper-based method for expressing well-wishes is by no means a main channel for expressing best wishes for the royal family. Websites are another active channel by which a significant number of Thai people from many walks of life can access these websites resulting in the royal family becomes more reachable to a wider group of Thai people. In some websites, the well-wishers only write their names as in the book of best wishes. In other websites, the well-wishers can write their own best wishes. This changes the traditional norm of offering birthday wishes to the royal family from the official and formal realm taking place in a formal setting with a formal use of language to a more relaxing and personal realm as realized through the flexibility of the language use.

3.8 Genres (G)

Genres refer to textual categories that have their own internal structure which accord with different social goals (Hymes, 1972; McCarthy et al., 2002). Genre or text type in this study is the aforementioned forms and contents of the messages used in offering birthday wishes to Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn.

The well-wishing discourse is no longer limited to be produced only by the leading figures of the country--prime minister, cabinet, recognized civil servants, in formal occasions, but it is now extended to the ordinary people. The genre itself is the same well-wishing to a royal family member, but the shape of genre is changing according to the channel of sending message as well as the participants of the well-wishing genre.

4. Conclusion

The practice of offering best wishes to the royal family has long been conducted in Thai culture, but a current online channel, i.e., website can expand the number of well-wishers from many walks of life including Thai people living in Thailand, Thai people living abroad, and even foreigners. The social practice of well-wishing to the princess realized through the *M-thai* website has shade light on different notions. The SPEAKING model facilitates to explicate some celebrating notions towards life and well-being that center around well-wishes to come true, health, happiness, longevity, and satisfaction (themes 1, 2, 3, 4, and 6). Those conceptual expressions reaffirm the loyalty of Thais towards the royal family. Also, their well-wishing messages hint their expectation to have a moral leader (theme 5) as well as commit themselves to be royalist subjects and good citizen (theme 7) which helps maintain the superior status of the royal family. The findings of this study disclose the changes in the practice of offering birthday wishes in terms

of language feature, shape of genre, and patterns of communication, which reflect Thai culture and ways of life of Thai people in this digital era.

5. References

- Bangkok Post. (2019, August 8). Country celebrates King's birthday. *Bangkok Post*. Retrieved from <https://www.bangkokpost.com/thailand/general/1720031/country-celebrates-kings-birthday>
- Boonjub, W. (2009). *The Study of Thai Traditional Architecture as a Resource for Contemporary Building Design in Thailand* (Doctoral Dissertation). Silpakorn University, Bangkok.
- Bowe, H., Martin, K., & Manns, H. (2014). *Communication Across Cultures: Mutual understanding in a global world*. Port Melbourne: Cambridge University Press.
- Foreign Office, The Government Public Relations Department, Office of the Prime Minister. (2015). Beginning of the Celebrations of HRH Princess Maha Chakri Sirindhorn's 60th Birthday. Retrieved from https://thailand.prd.go.th/ewt_news.php?nid=130&filename=index
- Hays, J. (2009). Thai Monarchy, King, Customs, Constitution, Symbols and Ceremonies. Facts and Details. Retrieved from http://factsanddetails.com/southeast-asia/Thailand/sub5_8b/entry-3204.html
- Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn's Personal Affairs Division. (2019). Biography. Retrieved from http://sirindhorn.net/hrh_new/index_0.php
- Hymes, D. (1972). Models of the interaction of language in social life. In Gumperz, J. & Hymes, D. (Eds.), *The Ethnography of Communication* (pp. 35-71). New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Hymes, D. (1974). *Foundations of Sociolinguistic: An Ethnographic Approach*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

- Kozak, A. (2017). *Buddhism 101*. Avon: Adams Media.
- McCarthy, M., Matthiessen, M., & Slade, D. (2002). Discourse Analysis. In Schmitt, N. (Ed.), *An Introduction to Applied Linguistics* (2nd ed., pp. 55-73). London: Arnold.
- Naksakun, K. (2015). The meaning of “Songpracharoen”. Office of the Royal Society. Retrieved from <http://www.royin.go.th/>
- Pookphasuk, P. (2004). A Variety of Well-Wishing Messages for Birthday. *Journal of Thai Language and Literature* 21, 86-96.
- Prasithrathsint, A. (2005). *Language in Thai Society* (4th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Saville-Troike, M. (2003). *The Ethnography of Communication*. Oxford: Basil Blackwell.
- Sroikudrua, T. (2016), Wishing Messages for His Majesty King Bhumibol Adulyadej: Language and Reflection of Thai Society. *Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University*, 33 (2), 57-66.
- Sroikudrua, T., & Wongpinanwatana, W. (2017). Construction of “Happiness” in Programmed Birthday Wishes: A Study in Accordance with Critical Discourse Analysis. Proceedings from *The 2017 Seoul International Conference on Social Sciences and Management-SICSSAM*. South Korea.
- Streckfuss, D. (2013). The Future of the Monarchy in Thailand. *Kyoto Review of Southeast Asia*, 13. Retrieved from <https://kyotoreview.org/issue-13/the-future-of-the-monarchy-in-thailand/>

ปัญหา และความต้องการของชุมชน ในการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม Problems and Communities Needs on Water Resources Management in the Yom River Basin

เขมิกา วรธีวุฒิกุล (Khemika Varitwuttikul)¹

ภัทรพล อันเอยัม (Patarapol Oniem)²

วิชาภรณ์ कुमारจันทร์ (Wichaporn Khunajan)³

ชุติภา มาดี (Chutipha Madee)⁴

นพรัตน์ รัตนประทุม (Nopparat Rattanaprathum)⁵

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้านี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบปัญหาและความต้องการทรัพยากรน้ำของชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำยม โดยเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากกิจกรรมของโครงการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเพื่อรับทราบข้อมูลและแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรน้ำในพื้นที่ (เวทีชาวบ้าน) ซึ่งดำเนินการโดยสำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 9 อำเภอดำรงวิทยะปาลัย จังหวัดพิษณุโลก วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสนทนากลุ่มกับตัวแทนชุมชนที่ได้ใช้ประโยชน์

¹ อาจารย์ประจำภาควิชาการรัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่
Lecturer, Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus

² ผู้อำนวยการส่วนประสานและบริหารจัดการลุ่มน้ำยม สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 9 อ.วังทอง จ.พิษณุโลก
Director, Unit of Coordination and Management of the Yom Basin, Water Resources Regional Office 9, Wang Thong District, Phitsanulok Province

³ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 9 อ.วังทอง จ.พิษณุโลก
Plan and Policy Analyst, Professional Level, Water Resources Regional Office 9, Wang Thong District, Phitsanulok Province

⁴ เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 9 อ.วังทอง จ.พิษณุโลก
Plan and Policy Analysis Officer, Water Resources Regional Office 9, Wang Thong District, Phitsanulok Province

⁵ อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
Lecturer, Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Social Sciences, Naresuan University

จากแม่น้ำยมหรือลุ่มน้ำสาขา ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน เกษตรกรและตัวแทนกลุ่มผู้ใช้น้ำ โดยได้จัดขึ้นทั้งหมดใน 5 พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ต้นน้ำ 1 พื้นที่ กลางน้ำ 2 พื้นที่ และปลายน้ำ 2 พื้นที่ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิเคราะห์ปัญหาน้ำ พบว่า ชุมชนในพื้นที่ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ ประสบกับปัญหาน้ำที่คล้ายคลึงกัน 8 ปัญหาหลักๆ ได้แก่ 1) ภัยแล้งและขาดแคลนน้ำ 2) ความขัดแย้งในชุมชน 3) น้ำท่วม และน้ำกัดเซาะตลิ่ง 4) แหล่งน้ำตื้นเขิน และวัชพืช กีดขวางทางน้ำ 5) น้ำเสีย และสารพิษเจือปนในแหล่งน้ำ 6) แหล่งกักเก็บน้ำมีไม่เพียงพอ 7) ระบบส่งน้ำชำรุด และ 8) ปัญหาน้ำอื่นๆ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้แต่ละพื้นที่จะมีปัญหาน้ำ ที่คล้ายคลึงกัน แต่ชุมชนก็เผชิญกับความรุนแรง ความยาวนาน ช่วงเวลาการเกิด และ ผลกระทบของปัญหาที่เกิดขึ้นแตกต่างกัน สำหรับความต้องการจากรัฐให้ดำเนินการแก้ไข ปัญหาน้ำของชุมชน พบว่า ชุมชนทั้ง 3 พื้นที่มีความต้องการที่คล้ายคลึงกัน 7 ประการ ได้แก่ 1) สร้างแหล่งกักเก็บน้ำ 2) สร้างฝาย หรือทำนบเพื่อชะลอน้ำ 3) สร้างแนวหรือพนัง ป้องกันน้ำเซาะตลิ่ง 4) วางระบบส่งน้ำหรือผันน้ำให้ครอบคลุมพื้นที่ 5) ขุดลอกลำน้ำหรือ แหล่งน้ำที่ตื้นเขิน 6) ปรับปรุง ซ่อมแซมแหล่งกักเก็บน้ำหรือระบบส่งน้ำ และ 7) สำรวก น้ำใต้ดินและขุดเจาะบาดาล นอกจากความต้องการข้างต้นแล้ว ยังมีความต้องการ อีก 3 ประการที่ปรากฏเฉพาะในบางพื้นที่เท่านั้น ได้แก่ วางโครงสร้างการจัดการน้ำในพื้นที่ วางระบบประปา และ ปลุกป่าต้นน้ำ

คำสำคัญ: ปัญหาทรัพยากรน้ำ, ความต้องการของชุมชน, การจัดการทรัพยากรน้ำ, ลุ่มน้ำยม

Abstract

The objective of this research is to compare the problems and communities needs on water resource management at Yom river basin. The data collected and analysed from the project's actives on "listening to the opinions of the people to get information and to solve water resource problems in the area (citizen's view)" which conducted by the Regional Water Resources Office 9, Wang Thong District, Phitsanulok Province. The focus group discussions (FGD) technique is applied to achieve insight information from the group members which compose of the village heads, farmers, and representatives from the water user groups. The five FGDs are conducted covering the Yom watershed area which is upstream (1 site), middle reaches (2 sites), and downstream (2 sites). The content analysis is employed for the data analysis.

The results showed that the communities in the upstream areas, middle, and downstream have been encountered similar water resources problems which consist of 8 main problems, 1) drought and water shortage, 2) conflict between the communities, 3) floods and water erosion, 4) shallow water sources and weeds hindered the waterway, 5) wastewater and toxic impurities in the water source, 6) inadequate water storage infrastructure, 7) damaged water distribution system, and 8) other water problems. However, even each area has similar water problems, but the communities have been facing the level of violence, longevity, emerging conflict period, and the impact of the problems differently. With regards to the needs, they seek support from the government to take action in solving the water resources while all areas have 8 similar needs which are 1) build water reservoirs, 2) build weirs to slow down the water flow, 3) build lines or flaps to prevent water erosion, 4) set up water diversion system, 5) dredging shallow riverbed or water sources, 6) improve and repair water storage

infrastructure or water supply systems, and 7) groundwater exploration and drilling. In addition, there are 3 additional requirements that appear only in certain areas, which include building water management structures in the community, expanding plumbing systems, and doing reforestation in the upstream areas.

Keywords: water resources problem, community's need, water resource management, Yom River Basin

1. บทนำ

แม่น้ำยมเป็นแม่น้ำสายสำคัญที่ยังคงคุณประโยชน์ต่อวิถีการผลิตของชุมชนลุ่มน้ำ โดยเฉพาะภาคการเกษตร แม่น้ำยมมีต้นกำเนิดจากตอยขุนยวมในเขตอำเภอปงและอำเภอเชียงม่วนจังหวัดพะเยา ซึ่งไหลลงจากทางทิศเหนือไปยังทิศใต้ผ่านจังหวัดทั้งหมด 11 จังหวัด คือ พะเยา แพร่ ลำปาง สุโขทัย พิษณุโลก เป็นต้น รวมความยาวของสายน้ำทั้งสิ้น 735 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 24,000 ตร.กม. นอกจากนี้ ลำน้ำยมยังเชื่อมโยงกับลุ่มน้ำสาขาในพื้นที่ที่ไหลผ่านอีก 11 ลุ่มน้ำ เช่น แม่น้ำควน แม่น้ำงาว แม่น้ำต้า ห้วยแม่สิน น้ำแม่หมอก เป็นต้น โดยในปี 2552 ชุมชนในลุ่มน้ำยมใช้พื้นที่ทำการเกษตรประมาณ 7.5 ล้านไร่ แบ่งเป็นทำนาข้าว ประมาณ 3 ล้านไร่ ปลูกพืชไร่ ประมาณ 1.8 ล้านไร่ และไม้ผลและไม้ยืนต้นประมาณ 7 แสนไร่ (ศูนย์ป้องกันวิกฤตน้ำ กรมทรัพยากรน้ำ, 2563) ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ชุมชนในลุ่มน้ำยมได้พึ่งพาอาศัยแหล่งน้ำในการทำการเกษตรที่หลากหลาย อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำจะได้ใช้ประโยชน์ในการทำการเกษตร แต่ในทางกลับกันชุมชนก็มีโอกาสเสี่ยงที่จะต้องเผชิญกับปัญหาน้ำอันเกิดจากภัยธรรมชาติด้วย เช่น เมื่อถึงฤดูฝนน้ำหลากจากจังหวัดแพร่ได้ไหลบ่าลงสู่จังหวัดสุโขทัย ทำให้ระดับน้ำจะเพิ่มสูงขึ้นจากปัจจุบัน 1.0 – 1.5 เมตร และเอ่อล้นเข้าท่วมพื้นที่ลุ่มต่ำริมแม่น้ำ (ข่าวช่องเจ็ดออนไลน์, 2562) ปัญหาน้ำยมไหลบ่าเข้าท่วมพื้นที่การเกษตรไปถึงเทศบาลเมืองสุโขทัย กระทบต่อเศรษฐกิจและสร้างความเสียหายไม่ต่ำกว่า 100 ล้านบาท/ปี (ประชาชาติธุรกิจออนไลน์, 2563) ในเดือนธันวาคม ปี 2562 เกิดวิกฤตแม่น้ำยมในจังหวัด

พิจิตรแห่งขุดมองเห็นสันดอนทรายกลางน้ำ ชาวนาต้องจ่ายค่าน้ำมันเชื้อเพลิงเร่งสูบน้ำจากบ่อบาดาลหล่อเลี้ยงข้าวนาปรังที่เพาะปลูก (ข่าวช่องเจ็ดออนไลน์, 2562) เป็นต้น นอกจากนี้ การที่แม่น้ำยมเป็นแม่น้ำสาธารณะเมื่อเกิดปัญหาในพื้นที่ต้นน้ำ ก็ย่อมส่งผลกระทบต่อพื้นที่กลางน้ำ และปลายน้ำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นการติดต่อประสานงานระหว่างองค์กรเครือข่าย กลุ่มผู้ใช้น้ำ และประชาชนในพื้นที่จึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะช่วยให้เกิดการเตรียมการรับมือกับภัยพิบัติที่อาจจะเกิดขึ้น และป้องกันปัญหาความขัดแย้งระหว่างชุมชนที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต

สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 9 กรมทรัพยากรน้ำเป็นหน่วยงานบริหารจัดการน้ำที่รับผิดชอบในพื้นที่เขตจังหวัดภาคเหนือตอนล่างครอบคลุมพื้นที่ 6 จังหวัด ได้แก่ น่าน แพร่ อุตรดิตถ์ สุโขทัย พิษณุโลก และพิจิตรโดยมีวิสัยทัศน์ คือ เป็น “องค์กรหลักบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่เกษตรน้ำฝนอย่างพอเพียง สมดุล และยั่งยืน โดยหลักประชาธิปไตย” ภายในปี 2580” ภายในโครงสร้างองค์กรประกอบด้วย 9 ส่วนงาน ซึ่งส่วนประสานและบริหารจัดการลุ่มน้ำยมก็เป็นส่วนงานหนึ่งที่มีบทบาทหน้าที่หลักในการจัดตั้งองค์กรการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับลุ่มน้ำ สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนรวมถึงการวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้และเทคโนโลยีและการประสานองค์กรลุ่มน้ำ องค์กรเครือข่าย และประชาชนเพื่อให้การดำเนินงานจัดการลุ่มน้ำประสบผลสำเร็จ (สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 9, 2563) สำหรับการปฏิบัติงาน นอกจากเป็นศูนย์กลางการติดต่อประสานงานขององค์กรเครือข่ายบริหารจัดการน้ำลุ่มน้ำยมแล้ว การแสวงหาความรู้จากภาคสนามก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ใช้ในการพัฒนาแผนงานและโครงการให้เหมาะสมกับปัญหาและความต้องการของประชาชนในสถานการณ์ปัจจุบัน หนึ่งในโครงการที่ได้จัดทำขึ้นในปี 2562 คือ โครงการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเพื่อรับทราบข้อมูลและแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรน้ำในพื้นที่ (เวทียาบ้าน) สำหรับรายละเอียดของโครงการจะได้กล่าวในหัวข้อถัดไป

จากที่ได้กล่าวไปข้างต้นจะเห็นได้ว่าประเด็นการทำความเข้าใจปัญหาน้ำ และความต้องการของชุมชนในการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยมจึงมีความสำคัญ โดยคำว่า “น้ำ” ในการศึกษาครั้งนี้หมายถึงเฉพาะน้ำผิวดินเท่านั้น คณะผู้วิจัยเชื่อว่าชุมชนน่าจะเผชิญกับปัญหา และความต้องการในการจัดการทรัพยากรน้ำแตกต่างกันไปตามพื้นที่ลุ่มน้ำ (ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ) ทั้งนี้เนื่องจากในแต่ละพื้นที่มีบริบททางกายภาพ

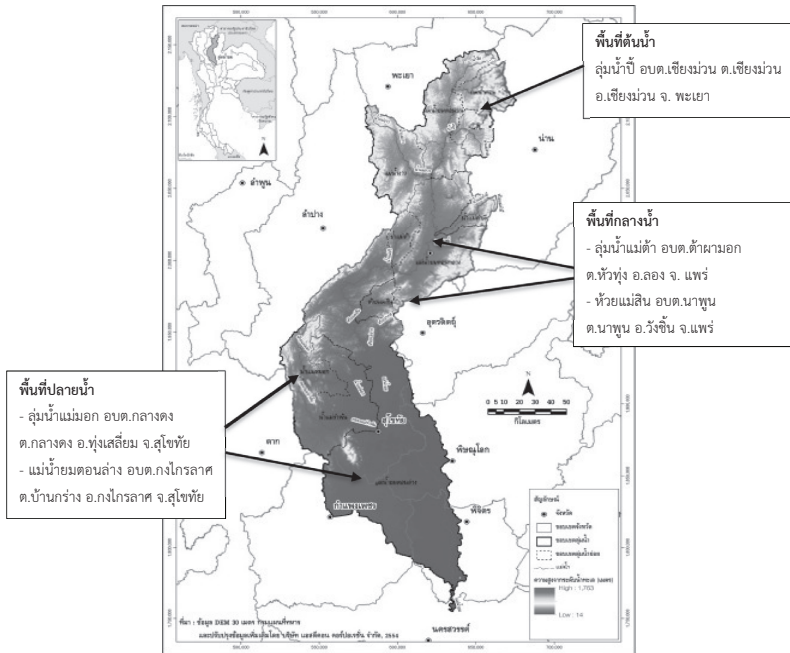
เศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกัน ดังนั้นการเปรียบเทียบในประเด็นเหล่านี้จำแนกตามพื้นที่ลุ่มน้ำจึงน่าสนใจเพราะนอกจากจะทำให้ทราบถึงความคล้ายคลึงกันของปรากฏการณ์แล้วยังทราบถึงความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ด้วย องค์ความรู้ดังกล่าวสำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 9 และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงแผนงาน โครงการ และวิธีการดำเนินงานบริหารจัดการทรัพยากรน้ำได้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนได้ในอนาคต

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อเปรียบเทียบปัญหา และความต้องการของชุมชนในการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม (ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ)

3. แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

แหล่งข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์ครั้งนี้ ได้มาจากโครงการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเพื่อรับทราบข้อมูลและแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรน้ำในพื้นที่ (เวทียาชุมชน) ดำเนินการโดยสำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 9 ซึ่งจัดขึ้นในช่วงต้นเดือนสิงหาคม 2562 โดยมีวัตถุประสงค์หลักๆ คือ เพื่อรับทราบปัญหาและความต้องการในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและทรัพยากรอื่นที่เกี่ยวข้องที่เกิดขึ้นในพื้นที่ลุ่มน้ำยม และลำน้ำสาขา ได้แก่ น้ำปี้ น้ำแม่ต้า ห้วยแม่สิน น้ำแม่มอก และแม่น้ำยมตอนล่าง การดำเนินโครงการได้ประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) คือ ใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion: FDG) ในการจัดกิจกรรมและเก็บรวบรวมข้อมูล กลุ่มเป้าหมายเป็นตัวแทนชุมชนที่ได้ใช้ประโยชน์จากแม่น้ำยมหรือลุ่มน้ำสาขา ได้แก่ ผู้นำชุมชน เกษตรกรและตัวแทนกลุ่มผู้ใช้น้ำ การจัดโครงการได้จัดขึ้นใน 5 พื้นที่ๆ ละ 1 ครั้ง ประกอบด้วยพื้นที่ต้นน้ำ (1 แห่ง) กลางน้ำ (2 แห่ง) และ ปลายน้ำ (2 แห่ง) ซึ่งดังแสดงในรูปที่ 1 ดังนี้

รูปที่ 1 แผนที่แสดงพื้นที่ดำเนินโครงการโครงการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน

ที่มา: สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน) (2555)

หลังจากเปิดโครงการฯ อย่างเป็นทางการแล้ว ได้ให้ผู้เข้าร่วมโครงการแบ่งกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่มย่อยโดยใช้เกณฑ์ขอบเขตลุ่มน้ำสาขา ซึ่งจะช่วยให้สมาชิกกลุ่มได้นำประสบการณ์ในพื้นที่ที่คล้ายคลึงกันมาแลกเปลี่ยนกัน และนำไปสู่ข้อสรุปที่ตรงกับปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ในแต่ละกลุ่มจะมีสมาชิกประมาณ 15 - 30 คน โดยมีผู้นำกลุ่มการสนทนา (Facilitator) ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกให้เกิดการสนทนา และมีผู้ช่วยอีก 1 คนทำหน้าที่จดบันทึก และช่วยถามเพิ่มเติมในบางประเด็นเพื่อให้ได้คำตอบที่ครบถ้วนสมบูรณ์มากขึ้น สำหรับประเด็นในการสนทนามี 3 ประเด็นหลักๆ ได้แก่

- 1) สถานการณ์และแนวโน้มความต้องการใช้น้ำ
- 2) ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ และ
- 3) สิ่งที่ต้องการจากรัฐให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาให้กับชุมชน

ผู้นำกลุ่มได้กระตุ้นความสนใจ โดยการถามพร้อมกับชี้ไปที่ประเด็นคำถาม บนกระดานชาร์ตด้านหน้าของกลุ่ม หลังจากนั้นก็ได้เปิดให้สมาชิกกลุ่มร่วมกันคิด แสดงความคิดเห็น และสนทนาร่วมกัน ผู้นำกลุ่มได้ใช้คำถาม WH Questions ช่วยในการถามเพื่อให้ผู้ตอบได้ขยายความ และให้เหตุผลหรือยกตัวอย่างปรากฏการณ์ประกอบ เพื่อให้เข้าใจปรากฏการณ์มากขึ้น หลังจากเสร็จสิ้นการสนทนาในแต่ละประเด็นแล้ว ผู้นำการสนทนาก็ได้สรุปใจความสำคัญ โดยวาดเป็นแผนผังความคิด (Mind Map) และได้ให้สมาชิกกลุ่มร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งใช้เวลาในการสนทนากลุ่มทั้งสิ้นประมาณ 90 นาที

ข้อมูลอีกส่วนหนึ่ง คือ ข้อมูลทุติยภูมิที่ได้มาจากองค์การบริหารส่วนตำบล หรือเทศบาลตำบลในพื้นที่ที่ศึกษา เช่น ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน แผนการปฏิบัติงาน ประจำปี รายงานปัญหาน้ำในพื้นที่ เป็นต้น ข้อมูลส่วนนี้จะเป็นบริบทเชิงพื้นที่ ได้แก่ สภาพทางกายภาพชีวภาพ สังคมและ เศรษฐกิจของแต่ละพื้นที่ ซึ่งจะนำมาใช้ประกอบการอธิบายเชื่อมโยงความเป็นเหตุเป็นผลกับประเด็นปัญหาน้ำ และความต้องการในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนให้มีความถูกต้องและเข้าใจปรากฏการณ์มากยิ่งขึ้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในขั้นตอนนี้ได้นำข้อสรุปที่ได้จากการสนทนากลุ่มของทุกกลุ่มและทุกพื้นที่มาวิเคราะห์ร่วมกัน โดยได้กระทำ 2 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนแรกเป็นการนำเนื้อหาของแต่ละกลุ่มในพื้นที่เดียวกัน มาลงตารางแมทริกซ์เพื่อเปรียบเทียบและสรุปลักษณะเด่นของปัญหาน้ำและความต้องการในการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่นั้นๆ ขั้นตอนถัดมา ได้นำข้อสรุปของแต่ละพื้นที่ (ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ) มาลงตารางแมทริกซ์อีกครั้งหนึ่ง และวิเคราะห์เปรียบเทียบ เพื่อให้เข้าใจความเหมือนหรือความแตกต่างของปัญหาน้ำ และความต้องการในการจัดการทรัพยากรน้ำของแต่ละพื้นที่

5. ผลการวิจัย

5.1 บริบททางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่

5.1.1 ลักษณะทางกายภาพ ชีวภาพของพื้นที่ บริบทของพื้นที่ต้นน้ำ มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงและภูเขา พื้นที่กลางน้ำเป็นภูเขาสลับซับซ้อน ที่ราบระหว่างหุบเขา ส่วนพื้นที่ปลายน้ำเป็นพื้นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำยม มีความคดเคี้ยว และมีภูเขาบางส่วน พื้นที่ต้นน้ำมีความสูงจากระดับน้ำทะเลมากที่สุดคือ 300 เมตร รองลงมาคือ พื้นที่กลางน้ำ มีความสูงอยู่ที่ 150-300 เมตร สำหรับพื้นที่ปลายน้ำมีความสูงน้อยที่สุดคือ 100-150 เมตร สำหรับปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยต่อปีไม่แตกต่างกันมากนัก คือประมาณ 1,000 และไม่เกิน 1,500 มิลลิเมตร/ปี พื้นที่ป่าไม้ส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ นอกจากนี้ลักษณะดินของแต่ละพื้นที่ยังมีผลต่อการระบายน้ำเมื่อเกิดฝนตกหนักและทำให้เกิดน้ำท่วมขังนานที่สุดคือ พื้นที่ปลายน้ำ มีลักษณะดินเป็นดินแม่น้ำ ความหนาของชั้นดินมาก ระบายน้ำไม่ค่อยดี ส่วนพื้นที่ต้นน้ำและกลางน้ำมีลักษณะดินเหนียวเหมือนกัน ต่างกันคือต้นน้ำมีดินภูเขาและดินหินปูน ส่วนกลางน้ำมีดินร่วนเหนียวปนทราย มีแม่น้ำยมเป็นแม่น้ำสายหลัก (ตารางที่ 1)

5.1.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจ ชุมชนลุ่มน้ำยมส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาเป็นหลัก และปลูกข้าวโพดเหมือนกัน บางพื้นที่มีการเลือกปลูกพืชให้เหมาะสมกับสภาพดินและสภาพภูมิอากาศ เช่น กลางน้ำ ปลูกส้ม ปลายน้ำปลูกมันสำปะหลัง และอ้อย เป็นต้น จะเห็นได้ว่าพื้นที่ปลายน้ำมีพื้นที่ทำเกษตรมากที่สุด คือ 132,160 ไร่ นอกจากนั้นแล้วยังมีการเลี้ยงสัตว์และประมงน้ำจืดเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ โดยรายได้เฉลี่ยของพื้นที่ปลายน้ำมีมากที่สุด รองลงมาคือพื้นที่กลางน้ำ และต้นน้ำ (ตารางที่ 1)

5.1.3 ลักษณะทางสังคม สำหรับจำนวนประชากรของแต่ละพื้นที่นั้น จะเห็นได้ว่าพื้นที่ปลายน้ำมีจำนวนหมู่บ้าน ประชากร และครัวเรือนมากที่สุด รองลงมาคือ พื้นที่กลางน้ำ และน้อยที่สุดคือพื้นที่ต้นน้ำ ซึ่งจำนวนประชากรและครัวเรือนที่มากก็มีผลต่อรายได้ที่มากขึ้นของพื้นที่ปลายน้ำด้วยเช่นกัน (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนจำแนกตามพื้นที่ลุ่มน้ำ

บริบทพื้นที่	พื้นที่ลุ่มน้ำ		
	ต้นน้ำ ⁶	กลางน้ำ ⁷	ปลายน้ำ ⁸
ลักษณะภูมิประเทศ	ที่ราบสูงและภูเขา	ภูเขาสลับซับซ้อน ที่ราบระหว่างชอกเขา	พื้นที่ราบลุ่มริมฝั่ง แม่น้ำยม มีความคด เคี้ยว มีภูเขาบางส่วน
ความสูงของพื้นที่ (น.ร.ท.ก.)	300 เมตร	150 ถึง 300 เมตร	100 ถึง 150 เมตร
ปริมาณน้ำฝน (เฉลี่ย/มม./ปี)	ประมาณ 1,000 – 1,200 มิลลิเมตร	ประมาณ 1,000- 1,500 มิลลิเมตร	ประมาณ 1,137.6 มิลลิเมตร
พื้นที่ป่าไม้	สภาพป่าสมบูรณ์ อยู่ใน พื้นที่อุทยานแห่งชาติดอย ภูนาง	ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่า สงวนแห่งชาติ	ส่วนใหญ่เป็นเขตป่า สงวนป่าแม่ลำพัน ป่าแม่มอก
ลักษณะดิน	ดินภูเขา หินปูน ดินเหนียว	ดินร่วนเหนียวปนทราย ดินเหนียว	ดินแม่น้ำ ความหนาของ ชั้นดินมาก ระบายน้ำ ไม่ค่อยดี
แหล่งน้ำตามธรรมชาติ	แม่น้ำยม	ลำห้วยแม่ต้า ห้วยแม่สิน ห้วยแม่สูง ห้วยแม่พูน ห้วยแม่แปง	ลำห้วยแม่มอก ลำห้วย แม่ถัน แม่น้ำยม
พื้นที่การเกษตร (ไร่)	71,299 ไร่	- 49,643 ไร่ - 39,922 ไร่	- 128,791 ไร่ - 3,369 ไร่

⁶ เทศบาลตำบลเชียงม่วน (2563), กรมธรณีวิทยา (2549)

⁷ องค์การบริหารส่วนตำบลตำบอมอก (2563), กรมธรณีวิทยา (2556), องค์การบริหารส่วนตำบลนาพูน (2563), สำนักงานจังหวัดแพร่ (2559)

⁸ เทศบาลกลางดง (2563), เทศบาลตำบลกองไกรลาค (2563), กรมทรัพยากรธรณี (2551)

ตารางที่ 1 ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนจำแนกตามพื้นที่ลุ่มน้ำ (ต่อ)

บริบทพื้นที่	พื้นที่ลุ่มน้ำ		
	ต้นน้ำ ⁶	กลางน้ำ ⁷	ปลายน้ำ ⁸
พืชที่ปลูก	ข้าว ข้าวโพด ยาสูบ	ข้าว ข้าวโพด ถั่วเหลือง ถั่วลิสง มะเขือม่วง ยาสูบ ส้มเขียวหวาน ทุเรียน	ข้าว ถั่วเหลือง ข้าวโพด มันสำปะหลัง อ้อย
เลี้ยงสัตว์และประมง	ไก่พื้นเมือง ไก่ไข่ สุกร	โค กระบือ สุกร เป็ด ไก่ ปลา	ประมงน้ำจืด และไก่พื้นเมือง
รายได้ (เฉลี่ย/คน/ปี)	57,372 บาท	62,901.30 บาท & 56,619.58 บาท	70,641 บาท & 78,426 บาท
หมู่บ้าน	9 หมู่บ้าน	8 หมู่บ้าน & 11 หมู่บ้าน	15 หมู่บ้าน & 5 หมู่บ้าน
ครัวเรือน	1,501 ครัวเรือน	1,552 ครัวเรือน & 2,716 ครัวเรือน	4,159 ครัวเรือน & 1,709 ครัวเรือน
ประชากร	3,729 คน	4,674 คน & 7,576 คน	12,040 คน & 4,467 คน

5.2 ปัญหาของชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำยม

การนำเสนอในประเด็นนี้ครอบคลุมปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนที่ใช้ประโยชน์จากแม่น้ำยมสายหลัก และลำน้ำสาขาแม่น้ำยม นอกจากนี้ยังรวมถึงปัญหาที่เกิดจากแหล่งกักเก็บน้ำ และระบบการบริหารจัดการน้ำที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ผลการวิเคราะห์ปัญหาน้ำพบว่า ชุมชนประสบกับปัญหาน้ำที่คล้ายคลึงกัน 8 ปัญหาหลักๆ ได้แก่ 1) ภัยแล้งและขาดแคลนน้ำ 2) ความขัดแย้งในชุมชน 3) น้ำท่วม และน้ำกัดเซาะตลิ่ง 4) แหล่งน้ำตื้นเขิน และวัชพืชกีดขวางทางน้ำ 5) น้ำเสีย และสารพิษเจือปนในแหล่งน้ำ 6) แหล่งกักเก็บน้ำมีไม่เพียงพอ 7) ระบบส่งน้ำชำรุด และ 8) ปัญหาน้ำอื่นๆ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ชุมชนจะมีปัญหาที่คล้ายคลึงกัน แต่เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบพื้นที่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำแล้ว กลับพบว่ามีความแตกต่างกันในเรื่องขอบเขตปัญหา สาเหตุ ระดับความรุนแรง และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน ซึ่งแต่ละปัญหามีรายละเอียดดังนี้ (ตารางที่ 2)

5.2.1 ภัยแล้งและขาดแคลนน้ำ ปัญหานี้มีความคล้ายคลึงกันในทุกพื้นที่ แต่พื้นที่ต้นน้ำ และกลางน้ำกินเวลานานกว่าพื้นที่ปลายน้ำ กล่าวคือ ในปีที่ผ่านมา (ปี 2562) พื้นที่ต้นน้ำเกิดฝนทิ้งช่วงเป็นเวลานานจึงเกิดภาวะแล้งหนักกว่าปีก่อนๆ เช่นเดียวกับพื้นที่ กลางน้ำที่เกิดภัยแล้งยาวนานถึง 8 เดือน ทำให้ปริมาณน้ำในลำน้ำสาขาแห้งขอด โดยเฉพาะ ช่วงปลายลำน้ำ (น้ำสิน น้ำแม่ต้า) การขาดแคลนน้ำดังกล่าวได้ส่งผลให้การผลิตน้ำประปา หมู่บ้านไม่เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคในพื้นที่ด้วย นอกจากนี้ ความรุนแรงของภัยแล้ง ยังทำให้มีน้ำไม่เพียงพอต่อการทำเกษตรกรรม ซึ่งส่งผลให้ปริมาณผลผลิตลดลงด้วย เช่น ทำนา ข้าวโพด ส้ม มะนาว เลี้ยงหมู เป็นต้น ชาวบ้านกลางน้ำเล่าถึงความรุนแรง ของปัญหานี้ไว้ว่า “...ไม่มีน้ำทำการเกษตร และอุปโภคบริโภค (เฉพาะปีนี้ 62) เข้าขั้นวิกฤต รุนแรง แม่น้ำยมแห้งขอด ปลายน้ำสินขาดน้ำ...” (การสนทนากลุ่มพื้นที่กลางน้ำ, 1 ส.ค. 2562) สำหรับในพื้นที่ปลายน้ำ ถึงแม้จะเผชิญกับปัญหาภัยแล้งและขาดแคลนน้ำรุนแรง เช่นเดียวกับพื้นที่ต้นน้ำและกลางน้ำแต่กินเวลาสั้นกว่าคือ ประมาณ 4 เดือน คือช่วงเดือน มีนาคม-มิถุนายน (ตารางที่ 2)

5.2.2 ความขัดแย้งในชุมชน ปัญหาความขัดแย้งในชุมชนเป็นผลสืบเนื่อง มาจากปัญหาภัยแล้งข้างต้น โดยเกิดขึ้นในทุกพื้นที่ (ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ) กล่าวคือ ในช่วงที่เกิดปัญหาภัยแล้ง ปริมาณน้ำในลำน้ำสาขามีน้อย เกษตรกรต่างก็ต้องการ น้ำใช้ทำการเกษตรเช่นเดียวกัน แต่ผู้ที่อยู่ใกล้ลำน้ำก็จะได้เปรียบกว่าผู้ที่อยู่ปลายน้ำ ซึ่งบางคนก็ปล่อยน้ำเข้าสู่พื้นที่ของตนเองอย่างเต็มที่โดยไม่คำนึงถึงเกษตรกรที่อยู่ปลายน้ำ และเป็นที่น่าสังเกตว่า ถึงแม้จะมีคณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำทำหน้าที่บริหารจัดการน้ำ ในพื้นที่ แต่เมื่อเกิดภาวะการณ์ที่ภัยแล้งยาวนาน และรุนแรงมากขึ้น สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ ก็หลีกเลี่ยงที่จะไม่ปฏิบัติตามกฎกติกาของกลุ่มที่ได้วางไว้จึงนำมาซึ่งความขัดแย้งของคน ในชุมชน ยิ่งไปกว่านั้น อาจนำมาซึ่งความขัดแย้งระหว่างชุมชนด้วย เช่น ในพื้นที่ปลายน้ำ (น้ำยมตอนล่าง) มีชุมชนที่พึ่งพาอาศัยลำน้ำตลอดทั้งสาย แต่ชุมชนที่อยู่ต้นน้ำกลับไม่ปล่อย น้ำให้กับชุมชนปลายน้ำ “...ชุมชนไม่ปฏิบัติตามกติกากลุ่ม หมู่บ้าน ก กับ ข ไม่ยอมปล่อย น้ำให้กับบ้าน คง และ จ ที่อยู่ปลายน้ำ...” เป็นต้น (การสนทนากลุ่มพื้นที่ปลายน้ำ, 6 ส.ค. 2562) จากปรากฏการณ์ดังกล่าวอาจนำไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรงมากขึ้นได้ในอนาคต (ตารางที่ 2)

5.2.3 น้ำท่วม และน้ำกัดเซาะตลิ่ง ปัญหาน้ำท่วมก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นเป็นประจำในฤดูฝน การศึกษาครั้งนี้พบว่า ปัญหานี้เกิดขึ้นในทุกพื้นที่แต่มีความรุนแรงและระยะเวลายาวนานแตกต่างกัน ในพื้นที่ต้นน้ำ และกลางน้ำปัญหานี้มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ น้ำท่วมจะเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ฝนตกหนัก เกิดน้ำหลากฉับพลันอย่างรุนแรง จนบางครั้งมวลน้ำปริมาณมากได้กัดเซาะตลิ่งและหน้าดินของพื้นที่ทำการเกษตรที่อยู่บริเวณริมลำน้ำ โดยเฉพาะเกิดขึ้นในพื้นที่กลางน้ำ อย่างไรก็ตาม เมื่อฝนหยุดตกความรุนแรงก็คลี่คลายเบาบางลง สำหรับในพื้นที่ปลายน้ำ การเกิดน้ำท่วมจะท่วมพื้นที่ทำการเกษตรเป็นบริเวณกว้าง เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะกับการเพาะปลูก ระยะเวลาของน้ำท่วมจึงยาวนานกว่าพื้นที่ต้นน้ำและกลางน้ำ คือ ช่วงสิงหาคม – พฤศจิกายน รวมระยะเวลาประมาณ 4 เดือน ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ถึงแม้ชุมชนต้นน้ำและกลางน้ำจะเผชิญกับปัญหาน้ำท่วมเช่นเดียวกับปลายน้ำ แต่ต่างกันตรงที่ต้นน้ำเกิดน้ำหลากที่รุนแรง เฉพาะพื้นที่และกินเวลาสั้นกว่า ในขณะที่ปลายน้ำเกิดน้ำท่วมเป็นวงกว้างและกินเวลานานกว่า (ตารางที่ 2)

5.2.4 แหล่งน้ำตื้นเขิน และวัชพืชกีดขวางทางน้ำ ปัญหานี้เกิดขึ้นทั้งในแหล่งน้ำธรรมชาติ และแหล่งกักเก็บน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น แหล่งน้ำธรรมชาติเกิดการตื้นเขินนั้นเกิดขึ้นในทุกพื้นที่โดยมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ แม่น้ำ ลำห้วย เหมือง คู คลอง ในพื้นที่จะมีตะกอนทับถมบริเวณได้น้ำในปริมาณมาก ทำให้แหล่งน้ำตื้นเขินและกักเก็บน้ำได้น้อยลง (แม่ต้า น้ำสิน แม่น้ำยมตอนล่าง คลองเหมืองช้าง) นอกจากนี้ยังทำให้การไหลของน้ำไปยังพื้นที่การเกษตรบริเวณปลายน้ำได้น้อยลงด้วย ซึ่งจากการสนทนากลุ่มใน 3 พื้นที่สรุปเป็นข้อความได้ว่า “...ลำห้วย และแหล่งน้ำตื้นเขิน เก็บน้ำไว้ใช้ไม่ได้มาก ...น้ำไหลไปไม่ถึงพื้นที่การเกษตร ต้องขุดลอกลำน้ำเพิ่มความจุ...” (การสนทนากลุ่มพื้นที่ปลายน้ำ, 6 ส.ค. 2562) สำหรับปัญหาวัชพืชกีดขวางทางน้ำก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นในทุกพื้นที่เช่นเดียวกัน โดยส่วนใหญ่เกิดจากการทับถมของเศษพืชและตะกอนตามแหล่งน้ำ นอกจากนี้ยังเกิดจากพืชน้ำที่ขึ้นอย่างหนาแน่น โดยในพื้นที่ปลายน้ำผักตบชวาเป็นพืชน้ำที่กีดขวางทางน้ำของแม่น้ำยมตอนล่าง สำหรับปัญหาที่เกิดขึ้นกับแหล่งน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น ก็มีลักษณะเช่นเดียวกันกับแหล่งน้ำธรรมชาติ กล่าวคือ อ่างหรือสระที่ใช้กักเก็บน้ำเกิดการตื้นเขินเนื่องจากการทับถมของตะกอนได้น้ำจึงทำให้น้ำหรือกักเก็บน้ำได้น้อยลง รวมถึงการมีพืชน้ำขึ้นขัดขวางทางไหลของน้ำด้วย จากปัญหาดังกล่าวส่งผลให้พื้นที่

ทำการเกษตรที่อยู่ปลายแหล่งน้ำขาดแคลนน้ำในการผลิต (ตารางที่ 2)

5.2.5 น้ำเสีย และสารพิษเจือปนในแหล่งน้ำ ในพื้นที่ต้นน้ำ และกลางน้ำ ส่วนใหญ่ปัญหาที่เกิดจาก 2 สาเหตุหลักๆ ได้แก่ 1) การใช้สารเคมีในการผลิตภาคการเกษตร และ 2) การทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูลลงในลำน้ำ (ซากสัตว์ กระจก สารเคมี) สาเหตุดังกล่าวทำให้แหล่งน้ำไม่สามารถนำน้ำมาใช้อุปโภคบริโภคได้ เกิดเมืงตผผื่นค่นตามร่างกาย และยังทำให้สัตว์น้ำสูญพันธุ์ด้วย นอกจากนี้ ในบริเวณกลางน้ำ น้ำเสียยังส่งผลกระทบต่อคุณภาพการผลิตน้ำประปาด้วย เช่น มีสารพิษและกลิ่นเหม็น เป็นต้น ตัวแทนในพื้นที่ต้นน้ำเล่าว่า “...มีการทิ้งสิ่งปฏิกูลลงในลำน้ำ มีการใช้สารเคมี ผลกระทบจากสารเคมีในน้ำทำให้เกิดผผื่นค่นของผู้ที่ใช้อาบ ...คุณภาพน้ำขุ่นแดง มีสารพิษเจือปนในน้ำที่ใช้ทำน้ำประปามีกลิ่นเหม็น...” (การสนทนากลุ่มพื้นที่ต้นน้ำ, 31 ก.ค. 2562) ทำให้สารพิษในแหล่งน้ำสำหรับในพื้นที่ปลายน้ำ สาเหตุที่ทำให้เกิดน้ำเสียคือ วัชพืชที่ปกคลุมอย่างหนาแน่นได้ปิดกั้นการไหลเวียนของน้ำใหม่มาแทนที่น้ำเก่า จากปรากฏการณ์แสดงให้เห็นว่าลักษณะของปัญหานี้มีความคล้ายคลึงกันในทุกพื้นที่ แต่พื้นที่ปลายน้ำจะรุนแรงน้อยกว่าพื้นที่ต้นน้ำ และกลางน้ำ (ตารางที่ 2)

5.2.6 แหล่งกักเก็บน้ำมีไม่เพียงพอ ชุมชนในทุกพื้นที่ได้พึ่งพาแม่น้ำยม และลำน้ำสาขาในการทำเกษตร และอุปโภคบริโภคตลอดทั้งปี ดังนั้นเมื่อความต้องการน้ำเพิ่มขึ้นประกอบกับสภาพภูมิอากาศแปรปรวนรุนแรงมากขึ้นทำให้ต้องการสร้างแหล่งกักเก็บน้ำไว้ใช้ในยามจำเป็นมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ปัจจุบันจะมีแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นในพื้นที่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำหลากหลายประเภท เช่น ฝายแมยม อ่างเก็บน้ำห้วยสระ อ่างเก็บน้ำห้วยคอแลน อ่างเก็บน้ำแม่มอก เป็นต้น แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำได้ครอบคลุมในทุกพื้นที่ ผลการวิเคราะห์ในประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นว่ามีพื้นที่บางส่วนที่ยังไม่มีแหล่งกักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้งและป้องกันปัญหาน้ำท่วมในฤดูฝน โดยพื้นที่ต้นน้ำพบว่า ขาดแหล่งกักเก็บน้ำทั้งขนาดกลาง และขนาดเล็ก ส่วนพื้นที่กลางน้ำก็ยิ่งขาดอ่างกักเก็บน้ำฝนเพื่อใช้ในฤดูแล้งเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ การมีอ่างกักเก็บน้ำยังช่วยชะลอน้ำและลดความรุนแรงจากการเกิดอุทกภัยด้วย ดังนั้นการแก้ไขปัญหา นอกจากจะช่วยสร้างสมดุลกับความต้องการน้ำแล้ว ยังช่วยบรรเทาภัยแล้ง และป้องกันปัญหาน้ำท่วมในอีกทางหนึ่งด้วย (ตารางที่ 2)

5.2.7 ระบบส่งน้ำชำรุด ปัญหานี้แสดงให้เห็นว่ารัฐได้พยายามวางระบบการจัดการและแก้ไขปัญหาน้ำให้กับชุมชนลุ่มน้ำยมอย่างต่อเนื่อง แต่ระบบดังกล่าวก็ชำรุดทรุดโทรม และด้อยประสิทธิภาพตามระยะเวลาการใช้ ซึ่งต้องการการบำรุงรักษาให้อยู่ในสภาพที่ใช้การได้ ผลการวิเคราะห์พบว่า ในพื้นที่กลางน้ำ และปลายน้ำประสบกับปัญหาที่คล้ายคลึงกันคือ ท่อส่งน้ำและท่อระบายน้ำชำรุด คลองส่งน้ำชำรุด ฝายชะลอน้ำและกักเก็บน้ำชำรุด ปัญหาเหล่านี้ทำให้ระบบส่งน้ำทำหน้าที่ด้อยประสิทธิภาพลงไปด้วย อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าปัญหาเหล่านี้ไม่ปรากฏในพื้นที่ชุมชนต้นน้ำ (ตารางที่ 2)

5.2.8 ปัญหาน้ำอื่นๆ จากปัญหาน้ำหลักๆ ทั้ง 7 ข้อที่กล่าวไปข้างต้นแสดงให้เห็นลักษณะของปัญหาที่พื้นที่ส่วนใหญ่มีร่วมกันแต่จะมากน้อย หรือรุนแรงแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อมูลอีกส่วนหนึ่งที่ไม่สามารถจัดกลุ่มปัญหารวมกันได้ เพราะเกิดขึ้นเฉพาะในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเท่านั้น ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้สรุปเนื้อหาส่วนนี้ไว้ในหัวข้อปัญหาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับน้ำ ซึ่งมีดังนี้ (ตารางที่ 2)

พื้นที่ต้นน้ำ ได้แก่ สภาพอากาศเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ระบบนิเวศลุ่มน้ำเสียสมดุล ประชาชนไม่ตระหนักถึงปัญหาน้ำ สัตว์น้ำลดจำนวนลง

พื้นที่กลางน้ำ ได้แก่ การบุกรุกป่าต้นน้ำ การรุกราลำลำนํ้า ระบบนิเวศลำนํ้าถูกทำลาย ระเบียบกฎหมายทับซ้อนระหว่างหน่วยงานเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาแหล่งน้ำไม่สามารถติดตามโครงการที่เสนอกับรัฐได้

พื้นที่ปลายน้ำ ได้แก่ ขาดการบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ สัตว์น้ำสูญพันธุ์ ไม่มีน้ำในแหล่งท่องเที่ยว

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบปัญหาน้ำของชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำยมจำแนกตามพื้นที่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ

ปัญหาน้ำ	ต้นน้ำ	กลางน้ำ	ปลายน้ำ
1. ภัยแล้งและการขาดแคลนน้ำ	- ขาดแคลนน้ำทำการเกษตร - ขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค - ฝนทิ้งช่วงนานเกิดภาวะแล้งหนักมาก	- ขาดแคลนน้ำทำการเกษตร - ขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคในฤดูแล้ง เช่น น้ำต้นทุนที่ใช้ผลิตน้ำประปา	- ขาดแคลนน้ำทำการเกษตรในฤดูแล้ง - ขาดแคลนน้ำสำหรับทำน้ำประปา
2. ความขัดแย้งในชุมชนจากการขาดแคลนน้ำ	- ความขัดแย้งของคนในชุมชนเมื่อน้ำไม่เพียงพอ	- ความขัดแย้งของคนในชุมชนเมื่อน้ำไม่เพียงพอใช้ในฤดูแล้ง	- เกิดกรณีพิพาทหมู่บ้านต้นน้ำไม่ปล่อยน้ำให้ปลายน้ำ - การไม่ปฏิบัติตามกติกากลุ่มผู้ใช้น้ำ
3. น้ำท่วม และน้ำกัดเซาะตลิ่ง	- น้ำหลากฉับพลันกัดเซาะตลิ่งพังเมื่อเกิดฝนตกหนัก	- น้ำท่วม กัดเซาะตลิ่งลำน้ำพังทลาย - น้ำกัดเซาะพื้นที่ทำการเกษตร	- น้ำกัดเซาะตลิ่งลำน้ำและตลิ่งในเขตชุมชนพังทลาย - น้ำท่วมพื้นที่ทำการเกษตร
4. แหล่งน้ำต้นเขิน และวัชพืชรกีดขวางทางน้ำ	- แหล่งน้ำขำรุต เกือบน้ำได้ไม่เพียงพอ - ลำห้วยต้นเขินมีตะกอน - วัชพืชรกีดขวางทางน้ำ	- อ่างเก็บน้ำต้นเขินกักเก็บน้ำได้น้อย (แม่สินแม่ต้า) - ลำน้ำตามธรรมชาติต้นเขิน	- แหล่งน้ำและลำน้ำต้นเขินกักเก็บน้ำได้น้อยลง - วัชพืชรกีดขวางทางน้ำ - น้ำไหลไปไม่ถึงพื้นที่เกษตรปลายน้ำ
ปัญหาน้ำ	ต้นน้ำ	กลางน้ำ	ปลายน้ำ

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบปัญหาน้ำของชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำยมจำแนกตามพื้นที่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ (ต่อ)

5. น้ำเสีย และ สารพิษเจือปนใน แหล่งน้ำ	- น้ำเสีย มีสารพิษไม่สามารถนำมาใช้อุปโภคบริโภคได้ - น้ำมีสารเคมีเจือปนทำให้เกิดผดผื่น และ สัตว์น้ำสูญพันธุ์ - น้ำเสียเกิดจากขยะและ สิ่งปฏิกูล	- น้ำมีสารพิษเจือปน ทำให้น้ำประปาต้อย คุณภาพ - น้ำมีกลิ่นเหม็นน้ำขุ่น แดง, สารเคมีปนเปื้อน	- น้ำเสียเกิดจากวัชพืช ในลำน้ำ เพราะน้ำไม่ ไหลทมนเวียน
6. แหล่งกักเก็บ น้ำมีไม่เพียงพอ	- ขาดแหล่งกักเก็บน้ำทั้ง ขนาดกลาง เล็กเพื่อใช้ ในฤดูฝน	- ขาดแหล่งเก็บกักน้ำ ใน ช่วงที่น้ำหลากฤดูฝน เช่น อ่างเก็บน้ำ	- ขาดแหล่งกักเก็บน้ำ ในฤดูฝน เช่น ฝาย พนังกั้นน้ำแม่น้ำ ลำคลอง
7. ระบบคลองส่ง น้ำชำรุด	ไม่มี	- ไม่มีประตูเปิด-ปิด ระบายหรือกระจายน้ำ - ฝายชะลอน้ำ ประตูน้ำ ท่อส่งน้ำชำรุด	- ระบบส่งน้ำชำรุด เช่น คลองส่งน้ำ - ประตุนระบายน้ำ ขาดคลองส่งน้ำ
8. ปัญหาน้ำอื่นๆ	- สภาพอากาศ เปลี่ยนแปลงอย่าง รุนแรง - ระบบนิเวศลุ่มน้ำไม่ สมดุล - ประชาชนไม่ตระหนัก ถึงปัญหาน้ำ - สัตว์น้ำน้อยลง	- การบุกรุกลำน้ำ และ ป่าต้นน้ำ - ระบบนิเวศลำนํ่าย่อยไป - ความทับซ้อนของข้อ กฎหมาย - การอนุมัติโครงการ อนุมัติล่าช้า - ชุมชนไม่รู้ช่องทาง ติดตามโครงการ	- ขาดการบริหาร จัดการน้ำอย่างเป็น ระบบ - สัตว์น้ำสูญพันธุ์ - ไม่มีน้ำในแหล่งท่องเที่ยว (ล่องแพ)

5.3 ความต้องการของชุมชนในการจัดการทรัพยากรน้ำ

การนำเสนอในส่วนนี้ได้จากประเด็นการสนทนากลุ่มที่ว่า **“ชุมชนของท่านต้องการให้หน่วยงานรัฐสนับสนุนหรือแก้ไขปัญหาอะไรบ้าง และต้องทำอะไร?”** ซึ่งผลการวิเคราะห์ในประเด็นดังกล่าว พบว่า ชุมชนมีความต้องการที่คล้ายคลึงกัน 10 เรื่อง หลักๆ ได้แก่ 1) สร้างแหล่งกักเก็บน้ำ 2) สร้างฝาย หรือทำนบเพื่อชะลอน้ำ 3) สร้างแนวหรือพนังป้องกันน้ำเซาะตลิ่ง 4) วางระบบส่งน้ำหรือผันน้ำให้ครอบคลุมพื้นที่ 5) ขุดลอกลำน้ำหรือแหล่งน้ำที่ตื้นเขิน 6) บำรุง รักษา ซ่อมแซมแหล่งกักเก็บน้ำหรือระบบส่งน้ำ 7) วางโครงสร้างการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ 8) สำรองน้ำใต้ดินและขุดเจาะบาดาล 9) วาง หรือซ่อมแซมระบบประปา และ 10) ปลุกป่าต้นน้ำ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ชุมชนจะมีความต้องการจากรัฐที่คล้ายคลึงกัน แต่ก็มีความแตกต่างกันในรายละเอียดความต้องการ โดยเฉพาะในเรื่องรูปแบบ วิธีการ ขอบเขต และพื้นที่ดำเนินการ ซึ่งชุมชนมีความต้องการจากรัฐดังนี้ (ตารางที่ 3)

5.3.1 สร้างแหล่งกักเก็บน้ำ ความต้องการในประเด็นนี้สอดคล้องกับปัญหาขาดแหล่งกักเก็บน้ำข้างต้น โดยในทุกพื้นที่ลุ่มน้ำ (ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ) มีความต้องการให้รัฐสร้างแหล่งกักเก็บน้ำในหลายรูปแบบ โดยรูปแบบที่ทุกพื้นที่ต้องการเหมือนกัน คือ อ่างเก็บน้ำทั้งขนาดใหญ่ กลาง และเล็ก พื้นที่ต้นน้ำต้องการให้สร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ และขนาดกลาง โดยอ่างขนาดกลางต้องการให้สร้างที่ ต.เชียงม่วน อ.เชียงม่วน จ.พะเยา ในขณะที่พื้นที่กลางน้ำต้องการให้สร้างอ่างเก็บน้ำกั้นลำห้วยสาขา (ห้วยผาเวียง ห้วยระแอ ห้วยสะท้อ) ส่วนพื้นที่ปลายน้ำต้องการให้สร้างเขื่อนบริเวณต้นน้ำยม (เขื่อนแก่งเสือเต้น) บริเวณ ต.ไทยชนะศึก อ.ทุ่งเสลี่ยม จ.สุโขทัย นอกจากนี้ ในพื้นที่ต้นน้ำยังต้องการให้ขุดสระ หรือบ่อน้ำสาธารณะเพื่อให้คนในชุมชนได้ใช้ร่วมกันด้วย ในส่วนของพื้นที่กลางน้ำ นอกจากต้องการให้ขุดสระแล้วยังต้องการให้สร้างแก้มลิงระบบปิดเพื่อใช้เก็บน้ำสำรองของอ่างห้วยแม่สินอีกด้วย **“...ต้องการให้สร้างแหล่งน้ำเพิ่มทั้งขนาดใหญ่ กลาง เล็ก ...สนับสนุนการขุดสระ ทำบ่อพวงเพื่อแก้ไขปัญหาภัยแล้งของชุมชน ...สร้างอ่างเก็บน้ำลำห้วยสาขา... สร้างแก้มลิงแบบปิดเพื่อสำรองน้ำอ่างห้วยแม่สิน...”** (การสนทนากลุ่มพื้นที่กลางน้ำ, 2 ส.ค. 2562) (ตารางที่ 3)

5.3.2 สร้างฝาย หรือทำนบเพื่อชะลอน้ำ ความต้องการจากรัฐในประเด็นนี้มีส่วนช่วยแก้ไขปัญหายากแฉ้งและการขาดแคลนน้ำของชุมชน โดยชุมชนทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำต้องการให้สร้างฝายกันลำน้ำสาขาเพื่อชะลอน้ำให้ครอบคลุมพื้นที่ทำการเกษตร ชุมชนต้นน้ำมีข้อเสนอแนะว่าควรสร้างฝายห่างกัน 1 กิโลเมตรต่อ 1 ฝาย ในขณะที่กลางน้ำต้องการให้สร้างฝายในรูปแบบถาวร และกั้นถาวรกันลำห้วยสาขาของน้ำแม่ต้า แม่พูน แม่เทน แม่ฮู้ และต้องมีประตูระบายน้ำเพื่อเปิด-ปิดด้วย สำหรับปลายน้ำนอกจากต้องการให้สร้างฝายเพื่อชะลอน้ำแล้วยังต้องการให้สร้างทำนบกั้นน้ำอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้น ชุมชนต้นน้ำ และกลางน้ำ ยังต้องการให้สร้างฝายระบายตะกอน หรือ ดักตะกอนรอบอ่างห้วยแม่สินด้วย ส่วนชุมชนปลายน้ำยังต้องการให้ก่อสร้างอาคารบังคับน้ำ ฝายน้ำล้น และประตูน้ำเพื่อทดน้ำอีกด้วย *“...ฝายกันน้ำของน้ำแม่ต้าไม่เพียงพอ ...อยากได้ฝายชะลอน้ำในลำห้วย ฝายกันแม่น้ำสายหลัก/สายรอง ฝายชะลอน้ำดักตะกอน ก่อสร้างอาคารบังคับน้ำ...”* (การสนทนากลุ่มพื้นที่กลางน้ำ, 1 ส.ค. 2562) (ตารางที่ 3)

5.3.3 สร้างแนวหรือพังกั้นน้ำเขาดลิ่ง ความต้องการนี้สอดคล้องกับปัญหาน้ำท่วมและน้ำกัดเซาะตลิ่งพังข้างต้น โดยทั้ง 3 พื้นที่มีความต้องการให้รัฐก่อสร้างแนวป้องกันน้ำเขาดลิ่งพังทลาย โดยให้พิจารณาจากชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เสี่ยงกับการเผชิญกับภัยน้ำหลากรุนแรงและกัดเซาะตลิ่งในช่วงฤดูฝน ซึ่งพื้นที่ปลายน้ำต้องการให้ทำแนวป้องกันในลักษณะเป็นสันเขื่อนเรียงด้วยหินป้องกันดินสไลด์ในพื้นที่ชุมชนที่มีลำน้ำไหลผ่าน นอกจากนี้ ยังต้องการให้ปลูกต้นไม้ที่มีรากยาวไว้บริเวณริมลำน้ำเพื่อยึดตลิ่งไม่ให้พังทลายเมื่อเกิดน้ำหลากในฤดูฝน (ตารางที่ 3)

5.3.4 วางระบบส่งน้ำหรือผันน้ำให้ครอบคลุมพื้นที่ ชุมชนทั้ง 3 พื้นที่ต้องการให้รัฐวางระบบท่อส่งน้ำหรือกระจายน้ำเข้าสู่พื้นที่ทำการเกษตรให้ครอบคลุม โดยชุมชนต้นน้ำควรมีโครงการผันน้ำจากอ่างน้ำป่าไปใช้ในพื้นที่ อ.บ้านหลวง สร้างระบบธนาคารน้ำใต้ดินของชุมชนและครัวเรือน ปรับปรุงระบบส่งน้ำจากคลองระบบเปิดเป็นระบบท่อเพื่อลดการสูญเสียน้ำ สำหรับพื้นที่กลางน้ำ ชุมชนต้องการระบบกระจายน้ำด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ (อ่างแม่แจ่ม อ่างแม่แลง) และต้องการระบบชลประทานระบบท่อส่งน้ำขนาด 10 นิ้ว รวมถึงการขยายคลองส่งน้ำ และลำเหมืองเข้าพื้นที่ทำการเกษตร สำหรับพื้นที่ปลายน้ำชุมชนมีความต้องการเหมือนกับพื้นที่กลางน้ำ แต่มีส่วนที่ต้องการเพิ่มคือควรมีโครงการผันน้ำมเข้าสู่แม่น้ำมอก มีระบบสูบน้ำด้วยไฟฟ้า และการทำสปิลเวย์

(Spillway) หรือทางน้ำล้นเพื่อควบคุมปริมาณน้ำเหนืออ่างหรือเขื่อนให้ไหลลงสู่ลำน้ำสาขา ลำเหมือง หรือคลองส่งน้ำเข้าสู่พื้นที่ทำการเกษตรได้อย่างต่อเนื่อง (ตารางที่ 3)

5.3.5 ขุดลอกลำน้ำหรือแหล่งน้ำที่ตื้นเขิน ความต้องการนี้สอดคล้องกับ ปัญหาแหล่งน้ำตื้นเขินที่กล่าวไปข้างต้น ในทุกพื้นที่ ชุมชนมีความต้องการให้รัฐมีโครงการ ขุดลอกตะกอนในลำน้ำตามธรรมชาติทั้งแม่น้ำสายหลัก และลำน้ำสาขา โดยเฉพาะที่ไหล ผ่านพื้นที่ทำการเกษตรของชุมชน รวมถึงขุดลอกตะกอนในแหล่งกักเก็บน้ำที่สร้างขึ้นด้วย ทั้งนี้เพื่อให้สามารถกักเก็บน้ำในปริมาณที่มากขึ้นและช่วยให้น้ำไหลเวียนได้สะดวก โดยทุก พื้นที่ได้บอกถึงความต้องการที่คล้ายคลึงกันว่า “...ต้องการขุดลอกแหล่งน้ำที่ตื้นเขิน ขุดลอกอ่างกักเก็บน้ำ ขุดลอกลำน้ำยม ห้วย หนอง คลอง บึง ลำห้วยแม่มอก คลองเหมือน ข้างสายหลัก...” (การสนทนากลุ่มพื้นที่กลางน้ำ, 5 ส.ค. 2562) (ตารางที่ 3)

5.3.6 บำรุง รักษา ซ่อมแซมแหล่งกักเก็บน้ำหรือระบบส่งน้ำ ความต้องการนี้ มีส่วนช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของแหล่งกักเก็บน้ำให้มากขึ้น โดยในทุกพื้นที่ให้ความสำคัญ กับการซ่อมแซมอ่างเก็บน้ำเป็นหลัก ในพื้นที่ต้นน้ำต้องการให้รัฐสนับสนุนอุปกรณ์ งบประมาณ เพื่อปรับปรุงซ่อมแซมอ่างเก็บน้ำเดิม (อ่างห้วยบง) สำหรับพื้นที่กลางน้ำ ให้ความสำคัญกับการเสริมอ่างเก็บน้ำให้สูงขึ้น และมีความแข็งแรงมากขึ้น รวมถึงต้องการ ให้ซ่อมแซมท่อส่งน้ำที่ชำรุดด้วย ส่วนพื้นที่ปลายน้ำต้องการให้รัฐสนับสนุนงบประมาณ ในการบำรุงดูแล รักษา ซ่อมแซมสิ่งปลูกสร้างที่ได้รับการถ่ายโอนจากต้นสังกัดให้กับ ท้องถิ่น ดังตัวอย่างข้อความของชุมชน “...ต้องการงบในการซ่อมแซม บำรุงฝาย/ อ่างเก็บน้ำ ...สนับสนุนอุปกรณ์ งบประมาณเพื่อปรับปรุงซ่อมแซมอ่างเก็บน้ำเดิม ... จัดตั้งงบประมาณให้กับท้องถิ่นเพื่อซ่อมแซมสิ่งปลูกสร้างที่ได้รับการถ่ายโอนมาจาก หน่วยงาน...” (การสนทนากลุ่มพื้นที่กลางน้ำ, 2 ส.ค. 2562)

5.3.7 วางโครงสร้างการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ ความต้องการในประเด็นนี้ ถึงแม้จะไม่สอดคล้องโดยตรงกับปัญหาน้ำข้างต้น แต่ความต้องการนี้เป็นกลไกหนึ่ง ที่มีส่วนช่วยบรรเทาและป้องกันความขัดแย้งของคนในชุมชนได้เมื่อต้องเผชิญกับภัยแล้ง ในชุมชนกลางน้ำ โดยต้องการให้รัฐวางโครงสร้างการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ที่ชัดเจน และเป็นทางการ ซึ่งในชุมชนปลายน้ำก็มีความต้องการในประเด็นนี้เช่นเดียวกัน และได้ให้ รายละเอียดเพิ่มเติมว่า ต้องมีการตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำในระดับพื้นที่ เพื่อให้เกิดการเจรจาต่อรอง การใช้น้ำร่วมกันระหว่างหมู่บ้าน ให้มีการบริหารจัดการแบบบูรณาการระหว่างท้องถิ่น

กับชุมชนในการจัดสรรน้ำอย่างเป็นระบบ เช่น การจัดสรรเวลา ปริมาณน้ำให้เหมาะสมกับการทำนา เป็นต้น อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่า ความต้องการในประเด็นนี้ไม่ปรากฏในพื้นที่ชุมชนต้นน้ำ (ตารางที่ 3)

5.3.8 สํารวจน้ำใต้ดินและชุดเจาะบาดาล ความต้องการให้รัฐดำเนินการสำรวจและชุดเจาะบาดาลเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ชุมชนต้องการการสนับสนุนจากรัฐ เพราะสามารถบรรเทาปัญหาความรุนแรงของภัยแล้ง และสภาพภูมิอากาศที่แปรปรวนอย่างมากในสภาวะการณ์ปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า ในทุกพื้นที่ชุมชน (ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ) มีความต้องการให้มีการสำรวจน้ำใต้ดิน และชุดเจาะน้ำบาดาลเพื่อใช้ในครัวเรือน และชุมชน เพื่อบรรเทาปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภค บริโภค รวมถึงการใช้น้ำทำการเกษตร โดยต้องการให้เจาะได้ทั้งในบริเวณที่ตั้งบ้านเรือน และพื้นที่ทำการเกษตร (ตารางที่ 3)

5.3.9 วางหรือซ่อมแซมระบบประปา อย่างที่กล่าวไปแล้วข้างต้น รัฐได้ดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาในมาอย่างต่อเนื่อง ระบบประปาหมู่บ้านก็เป็นระบบการบริหารจัดการน้ำอีกรูปแบบหนึ่ง โดยเฉพาะการจัดการน้ำอุปโภค บริโภคให้กับชุมชน เช่น ประปาบาดาล ประปาจากอ่าง สระเก็บน้ำสาธารณะ ประปาจากแหล่งน้ำธรรมชาติ เป็นต้น ซึ่งระบบเหล่านี้ได้มีการวาง และติดตั้งกระจายอยู่ตามทุกพื้นที่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำมานานกว่า 1 ทศวรรษ ดังนั้นจึงเกิดการชำรุด ทรุดโทรมตามเวลาการใช้งาน ในพื้นที่ต้นน้ำต้องการให้ก่อสร้างระบบประปาภูเขา และขยายให้ครอบคลุมชุมชนมากขึ้นเพื่อให้มีน้ำใช้เพียงพอสำหรับการอุปโภค บริโภค และทำการเกษตร ส่วนพื้นที่กลางน้ำ นอกจากต้องการให้วางระบบประปา โดยการสูบน้ำจากแม่น้ำยม সরบสาธารณะ และบ่อบาดาลแล้ว ยังต้องการให้มีการซ่อมแซมระบบประปาหมู่บ้านเดิมด้วย อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่า ความต้องการเหล่านี้ไม่ปรากฏในพื้นที่ชุมชนปลายน้ำ (ตารางที่ 3)

5.3.10 ปลุกป่าต้นน้ำ และฟื้นฟูระบบนิเวศน์ ความต้องการในประเด็นนี้ ถึงแม้จะไม่ได้แก้ไขปัญหาน้ำในพื้นที่โดยตรง แต่ก็สะท้อนให้เห็นว่าคนในชุมชนคำนึงถึงความยั่งยืนของการจัดการทรัพยากรน้ำ โดยชุมชนต้นน้ำต้องการให้มีโครงการปลูกป่า และฟื้นฟูระบบนิเวศน์ลำน้ำ ส่วนพื้นที่กลางน้ำยังต้องการให้มีการป้องกันการตัดไม้ทำลายป่าในเขตพื้นที่ป่าสงวน ควบคุมการใช้สารเคมีในภาคการเกษตร โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม

ของภาคประชาชน อย่างไรก็ตาม ความต้องการเหล่านี้กลับไม่ปรากฏในพื้นที่ปลายน้ำ (ตารางที่ 3)

5.3.11 ความต้องการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรน้ำ นอกจากความต้องการให้รัฐดำเนินการบริหารจัดการน้ำทั้ง 10 ข้อที่กล่าวไปข้างต้นแล้ว คณะผู้วิจัยยังได้จัดกลุ่มความต้องการจากรัฐที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละพื้นที่ โดยจัดให้อยู่ในกลุ่มความต้องการอื่นๆ มีดังนี้ (ตารางที่ 3)

พื้นที่ต้นน้ำ ได้แก่ ทำฝนเทียมในช่วงฝนทิ้งช่วง กระจายอำนาจให้ชุมชนสามารถจัดการน้ำด้วยตนเอง เพิ่มงบประมาณแก้ไขปัญหาน้ำให้กับท้องถิ่น ติดตามเร่งรัดการสร้างอ่างเก็บน้ำให้เป็นไปตามแผน มีตัวแทนน้ำเป็นกรรมการลุ่มน้ำ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสันตนาการ

พื้นที่กลางน้ำ ได้แก่ ให้มีศูนย์ประสานงานโดยตรงกับหน่วยงาน สทช. แก้ไขปัญหาความทับซ้อนของกฎหมายของหน่วยงานภาครัฐที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ (พรบ.ป่าไม้ พรบ.ที่ดิน) แก้ไขน้ำมีกลิ่นเหม็นและสนิม ลดขั้นตอนการเขียนเสนอขอโครงการสนับสนุนจากภาครัฐ ส่งเสริมการปลูกพืชใช้น้ำน้อย สนับสนุนการทำสระหรือบ่อเลี้ยงปลาในครัวเรือนหรือชุมชน

พื้นที่ปลายน้ำ ได้แก่ โครงการปรับภูมิทัศน์แหล่งน้ำเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สร้างโรงงานผลิตไฟฟ้าจากน้ำในอ่างแม่มอก ให้ความรู้เรื่องทรัพยากรน้ำแก่ประชาชน แก้ไขข้อกฎหมายที่ทับซ้อนระหว่างหน่วยงาน (กรมเจ้าท่า ป่าไม้ สปก.)

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบความต้องการจากรัฐให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาจำแนกตามพื้นที่
ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ

ความต้องการ	ต้นน้ำ	กลางน้ำ	ปลายน้ำ
1. สร้างแหล่งกักเก็บน้ำ	- สร้างแหล่งเก็บกักน้ำ อ่าง ฝาย ระบบส่งน้ำ (เช่น ในต.เชียงม่วน) - ขุดบ่อ สระน้ำ - สาธารณะของชุมชน และครัวเรือนให้ทั่วถึง	- สร้างแหล่งกักเก็บน้ำ เชื่อน อ่าง ฝาย (เช่น บริเวณลำห้วยสาขา) - ขุดสระ และสร้างแก้มลิงแบบปิด	- สร้างแหล่งเก็บน้ำ เช่น เขื่อนขนาดใหญ่บริเวณต้นน้ำยม - สนับสนุนการขุดสระ และบ่อบาดาล
2. สร้างฝาย/ทำนบเพื่อชะลอน้ำ	- สร้างฝายชะลอน้ำ กันลำห้วยสาขาให้ครอบคลุม 1กม./1ฝาย - สร้างฝายระบาย ตะกอน และประตูน้ำ	- สร้างฝายเปิด-ปิด กันลำห้วย ลำน้ำยม ลำห้วยแม่สิน แม่พูน แม่เทน แม่ฮู้ - สร้างฝายดักตะกอน และแก้มลิง	- สร้างฝายทำนบกั้นลำน้ำเพื่อชะลอน้ำ - สร้างอาคารบังคับน้ำ ฝายน้ำล้น ประตูน้ำ เพื่อทดน้ำ
3. สร้างแนว/พนังป้องกันน้ำเซาะตลิ่ง	- สร้างแนว หรือพนังป้องกันน้ำกัดเซาะตลิ่งลำน้ำ	- สร้างพนัง หรือทำนบป้องกันน้ำกัดเซาะตลิ่งลำน้ำ	- สร้างพนังป้องกันน้ำกัดเซาะตลิ่ง เช่น เขื่อนหินป้องกันดินสไลด์ - ปลูกต้นไม้ที่มีรากยาว ยึดตลิ่งริมลำน้ำ
4. วางระบบส่งน้ำ/ผันน้ำให้ครอบคลุมพื้นที่	- วางระบบผันน้ำจาก อ่างเก็บน้ำใช้ในพื้นที่ เช่น น้ำป่าไหลที่ อ.บ่างหลวง - วางระบบกระจายน้ำ เข้าสู่พื้นที่ทำการเกษตร เช่น ท่อส่งน้ำ - วางระบบธนาคารน้ำใต้ดินให้กับชุมชน	- วางระบบผันน้ำ เช่น น้ำจากอ่างแม่แลง - วางระบบกระจายน้ำ ให้ทั่วถึงพื้นที่ทำการเกษตรเช่น ขยาย คลองส่งน้ำ ลำเหมืองชลประทานระบบท่อ	- วางระบบผันน้ำยมเข้าสู่ลำน้ำแม่น้ำยม - วางระบบส่งน้ำให้ครอบคลุมพื้นที่เกษตร เช่น ชลประทานระบบท่อชุดคลองซอย - วางระบบสูบน้ำด้วยไฟฟ้า - การทำสปิลเวย์

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบความต้องการจากรัฐให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาน้ำจําแนกตามพื้นที่
ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ (ต่อ)

ความต้องการ	ต้นน้ำ	กลางน้ำ	ปลายน้ำ
5. ขุดลอกลำน้ำ/ แหล่งน้ำที่ตื้นเขิน	- ขุดลอกตะกอนใน แหล่งกักเก็บน้ำ และ ลำคลองที่ตื้นเขินเช่น อ่างเก็บน้ำ	- ขุดลอกแหล่งกักเก็บ น้ำเช่น อ่างเก็บน้ำ	- ขุดลอกอ่างเก็บน้ำ และลำน้ำ ถ้าเหมือง จากต้นน้ำ-ปลายน้ำ เช่น คลองเหมืองช้าง เป็นต้น
6. ปรับปรุงและ ซ่อมแซมแหล่งกัก เก็บน้ำ/ระบบส่งน้ำ	- สนับสนุนอุปกรณ์ งบประมาณ เพื่อปรับปรุง ซ่อมแซมอ่างเก็บน้ำเดิม (อ่างห้วยยาง)	- ซ่อมแซมฝาย ท่อส่ง น้ำประตูปิด-เปิดน้ำที่ ชำรุด - เสริมความแข็งแรง และความสูงของสันอ่าง เก็บน้ำ	- จัดสรรงบประมาณ ให้กับท้องถิ่นเพื่อใช้ ซ่อมแซมสิ่งปลูกสร้างที่ ได้รับการถ่ายโอนจาก ต้นสังกัด
7. วางโครงสร้าง การบริหารจัดการ น้ำในพื้นที่	ไม่มี	- วางระบบการบริหาร จัดการน้ำที่ชัดเจนและ เป็นทางการ	- จัดสรรการใช้น้ำอย่าง เป็นระบบ เช่น เพิ่ม ขนาดท่อน้ำ กำหนด เวลาปล่อยน้ำ - ตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำเพื่อ เจรจาต่อรองการใช้น้ำ ร่วมกันระหว่างหมู่บ้าน - ส่งเสริมการบูรณา การระหว่างท้องถิ่นกับ ชุมชนในการจัดการน้ำ
8. สำรวจน้ำใต้ดิน และขุดเจาะน้ำ บาดาล	- สำรวจน้ำใต้ดิน และ ขุดเจาะน้ำบาดาลให้กับ ประชาชน	- ขุดเจาะบาดาลเพื่อ ใช้ในการเกษตร และ อุปโภคบริโภค	- สนับสนุนชุมชนให้ มีการขุดเจาะบาดาล ใช้เอง
9. วางระบบน้ำ ประปา	- วางระบบประปาภูเขา - ขยายบริการน้ำ ประปาให้ครอบคลุม	- ซ่อมแซมระบบประปา หมู่บ้าน - ขยายบริการน้ำ ประปาให้ครอบคลุม	ไม่มี

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบความต้องการจากรัฐให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาจำแนกตามพื้นที่
ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ (ต่อ)

ความต้องการ	ต้นน้ำ	กลางน้ำ	ปลายน้ำ
10. ปลุกป่าต้นน้ำ	- จัดทำโครงการปลูกป่าต้นน้ำ - จัดทำโครงการฟื้นฟูระบบนิเวศลุ่มน้ำ	- จัดทำโครงการปลูกป่า - ควบคุมการใช้สารเคมีในภาคเกษตร	ไม่มี
11. ความต้องการอื่นๆ	- จัดทำแผนเยี่ยมเมื่อเกิดช่วงฝนทิ้งช่วง - กระจายอำนาจให้ท้องถิ่นวางแผน และดำเนินการแก้ไขปัญหา - เพิ่มงบประมาณการแก้ไขปัญหาให้ท้องถิ่น (อบต. อบท.) - เร่งรัดการสร้างอ่างเก็บน้ำให้เป็นไปตามแผน - มีตัวแทนน้ำเป็นกรรมการลุ่มน้ำยม - ส่งเสริมให้เกิดแหล่งสันถนาการ	- จัดให้มีศูนย์ประสานงานกับ สทช. ในพื้นที่ - ลดขั้นตอนการเขียนข้อเสนอโครงการ - ส่งเสริมการปลูกป่าไม้เศรษฐกิจ - ส่งเสริมการปลูกพืชใช้น้ำน้อย - สนับสนุนการขุดสระบ่อปลา - แก้ไขปัญหาความทับซ้อนของ พรบ. ป่าไม้ พรบ. ที่ดิน	- จัดทำโครงการปรับภูมิทัศน์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น แม่มอก - จัดทำโครงการผลิตพลังงานไฟฟ้าจากอ่างเก็บน้ำ - ให้ความรู้เรื่องทรัพยากรน้ำแก่ประชาชน - แก้ไขปัญหาความทับซ้อนของขอกฎหมายระหว่างหน่วยงาน

6. สรุปและอภิปรายผล

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบปัญหา และความต้องการของชุมชนในการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม ซึ่งมีความเชื่อว่าชุมชนในพื้นที่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำน่าจะเผชิญกับปัญหา และความต้องการในการจัดการทรัพยากรน้ำแตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากในแต่ละพื้นที่ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกัน ผลการศึกษารูปร่างได้ว่า ชุมชนลุ่มน้ำยมทั้ง 3 พื้นที่ลุ่มน้ำ (ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ) มีปัญหาน้ำที่คล้ายคลึงกัน 6 ปัญหาหลักๆ ได้แก่ 1) ภัยแล้งและการขาดแคลนน้ำ 2) ความขัดแย้งในชุมชนจากการขาดแคลนน้ำ 3) น้ำท่วม และน้ำกัดเซาะตลิ่ง 4) แหล่งน้ำ

ดินเขิน และวัชพืชกีดขวางทางน้ำ 5) น้ำเสีย และสารพิษเจือปนในแหล่งน้ำ และ 6) แหล่งกักเก็บน้ำมีไม่เพียงพอ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณารายละเอียดของปัญหาในแต่ละพื้นที่ก็พบว่า มีความแตกต่างกันในมิติความรุนแรง ความยาวนาน ช่วงเวลาการเกิด และผลกระทบที่มีต่อชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากเงื่อนไขเชิงบริบท เช่น ภูมิประเทศ ลักษณะดิน พื้นที่ป่าอ่างเก็บน้ำ และแหล่งน้ำตามธรรมชาติ เป็นต้นมีส่วนสำคัญที่ทำให้รายละเอียดของปัญหาน้ำมีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างกัน นอกจากนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่ามีปัญหาหนึ่งที่ปรากฏเฉพาะในพื้นที่กลางน้ำและปลายน้ำ แต่พบว่าไม่เกิดขึ้นในพื้นที่ต้นน้ำนั่นคือ “ปัญหาระบบคลองส่งน้ำชำรุดหรือด้อยประสิทธิภาพ”

สำหรับในประเด็นสิ่งที่ต้องการจากรัฐให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาน้ำให้กับชุมชนสรุปได้ว่า ชุมชนทั้ง 3 พื้นที่มีสิ่งที่ต้องการจากรัฐเหมือนกัน 7 ประการหลักๆ ได้แก่ 1) สร้างแหล่งกักเก็บน้ำ 2) สร้างฝาย/ทำนบเพื่อชะลอน้ำ 3) สร้างแนว/พนังป้องกันน้ำเซาะตลิ่ง 4) วางระบบส่งน้ำ/ผันน้ำให้ครอบคลุมพื้นที่ 5) ขุดลอกลำน้ำ/แหล่งน้ำที่ตื้นเขิน 6) ปรับปรุงและซ่อมแซมแหล่งกักเก็บน้ำ/ระบบส่งน้ำ และ 7) สำรวน้ำใต้ดิน และขุดเจาะน้ำบาดาล อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ความต้องการเหล่านี้จะมีความคล้ายคลึงกัน แต่เมื่อพิจารณาเนื้อหาในแต่ละพื้นที่แล้วก็พบว่ามีความแตกต่างกันไปในแง่ของขนาด วิธีการ ขอบเขต และพื้นที่ดำเนินการ นอกจากความต้องการ 7 ประการข้างต้นแล้ว ยังพบว่ามียังอีก 3 ความต้องการที่ปรากฏเฉพาะในบางพื้นที่เท่านั้น ได้แก่ 1) ต้องการให้รัฐพัฒนาระบบจัดการน้ำให้มีประสิทธิภาพ 2) วางระบบน้ำประปา และ 3) ปลูกป่าต้นน้ำ โดยข้อแรกปรากฏเฉพาะในพื้นที่กลางน้ำและปลายน้ำ ส่วนที่เหลืออีก 2 ความต้องการปรากฏเฉพาะในพื้นที่ต้นน้ำและกลางน้ำ แต่ชุมชนปลายน้ำกลับไม่มีความต้องการ

ข้อค้นพบในการศึกษาค้นครั้งนี้มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปราย 3 ประเด็น คือ 1) ความแปรปรวนของภูมิอากาศ (Climate Variability) และบริบททางกายภาพเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ปัญหาน้ำในแต่ละพื้นที่เหมือนหรือต่างกัน 2) พฤติกรรม และความต้องการใช้น้ำที่เพิ่มขึ้นทำให้ปัญหาน้ำมีความซับซ้อนมากขึ้น และ 3) สิ่งที่ชุมชนต้องการจากรัฐมีความแตกต่างกันตามบริบทพื้นที่ และปัญหาน้ำที่เกิดขึ้น ซึ่งแต่ละประเด็นอภิปรายได้ดังนี้

ประเด็นแรกความแปรปรวนของภูมิอากาศและบริบททางกายภาพเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ปัญหาน้ำในแต่ละพื้นที่เหมือนหรือต่างกัน ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าปัญหายากแล้ง และน้ำท่วมเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ (ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ) และมี

แนวโน้มทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากปรากฏการณ์ภาวะโลกร้อน (Global Warming) เอลนีโญ (El-Nino) และ ลานีญา (La-Nina) เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการแปรปรวนของภูมิอากาศทั่วโลกอย่างผิดแปลกไปจากเดิม เกิดภัยธรรมชาติรุนแรงมากขึ้นในหลายพื้นที่รวมถึงประเทศไทยด้วย กล่าวคือ อุณหภูมิของประเทศไทยสูงขึ้นและต่ำลงอย่างผิดปกติ ปริมาณน้ำฝนก็ยังต่ำกว่าและสูงกว่าปกติอีกด้วย (วนิดา สุขสุวรรณ, 2550) จากสถิติ พ.ศ. 2562 ประเทศไทยมีอุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี 28.1 องศาเซลเซียส สูงกว่าที่เคยเกิดขึ้นในรอบ 30 ปี ส่วนปริมาณฝนรวมทั้งปีมี 1,343.4 มิลลิเมตร ซึ่งน้อยกว่าค่าปกติ 244.3 มิลลิเมตร นอกจากนี้ในปีเดียวกัน จ.แพร่ และ จ.สุโขทัย ยังมีอุณหภูมิในเดือนตุลาคม สูงขึ้นทำลายสถิติเดิม คือ 36.9 และ 37.4 ตามลำดับ (กรมอุตุนิยมวิทยา, 2563) ดังนั้น จะเห็นได้ว่าไม่ว่าชุมชนพื้นที่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำก็ล้วนต้องเผชิญกับภัยแล้ง และน้ำท่วมเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ด้วยบริบทเชิงกายภาพที่แตกต่างกันของแต่ละพื้นที่ เช่น ลักษณะภูมิประเทศ พื้นที่ป่าไม้ ความสูง และลักษณะดิน เป็นต้น ชุมชนจึงเผชิญกับความรุนแรง ความยาวนาน และผลกระทบแตกต่างกันไปบ้าง เช่น พื้นที่ต้นน้ำตั้งอยู่สูงกว่าพื้นที่ปลายน้ำ เมื่อเกิดน้ำหลากฉับพลันก็จะรุนแรงมากกว่าแต่ใช้เวลาไม่นาน ในทางกลับกันพื้นที่ปลายน้ำส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มจึงเกิดน้ำท่วมในบริเวณกว้างและยาวนานกว่า เป็นต้น

ประเด็นถัดมาคือ พฤติกรรมและความต้องการใช้น้ำที่เพิ่มขึ้นทำให้ปัญหาน้ำมีความซับซ้อนมากขึ้น นอกจากปัญหาน้ำที่เกิดจากความแปรปรวนของภูมิอากาศและสภาพทางกายภาพที่กล่าวไปข้างต้นแล้ว พฤติกรรมการใช้ปุ๋ยเคมี และสารกำจัดศัตรูพืชในกระบวนการผลิตภาคเกษตรกรรม โดยเฉพาะพื้นที่ต้นน้ำและกลางน้ำ เช่น ข้าว ข้าวโพด ยาสูบ ส้มเขียวหวาน เป็นต้น (องค์การบริหารส่วนตำบลนาพูน, 2563) มีส่วนทำให้สารพิษถูกชะล้างลงในแหล่งน้ำมากขึ้น นอกจากนี้ การทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูลลงในแหล่งน้ำก็สะท้อนถึงพฤติกรรมที่ง่ายและไม่ตระหนักถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้นกับทรัพยากรน้ำ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ปรากฏชัดเจนในชุมชนต้นน้ำและกลางน้ำ สำหรับความต้องการใช้น้ำ นอกจากปริมาณน้ำอุปโภคบริโภคที่ใช้เพิ่มสูงขึ้นตามจำนวนประชากรแล้ว การปลูกพืชแบบเข้มข้นหรือปลูกพืชที่ใช้น้ำมากในพื้นที่กลางน้ำ และปลายน้ำ เช่น ปลูกถั่วเหลือง อ้อย ทำนา (3 ครั้งต่อปี) และปลูกส้มเขียวหวาน เป็นต้น (องค์การบริหารส่วนตำบลนาพูน, 2563; องค์การบริหารส่วนตำบลลง, 2563) ก็เป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้ปัญหาน้ำในลุ่มน้ำยม

มีความซับซ้อนมากขึ้น การอภิปรายในประเด็นนี้ชี้ให้เห็นความสำคัญของมิติการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำยมที่ภาครัฐต้องให้ความสำคัญกับตั้งกลุ่ม และองค์กรผู้ใช้น้ำในระดับลุ่มน้ำ และส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

ประเด็นสุดท้ายสิ่งที่ชุมชนต้องการจากรัฐมีความแตกต่างกันตามบริบทพื้นที่ และปัญหาที่เกิดขึ้น ความน่าสนใจในประเด็นนี้ คือ ในเมื่อทุกพื้นที่ (ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ) เผชิญกับปัญหาน้ำที่คล้ายคลึงกันเกือบทั้งหมด แต่เมื่อถามถึงความต้องการจากรัฐกลับพบว่า มีบางพื้นที่กลับไม่มีความต้องการ ได้แก่ พื้นที่ต้นน้ำไม่มีความต้องการให้รัฐวางโครงสร้างการบริหารจัดการน้ำ ส่วนพื้นที่ปลายน้ำ ไม่มีความต้องการให้รัฐวางระบบประปา และ ปลุกป่าต้นน้ำ ใน 2 ประเด็นแรกเหตุผลที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุด คือ รัฐได้ดำเนินการในเรื่องนั้นได้ดีในระดับหนึ่งแล้ว ซึ่งจะเห็นได้ว่าพื้นที่ต้นน้ำมีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำอย่างเป็นทางการหลายกลุ่มเพื่อทำหน้าที่เสนอขอโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ และบรรเทาปัญหาน้ำท่วม เช่น กลุ่มผู้ใช้น้ำอ่างเก็บน้ำน้ำปี ต.เชียงม่วน อ.เชียงม่วน จ.พะเยา เป็นต้น (กรมชลประทาน, 2552) นอกจากนี้ ในพื้นที่ปลายน้ำชุมชนไม่มีปัญหาขาดแคลนน้ำประปา เพราะมีแหล่งน้ำจากบ่อบาดาล แก้มลิงทะเลหลวง และลำห้วยแม่มอก (การประปาส่วนภูมิภาค สาขาสุโขทัย, 2563; องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุโขทัย, 2559) จากสถิติพบว่าอำเภอกงไกรลาศ มีครัวเรือนประชาชนใช้น้ำประปาส่วนภูมิภาคถึงร้อยละ 99.85 และยังมีประปาหมู่บ้านให้บริการอีกด้วย (เทศบาลตำบลกงไกรลาศ, 2563) จากเหตุผลดังกล่าวอาจทำให้ชุมชนต้นน้ำ และปลายน้ำไม่มีความต้องการให้รัฐดำเนินการจัดการกับปัญหาเหล่านั้น สำหรับประเด็นการปลุกป่าต้นน้ำที่ชุมชนปลายน้ำไม่มีความต้องการ อาจเนื่องมาจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำ มีประชากรอยู่อย่างหนาแน่น และพื้นที่เหมาะกับการทำการเกษตร ดังนั้นกิจกรรมปลุกป่าต้นน้ำจึงไม่เหมาะสมกับสภาพกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนปลายน้ำ การอภิปรายในประเด็นนี้ชี้ให้เห็นความสำคัญของแนวคิดภูมิสังคมลุ่มน้ำ (Geo-social Concept) ที่รัฐนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดทำแผนแม่บท และยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำทั้ง 22 ลุ่มน้ำในปัจจุบัน ซึ่งรวมถึงลุ่มน้ำยมด้วย (ศูนย์ป้องกันวิกฤตน้ำ กรมทรัพยากรน้ำ, 2563)

7. ข้อเสนอแนะ

1. ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำเผชิญกับปัญหาน้ำที่คล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะปัญหากล้วยแล้งและน้ำท่วม ซึ่งมีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้น ดังนั้นหน่วยงานจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม นอกจากจะต้องเตรียมการหรือจัดทำโครงการเพื่อรับมือกับวิกฤตกล้วยแล้งและน้ำท่วมให้ทันกับสถานการณ์แล้ว การบริหารจัดการเพื่อป้องกันน้ำท่วมและจัดสรรน้ำให้เพียงพอกับความต้องการ ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบอย่างสมดุลย์ เช่น การสร้างอ่างเก็บน้ำ การวางระบบส่งน้ำ/ผันน้ำหรือกระจาย เป็นต้น

2. ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาน้ำที่มีความซับซ้อนมากขึ้น เช่น ความขัดแย้งในชุมชน น้ำเสีย และมีสารพิษ เป็นต้น ซึ่งเกิดจากพฤติกรรมของมนุษย์ ดังนั้นเพื่อป้องกันปัญหาในอนาคตและการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้าใจ ความตระหนัก และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม รวมถึงส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ

3. ผลการศึกษาพบว่า สิ่งที่ชุมชนต้องการจากรัฐมีทั้งคล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ซึ่งเงื่อนไขโครงสร้างพื้นฐานชุมชน และบริบทเฉพาะของแต่ละชุมชนมีส่วนสำคัญที่ทำให้ความต้องการแตกต่างกัน ดังนั้นเพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน รัฐควรวิเคราะห์และทำความเข้าใจโครงสร้างพื้นฐานลุ่มน้ำเดิมที่มีอยู่แล้ว รวมถึงสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนในสภาพปัจจุบัน ก่อนการวางแผนงานและดำเนินโครงการจัดการทรัพยากรน้ำ

8. เอกสารอ้างอิง

กรมชลประทาน. (2552). **โครงการพัฒนาแหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.**

สืบค้นเมื่อ 28 เมษายน 2563, จาก <http://rid.go.th/royalproject>

กรมทรัพยากรธรณี. (2549). **การจำแนกเขตและแนวทางการบริหารจัดการ.** ธรณีวิทยาและทรัพยากรธรณี จังหวัดพะเยา.

กรมทรัพยากรธรณี. (2551). **การจำแนกเขตเพื่อการจัดการด้านธรณีวิทยา และทรัพยากรธรณี จังหวัดสุโขทัย.**

กรมทรัพยากรธรณี กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรมธรณีวิทยา. (2556).

โครงการจัดทำข้อมูลพื้นที่เสี่ยงภัยระดับชุมชน ตำบลตำผามอก อำเภอลอง จังหวัดแพร่.

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรมอุตุนิยมวิทยา. (2563). **สรุปสภาวะ**

อากาศทั่วไปในรอบปี พ.ศ. 2562. สืบค้นเมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2563, จาก https://www.tmd.go.th/programs/uploads/yearlySummary/yearly_2562_th.pdf

กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัดสุโขทัย. (2563). **สภาพทั่วไป.** สืบค้นเมื่อ 23 เมษายน 2563, จาก <http://sukhothai.go.th/sukhothai/index.php/th/>.

การประชาสัมพันธ์ภูมิภาคสุโขทัย. (2563). **ตรวจเยี่ยมประปาทะเลหลวงสุโขทัย.** สืบค้นเมื่อ 16 พฤษภาคม 2563, จาก <http://sukhothaipao.go.th>

ข่าวช่องเจ็ดออนไลน์. (2562). **เตือน ลุ่มน้ำยม-น่าน 20-23 ส.ค. ระวังน้ำท่วมฉับพลัน.** สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2563, จาก <https://news.ch7.com/detail/358777>

ข่าวช่องเจ็ดออนไลน์. (2562). **วิกฤตแม่น้ำยม จ.พิจิตร แห้งขอด ชาวนาเร่งสูบน้ำบาดาลหล่อเลี้ยงข้าวนาปรัง.** สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2563, จาก <https://news.ch7.com/detail/380964>

เทศบาลตำบลกงไกรลาศ. (2563). **สภาพทั่วไป.** สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2563, จาก <http://kongkrais.go.th>

เทศบาลตำบลกลางดง. (2563). **ข้อมูลหน่วยงาน.** สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2563, จาก <http://klangdong.go.th>

เทศบาลตำบลเชียงม่วน. (2563). **ข้อมูลหน่วยงาน.** สืบค้นเมื่อ 2 พฤษภาคม 2563, จาก <http://ts-local.com>

ประชาชาติธุรกิจออนไลน์. (2563). **ลุยแก้วิกฤต “น้ำท่วม-แล้ง” สุโขทัย เร่งผันน้ำจากแม่น้ำยมลงแม่น้ำน่าน.** สืบค้นเมื่อ 2 พฤษภาคม 2563, จาก <https://www.prachachat.net/local-economy/news-424401>.

วนิดา สุขสุวรรณ. (2550). **สภาวะโลกร้อนกับการผันแปรภูมิอากาศในประเทศไทย.** สืบค้นเมื่อ 29 เมษายน 2563, จาก https://tmd.go.th/info/globalwarming_climatechange.pdf

ศูนย์ข้อมูลข่าวสารสำนักงานจังหวัดแพร่. (2559). **แผนพัฒนาจังหวัดแพร่ (พ.ศ. 2561-2564).**

สำนักงานจังหวัดแพร่.

ศูนย์ป้องกันวิกฤตน้ำ กรมทรัพยากรน้ำ. (2563). **ลุ่มน้ำยม.** สืบค้นเมื่อ 12 พฤษภาคม

2563, จาก <http://mekhala.dwr.go.th/knowledge-basin-yom.php>

สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน). (2555). **การดำเนินการ**

ด้านการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลโครงการพัฒนาระบบคลังข้อมูล

25 ลุ่มน้ำ และแบบจำลองน้ำท่วมน้ำแล้ง. บริษัท แอสติคอน คอร์ปอเรชั่น จำกัด.

สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 9. (2563). **ข้อมูลเกี่ยวกับสำนักงาน.** สืบค้นเมื่อ 12 พฤษภาคม

2563, จาก <http://water.dwr.go.th/wro9/index.php/th/>

องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุโขทัย. (2563). **สภาพภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม และสังคม.**

สืบค้นเมื่อ 13 พฤษภาคม 2563, จาก <http://sukhothaipao.go.th>

องค์การบริหารส่วนตำบลกง. (2563). **ข้อมูลทั่วไป.** สืบค้นเมื่อ 13 พฤษภาคม 2563,

จาก <http://www.kong-sao.go.th/content/information>

องค์การบริหารส่วนตำบลตำผามอก. (2563). **ข้อมูลทั่วไป.** สืบค้นเมื่อ 13 พฤษภาคม

2563, จาก <http://tapamok.go.th>

องค์การบริหารส่วนตำบลนาพูน. (2563). **ข้อมูลทั่วไป.** สืบค้นเมื่อ 13 พฤษภาคม 2563,

จาก <https://www.napoon.go.th/condition1.php>

Feminism for students in Hong Kong through Literature

Chi-sum Garfield LAU¹

Abstract

While modern societies often stress on equality and fairness, and it is also an undeniable fact that more women are getting important positions in various job sectors, women may actually be losing their grounds because of numerous established and deep-seated biased ideas against them. As gender perceptions are often ideologically constructed, many young students are unaware of the urgency or need to change the current situation. Consequently, this gives rise to their ignorance or even resistance as educators introduce the topic of feminism or gender criticism to them. Just like literature, gender concepts cannot be understood adequately in isolation from the study of the cultural environment in which they developed. Owing to this common trait shared by gender studies and literature, the approach of introducing feminist concerns alongside the study of literature is adopted.

Keywords: Teaching in Hong Kong, Tertiary education, Gender criticisms, Feminism, Literature

¹ The Open University of Hong Kong
E-mail: cslau@ouhk.edu.hk

1. Introduction

In 2017, Mrs. Carrie Lam Cheng Yuet-ngor became the 4th Chief Executive of Hong Kong. While it is ideally hoped that this first female leader could use her power and position effectively in improving the advancement of women, it is also important for educators to prevent the presentation of dangerous and unrealistic beliefs to students that women would eventually gain better social status as a result of having a female political leader. To make the problem worse, the curriculum of sex education in Hong Kong is still under-developed. Raees Begum Baig, who works as assistant professor at The Chinese University of Hong Kong's Department of Social Work, points out how sex education in Hong Kong has wrongly been misunderstood as educating students on reproduction. She comments that “the lack of sex education is to blame for the long-held societal expectation that women should have more family duties than men” (Ng, 2018).

In her research on teaching feminist writings to students of the 21st century, Sonya Andermahr points out the challenges faced by educators. She says, “the existence of a political women's movement is no longer part of students' experience; indeed, the women's liberation movement came to an end before the current generation of students was even born” (Andermahr, 2012: 13). This quote has partly explained why so many students are so insensitive and even ignorant towards issues related to gender problems in today's world.

As commented by the Sustainable Development Goals Report of the United Nations in 2018, women's “representation in national parliaments at 23.7% is still far from parity” (United Nations, 2018). Apart from the limited political rights of women around the globe, many women are still facing the infringement of their fundamental human rights. History books may have recorded that in the Middle Ages, “wives were required to wear chastity belts

for which only their husbands held the keys” (Praver, 2006: 17). While it would be easy to conclude how women in the past were treated as their husbands’ properties, it is shocking to learn that a married woman from a developed country in the 21st century is still subjected to a similar treatment. In 2003, a British woman wore a chastity belt and triggered a metal detector alarm at Athens airport. She explained that her husband “had forced her to don the medieval device to ensure she indulged in no extramarital sexcapades during a brief visit to Greece” (York, 2004). This inconceivable incident allows us to reconsider the actual progress of women’s advancement in the 21st century.

2. Objectives

Facing the insensitivity of young students and the conservative nature of sex education in the Chinese setting that views sex as a taboo topic, it is the main objective of this paper to discuss the possible methods and foreseeable challenges in teaching feminism to university students in Hong Kong. As gender studies is an interdisciplinary academic field, and the reading of literature provides students with scenarios regarding how men and women think, behave or live under the corresponding socio-cultural backgrounds, introducing feminism to students alongside the study of literature assists the stimulation of critical thinking while moderating their resistance against the topic. Within a fictional framework, the allegorical nature of literary works as reflections of some of the major concerns over gender emphasizes the gendering of real-life experience in our world.

3. Materials and Methods

In discussing the pedagogy of teaching feminism, Esther Sánchez-Pardo points out that “What constitutes a classroom as a learning opportunity is shared responsibility for the generation of excitement” (Sánchez-Pardo, 2017: 73). In order to obtain an overview regarding students’ perception, and to encourage them to brainstorm over the topic, students are given the responsibility to answer some very simple questions before introducing the subject matter to them:

Table 1: Questions given to students at the beginning of the class

Questions	
1.	Do you think we need to achieve gender equality? ☐ Yes / ☐ No
2.	Have we already achieved gender equality in Hong Kong nowadays? ☐ Yes → go to Question 3 / ☐ No → go to Question 4
3.	Provide two examples to support your answer.
4.	State areas that require “improvement” in terms of gender equality.

In the target group, around half of the students think that there is no need to do further on gender equality. However, not many of them could provide really convincing examples in supporting the argument. For many students, the answers could be something rather general or even superficial. Answers such as “Mrs. Carrie Lam Cheng Yuet-ngor has become the Chief Executive of Hong Kong and women could also become political leaders in many parts of the world” would be mentioned. Obviously the students pay no little attention to the fact that the name “Mrs. Carrie Lam Cheng Yuet-ngor” is an indication of how in both traditional Chinese and Western patriarchal circumstances, a married woman could seldom achieve

autonomy, not even in retaining her own maiden and family names without adding her spouse's surname.

The perception towards gender is often ideologically constructed. Other than the deep-rooted legacy of Confucian beliefs that emphasize the domesticity of women, the backward state of institutional policy is responsible for the ignorance of our youngsters. The following case shows one of the examples. As reported by the *South China Morning Post* in 2016, Hong Kong government refused to promote United Nations' International Day of the Girl. It is reported that the government "does not consider it necessary to actively support the international event on October 11 because it already educates school pupils about girls' empowerment" (Blundy, 2016). It is not the intention of this paper to comment on the inadequacy of institutional policy. Rather, this paper provides a suggestion on what educators at the tertiary level could do in raising students' concerns towards some of the very serious gender problems in our society.

To make students understand that some historical and cultural issues regarding gender have never been solved, a short story that enables students to compare the gender concepts nowadays with that of a preceding generation has been selected. The 1960 short story written by the Nobel Prize laureate Doris Lessing (1919-2013), "Our Friend Judith", is chosen as an example to demonstrate to the students how the question of gender remains noticeable in our world today. In investigating how the short stories of Doris Lessing explore the progress of feminist movements, Suzuko Mamoto explains that "The 1960s is generally said to be one of the most dramatic decades in modern history in terms of patterns of liberated sexual mores, sexual assertiveness and sexual orientation" (Mamoto, 2009: 1012-1013). In contrasting the situations faced by the protagonist in "Our Friend Judith" and women in our society, it is hoped that students could

critically evaluate whether we are approaching or turning back from the gender-equal utopia.

4. Results and Discussion

As the study of literature requires critical analysis and interpretation with reference to the specific socio-cultural backgrounds, selected examples from Doris Lessing's short story "Our Friend Judith" that center around the concerns of gender will be chosen for class discussion. The historical significance of these examples will be elaborated to students at different points. They will also be related to the contexts of China or Hong Kong to show to the students that the problem is both historical and contemporary, and shall affect our future. This paper includes the demonstration of two textual examples selected for further discussion with students, through which the situation of using this comparative approach in contrast with a more traditional approach without linking up the text with the local context will be exemplified.

4.1 The Notion of Spinster in Different Contexts

In "Our Friend Judith", the opening is marked by the tension between the protagonist Judith as a woman who has chosen to stay single and the societal expectation that pressurizes women to marriage. Specifically, the story begins with a discussion that labels Judith as "a typical English spinster" (Lessing, 2005: 179). In the English context, it is clear that the term "spinster" carries derogatory meaning. This term thus reflects how English is actually a sexist language. Linking this term to the cultural context, it is not difficult to see how the society has been imposing constraints on unmarried women, as if marriage is a crucial part of their lives, or essential for a fruitful womanhood. When a more traditional teaching approach is to be adopted, the teacher may link up this idea with theories on the relationship

between marriage and gift exchange. For example, Gayle Rubin (1949-) suggests how patriarchy devalues women as their values lie in their abilities or potentials of getting a man. It has been stated by Rubin that “To enter into a gift exchange as a partner, one must have something to give. If women are for men to dispose of, they are in no position to give themselves away” (Rubin, 1975: 175). Hence, for women being considered as having values, such values must also be derived in relation to men.

The traditional approach has the shortcoming of not being able to make students understand relevant issues in the contemporary world. They know that in societies that are more developed, most of the women could decide on their marriage. These women could often have choices other than marriage as well. Students often fail to see how some of the established traditions are still hindering women’s autonomy in our world.

To tackle this problem, class discussion could stimulate students’ awareness towards the corresponding terms of “spinster” and “bachelor” in local culture. In Hong Kong, Cantonese is the major language spoken by students who are ethnically Chinese. To illustrate the progress of our society, the teacher could point out the corresponding terms used in the past and at present:

Table 2: Corresponding terms of “Spinster” used in the past and at present

“Spinster”	
Past	Present
• 老姑婆 (old aunt / old maid) • 賣剩蔗 (leftover cane) • 蘿底橙 (orange at the bottom of the basket) • 攝灶罅 (wedged in the stove’s crack)	• 剩女 (leftover woman)

Table 3: Corresponding terms of “Bachelor” used in the past and at present

“Bachelor”	
Past	Present
鑽石王老五 (diamond bachelor)	光棍 (lonely pole)

There occurs an interesting observation that all the terms used in referring to unmarried women, both in the past and at present, are derogatory in nature. Meanwhile, a very positive term that was used in the past to describe unmarried men has gradually been replaced by a derogatory term at present. Students are then urged to evaluate the cultural and ideological significance behind the local terms that are associated with leftover women or women whom nobody wants. While it is not a must for women to get married nowadays, it is undeniable that women are still encouraged to get married. In other words, there exists a cultural ideology that it is better to be married. It is important to show to the students regarding the efforts made by the pioneers of feminist ideology in the past.

4.2 Infusing Historical Concepts in the Classroom

Due to the patriarchal mindset of treating marriage as women’s sole career, there existed the tradition of abandoning unmarriageable daughters in Europe. Margaret Walters depicts how these women would be sent to convents (Walters, 2005). She adds that “For some, this must have felt like life imprisonment; but for others, conventual quiet seems to have facilitated genuine fulfilment: it allowed some women to develop a talent for organization, and some were able to read and think” (Walters, 2005). Giving women an alternative to marriage and an extraordinary life experience not being subjected to patriarchal decisions was also suggested by Mary Astell (1666-1731). In her masterpiece *A Serious Proposal to the Ladies, for the Advancement of Their True and Greatest Interest* (1694), Mary

Astell provides an outline on the establishment of a secular convent for women. She persuaded women to consider the cheerful experience of living in this secular convent by saying “Happy Retreat! Which will be the introducing you into such a *Paradise* as your mother Eve forfeited, where you shall feast on Pleasures” (Astell, 2002: 74). The convent is where women could live outside a system of male domination. Although this idea from Mary Astell was seen as pioneering and even revolutionary during her time, students in Hong Kong would find it hard to picture how this could be understood as an important progress in gender advancement. Living in Hong Kong where both genders could receive education freely, it would not be easy to imagine that our society is actually moving backward to patriarchy.

To allow students to reconsider the notion that it is often perceived as a good thing for a girl to be married to a man of good fortune, it is possible to demonstrate how the patriarchal control of economy affects women’s rights. When the comparative approach is adopted in the classroom, relevant concepts of establishing secular convent in the Chinese context and the resistance faced by the Chinese women in those days can further be explored. This discussion topic has several functions. Other than enabling students to comprehend issues related to Chinese feminism in the past, they could also reconsider the view towards marriage nowadays. This part of the teaching could begin with the appearance of secular convent in China in late Ming and early Qing dynasty. At that time, some Chinese women started to realize the oppression that they face. In her analysis on the earlier perspectives on women’s status in China, Li Yu-ning remarks that “The oppression suffered by Chinese women in premodern China was largely by men for the advantage of men” (Li, 1992: xvi). More Chinese women were determined to reject arranged marriage under patriarchy. Understanding well that the historical defeat of women lies in the patriarchal control of economy, these women

decided to live together and became financially independent through engaging in the breeding of silkworms. Later, when the sericulture industry collapsed in early Republican China, some of those women came to Hong Kong and worked as maids in big families. When married Chinese women had the tradition of wearing their hair in buns, these new and independent women also wore their hair in buns to show their determination of giving up marriage. In short, they have chosen to marry to themselves.

To further arouse students' awareness towards the notion of spinster in our world, the persistence existence of urging women to get married must be highlighted. Education may have little effect in changing's people perception towards this concept. For instance, it is a shocking fact that the idea of finishing schools revives in China in the 21st century. The history of finishing schools can be traced back to the later part of the 18th century, when private schools for girls from middle-class families flourished in Europe. Unlike modern education that stresses upon whole-person development, these finishing schools focused on equipping their students with good social etiquette and domestic managerial skills. It is obvious that these schools have one single aim, to make their graduates having higher chances of marrying well. In June 2018, *The Washington Post* reports that "Zhenjiang College and the All-China Women's Federation have been teaching female students how to dress, pour tea and sit" (Rauhala, 2018). The report also states the goals and details of the course:

The class, offered only to female students, aims to develop "wise", "sunny" and "perfect" women, where wisdom comes from studying Chinese history and culture, sunniness from oil painting and etiquette classes, and perfection from the application of (never too much) makeup" (Rauhala, 2018).

The reporter is for the point of view that declining birth rate in China led to the revival of conventional division of labor, with men as breadwinners and women as wives and mothers. Such an attempt to revive traditional gender roles actually limits the choices available for both men and women.

4.3 Fashion and Women

To further arouse students' interests regarding the topic on gender, the second textual example from Doris Lessing's story which could be used for analysis is the relationship between fashion and women. In other words, how women are being judged by means of their clothing and how the marital status of women may also affect their choice of outfits. In the story, a married woman named Betty has been given a Dior dress. She thinks that this dress does not suit her because of her identity. That she has emphasized the dress not being suitable for "a woman with three children and a talent for cooking" implies the conflict between the traditional roles of women as caretakers and the autonomy of females as individuals with full control over their own bodies (Lessing, 2005: 180). While Betty does not consider herself as having the right build for the dress, Judith looks gorgeous in this dress. Although Judith also knows her charm, she has decided to stay true to her character by returning to her "shapeless skirt and blouse" (Lessing, 2005: 180). What Judith has chosen would not highlight her female figure or feminine beauty. The shapeless design is a counteraction to the traditional image of women under male gaze. It form contrasts with the design from the older generations that emphasize the waistline and hence the power of reproduction. The Australian sociologist Peter Corrigan, summarizes how fashion could unite or separate various groups of people in the society:

Fashion represents nothing more than one of the many forms of life by the aid of which we seek to combine in uniform spheres of activity the tendency towards social equalization with the desire for individual differentiation and change (Taylor, 2004: 45).

In connecting how the choice of fashion in our daily life could be related to the textual scenario and gender criticism, students could be asked to express whether they are aware of the code of fashion that may have put a label on us.

To consolidate students' knowledge in this aspect, a brief history on the progress made in terms of women's choice of clothing can be introduced to students. The story of Doris Lessing was written in the generation when feminist movements evolved women in many aspects of their lives. For example, in the 1960s, trousers were no longer exclusive for outdoor work:

The early 1960s gave birth to drapeline jeans and capri pants. Traditionally, trousers had been viewed by western society as masculine, but by the early 1960s, it had become acceptable for women to wear them every day. (Singh, 2017)

Still, they were forbidden in the workplace. In the 1970s, office ladies could finally wear pants and heeled boots. Despite all these attempts to make women being men's equals, the biggest obstacle to women's liberty in terms of their choice of fashion is the established convention. In 2010, a female secondary school teacher in Hong Kong sued the school principal and the school where she used to teach for humiliating her publicly because of her choice of wearing pants to work (Chiu, 2010). In the 21st century, it happens that school principals still expect female teachers to wear dresses or skirts, an obvious sign of ignoring gender equality and putting the professionalism of female teachers aside.

Terre Des Femmes is a human rights organization from Swiss that focuses primarily on gender equality and feminism. In 2015, the organization created an ad campaign called “Don’t judge a woman’s worth by the clothes”. The campaign has successfully aroused worldwide attention towards the stereotypical associations that people have towards women and their choice of outfits. For instance, the lengths of her skirts, the height of her collar and high heels are also being labeled as indicator of her personality. The major problems are not only related to the untruthful representations of women, but women as passive objects being placed on a scale, not having freedom or their own sense of uniqueness. This very sad observation shows us that the world is not making sufficient progress in terms of women’s rights and gender equality. In comparing women nowadays with Doris Lessing’s depiction decades ago, the only difference is that Betty in the story gives herself the label as a married woman and a mother, thus not suitable for a particular type of clothing, while women in our world theoretically could dress in any way that they like, but subjected to harsh comments and criticisms.

Two major problems regarding the young students are that they have very little idea on the urgency of the matter and they have deeply been influenced by many established concepts and ideas. They are unable to see the need to make changes or at least, to stop the harmful rituals from spreading out further. In the following, I would use a vulgar example to demonstrate to the students regarding the problem of viewing women’s bodies under male gaze and the significance behind.

The term “career line” in Asian culture originates from palmistry or palm reading. It is a type of belief to learn a person’s personalities, fortune and even future by analyzing the lines on the hands. However, in the recent decade, this term has been used in Hong Kong in referring to women’s

cleavage. Aligning a woman's "career line" with her cleavage is an obvious indication of focusing only on women's physical aspects, rather than their real abilities. The wide usage of this sexist term in local newspapers shows that the problem of gender discrimination has actually been worsened. Fortunately, The Women's Foundation has a campaign called "My real career line". The campaign urges for concerns towards the problematic usage of the term and attention towards women's various potentials.

5. Conclusion

To sum up, no matter how little one could do, it is still crucial for educators to introduce the major arguments and historical events related to feminists from both the East and the West to our students. Through analyzing Doris Lessing's story "Our Friend Judith" critically, we hope that students could apply what they have read and learnt in both local and global contexts, so as to evaluate whether we are making real advancement, and what are the challenges and problems that we are going to face in the future.

It is also hoped that a more systematic quantitative research in finding out the actual perceptions of the students towards the topic can be carried out. To give students a more complete representation of gender issues, contemporary concerns towards the changing concepts of masculinity or men's roles, such as the topic of stay-at-home dads, should also be introduced and taken into consideration.

6. References

- Andermahr, Sonya. (2012). "Gender and the Student Experience: Teaching Feminist Writing in the Post-Feminist Classroom". *Teaching Gender*. Ed. Alice Ferrebe and Fiona Tolan. Hampshire: Palgrave Macmillan. 12-30.
- Astell, Mary. (2002). *A Serious Proposal to the Ladies*. Ed. Patricia Springborg. New York: Broadview Press.
- Blundy, Rachel. (2016). "Hong Kong's young women still facing gender inequality as world marks United Nations' International Day of the Girl". *South China Morning Post*. Retrieved from <https://www.scmp.com/news/hong-kong/education-community/article/2026796/hong-kongs-young-women-still-facing-gender>
- Chiu, Austin. (2010). "Teacher sues over school dress code and being singled out at assembly". *South China Morning Post*. Retrieved from <https://www.scmp.com/article/714923/teacher-sues-over-school-dress-code-and-being-singled-out-assembly>
- Lessing, Doris. (2005). "Our Friend Judith". *The Norton Introduction to Literature*. Eds. Alison Booth, Jerome J. Paul and Beaty Hunter. Shorter 9th edition. New York: W. W. Norton & Company. 179-191.
- Li, Yu-ning. (1992). *Chinese Women Through Chinese Eyes*. Oxon: Routledge.
- Mamoto, Suzuko (2009). Doris Lessing: A Review of Four Key Short Stories from the 1960s. *Fukuoka University review of Literature and Humanities* 40(4). 1011-1035.
- Ng, Yupina. (2018). What Hong Kong can do to help women in work. *South China Morning Post*. Retrieved from <https://www.scmp.com/news/hong-kong/community/article/2135491/what-hong-kong-can-do-help-women-work>
- Praver, Francis Cohen. (2006). *Daring Wives: Insight Into Women's Desires for Extramarital Affairs*. London: Praeger.

- Rauhala, Emily. (2018). 'Hold in your belly ... legs together': Chinese College teaches female students to be 'perfect'. *The Washington Post*. Retrieved from https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/hold-in-your-belly--legs-together-chinese-college-teaches-female-students-to-be-perfect/2018/06/25/c0e1205e-6a21-11e8-bbc5-dc9f3634fa0a_story.html
- Rubin, Gayle. (1975) The Traffic in Women: Notes on the 'Political Economy' of Sex. *Toward an Anthology of Women*. Ed. Rayna R. Reiter. New York: Monthly Review. 157-210.
- Sánchez-Pardo, Esther. (2017) 'It is a hell of responsibility to be yourself': troubling the personal and the political in feminist pedagogy. *Teaching Gender: Feminist Pedagogy and Responsibility in Times of Political Crisis*. Ed. Beatriz Revelles-Benavente and Ana M. González Ramos. Oxon: Routledge. 64-80.
- Singh, Namanpal. (2017). Fashion History: 1960s. *Medium*. Retrieved from <https://medium.com/@namanpalsingh/fashion-history-1960s-bdd87361c505>
- Taylor, Lou. (2004). *Establishing Dress History*. Manchester: Manchester University Press.
- United Nations. (2018). *Sustainable Development Goals*. Retrieved from <https://www.un.org/sustainabledevelopment>
- Walters, Margaret. (2005). *Feminism: A Very Short Introduction*. Oxford: OUP. Retrieved from https://books.google.com.hk/books/about/Feminism_A_Very_Short_Introduction.html?id=PCwdyaLCbXoC&redir_esc=y
- York, Vickie. (2004). Gal's Chastity Belt Triggers Airport Metal Detector. *Weekly World News*. Retrieved from www.weeklyworldnews.com

การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT
เพื่อส่งเสริมความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบ
สำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

The Developing a Project Learning Pattern Using ICT to
Promote Cognitive Ability Education System for Students,
Faculty of Education Phetchabun Rajabhat University

สรวงพร กุศลส่ง (Srourngporn Kusolsong)¹

ฐิติโชติ กุศลส่ง (Thitichot Kusolsong)²

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT สำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ 2) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ 3) เพื่อประเมินความพึงพอใจการใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT สำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ รูปแบบการวิจัยประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT และความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบ 2. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการเรียนรู้ และจัดทำคู่มือการใช้รูปแบบการเรียนรู้ 3. ทดลองใช้และผลการใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT และใช้แบบแผนการวิจัย

¹ รองศาสตราจารย์ / สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

Associate Professor / Early Childhood Education Faculty of Education Phetchabun Rajabhat University
E-mail : Hometoy@hotmail.com

² อาจารย์พิเศษ / สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

Special Teacher / Early Childhood Education Faculty of Education Phetchabun Rajabhat University

แบบ One-Group Pretest-Posttest Design กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษา สาขาวิชาการศึกษาดุริยางค์ ชั้นปีที่ 5 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ โดยการสุ่มอย่างง่าย จำนวน 30 คน 4. การประเมินความพึงพอใจการใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ โดยใช้การประเมินปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต ใช้สถิติทดสอบค่า t (t-test) และค่าร้อยละผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการพัฒนาการเรียนรู้ที่พัฒนามี 6 องค์ประกอบคือ หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหา กระบวนการสอน สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล มีขั้นตอนของรูปแบบที่พัฒนาขึ้น 7 ขั้นตอน (ESPPSDR Model) ดังนี้ ขั้นสำรวจการเรียนรู้ ขั้นการคิดกำหนดเลือกเรื่อง ขั้นวางแผนและวิเคราะห์โครงการ ขั้นปฏิบัติ ภาคสนาม ขั้นสรุปการเรียนรู้ ขั้นนำเสนอผลการเรียนรู้ และขั้นสะท้อนคิด พบว่ารูปแบบมีความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.80$,SD =0.45) 2) ผลเปรียบเทียบความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบของนักศึกษาด้วยรูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT พบว่ามีความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ3) ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.17$,SD =0.48)

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ, ICT, ความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบ, นักศึกษาคณะครุศาสตร์

Abstract

The main purposes of this study were: 1) to develop a project-based learning model using ICT for Phetchabun Rajabhat University Faculty of Education's students; 2) to compare the systematic thinking ability of Phetchabun Rajabhat University Faculty of Education's students; and 3) to assess the Phetchabun Rajabhat University Faculty of Education's student's satisfaction of using the project learning model by using ICT. This research consisted of 4 steps as follows. Step 1 was to study of basic information about project-based learning model using ICT and abilities to systems thinking. Step 2 was to create and check the quality of the learning management model and prepare a manual form of learning. Step 3 was to trial results of the study and management style learning projects using ICT as a research base using conventional One-Group Pretest-Posttest Design. Selected through random sampling method, the sample included 30 fifth-year students from Department Of Early Childhood, Faculty of Education, Phetchabun Rajabhat University. Step 4 was to assess the satisfaction of the use of project-based learning management model using ICT of Phetchabun Rajabhat University Faculty of Education's students by using inputs, processes, and outputs. The statistical formula were t-test and percentage. The findings of this research were as follows. 1) The learning management model had 6 component, including Principle, Objective, Content, Teaching Process, Media and Learning Measurement, and Evaluation and there were 7 developed steps (ESPPSDR Model) which were Learning Survey, Subject Selection, Planning and Analysis, Field Practice, Learning Summary, Learning Outcome, and Reflection. It was found that the format was at the highest level of appropriatness ($\bar{x}=4.80, SD=0.45$). 2) The results of the comparison of the systematic thinking ability of the students by the project learning

model by using ICT showed that the systematic thinking ability increased with statistical significance at the level of .05. 3) The result of satisfaction assessment using the project learning model by using ICT was at a high level ($\bar{x} = 4.17$, $SD = 0.48$)

Keywords: Project Based Learning, ICT, Systems Thinking, Students, Faculty of Education

1. บทนำ

การศึกษาเป็นกลไกสำคัญของสังคมในการพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพตามศักยภาพที่มีอยู่ภายในตนเอง ตลอดจนเป็นปัจจัยขับเคลื่อนความเป็นไปได้ในการพัฒนาด้านอื่น ๆ อย่างไม่รู้จบ แต่จากระบบการศึกษาไทยที่ผ่านมาพบว่าการศึกษาไทยยังอยู่ในระบบที่เน้นความสำคัญของการท่องจำ ยึดเนื้อหาเป็นศูนย์กลาง คนเก่งที่สุดคือคนที่จำเนื้อหาสาระได้มากที่สุด จนละเลยและมองข้ามการพัฒนาความสามารถด้านการคิด ซึ่งจัดว่าเป็นระบบการศึกษาที่สกัดกั้นพัฒนาการด้านการคิดของเด็ก ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา อันเนื่องมาจากผู้เรียนไม่สามารถนำข้อมูล ความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ได้จริงในสภาพอื่นที่แตกต่างออกไปให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและสลับซับซ้อนมากขึ้นได้ ไม่รู้วิธีการคิดที่ถูกต้อง ไม่รู้การปรับใช้ได้อย่างเหมาะสม ไม่สามารถเรียนรู้วิธีการเรียนรู้ที่ถูกวิธี จึงนับได้ว่าความสามารถด้านการคิดเป็นทักษะที่สำคัญและจำเป็นที่สุดของมนุษย์ทุกคนที่ต้องได้รับการเร่งรัดพัฒนาและปรับปรุงอย่างเร่งด่วน และภารกิจสำคัญของสถาบันอุดมศึกษาก็คือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์หรือพัฒนาประสิทธิภาพที่มีอยู่ภายในตัวบุคคลให้สามารถใช้ประโยชน์ได้สูงสุด ทั้งการพัฒนาในระดับบุคคล ระดับองค์กร หรือระดับประเทศ ทั้งนี้ปัญหาของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษานั้น เรื่องคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของผู้เรียนเป็นปัญหาที่มีการกล่าวถึงอย่างต่อเนื่องนับแต่อดีตถึงปัจจุบัน มีความพยายามหลายหนทางที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว (ศิริพร ประนมพนธ์, 2553) ซึ่งกลไกที่สำคัญประการหนึ่งในการขับเคลื่อนภารกิจจัดการอุดมศึกษาให้ลุล่วงและได้รับการยอมรับว่าประสบความสำเร็จอย่างมาก

ในขณะนี้ คือ คุณภาพการศึกษา (กัลยา แม่นมินทร์, 2558) การพัฒนามนุษย์เป็นสิ่งจำเป็นในการส่งเสริมให้เกิดความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศโดยมุ่งเน้นและส่งเสริมศักยภาพในการทำงานที่ดี เพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงาน โดยสามารถบรรลุถึงวิสัยทัศน์ขององค์กร ประกอบกับสถาบันอุดมศึกษานั้นนับเป็นแหล่งวิทยาการความรู้และเป็นองค์กรที่เป็นแหล่งสร้าง ผลิต และรวบรวมองค์ความรู้ที่สำคัญอีกด้วย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน แนวทางการจัดการศึกษานั้นจึงมุ่งสร้าง และพัฒนาคนให้มีความสามารถในการแสวงหาความรู้ใหม่ได้ด้วยตนเอง รู้จักคิด รู้จักปรับตัวเองสามารถสื่อสารให้ผู้อื่นได้เข้าใจความคิดของตนเองได้ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และปรับแก้ข้อผิดพลาดด้วยตนเองได้ (สุวิมล ว่องวานิช, 2546) โดยพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ” นั่นคือ ต้องมุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ “กระบวนการเรียนรู้” อันได้แก่ ทักษะการสืบค้นหาความรู้ ทักษะการอ่าน การฟัง การตั้งคำถาม จับประเด็น ความ ทักษะการพูดสื่อสาร และที่สำคัญ คือทักษะการคิด ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญและมีความจำเป็นสำหรับทุกคนในการดำรงชีวิตเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้ เพราะการคิดเป็นเสมือนส่วนประกอบของการเรียนรู้ และส่งเสริมทักษะการคิดของระบบการทำงานของสมองที่เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ ซึ่งทักษะการคิดเป็นส่วนสำคัญของความฉลาดเป็นสิ่งที่เรียนรู้และพัฒนากันได้ อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่ท้าทายการเรียนการสอน ก็คือการรู้คิด ซึ่งเป็นมิติการคิดที่ใช้ในการควบคุมและประเมินการคิดของตนเอง ผู้คิดจะสามารถคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพตลอดจนสามารถปรับปรุงกระบวนการคิดของตนเองให้ดีขึ้นได้เรื่อย ๆ ดังนั้นการพัฒนานักศึกษาคณะครุศาสตร์ต้องมุ่งเน้นการรู้คิด การตระหนักรู้ เพื่อพัฒนาทักษะการรู้คิดเชิงระบบเป็นศักยภาพด้านการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ทั้งด้านทักษะการคิด และด้านไอซีที เพื่อนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาช่วงการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

เนื่องจากระบบมีความสำคัญเพื่อให้ได้ผลตามเป้าหมายที่ประกอบด้วย องค์ประกอบ ความสัมพันธ์ และเป้าหมายของระบบ หรือการดำเนินการอย่างเป็นระบบ (ทิศนา แหมมณี, 2555) กระบวนการคิดเชิงระบบ (System thinking process) เป็นอีกรูปแบบ

หนึ่งของการคิดของ มนุษย์ที่ใช้ในการมองปัญหาโดยจะพิจารณาปัญหาเป็น 3 ระดับ คือ ระดับสถานการณ์ (Events) ระดับแบบแผนพฤติกรรม (Patterns of behavior) และระดับโครงสร้างระบบ (Systems structure) เมื่อเกิดปัจจัยสาเหตุของการเกิดสถานการณ์นั้นมีสาเหตุย่อยอะไรบ้างและ มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงในลักษณะความเป็นเหตุเป็นผลกันอย่างไร ทั้งนี้รูปแบบพฤติกรรมที่เกิดขึ้นอาจจะก่อให้เกิดสถานการณ์แบบสมดุลก็ได้ การเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยและสาเหตุที่ทำให้รูปแบบพฤติกรรมเปลี่ยนแปลง กระบวนการดังนี้ถือว่าเป็นกระบวนการที่ปฏิบัติการคิดเชิงระบบ (Kreuzer, 2001) ซึ่งการเปลี่ยนแปลง และความก้าวหน้าในสังคมปัจจุบันทำให้องค์กรต้องมีการปรับเปลี่ยนระบบและวิธีการทำงาน การคิดเชิงระบบจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถนำมาใช้คิดวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานให้มีประสิทธิภาพก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบสอดคล้องสัมพันธ์ เชื่อมโยงกัน (พรพรรณ ภูมิภู, 2561) และเป็นการอธิบายสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับ พลัฏและความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างปัจจัยต่าง ๆ นำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ซึ่งสอดคล้องกับ มกราพันธ์ จูฑะรสก (2551) ที่กล่าวถึงการคิดเชิงระบบเป็นความสัมพันธ์ของการคิดในลักษณะเชื่อมโยงแบบภาพรวมให้มองเห็นทั้งหมด สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Knowledge based society) องค์กรทางราชการรวมทั้งโรงเรียนเป็นองค์กรที่มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life learning organization) สภาพแวดล้อมทางสังคมเปลี่ยนแปลงไม่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมของผู้เรียน โรงเรียนควรมีการพัฒนาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยการเสริมสร้างวินัย 5 ประการ (The fifth discipline) ได้แก่ ความรอบรู้แห่งตน (Personal mastery) แบบแผนการคิด (Mental models) การเรียนรู้เป็นทีม (Team learning) การมีวิสัยทัศน์ร่วม (Shared vision) และการคิดเชิงระบบ (Systems thinking) ซึ่งเซนเก้ (Senge, 1990) ได้กล่าวถึงองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning organization) ไว้ว่าเป็นสิ่งที่โรงเรียนจะต้องสร้างขึ้นหรือแสวงหาโอกาสเพื่อให้การเรียนรู้ใหม่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ด้วยความเชื่อที่ว่า “คนยิ่งเรียนรู้ก็จะยิ่งขยายขีดความสามารถของตนออกไป องค์กรที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้เจริญก้าวหน้าและพัฒนาต่อไปได้ไม่มีสิ้นสุด” เช่นเดียวกับฮอยและมิสเกล (Hoy and Miskel, 2001) ได้กล่าวว่าการเรียนรู้เป็นองค์กรที่ซึ่งสมาชิกได้พัฒนาขยายขีดความสามารถของตนเพื่อการสร้างสรรค์ และการบรรลุเป้าหมายของงาน การแก้ปัญหาและสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะทักษะกระบวนการคิดเชิงระบบเป็นฐานสำคัญ

ขององค์ประกอบ การคิดเชิงระบบเป็นสิ่งที่สนับสนุน และสอดคล้องกับวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (แบบเหตุ-ผล) รวมทั้งพฤติกรรมศาสตร์จุดสำคัญของการคิดเชิงระบบ คือข้อมูลย้อนกลับ การเรียนรู้จากประสบการณ์และการเรียนรู้จากผู้ร่วมทีมคนอื่น ๆ ซึ่งปฏิสัมพันธ์จะขึ้นอยู่กับทุกส่วนที่ประกอบกันเป็นระบบขององค์การการคิดเชิงระบบการปฏิบัติ การยอมรับอย่างต่อเนื่องและมีการตรวจสอบ ในสาระของความเป็นจริง (Senge, 1993) ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพใน การปฏิบัติงานที่ดีของบุคลากรโรงเรียนถือว่าเป็นองค์การให้บริการที่ผูกพันกับการสอนและการเรียนรู้เป็นหลัก เป้าหมายสุดท้าย (Ultimate goal) คือการเรียนรู้ของนักเรียน (Student learning)

การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงการ เป็นฐาน (Project Based Learning) จึงเป็นแนวทางเลือกหนึ่งที่นักการศึกษาหลายท่านยอมรับว่าจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูผู้สอนทุกระดับ การศึกษาทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษาใช้เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความสามารถของผู้เรียน จากการค้นหาความรู้ด้วยตนเองเป็นสิ่งสำคัญที่ครูมีอาชีพทุกคนจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมโครงการเพื่อพัฒนาผู้เรียน เพราะเป็นกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และสามารถประยุกต์ใช้ได้กับการเรียนการสอนในทุกรายวิชา ที่สามารถพัฒนาเด็กยุคใหม่ได้ใช้แหล่งข้อมูลข่าวสารที่หลากหลายและทันสมัยรวมถึงความสามารถที่จะนำความรู้เหล่านั้น มาประยุกต์ใช้กับชีวิตจริงได้เป็นอย่างดี ทำให้รู้จักสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนที่เรียกว่า การศึกษาตลอดชีวิต (Life-Long Education) (ลัดดา ศิลาโนย และ อังคณา ตุงคะสมิต, 2553) การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงการเป็นฐาน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเป็นภาวะผู้นำ และความรับผิดชอบ รวมทั้งมีวินัยในตนเอง ความสำคัญของการทำงานเป็นกลุ่ม มีความสนใจใฝ่เรียนรู้ในการเสริมสร้างความกล้าที่จะแสดงความคิดเห็น มีการจัดกิจกรรมในสถานการณ์จริงที่เน้นการเรียนรู้จากบริบทของสังคม ที่สำคัญเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ฝึกการปฏิบัติจากประสบการณ์จริง ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหา เป็น เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้ การจัดประสบการณ์แบบโครงการเป็นการเรียนรู้แบบบูรณาการความรู้ที่เกี่ยวกับทักษะทางภาษา คณิตศาสตร์ สังคม วิทยาศาสตร์ และศิลปะเข้าด้วยกัน รวมทั้งการใช้เทคโนโลยี

ไอซีที มาใช้ประกอบการจัดการเรียนรู้ เพื่อสร้างนวัตกรรม สื่อ ประกอบการจัดกิจกรรม และนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบการเรียนรู้ที่น่าสนใจ นอกจากนี้ การใช้ไอซีทีที่ ในการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ การใช้วีดิทัศน์ การสร้างบทเรียนสำเร็จรูป ในกิจกรรมของโครงการเป็นรูปแบบการสอนที่บูรณาการระหว่างไอซีทีและการสอนแบบ โครงการเข้าด้วยกันโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งการเรียนการสอนโดยใช้ไอซีทีในการจัดการ เรียนรู้ด้วยโครงการสามารถพัฒนาสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนได้ทั้ง 5 ด้าน (บุพผชาติ ทฬัทสิทธิ์, 2555) โดยการนำระบบไอซีทีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเป็นแนวทาง การสอนที่ทำให้ผู้เรียนมีสมรรถนะสำคัญ ในการคิด การแก้ปัญหา การใช้ทักษะการทำงาน ร่วมกับผู้อื่น และการใช้เทคโนโลยี ดังที่ ซีมัวร์ แพพเพิร์ทผู้พัฒนาแนวคิดการสร้างองค์ ความรู้ด้วยตนเองโดยสร้างสรรค์ชิ้นงาน (constructionism) เป็นแนวคิดที่เน้นให้ผู้เรียน ได้สร้างชิ้นงานจริง กล่าวไว้ว่า “การสร้างชิ้นงานทำให้เด็กได้ใช้ความรู้และได้เรียนรู้ การทำงานร่วมกับผู้อื่น” (Bautista, 2009) ซึ่งการสนับสนุนการใช้ไอซีทีในการจัดการเรียน รู้ด้วยโครงการ (Project-Based Learning) โดยชี้ให้เห็นว่าผู้เรียนมีความรู้ได้ด้วยการสร้าง ชิ้นงาน และการฝึกปฏิบัติการใช้ไอซีทีในการจัดการเรียนรู้ด้วยโครงการ เป็นการนำไอซีที มาใช้เป็นเครื่องมือในการทำโครงการทำให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และทำงานกัน เป็นกลุ่ม (Papert, 2002) ซึ่งในการนำไอซีทีเข้ามาใช้ในการเรียนการสอนแบบโครงการ จะทำให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ในการสร้างชิ้นงานมากขึ้นจากการใช้สื่อต่าง ๆ เช่น การสืบค้นข้อมูลจากเว็บไซต์ วิกีพีเดีย (Wikipedia) กูเกิล (Google) ยูทูบ (YouTube) และ จากเว็บไซต์หรือแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น สื่อเหล่านี้เป็นสื่อการเรียนรู้ในยุคเทคโนโลยี เว็บ 2.0 ที่พัฒนาให้มีความสามารถในการปฏิสัมพันธ์กับผู้ใช้ได้มากขึ้น เป็นสื่อที่เปิดกว้าง ในการค้นคว้าหาความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้การเข้าถึงข้อมูล เมื่อผู้เรียนได้มีการใช้เทคโนโลยี เหล่านี้แล้ว จะทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้วิธีการในการสืบค้นข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล จัดเก็บ ข้อมูล การติดต่อสื่อสาร การพิมพ์ การสร้างงาน การใช้ข้อมูล เช่น การสร้างชิ้นงานด้วย โปรแกรมคอมพิวเตอร์ก็ต้องใช้ระบบไอซีทีเข้ามาช่วยในกระบวนการสร้างชิ้นงานซึ่ง ทักษะ การใช้ไอซีที เป็นทักษะสำคัญทักษะหนึ่งในการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และเป็นสมรรถนะหลักของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ที่จะต้องพัฒนา นวัตกรรม สื่อการสอน เทคนิควิธีการสอน มาออกแบบสร้างสรรค์ชิ้นงาน เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ ของตนเองได้ ระหว่างที่ดำเนินการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูเพราะเป็นกระบวนการสำคัญ

ในการผลิตครู ทั้งนี้เพราะประสบการณ์วิชาชีพครูเป็นการฝึกปฏิบัติการทำงาน ด้วยประสบการณ์จริง นิสิต/นักศึกษาได้มีโอกาสนำเทคนิค วิธีการสอนที่ทันสมัย โดยใช้สื่อ อุปกรณ์ที่หลากหลายที่ตนได้ศึกษาทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติไปใช้กับสถานการณ์จริง จึงเป็นกิจกรรมและประสบการณ์ที่จะได้นำเอาเทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ โดยใช้ไอซีทีเป็นฐานในการสร้างชิ้นงาน ประกอบการออกแบบแผนการจัดประสบการณ์ ในชั้นเรียน รู้จักเลือกใช้วิธีสอนให้ถูกต้อง เรียนรู้ระบบการทำงาน และแก้ไขปัญหาจาก ปัญหาที่พบ จึงควรได้รับการพัฒนาทักษะการทำงานที่เป็นระบบจากสถานการณ์จริง จึงจะส่งผลต่อการรู้คิดเชิงระบบได้ นอกจากนี้ประสบการณ์วิชาชีพครูยังเป็นการเน้น กระบวนการภาคปฏิบัติที่ช่วยเสริมสร้างทั้งคุณภาพการผลิตครูให้มีความสามารถในการ ปฏิบัติงานในหน้าที่ของครูได้เป็นอย่างดี (สาวตรี โรจนะสมิต และวรรณทิพา รอดแรงคำ, 2548) จากการศึกษาผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ โครงการโดยใช้ ICT เป็นฐานที่ส่งเสริมความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบสำหรับนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามกรอบมาตรฐาน คุณวุฒิของบัณฑิตระดับปริญญาตรี ด้านทักษะการคิดที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการคิด แก้ปัญหา และการรู้คิดเชิงระบบได้เป็นการส่งเสริมศักยภาพของบัณฑิตต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT สำหรับนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

2.2 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบของนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

2.3 เพื่อประเมินความพึงพอใจการใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT สำหรับนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

3. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งพัฒนาคุณลักษณะนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์จากการจัดการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT เป็นฐานที่ส่งเสริมความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบ สำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ โดยกำหนดขอบเขตการวิจัยดังนี้

3.1 ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา

3.1.1 ตัวแปรต้น คือ การจัดการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT

3.1.2 ตัวแปรตาม คือ 1. ความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบ
2. ความพึงพอใจของนักศึกษา

3.2 ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

3.2.1 ประชากร ที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ คือนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 5 และฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 2 ห้องเรียน รวม 68 คน

3.2.2 กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ คือนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 5 และฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561 ซึ่งได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย ด้วยวิธีการจับสลาก มา 1 ห้องเรียนโดยมีนักศึกษา จำนวน 30 คน

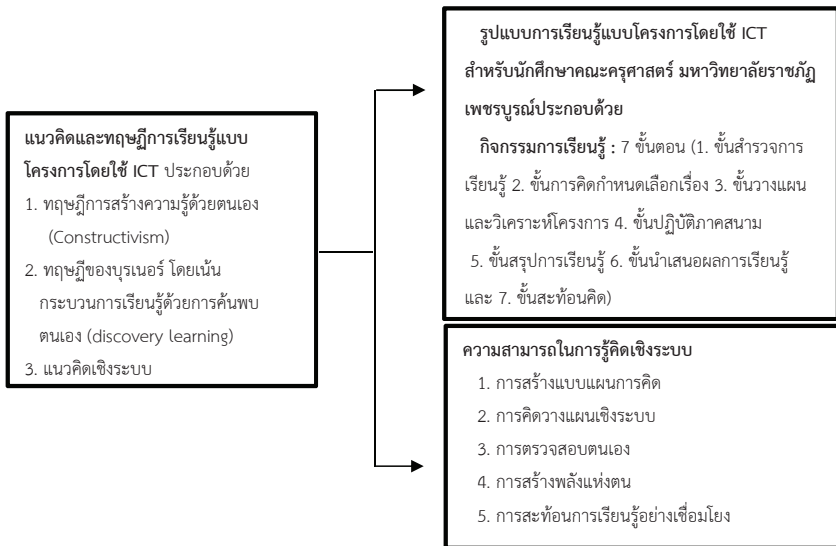
4. นิยามศัพท์

4.1 การจัดการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT หมายถึง การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อออกแบบและส่งเสริมระบบการเรียนการสอน โดยเน้นที่วัตถุประสงค์ทางการศึกษาที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ มีการปฏิบัติโดยผ่านการวิเคราะห์และการใช้สื่อที่สนับสนุนรวมถึงเทคนิคการสอนโดยใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ สื่อการสอนต่าง ๆ ในลักษณะของสื่อประสม และการศึกษาด้วยตนเอง โดยมีแนวทางในการจัดการ โครงสร้างพื้นฐาน จัดสภาพแวดล้อม และพัฒนาสื่อ การเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์ให้กับผู้เรียนมีการสร้างนวัตกรรมและสื่อการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี

4.2 ความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบ หมายถึง กระบวนการปรับวิธีการคิดที่หลากหลายรูปแบบทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยใช้ข้อมูลหลากหลายจากเหตุการณ์สถานการณ์ ซึ่งจะต้องมีหลักการคิด รู้จักสังเคราะห์วิเคราะห์อย่างมีเหตุมีผล ตระหนักถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยง และสามารถคิดแก้ปัญหาอย่างถูกต้อง แม่นยำ รวดเร็ว โดยการเสริมสร้างให้นักศึกษามีความสามารถในการรู้คิด 5 ด้านคือ 1. การสร้างแบบแผนการคิด 2. การคิดวางแผนเชิงระบบ 3. การตรวจสอบตนเอง 4. การสร้างพลังแห่งตน 5. การสะท้อนการเรียนรู้อย่างเชื่อมโยง

5. กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) และ ทฤษฎีของบรูเนอร์ (Bruner Goodnow and Austin 1967) โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยการค้นพบตนเอง (discovery learning) 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นการเรียนรู้จากภาพแทนของจริง (enactive stage) 2) ขั้นการเรียนรู้จากของจริง (iconic stage) และ 3) ขั้นการเรียนรู้สัญลักษณ์ นามธรรม (symbolic stage) รวมทั้งแนวคิดเชิงระบบของ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2548) และวิเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบ (ทิตินา แชมมณี, 2550) เพื่อเชื่อมโยงกระบวนการของรูปแบบที่ได้ 7 ขั้นตอน 1. ขั้นสำรวจการเรียนรู้ 2. ขั้นการคิดกำหนดเลือกเรื่อง 3. ขั้นวางแผน และวิเคราะห์โครงการ 4. ขั้นปฏิบัติภาคสนาม 5. ขั้นสรุปการเรียนรู้ 6. ขั้นนำเสนอผลการเรียนรู้ และ 7. ขั้นสะท้อนคิด ที่จะพัฒนาความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบของนักศึกษาทั้ง 5 ด้าน คือ 1. การสร้างแบบแผนการคิด 2. การคิดวางแผนเชิงระบบ 3. การตรวจสอบตนเอง 4. การสร้างพลังแห่งตน และ 5. การสะท้อนการเรียนรู้อย่างเชื่อมโยง

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัยของรูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT เพื่อส่งเสริมความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบสำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

6. วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้ได้ดำเนินการตามกระบวนการของวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยมีขั้นตอนและรายละเอียดในการดำเนินงานเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

6.1 ขั้นตอนการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เกี่ยวกับงานวิจัยและความคิดเห็นจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT และศึกษาแนวคิด ทฤษฎีหลักการเกี่ยวกับความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบสำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

6.1.1 สํารวจข้อมูลจากแบบสอบถามนักศึกษาคณะครุศาสตร์ และแบบสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอน เกี่ยวกับด้านการจัดการเรียนการสอน รูปแบบวิธีการสอนต่าง ๆ องค์ความรู้ที่สำคัญในการสอน และการนำการจัดการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT ไปใช้ในการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการจัดประสบการณ์ระดับปฐมวัย

6.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยแบบสอบถามความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบ สำหรับนักศึกษาและแบบสัมภาษณ์ อาจารย์ผู้สอน

6.1.3 การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและนำมาสรุปผล

6.2 ขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการเรียนรู้ และจัดทำคู่มือการใช้รูปแบบการเรียนรู้ วิธีดำเนินการดังนี้

6.2.1 ยกร่างและสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT มีองค์ประกอบดังนี้ 1) หลักการเป็นส่วนที่กล่าวถึงความเชื่อและแนวคิดทฤษฎีที่เป็นพื้นฐานของรูปแบบการจัดกิจกรรม การกำหนดจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม และขั้นตอนการดำเนินการจัดกิจกรรม 2) วัตถุประสงค์ เป็นส่วนที่ระบุถึงความคาดหวังที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบการจัดการจัดกิจกรรม 3) สารและกระบวนการเป็นส่วนที่ระบุถึงเนื้อหาและกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ 4) กิจกรรมการเรียนรู้ เป็นส่วนที่ระบุถึงวิธีการปฏิบัติในขั้นตอนต่าง ๆ 5) สื่อและแหล่งเรียนรู้ เป็นส่วนที่สนับสนุนที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ และ 6) การวัดและประเมินผล

6.2.2 การนำรูปแบบการจัดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 7 ขั้นตอน (ESPPSDR Model) และแบบวัดไปหาประสิทธิภาพ โดยการทดลองใช้กับนักศึกษา จำนวน 30 คน และ ปรับปรุงรูปแบบ

6.2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย เอกสารประกอบการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรม และ แบบวัดความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบ

6.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล การประเมินค่าความเหมาะสมของรูปแบบการจัดกิจกรรมและแบบวัด จากผู้เชี่ยวชาญวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าความเชื่อมั่น

6.3 ขั้นตอนทดลองใช้และผลการใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT เพื่อส่งเสริมความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบสำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์มีวิธีดำเนินการดังนี้

6.3.1 ทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT ที่ส่งเสริมความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบ สำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์โดยใช้แบบแผนการวิจัยแบบกลุ่มเดียว ทดลองก่อน-หลัง การจัดกิจกรรม (One Group Pretest – Posttest Design)

6.3.2 ก่อนการทดลอง ทำการทดสอบก่อนเรียน (Pre-Test) และหลังเรียน (Post-Test) ด้วยแบบวัดความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบ

6.3.3 เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนก่อน-หลังการจัดกิจกรรม โดยวิเคราะห์ผลแบบ t-test dependent

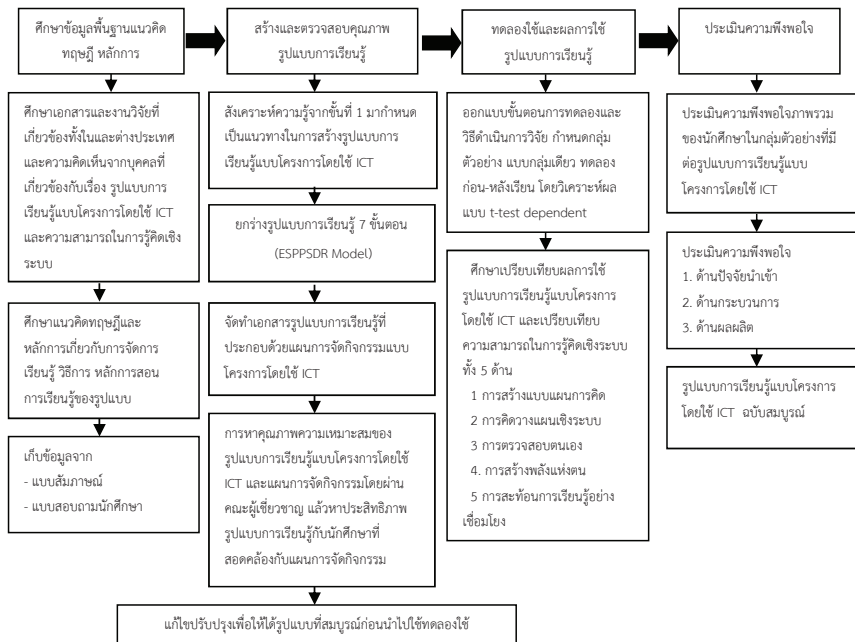
6.3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ประกอบด้วย แบบวัดความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบ แบบบันทึกการเรียนรู้ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และชิ้นงาน VDO

6.4 ขั้นตอนการประเมินความพึงพอใจการใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT สำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์มีวิธีดำเนินการดังนี้

6.4.1 หลังจากการทดลองใช้รูปแบบ ได้ประเมินความพึงพอใจการใช้รูปแบบมาวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

6.4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT

จากที่กล่าวมาในข้างต้นสามารถสรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัยทั้ง 4 ขั้นตอนดังแสดงในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แสดงกรอบขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน

7. ผลการวิจัย

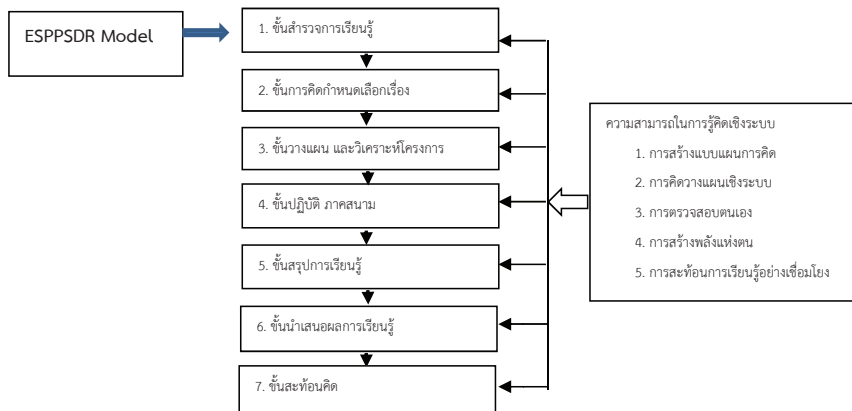
7.1 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เกี่ยวกับงานวิจัยและความคิดเห็นจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT และศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการเกี่ยวกับความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบสำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

7.1.1 ผลจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาการเรียนรู้แบบโครงการ โดยใช้ ICT สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ จากการสังเคราะห์ข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามนักศึกษา และการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอนระดับปฐมวัย ถึงสภาพ ปัญหาความต้องการของสถานศึกษาในการนำการจัดการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT สรุปลำดับดังนี้

7.1.1.1 การจัดการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT โดยแยกเป็น 2 ประเด็น ส่วนที่ 1 เป็นเรื่องเกี่ยวกับความสำคัญของการจัดกิจกรรมแบบโครงการระดับปฐมวัยที่มี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นการเริ่มต้นโครงการ ขั้นการพัฒนาโครงการ และขั้นสรุปโครงการ หลักการ วิธีการกำหนดชื่อเรื่องโครงการ การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การดำเนินการจัดกิจกรรม การสรุปผลการเรียนรู้ ประโยชน์ของการจัดกิจกรรมแบบโครงการ ส่วนที่ 2 เป็นเรื่องของการประยุกต์ใช้ ICT ในการเรียนรู้ การออกแบบกิจกรรมที่บูรณาการกับกิจกรรมของโครงการในระยะที่ 2 การสรุปผลและการนำเสนอการเรียนรู้ด้วยกระบวนการ ICT ของนักศึกษา

7.1.1.2 คุณลักษณะของนักศึกษาด้านความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบ เป็นกระบวนการ ส่งเสริมเป็นคนช่างสังเกตอยากรู้อยากเห็น และค้นคว้าเพิ่มเติมความรู้ตนเองมีความคิดเป็นระบบขั้นตอน มีกระบวนการปรับวิธีการคิดที่หลากหลายรูปแบบ โดยใช้ข้อมูลหลากหลายในการวิเคราะห์ สถานการณ์ และกิจกรรมจากเหตุการณ์ ซึ่งจะต้องมีหลักการคิด รู้จักสังเคราะห์ วิเคราะห์อย่างมีเหตุมีผล และสามารถคิดแก้ปัญหาเพื่อให้เกิดความถูกต้องต่อพฤติกรรมของนักศึกษา ให้มีกระบวนการเรียนรู้ โดยการเสริมสร้างความรอบรู้แห่งตน (Personal mastery) การสร้างแบบแผนการคิด (Mental models) การเรียนรู้เป็นทีม (Team learning) การแสดงวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Shared vision) และการคิดเชิงระบบ (Systems thinking) โดยต้องฝึกฝนให้นักศึกษามีความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบ 5 ด้าน คือการสร้างแบบแผนการคิด การคิดวางแผนเชิงระบบ การตรวจสอบตนเอง การสร้างพลังแห่งตน และการสะท้อนการเรียนรู้อย่างเชื่อมโยงในรูปแบบต่างๆในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม

7.1.1.3 กระบวนการเรียนรู้มีการจัดการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT ที่วิเคราะห์จากแนวคิด ทฤษฎี และความคิดเห็นจากข้อมูลสรุปได้ 7 ขั้นตอน ประกอบด้วย กิจกรรมการเรียนรู้ทั้ง 7 ขั้นตอน (ESPPSDR Model) ผู้เรียนอาจเกิดความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบได้ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ดังภาพ

ภาพที่ 3 กระบวนการเรียนรู้ของรูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT ที่พัฒนาขึ้น 7 ขั้นตอน (ESPPSDR Model)

7.2 ผลการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการ โดยใช้ ICT สำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

7.2.1 ผลการสร้างรูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT ได้ผ่านการพัฒนาตามขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือคือ 1) วิเคราะห์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานมากำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบ 2) ยกร่างรูปแบบ 3) จัดทำเอกสารประกอบรูปแบบ 4) หาประสิทธิภาพของรูปแบบ 5) ทดลองนำร่องเพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ และ 6) แก้ไขปรับปรุงเพื่อให้ได้รูปแบบที่สมบูรณ์ ผลที่ได้คือ

7.2.1.1 ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าความเหมาะสมเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.80, SD = 0.45$) แสดงให้เห็นจุดเน้นและความชัดเจนจากด้านความเป็นมาและความสำคัญ หลักการ แนวคิดของรูปแบบ

7.2.1.2 ผลการประเมินเอกสารประกอบรูปแบบการเรียนรู้ ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นดังนี้ คือรูปแบบการเรียนรู้และแผนการจัดกิจกรรม สามารถนำไปปฏิบัติและประยุกต์ใช้ได้ และชื่อเรื่องของการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT เพื่อส่งเสริมความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์เหมาะสมดี

7.2.2 ผลการหาค่าประสิทธิภาพจากการนำรูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น และผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบด้วยเทคนิควิธีการประเมินประสิทธิภาพ แล้วได้ทดลองใช้แบบทดสอบวัดความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบกับนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในปีการศึกษา 2561 จำนวน 30 คน ที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.91

7.3 ผลการทดลองใช้และผลการใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT เพื่อส่งเสริมความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบสำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

7.3.1 ผลการทดลองใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT เพื่อส่งเสริมความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบ ที่พัฒนาขึ้นนำไปทดลองใช้กับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 5 สาขาวิชาการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ที่กำลังฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ในสถานศึกษา ปีการศึกษา 2561 โดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย ได้จำนวน 30 คน และใช้แบบแผนการวิจัยแบบ One group, Pretest-Posttest design

ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์คะแนนเฉลี่ยของการทดลองใช้รูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนา ก่อนและหลังเรียนของกลุ่มทดลอง

การทดสอบ	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{D}$	S.D. _D	t	Sig.(1-tailed)
ก่อนเรียน	6.67	0.80	5.63	1.10	28.10 *	0.0000
หลังเรียน	12.30	1.15				

จากตารางที่ 1 แสดงคะแนนเฉลี่ยผลการเรียนรู้ของนักศึกษากลุ่มทดลองที่ได้รับการจัดกิจกรรมด้วยรูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นก่อนการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 6.67 ค่าความแปรปรวนมีค่าเท่ากับ 0.80 และหลังการทดลอง มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 12.30 ค่าความแปรปรวนมีค่าเท่ากับ 1.15 จากตารางสรุปได้ว่าการทดลองนักศึกษา มีความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

7.4 ผลการประเมินความพึงพอใจการใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT สำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

7.4.1 ผลการประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT สำหรับนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ที่กำหนดค่าออกเป็น 5 ระดับ มาวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการประเมินไว้ 3 ด้าน คือ ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต ปรากฏผลพบว่าในภาพรวมนักศึกษา มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้น อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.17$, S.D. = 0.48) เมื่อพิจารณารายด้านปรากฏผลพบว่า นักศึกษามีผลการประเมินความพึงพอใจดังนี้ ด้านปัจจัยนำเข้ามีผลรวมเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.38$, S.D. = 0.48) ด้านกระบวนการมีผลรวมเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.01$, S.D. = 0.47) ด้านผลผลิตมีผลรวมเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.13$, S.D. = 0.49)

8. อภิปรายผล

จากการดำเนินการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT สำหรับนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ผลอภิปรายดังนี้

8.1 ด้านการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT ที่พัฒนาขึ้น มีการอภิปรายในประเด็น ดังนี้ ผลจากการศึกษาสำหรับการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT ต้องมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงการที่มีกระบวนการในการจัดกิจกรรมหลายวิธีที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้โดยการสร้างความรู้ด้วยตนเอง ควรจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเรียนรู้จากสิ่งที่สนใจ และควรออกแบบที่เน้นการปฏิบัติ การสืบค้นข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งสถานที่จริง วิทยากรของจำลอง บัตรภาพ การสรุปองค์ความรู้แบบกลุ่มย่อย และแบบกลุ่มใหญ่ การสะท้อนความรู้ และสรุปการเรียนรู้ทุกกระบวนการของโครงการมีการจัดกิจกรรมทั้งชั้นร่วมกัน หรืออาจเป็นรายบุคคล เพื่อหาคำตอบจากคำถามที่ร่วมกันคิดกับเพื่อนหรือร่วมกันคิดกับครู กิจกรรมที่จัดสามารถบูรณาการเนื้อหาเกี่ยวกับทักษะทางคณิตศาสตร์ ทักษะทางวิทยาศาสตร์รวมทั้งทักษะทางภาษา การส่งเสริมทักษะการคิดด้านต่าง ๆ ในขณะทำโครงการควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ได้ศึกษาค้นคว้าอย่างลึกซึ้งในหัวข้อที่สนใจ และส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีความหมายรวมทั้งยังเน้นการให้ความร่วมมือช่วยเหลือ

ซึ่งกันและกัน และยืดหยุ่นตามความสนใจ การสอนแบบโครงการอาจประกอบด้วย การจัดกิจกรรม 1) การอภิปรายเปิดโอกาสให้แลกเปลี่ยนความคิด การสนทนากันในกลุ่มย่อย หรือกลุ่มใหญ่ 2) การศึกษานอกสถานที่ หรืองานในภาคสนามเป็นกระบวนการที่สำคัญของการทำโครงการประสบการณ์ในระยะแรก เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบบริเวณ ซึ่งถือเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ขั้นแรกของงานศึกษาค้นคว้า 3) การนำเสนอประสบการณ์เดิม เด็กสามารถทบทวนประสบการณ์เดิมในเรื่องที่สนใจ มีการอภิปรายแสดงความคิดเห็น ในประสบการณ์ที่เหมือนหรือแตกต่างกันการใช้คำถามที่จะสืบค้นในหัวเรื่องนั้น ๆ 4) การสืบค้น การใช้แหล่งค้นคว้าข้อมูลอย่างหลากหลาย สืบค้น วิเคราะห์ เขียนสรุป โครงร่าง ผลจากการค้นคว้า 5) การจัดแสดงการแลกเปลี่ยนความคิด ความรู้ที่ได้จากการสืบค้นจะเป็นโอกาสให้เด็กและครูได้สะท้อนความรู้ที่ได้รับ ดังที่พัชรีย์ ผลโยธิน (2551) ได้กล่าวว่า โครงการเป็นการทบทวนความรู้และความสนใจของเด็กโดยเด็กและครูร่วมกัน เลือกหัวเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ในการตั้งประเด็นคำถาม การบูรณาการ การสำรวจ ค้นคว้าด้วยการทำแผนที่ทางความคิด (Mind map) หรือ โยแมงมุม (Web) เพื่อระดมความคิดในการสรุปอภิปราย และแสดงแนวคิดในสิ่งที่ตนเข้าใจตามความเหมาะสมของวัย การเปิดให้โอกาสเด็กค้นคว้า และมีประสบการณ์ใหม่เป็นหัวใจของโครงการ จัดเตรียม แหล่งข้อมูลให้เด็กสืบค้น นัดหมายผู้เชี่ยวชาญ วิทยากรท้องถิ่น เพื่อให้เด็กได้ทำการสืบค้น บันทึกสิ่งที่พบเห็น และแสดงความเข้าใจในความรู้ใหม่ที่ได้การประเมิน สะท้อนกลับ และแลกเปลี่ยนที่จะช่วยให้ทบทวนและประเมินโครงการไปสู่การสรุปโครงการ และอาจนำไปสู่หัวเรื่องใหม่ของโครงการต่อไป ซึ่งการจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐาน เป็นการจัดการเรียนรู้ที่กระตุ้นความสนใจที่เกิดจากตัวผู้เรียนมาใช้ในการทำกิจกรรมค้นคว้าหาความรู้ด้วยตัวเอง นำไปสู่การเพิ่มความรู้ที่ได้จากการลงมือปฏิบัติ การฟังและการสังเกต โดยมีการเรียนรู้ผ่านกระบวนการทำงานเป็นกลุ่มที่จะนำมาสู่การสรุปความรู้ใหม่ มีการเขียนกระบวนการจัดทำโครงงาน และได้ผลการจัดกิจกรรมเป็นผลงานแบบรูปธรรม (ดุขฎิ โยเลลา และคณะ, 2557)

การพัฒนาความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบ ได้แก่ การสร้างแบบแผนการคิด การคิดวางแผนเชิงระบบ การตรวจสอบตนเองและการสร้างพลังแห่งตน และการสะท้อน การเรียนรู้อย่างเชื่อมโยง การส่งเสริมให้นักศึกษามีกระบวนการคิดที่เป็นขั้นตอนได้ครบ ประกอบด้วย การยอมรับตนเองและสามารถปรับเปลี่ยนความคิดได้อย่างมีเหตุผล

ฝึกการวิเคราะห์ปัญหาและเข้าใจธรรมชาติของระบบที่สัมพันธ์กัน ต้องศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลง และปัจจัยต่าง ๆ ที่เอื้อต่อระบบมีความอิสระทางความคิด และคิดเชิงสร้างสรรค์ ฝึกการแก้ปัญหาที่เป็นสาเหตุและสิ่งทำให้เกิดปัญหา ฝึกการเรียนรู้และทำงานเป็นทีม ฝึกการเรียนรู้ประสานงานร่วมกับบุคคลอื่นให้เป็นไปตามกระบวนการ และระบบการทำงาน สามารถแก้ปัญหา ตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ คำนึ่ง เลื่อนแก้ว (2556) ได้กล่าวว่า การคิดเชิงระบบเป็นวิธีการคิดอีกแนวคิดหนึ่งที่กำลังได้รับความสนใจในการนำมาใช้เพื่อการพัฒนาทักษะการคิดในการจัดการเรียนการสอน เพราะการคิดเชิงระบบเป็นการคิดแบบองค์รวม เป็นการสอนคิดให้มองภาพรวมทั้งหมดของระบบทำความเข้าใจระบบที่ซับซ้อน และจะทำให้เข้าใจระบบทั้งหมด ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหาในระบบนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้อง ซึ่งผู้คิดค้นทฤษฎีการคิดเชิงระบบ คือ Peter M. Senge และได้อธิบายความหมายของการคิดเชิงระบบไว้ว่าการคิดเชิงระบบเป็นแขนงวิชาที่มุ่งเน้นสิ่งต่าง ๆ แบบองค์รวมเป็นกรอบการทำงานที่มีแบบแผน และความเกี่ยวพันกัน สิ่งที่เป็นลักษณะพิเศษคือ การมองโลกแบบองค์รวมที่มีความซับซ้อนมากขึ้น (Senge, 1993)

ด้านการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT ของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ โดยกระบวนการเรียนรู้ของการจัดกิจกรรมตามกระบวนการเรียนรู้ 7 ขั้นตอน (ESPPSDR Model) ดังนี้ 1) ขั้นสำรวจการเรียนรู้ 2) ขั้นการคิดกำหนดเลือกเรื่อง 3) ขั้นวางแผนและวิเคราะห์โครงการ 4) ขั้นปฏิบัติภาคสนาม 5) ขั้นสรุปการเรียนรู้ 6) ขั้นนำเสนอผลการเรียนรู้ และ 7) ขั้นสะท้อนคิด ดังที่ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองโดยการสร้างสรรค์ชิ้นงาน (Constructionism Theory) มีความเชื่อว่าการเรียนรู้ที่ดีเกิดจากการสร้างพลังความรู้ในตนเองและด้วยตนเอง หากผู้เรียนมีโอกาสดำเนินการสร้างความคิดและนำความคิดของตนเองไปสร้างสรรค์ชิ้นงาน โดยอาศัยสื่อและเทคโนโลยีที่เหมาะสมจะทำให้เห็นความคิดนั้นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน และเมื่อผู้เรียนสร้างสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นมาก็จะหมายถึงการสร้างความรู้ขึ้นในตนเองนั่นเอง ความรู้ที่ผู้เรียนสร้างขึ้นในตนเองนี้จะมีความหมายต่อผู้เรียนอยู่คงทน ผู้เรียนจะไม่ลืมง่าย และสามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่นเข้าใจความคิดของตนได้ดี นอกจากนั้นความรู้ที่สร้างขึ้นเองนี้ยังเป็นฐานให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ใหม่ต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งขั้นตอนการสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT เป็นฐาน โดยได้ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของรูปแบบตามแนวคิดของ Joyce & Weil (2009) และ

ทิตินา แคมมณี (2550) ได้ศึกษาและวิเคราะห์ ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองโดยการสร้างสรรค์ชิ้นงาน และการจัดการเรียนการสอนโดยใช้โครงการเป็นหลักมาวิเคราะห์เพื่อนำความรู้จากทฤษฎีมาเชื่อมโยงเข้ากับข้อมูลพื้นฐานเพื่อกำหนดองค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบการเรียนการสอน การพัฒนาการเรียนการสอนต้องประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ คือต้องมีการศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างรูปแบบการเรียนการสอน ตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการทดลองใช้ และวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งได้รูปแบบที่ประกอบด้วยหลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล

8.2 ด้านการเปรียบเทียบผลการทดลองใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT ของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ มีประเด็นในการอภิปรายคือ ผลการทดลองใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT พิจารณาโดยรวมแล้วพบว่า หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ นักศึกษามีความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของ สราวุธ พัชรขมพู (2560) ที่ศึกษาเรื่องการ พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการคิดเชิงระบบสำหรับนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัยและพัฒนา แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การสร้างและประเมินคุณภาพรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการคิดเชิงระบบ และขั้นตอนที่ 2 การศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการคิดเชิงระบบ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง แผนกวิชาช่างไฟฟ้า วิทยาลัยเทคนิคนครสวรรค์ จำนวน 40 คน พบว่า รูปแบบการเรียนการสอน มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) แนวคิดและทฤษฎี 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหาสาระ 4) กระบวนการจัดการเรียนการสอน และ 5) การวัดและประเมินผล กระบวนการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน คือ (1) เสนอประเด็นปัญหา(2) ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม (3) วิเคราะห์ระบบความคิด (4) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ (5) สร้างระบบความคิด (6) ลงมือปฏิบัติ และ (7) ประเมินผลกระบวนการคิด และส่งผลให้นักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ที่เรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอน มีความสามารถในการคิดเชิงระบบ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ

.05 ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT ที่ผู้วิจัยได้ให้นักศึกษาออกแบบกิจกรรมตามขั้นตอน 3 ระยะ และนำไปพัฒนาเด็กปฐมวัยในสถานศึกษาช่วงของการออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู โดยกระบวนการในแผนการจัดกิจกรรมนักศึกษาสามารถกำหนดหัวเรื่องได้ตามความสนใจของผู้เรียน และดำเนินการจัดกิจกรรมโดยใช้แหล่งเรียนรู้ภายใน และภายนอกโรงเรียนเป็นการจัดกิจกรรมช่วงระยะที่ 2 ที่ผู้เรียนต้องสืบค้นข้อมูลจากประเด็นคำถามในสิ่งที่ตนเองอยากเรียนรู้ โดยนักศึกษาจะเป็นผู้ที่อำนวยความสะดวกและจัดเตรียมขั้นตอนของกิจกรรม สื่อ อุปกรณ์ทั้งของจริงและของจำลอง เพื่อที่จะเอื้อการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดกิจกรรมแบบโครงการ รวมทั้งการสรุปความรู้ด้วยกระบวนการระดมความคิดเป็น MIND MAP และบันทึกการจัดกิจกรรม การผลิตสื่อการสอน การสืบค้นข้อมูลด้วยเทคโนโลยีเป็นฐานในการส่งเสริมการเรียนรู้ สอดคล้องกับ ดวงจันทร์ แก้วกวน (2560) ที่ได้ศึกษาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ในการจัดการเรียนการสอน สำหรับนักศึกษาครุวิทยาศาสตร์เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 มีจุดประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารสำหรับนักศึกษาครุวิทยาศาสตร์ 2) เพื่อศึกษาแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้และเจตคติที่ดีเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำหรับนักศึกษาครุวิทยาศาสตร์ กลุ่มตัวอย่าง คือนักศึกษาสาขาวิชาครุวิทยาศาสตร์ทั่วไป ชั้นปี 4 ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาการสื่อสารทางวิทยาศาสตร์ เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย ได้แก่ แบบวัดแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้ และแบบวัดเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ผลการวิจัยพบว่า การนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการเรียนการสอนทำให้นักศึกษามีแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้ มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.86 (0.51) อยู่ในระดับมาก และเจตคติที่ดีต่อการจัดกิจกรรมมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.49 (0.22) อยู่ในระดับมาก ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาเป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้สอนมีหน้าที่เพียงจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาทักษะต่าง ๆ มากที่สุด อีกทั้งในการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันจะเห็นได้ว่ามีความก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการเรียนรู้ซึ่งการนำสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ มาใช้ในการเรียนการสอนย่อมกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดี ดังที่ NECTEC ได้เล็งเห็นถึงความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีสมัยใหม่ในปัจจุบันที่ทำให้คนจำเป็น

ต้องเรียนรู้และก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลง เทคโนโลยีกลายเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน อีกทั้งการจัดการศึกษาด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) (NECTEC, 2002) นอกจากนี้ประเทศไทยได้ตระหนักและให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยเฉพาะกระทรวงศึกษาธิการมีกรอบนโยบายพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาตามพันธกิจในแผนแม่บท ICT (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2557) สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (ฉบับปรับปรุง 2545) ได้กล่าวไว้ว่าประเทศไทยมุ่งเน้นการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการเรียนการสอนดังปรากฏอย่างชัดเจน หมวด 9 เทคโนโลยีการศึกษาที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารจะช่วยปรับปรุงคุณภาพการศึกษาของเด็กไทย (Office of the National Education Commission, 2002)

8.3 ด้านความพึงพอใจของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ที่มีต่อรูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT เพื่อส่งเสริมความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบ ด้านความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อรูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT ในด้านปัจจัยนำเข้า ผลผลิต และกระบวนการ สามารถนำมาอภิปรายผลได้คือ ผลโดยภาพรวมพบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ ICT อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.17$, S.D. = 0.48) และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับได้ดังนี้ ปัจจัยนำเข้า ด้านผลผลิต ด้านกระบวนการ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่านักศึกษาทุกคนมีความกระตือรือร้น และมีความตั้งใจที่จะเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้นักศึกษามีพัฒนาการด้านความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบสูงขึ้น และเมื่อพิจารณารายข้อ ปรากฏว่านักศึกษามีความรู้สึกที่ดีเรียงลำดับ คือ 1. ครูให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้อยู่เสมอ 2. คำแนะนำแนวทางการร่วมกิจกรรมมีความชัดเจน 3. ครูเปิดโอกาสให้เรียนรู้ในการจัดกิจกรรมและการวางแผนการออกแบบกิจกรรมตามโครงการที่เด็กสนใจจริง ส่งผลให้นักศึกษามีทักษะในการฝึกการรู้คิดเชิงระบบ ทั้ง 5 ด้าน คือ 1) การสร้างแบบแผนการคิด 2) การคิดวางแผนเชิงระบบ 3) การตรวจสอบตนเอง 4) การสร้างพลังแห่งตน และ 5) การสะท้อนการเรียนรู้อย่างเชื่อมโยง และเนื้อหาที่กำหนดในกิจกรรมการเรียนรู้เหมาะสมกับผู้เรียน อันเป็นการเรียนรู้แบบแบบโครงการมีการใช้เทคโนโลยีโดยใช้ ICT เป็นฐานทำให้นักศึกษาออกแบบสื่อ ประกอบการจัดกิจกรรมได้อย่างน่าสนใจมีเทคนิคในการสร้างสื่อวิดิทัศน์ และใช้เป็นช่องทางให้เด็กได้เรียนรู้ในการสืบค้น

ข้อมูล เป็นการสร้างแรงจูงใจที่ดี และทำให้การเรียนรู้สนุกสนาน โดยใช้ขั้นตอนการเรียนรู้ตาม กระบวนการเรียนรู้ 7 ขั้นตอน ดังนี้ 1. ขั้นสำรวจการเรียนรู้ 2. ขั้นการคิดกำหนดเลือกเรื่อง 3. ขั้นวางแผนและวิเคราะห์โครงการ 4. ขั้นปฏิบัติภาคสนาม 5. ขั้นสรุปการเรียนรู้ 6. ขั้นนำเสนอผลการเรียนรู้ และ 7. ขั้นสะท้อนคิด ส่งผลให้นักศึกษามีความพึงพอใจในรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่จัดให้

9. ข้อเสนอแนะ

จากการดำเนินการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบโครงงานโดยใช้ ICT เพื่อส่งเสริมความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบ สำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

9.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

9.1.1 ควรส่งเสริมให้ผู้สอนนำรูปแบบการเรียนรู้แบบโครงงานโดยใช้ ICT ไปใช้อย่างต่อเนื่องในการจัดกิจกรรมเรียนรู้ และอาจปรับนวัตกรรมการศึกษาปฐมวัยรูปแบบอื่นเช่น STEM EDUCATION การสอนแนวคิด EF การจัดการเรียนรู้แบบภาษาธรรมชาติ การสอนแบบไฮสโคปด้วยการผลิตสื่อการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยี ICT เนื่องจากรูปแบบที่พัฒนาให้ผลเป็นที่น่าพอใจว่า สามารถพัฒนาความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบได้ และจากแบบบันทึกการเรียนรู้ของนักศึกษาช่วยให้นักศึกษาเกิดการกระตือรือร้น เข้าใจและสนใจการเรียนรู้เพิ่มขึ้นมากเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบโครงการที่บูรณาการ ICT ในระหว่างการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในสถานศึกษาทำให้บรรยากาศในการเรียนรู้มีความกระตือรือร้น และมีความตั้งใจที่จะเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น

9.1.2 สามารถนำรูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาที่มีการส่งเสริมความสามารถในการรู้คิดเชิงระบบอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม เนื่องจากเป็นรูปแบบที่พัฒนาระบวนการคิดอย่างเป็นขั้นตอน ทำให้ผู้เรียนเกิดการกระตือรือร้น เข้าใจและสนใจการเรียนรู้เพิ่มขึ้นมาก การจัดกิจกรรมขั้นตอนของกระบวนการที่ส่งเสริมด้านทักษะการคิดด้านต่าง ๆ ควรเน้นขั้นตอนของการสรุปองค์ความรู้ อาจเพิ่มขั้นตอนของการสะท้อนคิด และการเรียนรู้แบบสังคมแห่งการเรียนรู้ ด้วยกระบวนการ PLC

9.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

9.2.1 ควรพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ด้วยนวัตกรรมปฐมวัยรูปแบบอื่น โดยเน้นกระบวนการขั้นตอนที่ส่งเสริมทักษะการคิดด้านอื่น เช่น การคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การคิดแก้ปัญหา และด้านทักษะชีวิตเป็นต้น

9.2.2 การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรได้มีการศึกษาปัญหาหรือปัจจัยพื้นฐานที่ส่งเสริมการคิดเชิงประยุกต์ของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา

9.2.3 ควรศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการใช้เทคโนโลยีในการสร้างโปรแกรม หรือสื่อดิจิทัลронสำหรับเด็กปฐมวัยที่ส่งเสริมทักษะด้านอื่น เช่น ทักษะทางภาษา การส่งเสริมการอ่าน ทักษะทางคณิตศาสตร์ ทักษะทางวิทยาศาสตร์ ที่เกี่ยวกับตัวแปรตามเพิ่มมากขึ้น

10. เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- กัลยา แม่นมินทร์. (2558). การบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ ในโรงเรียน: คู่มือสำหรับผู้บริหาร. กรุงเทพฯ: โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนสุทาสยามบรม ราชกุมารี ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2548). ความคิดและการคิด. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: บริษัท ชัคเชส มีเดีย.
- คำนึ่ง เลื่อนแก้ว. (2556). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการคิดเชิงระบบของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ดวงจันทร์ แก้วกวางพาน. (2560). การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้วิจัยเป็นฐานในรายวิชา วิทยาศาสตร์ท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง. สืบค้นเมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2561, Available: www.3.ru.ac.th.
- ดุขฎิ โยเหลา และคณะ. (2557). การศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบ PBL ที่ได้จากโครงการสร้างชุดความรู้เพื่อสร้าง เสริมทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ของเด็กและเยาวชน : จากประสบการณ์ความสำเร็จของโรงเรียนไทย. กรุงเทพฯ: หจก.ทิพย์วิสุทธิ์.

- ทิตินา แคมมณี. (2550). ศาสตร์การสอน. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: ด้านสหวิชาการพิมพ์.
- ทิตินา แคมมณี. (2555). ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุปผชาติ ทัททิกรณ์. (2555). การพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนยุคใหม่เพื่อรองรับการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ด้วยการบูรณาการไอซีทีในการจัดการเรียนรู้ด้วยโครงการ. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- พรพรรณ ภูมิภู. (2561). การคิดเชิงระบบ Systems Thinking. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2561, <http://kmcenter.rid.go.th/kcffd/information/Dr%20Pornpan%20Present/Systems%20Thinking%201.doc>
- พัชรียา ผลโยธิน. (2551). รวมนวัตกรรมทฤษฎีการศึกษาปฐมวัยสู่การประยุกต์ใช้ในห้องเรียน. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- มกราพันธ์ จุฑะรสก. (2551). การคิดอย่างเป็นระบบ: การประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน. สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. โครงการสวัสดิการวิชาการ สถาบันพระบรมราชชนก: นนทบุรี.
- ลัดดา ศิลาน้อย และอังคณา ตุงคะสมิต. (2553). การประเมินผลการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ศิริพร ประพนธ์. (2553). การวิจัยและพัฒนาโปรแกรมการสอนงานเพื่อเพิ่มผลลัพธ์การเรียนรู้ของนิสิตปริญญาบัณฑิต. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิธีวิทยาการวิจัยการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุภญ์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. (2557). รายงานการวิจัยและพัฒนาตัวชี้วัด ICT เพื่อการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- สรารุช พัทธมพ. (2560). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการคิดเชิงระบบสำหรับนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง. วารสารวิชาการเครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ, ปีที่ 7. (ฉบับที่ 12), มกราคม – มิถุนายน 2560, 117-131.

- สาวิตรี โรจนะสมิต และวรรณทิพา รอดแรงคำ. (2548). มิติใหม่ของการฝึกประสบการณ์
วิชาชีพครู. *วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์*, 19(2), 1-9.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2546). การประเมินผลการเรียนรู้แนวใหม่. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- Bautista, G. (2009). Project-based learning with ICT: Changes in ecology
classroom in primary school. *Research, Reflections and Innovations in
Integrating ICT in Education*, 1(1), 108-112
- Bruner, J., Goodnow, J.J., and Austin, G.A. (1967). *A study of thinking*.
New York : Science Educations.
- Hoy,W. K, & C. G. Miskel. (2001). *Educational Administration: Theory, Research,
and Practice*. 6 th ed. New York: McGraw-Hill.
- Joyce, B. & Weil, M. (2009). *Models of Teaching*. (8thed.) Cliff, NJ: Prentice-Hall.
- Kreuzer, J. M. G. (2001). Foreword: System dynamics in education. *System
Dynamic*, 9(2).
- Nation Electronics and Computer Technology Center. (2002). *Thailand
Information and Communication Technology Master Plan B.E. 2545-2549*.
Bangkok: Jirush Publishing Limited.
- Office of the National Education Commission. (2002). *Education in Thailand*.
Bangkok.
- Papert, S. *Mindstorms*. (2002). Toward constructivism for adult learners in
online learning environments. *British journal of educational technology*,
33(1), 27-37. Retrieved October 24, 2006, from EBSCO database.
- Senge, P. M. (1990). *The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning
Organization*. New York: Doubleday.
- Senge, P. M. (1993). *The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning
Organization*. London: Century Business.

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

1. รองศาสตราจารย์นิตยา แก้วคัลณา
 2. รองศาสตราจารย์สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์
 3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุภัค มหาวรากร
 4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สายวรุณ จำปาวัลย์
 5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฟารุ่ง มีอุตร
 6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์อรรถัย เพี้ยยุระ
 7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธานี ชัยวัฒน์
 8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ยรรยงค์ อินทร์ม่วง
 9. ดร.ภัทรพร วีระนาคินทร์
 10. ดร.ธัญรดี ทวีกาญจน์
 11. ดร.วรรณิก โพธิจักร
 12. ดร.ณัฐพล มีแก้ว
-

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

1. การเตรียมต้นฉบับ

วารสารนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
รับบทความทั้งภาษาไทย/ภาษาอังกฤษ บทความต้องเป็นบทความต้นฉบับ ไม่เคยตีพิมพ์ที่ใด
มาก่อน โดยรับบทความในรูปแบบบทความวิจัย บทความทั่วไปและบทวิจารณ์หนังสือในด้ามนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ แบ่งออกเป็นด้าน**กฎหมาย ปรัชญาและศาสนา การเมืองการปกครอง**
การศึกษา ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ภาษา วรรณกรรม และสังคมศาสตร์ พิมพ์ด้วยโปรแกรม
Microsoft Word ความยาวไม่เกิน 15 หน้ากระดาษ ขนาด A4 ไม่รวมเอกสารอ้างอิง พิมพ์
หน้าเดียว 1 คอลัมน์ รูปแบบตัวอักษร TH Sarabun PSK ขนาดตัวอักษร 14 เว้นระยะขอบบน
2.6 cm ขอบล่าง 2.4 cm ขอบซ้าย 2.8 cm และขอบขวา 2.6 cm

รายละเอียดตัวอักษรและรูปแบบการพิมพ์

รายการ	ลักษณะตัวอักษร	รูปแบบการพิมพ์	ขนาดตัวอักษร
ชื่อบทความ	หนา	กลางหน้ากระดาษ	16
ชื่อผู้แต่ง	หนาและเอียง	ชิดขวา	12
ข้อความเชิงอรรถ	ปกติ	ชิดซ้าย	12
หัวข้อใหญ่	หนา	ชิดซ้ายและใส่หมายเลขกำกับ	16
หัวข้อย่อย	หนา	ใส่หมายเลขกำกับ	14
เนื้อหาบทความ	ปกติ	-	14
การเน้นข้อความในบทความ	หนา	-	14
ข้อความในตาราง	ปกติ	-	12
ข้อความอ้างอิงในเนื้อหา	เอียง	-	14

2. วิธีการส่ง

ส่งต้นฉบับเป็นไฟล์ข้อมูล *.doc ไปยัง <https://www.tci-thaijo.org/index.php/KKUJ/index> หรือติดต่อวารสารนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ กองบริหารงานวิจัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น อ.เมือง จ.ขอนแก่น 40002 เบอร์โทรศัพท์: 043-203177

3. การเรียงลำดับเนื้อหา

- **ชื่อเรื่อง** ควรกระชับและตรงกับเนื้อเรื่อง ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน

- ชื่อผู้เขียน

1. ระบุชื่อ – นามสกุลจริง ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
2. ระบุเชิงอรรถของผู้เขียน ซึ่งประกอบด้วย ตำแหน่งทางวิชาการ สาขาวิชา ภาควิชา คณะ สถาบัน ตามลำดับ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

- บทคัดย่อ

1. บทความภาษาไทยต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยใช้บทคัดย่อภาษาไทยก่อนบทคัดย่อภาษาอังกฤษ และจำนวนคำไม่เกิน 350 คำ
2. บทความภาษาอังกฤษต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยใช้บทคัดย่อภาษาอังกฤษก่อนบทคัดย่อภาษาไทย และจำนวนคำไม่เกิน 350 คำ
3. ท้ายบทคัดย่อให้ผู้เขียนกำหนดคำสำคัญ (Keywords) ไม่เกิน 5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

- เนื้อเรื่อง

1. เนื้อเรื่องบทความวิจัยประกอบด้วยหัวข้อตามลำดับคือ: บทนำ วิธีการวิจัย ผลการวิจัยและอภิปราย สรุป กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี) เอกสารอ้างอิง
2. เนื้อเรื่องบทความทั่วไปประกอบด้วยหัวข้อตามลำดับคือ: บทนำ เนื้อหา สรุป เอกสารอ้างอิง
3. เนื้อเรื่องบทวิจารณ์หนังสือประกอบด้วย: ข้อมูลทางบรรณานุกรม ชื่อผู้วิจารณ์ บทวิจารณ์

- **เอกสารอ้างอิง** การอ้างอิงในบทความในการอ้างอิงแบบนาม-ปี และการเขียนบรรณานุกรมตามแบบ APA Style ในตัวอย่างที่ระบุใน Website ของวารสารอย่างเคร่งครัด จัดเรียงตามลำดับตัวอักษรโดยเริ่มจากเอกสารภาษาไทย เอกสารภาษาอังกฤษ เอกสารอื่นๆ และเอกสารที่ค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

Instruction to Authors

Authors are advised to follow the following guidance:

1. Manuscripts Preparation

Manuscripts must be typewritten in Thai or English on MS Word format. Manuscripts should not exceed 15 single-space A4 pages (TH SarabunPSK, size 14, with 2.6 cm top margins, 2.4 cm bottom margins, 2.8 cm left margins, and 2.6 cm right margins). Manuscripts should be submitted in the form of research articles, review articles, or book reviews covering the following areas: *Law, Religions and Philosophy, Political Sciences, Public Administration, Education, Geography, History, Language and Literature, and Sociology.*

Table Shown Font Style, Font Structure and Font Size

Items	Font Style	Font Structure	Font Size
Title	Bold	Center	16
Author(s)'s name	Bold, Italic	Right	12
Footnote	Regular	Left	12
Heading	Bold	Left w/numeric order	16
Sub-heading	Bold	Numeric order	14
Body of paper	Regular	-	14
In-text word highlight	Bold	-	14
Word in table, figure	Regular	-	12
In-text word citation	Bold	-	14

2. Manuscripts Submission

Please submit your manuscript at <https://www.tci-thaijo.org/index.php/KKUJ/index>

For more inquiries, contact:

KKU International Journal of Humanities and Social Sciences
Research Administration Division, Khon Kaen University
Office of the President Building 2, 2nd Floor
Muang, Khon Kaen, 40002
Tel. +66 43 203 177

3. Manuscripts Format

Manuscripts must be organized as follows:

- **Title** should be concise and informative with all capital letters.
- **Author (s)** should be given the full name. Academic rank and complete postal address (es) of affiliation should be listed at the footnote.
- **Abstract and Keywords** should not exceed 350 words containing hard facts such as objectives, methods, and major results. Maximum 5 keywords for indexing should be listed at the end of the abstract.

- **Content Structures**

1. **Research articles** should be structured as follows: *Introduction, Materials and methods, Results and discussion, Conclusion, Acknowledgement (Optional), and References.*

2. **Review articles or articles** should be structured as follows: *Introduction, Body of the paper broken into points as appropriate to the paper, and Conclusion.*

3. **Book reviews** should be structured as follows: *Cataloging of Publication, Author(s)'s name and title*

- **References Citation** In-text citations should follow the name-year system, and references should follow the guidelines of the Publication Manual of the American Psychological Association (APA). Citations and References should be listed by alphabetical order.